

IONIȚĂ G. ANDRON

*

Schiță biografică, articole, interviuri, evocări, fotografii

Biblioteca Județeană
Satu Mare

**Biblioteca Județeană
Satu Mare**

IONIȚĂ G. ANDRON

**SCHIȚĂ BIOGRAFICĂ, ARTICOLE,
INTERVIURI, EVOCĂRI, FOTOGRAFII**

Ediție îngrijită de Ștefan Haiduc:
selecția textelor, redactarea și corectura

Editura Citadela
Satu Mare • 2017

Coperta: Vasile Pop-Negreșteanu

Mulțumesc pentru informații domnilor: Remus Vârnăv, Ciprian Honca,
Tătar Ioan

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

Ioniță G. Andron : schiță biografică, articole, interviuri, evocări, fotografii /

ed. îngrij. de Ștefan Haiduc. - Satu Mare : Citadela, 2017

ISBN 978-606-8727-50-9

I. Haiduc, Ștefan (ed.)

II. Pop-Negreșteanu, Vasile (coperta)

929Andron, Ioniță G.

39+398(498.4 Țara Oașului)

77

Carte tipărită cu sprijinul financiar al Consiliului județean Satu Mare.

Toate drepturile rezervate.

Tehnoredactare: Komaromi Romeo, Mihaela Grigorean

Procesare imagine: Komaromi Romeo

©2017 Editura CITADELA

440171, Satu Mare,
b-dul Sănătății, nr. 2, ap. 6
editura_citadela@yahoo.com
Director: dr. AUREL POP

Argument

Volumul de față aduce în actualitate și supune atenției o operă impresionantă, a artistului fotograf Ioniță G. Andron, care și-a legat destinul de cel al satului natal – Racșa - și al Țării Oașului, acest ținut mirific, care l-a fascinat prin arhaicitate și autenticitate. De-a lungul a peste cinci decenii de viață și activitate (din 1934, până în 1989), a creat o operă monumentală, care cuprinde aproape 100.000 de clișee, a tipărit trei cărți și zeci de articole, au rămas peste 20 de manuscrise, din care două cărți au fost tipărite după deces, prin eforturile soției. În timpul vieții a purtat o corespondență asiduă (3.000 de scrisori) cu personalități marcante ale culturii române. Om de reală cultură, a ridicat pasiunea pentru fotografie la rang de mare artă, realizând cele mai expresive fotografii despre Țara Oașului, în care valoarea documentară se întrepătrunde cu cea artistică, recunoscută de mari personalități.

Prezenta lucrare se dorește a fi un corpus de texte care să adune la un loc toate articolele scrise de și despre Ioniță G. Andron, și împrăștiate în diverse publicații din țară, atât în timpul vieții, cât și cele apărute după trecerea la cele veșnice. Editarea într-un volum a tuturor acestor materiale este o restituire foto-documentară care conturează o personalitate complexă și laborioasă, și se constituie într-un omagiu cu ocazia Centenarului ANDRON, la 20 aprilie 2017. Lucrarea contribuie la reactualizarea și cunoașterea acestor aspecte ale personalității celui mai reprezentativ artist fotograf și etnograf al Țării Oașului și a unuia dintre cei mai mari artiști fotografi ai României din toate timpurile.

Textele și fotografiile cuprind datini, tradiții, obiceiuri care erau încă foarte prezente în satul tradițional oșenesc, cunoscut în copilăria și tinerețea sa, formându-i convingerea că oșenii sunt continuatori ai dacilor și perpetuează un mod de viață multiseclar. Cu fiecare ocazie, afirma acest adevăr, în care credea cu tărie, că oșenii sunt aici din leagănul istoriei, și sunt cea mai concludentă dovadă a continuității poporului român pe aceste meleaguri. Articolele scrise de d-l Andron sunt tot atâtea mărturisiri ale dragostei neostoite față de oamenii și locurile acestui ținut, dar și mărturisiri de conștiință față de această „vatră de neam românesc“, care i-a fost „leagăn și scut“ vieții.

Țara Oașului și-a înscris identitatea în veșnicie tocmai prin virtuțile creatoare care uimesc și încântă, manifestate în arhitectura caselor, port, muzică, dans, tradiții. Formele acestui mod de viață ancestral s-au păstrat în tiparele datinilor, credințelor, obiceiurilor, supraviețuind până la jumătatea secolului al XX-lea, când i s-au oferit cu generozitate domnului Andron,

care le-a imortalizat, reușind să le salveze prin minunea tehnicii oferite de aparatul de fotografiat. Valorificarea moștenirii sale artistice și culturale contribuie implicit la salvarea acestor valori, pentru cunoașterea profundă a Oașului autentic.

Asistăm, în vremurile noastre, la o continuă, accelerată, inevitabilă și ireversibilă erodare a acestor valori, se produc mutații funcționale în care rosturile vechi, ce au dăinuit de veacuri, se pierd, tocmai prin pătrunderea tumultoasă a tehnicii în viața omului modern. Acum, când globalizarea nivelează ca un tăvălug și identitățile se pierd, când timpul nu iartă și noi ne descifrăm tot mai greu rostul în lume, opera impresionantă a domnului Andron ne-ar putea fi reazem în înfruntarea timpului. Printr-un destin exemplar, oferă un model uman demn de urmat, în care pasiunea și devotamentul, trăite la cote incandescente, se pot împlini numai în relație strânsă cu comunitatea în mijlocul căreia trăiești, ale căror valori le împărtășești și dorești să le reprezinți.

Prin fiecare clișeu și articol, a clădit un monument Țării Oașului. Ne-a lăsat un tezaur spiritual pe care avem datoria să-l protejăm, prin aceasta, protejându-ne ființa. Ca om și ca omenire, ca individ și ca neam.

Ștefan Haiduc

Notă asupra ediției.

Primul articol cuprins în această lucrare a fost publicat în 1941, iar ultimul, în iunie 2017. În general, am respectat modul de prezentare a textului din publicație, intercalat sau însoțit de ilustrații. Dar dacă am copiat o dată o fotografie, nu am mai reprodus-o, chiar dacă aceasta apare de mai multe ori, ci doar am consemnat iconografia.

Am păstrat neschimbate particularitățile lexicale, pentru a nu diminua parfumul de epocă, („vieța“, „svântat“, „desiluziile“, „resfrânt“, scrierea cu apostrof, la textele de până la 1947, dialogul). În schimb, am operat câteva îndreptări, privind: - corectarea unor forme gramaticale (*figure* > *figuri*, *oaspe* > *oaspete*); - actualizarea ortografiei (*pentru/că*, *de/la*, *de/ce*); - îndreptarea punctuației (mai ales la textele vechi și la versuri). Parantezele drepte [...] le-am folosit pentru a adăuga cuvinte sau nume care nu erau în textul inițial, dar am socotit că trebuie să aduc informația necesară.

Menționez că nu am accesat arhiva Andron, care se găsește la Muzeul Județean Satu Mare, articolele și pozele au fost copiate din publicații, de pe hârtie de proastă calitate. Am putea împărți în trei perioadele aparițiilor: - de tinerețe: 1941-1947, în „Tribuna Ardealului“ 1941-1942, și „Almanahul tineretului român“ – 1947, cronici în „Transilvania“ și „Viața ilustrată. Revistă de familie“, Cluj, 1942 și 1943; (în această perioadă publică și două pliante: *Priveliști dintr-un colț de țară*, 1942, *Chemarea munților*, 1943); - de maturitate artistică: 1965-1989; - perioada postmortem: 1990-2017. Textele au apărut, la vremea lor, în publicații locale („Pentru socialism“ și „Graiul Maramureșului“ din Baia Mare, „Cronica sătmăreană“, „Informația de duminică“, „Confluente“, „Poesis“ și „Mărturii culturale“ din Satu Mare) sau centrale („Flacăra“, „Scânteia“, „Scânteia tineretului“, „Contemporanul“, „Albina“, „Cutezătorii“ din București, „Tribuna“, „Echinoc“ și „Napoca universitară“ din Cluj Napoca). Ilustrații au mai apărut în diferite reviste de cultură.

Lucrarea s-a constituit din preocuparea tenace a peste patru decenii de documentare și cercetare asiduă, a sute de zile, mii de ore, a zeci de colecții, din bibliotecile la care am avut acces: Biblioteca Județeană Satu Mare, Biblioteca Județeană „Petre Dulfu“ – Baia Mare, Biblioteca Centrala Universitară „Lucian Blaga“ Cluj-Napoca, cărora le mulțumesc pentru sprijin și sollicitudine.

Ștefan Haiduc

PERSONALITATEA COMPLEXĂ A LUI IONIȚĂ G. ANDRON ÎNTR-UN MĂNUNCHI DE TEXTE

Țării Oașului i-a venit destul de târziu norocul de a avea, răsăriți din propria-i ogradă, oameni de cultură cu viziune și cu dragoste pentru tot ce înseamnă DOCUMENT ADRESAT VIITORULUI. Greu s-au iscat spirite autorizate să scrie un „Hronic“ al ținutului, greu s-au apucat de lucru cercetători dispuși să se supună rosturilor de-a aduna și de a vesti în lume tezaurul de valori acumulate din timpuri nescrise în acest bulgăre de arhaicitate numit, atât de încifrat, OAȘ.

Unul dintre cei care și-au asumat un asemenea destin a fost răcșeanul Ioniță G. Andron (20 aprilie 1917 – 23 aprilie 1989).

În timpul vieții, „domnu’ Ioniță“ era cunoscut ca avocat. Dar nu a fost suficient de bine mediatizat, ca să utilizez un jargon drag mass-mediei actuale. Cea mai mare parte a scrierilor și fotografiilor sale a rămas ascunsă ochilor curioși. Autoritățile erau reticente la ascensiunea unor personalități neintegrate în sistem.

Nici azi nu e cunoscut pe deplin. De aceea, inițiativa profesorului și cercetătorului Ștefan Haiduc este salutară. Volumul „*Ioniță G. ANDRON. Schiță biografică, articole, interviuri, evocări, fotografii*“ aduce împreună texte scrise de I. G. Andron, interviuri, articole dedicate personalității sale și alte documente utile celor care doresc să aibă o imagine complexă despre proeminența unui oșan dedicat oșenilor. Prin cărți precum aceasta, se aduce un serviciu nu numai memoriei ilustrului om de cultură, valorificării creației lăsate moștenire, ci mai ales locurilor pe care le-a zugrăvit cu pana inspirată, cu lumină toarsă îndelung în sufletul său.

Ioniță G. Andron a devenit celebru prin mai multe „chipuri“ de oșeni preluate în tratate cum este „*Istoria românilor*“ a Giureștilor, în diverse reviste, în presa străină, dar mai ales prin expoziția sa din casa situată în Negrești-Oaș, pe care au vizitat-o zeci de oameni de cultură din țară, dar și un număr însemnat de personalități de peste hotare. Lui îi datorăm interesul pe care ținutul nord-vestic l-a stârnit în rândul cercetătorilor străini.

Ceea ce l-a impus pe plan național a fost albumul „*Țara Oașului*“ (Editura Dacia, 1977), lansat în diferite locuri. Memorabilă a fost „sfeștania“ de la Sala Dalles din Capitală, emoționantă a fost lansarea din satul natal, Racșa, eveniment descris călduros de antologatorul acestui tom. Despre valoarea „Albumului“ de acum patruzeci de ani au scris mulți comentatori. Sunt voci autorizate care au impus un artist fotograf, dar și un

ținut cu insolitele, misterioasele lui valori, cu reverberația unei galerii de fizionomii care poartă pecetea Începuturilor...

Autografele consemnate în „*Album*“ sunt dovezi ale interesului pentru valorile spirituale ale Oașului. Am selectat considerațiile despre această „*frescă umană exemplară*“ consemnate într-un articol al unui poet îndrăgostit de Țara Oașului, Grigore Scarlat: „*Aceste chipuri atât de luminoase, uneori atât de încrâncenate, sunt parcă rodul unor vestiți sculptori din timpul lui Pericle, oameni care, înfruntându-și destinul atât de vitreg, au supraviețuit pe aceste locuri, care au fost și vor fi numai ale lor.*

Oamenii aceștia, oșenii, și-au creat din locurile dăinuirii nu numai un spațiu distinct, ci și o matcă vitală, regeneratoare de noi frumuseți.“ („Oameni pentru eternitate“, în „Cronica sătmăreană“, 23 febr. 1978).

A-l evoca pe Ioniță G. Andron este un privilegiu. De la bun început ar trebui spus că Omul Andron, unic în zonă prin importanța proiectului, seamăna doar cu sine însuși...

Am avut șansa de a-l cunoaște, de a fi, nu mult, dar substanțial, în preajma sa. Parcă-l văd. Înalt, îmbrăcat de obicei în ținută sportivă, ca un alpinist, sau ca un vajnic vânător, cu o fizionomie distinctă, greu de uitat. Amintea parcă de Geo Bogza, reporterul care a fost cel puțin o dată musafir al Negreștilor, și pe care l-am văzut la Casa scriitorilor din București. Potrivirea dintre cei doi mi se părea izbitoare. Probabil că toți cei ce răscolesc realitatea au ceva comun. Domnu' Ioniță era numai ochi. Sfredelitori, interogativi, exersați de exigențele căutării frumosului din lume, ochi de erete gata să înhațe imaginea expresivă, nu fără scop, ci pentru a spori „a lumii taină“ cum spune Poetul.

În 1978 i-am dedicat un poem în Antologia „Afirmarea“ scriind cam așa: „*Lui Ioniță G. Andron – cronicarul care scrie cu lumină Cartea Țării Oașului...*“. Îi aduceam un elogiu indirect, prin evocarea „chipurilor de daci“ așa cum i-a readus la viață prin mașinăria lui magică de fotografiat... Dedicăția n-a fost reținută. I-am trimis poemul la împlinirea vârstei de 60 de ani prin Ștefan Haiduc, atunci profesor în Racșa. Și cred că, deși textul nu atingea cote estetice prea înalte, i-a plăcut, fapt pentru care l-a reținut în arhiva sa din care directorul Muzeului Țării Oașului, Remus Vârnăv, mi-a remis o copie.

I. G. Andron era omniprezent la toate evenimentele legate de Oaș. Îl simțea în spatele teleobiectivelor pe care și le punea în echilibru cu toată setea de a extrage cu acuratețe imaginile, de a surprinde simbolistica și subtilitățile lumii din jur. Pe atunci, mânăuirea aparatelor cerea abilități serioase. Azi, „*sculele sale nemțești*“, după expresia unui moș din Racșa,

cred că i-ar pune în încurcătură pe amatorii tributari megapixelilor conformiști ai softurilor...

Idealul lui Ioniță G. Andron, formulat chiar de el într-un interviu, era de a surprinde „*adevărul, monumentalitatea, esteticul*“. Cu simț didactic, voia să dea celor ce vin după el argumente de mândrie și demnitate, înțelegând de la părintele său, de la mulțimea de oameni pe care i-a cunoscut, pe care i-a adunat împreună în impresionanta sa colecție și cu care a schimbat două cuvinte, că oșenii lui au fost lăsați de vechea orânduire anterioară Unirii în ignoranță, împinși deliberat în umilință prin lipsa școlilor. A surprins chipuri diverse de *borese* și *foaice*, de *boresari* și *coconași*, „captura“ ici-colo pe furiș câte un *vâj* sau o *băbătie*, pentru a crea o secvență din epopeea vie a neamului românesc. Se poate deduce că avea despre istorie o concepție modernă care însemna observarea trecutului cu fața spre viitor. Pentru mulți, Țara Oașului oferea un câmp bogat de investigații etnografice, folclorice, antropologice. Ea atrăgea prin faptul că era un „document“ veridic al neamului, un cuib pe care nimeni și nimic nu a putut, prin vremi adverse, să-l dea jos din pomul vieții. De aceea, în lipsa unor documente abundente, I. G. Andron a cercetat trecutul prin obiceiurile unice de aici, în manifestările artistice ale contemporanilor, în fizionomiile solare, în „vulturile danțului“ sau în sfâșierile sonore ale țâpărilor, în broderiile ingenioase ale „câmeșilor“, în zicerile cu miez filozofic... Voia să argumenteze pentru cei ce vin soliditatea temelilor, să demonstreze că un spirit creativ cum e cel al oșenilor, atât de viguros în diverse domenii, nu poate fi specific decât grupurilor vechi care au psihologia gazdelor aflate cu dreptate ACASĂ. E bine să amintesc o realitate. Se aud și azi voci care susțin, marginal desigur, că oșenii n-au documente ale vechimii, că n-au existat în unele perioade, că în „căldarea“ lor a fost secole la rând un vid cam până pe la anii 1700. Luându-ne după (i)logica aceasta, putem să glosăm susținând că și vidul ar trebui să aibă documente și uite că asemenea dovezi ale vidului nu s-au produs. Și încă ceva: cum se face că oșenii, acești români nordici, la fel ca toți românii de pretutindeni, EXISTĂ? În băătăura lor, nu în alta. Cum se poate că în LOCUL lor nu s-a *alipădui* (aciuat) altcineva... Totuși, fiindcă nu e de glumit, voi conchide parafrazându-l pe Eminescu: Oșenii sunt o realitate și... punctum! De aceea, moșii lui Andron din sutele de fotografii grăiesc. Într-un grai de milenii.

Ioniță G. Andron a transformat presupusa verigă lipsă a neamului într-o verigă de aur dintr-un lanț uman, care vine și urcă... A iubit Oașul dintr-o perspectivă diasincronică, nu cu semeție, ci cu mândria celui care are ce să arate lumii, ca un „rob“, cum însuși zice.

În intervalul 1918-1944, dar și după aceea, multă vreme, în Satu Mare au apărut puține cărți. Printre cele de autoritate științifică e de amintit volumul „Mărturii strămoșești“ de Darius Pop, pe care Ioniță G. Andron îl avea în prețioasa-i bibliotecă. Influența acestuia, care a adus în fața sătmărenilor documente paleografice păstrate în vechile biserici și la Mănăstirea Bicsad, putea fi decisivă. Ioniță G. Andron a prins mesajul și a năzuit să lase în urma sa și cărți trebuitoare alor săi. Aflat la începutul afirmării în planul creației, a scris mai întâi versuri, juvenile desigur, dar a publicat și două cărți: „*Priveliști dintr-un colț de țară*“ (1942) și „*Chemarea munților*“ (1943). A scris apoi o monografie a satului Racșa, apărută postum. Se adaugă la acestea zecile de manuscrise și volumele rămase în manuscris, printre care „*Vânătoarea, odinioară, în Țara Oașului*“. El cunoștea bine cercetările celor care au poposit aici atrași de acest El Dorado al culturii străvechi. I. A. Candrea cercetase graiul, Béla Bartók – colindele, Ion Mușlea și Vasile Scurtu au înregistrat folclor literar și frânturi din gândirea populară a oamenilor de aici, C Brăiloiu a cercetat bocetul (*jelitul* sau *vaietul*), Tancred Bănățeanu – portul, Gh. Focșa a venit cu două volume despre cultura materială și spirituală, Ioan Chioreanu-Oaș „o dzâs cu cetera“ și a înregistrat 200 de melodii vechi. Ioniță G. Andron și-a găsit, prioritar, un domeniu distinct: imaginea fotografică.

Cercetându-i moștenirea, nu se poate însă ocoli un adevăr. Din nefericire, este o Țară a Oașului pe care n-o mai regăsești în realitatea imediată, așa cum a văzut-o el prin lentilele înșorite și avide de semne ale arhaicității...

Dacă lui Ioniță G. Andron, oșenii, de la colinele Șirlăului începând până sub versantul Pietroasei și de la Viile Medieșului până la Cetățeaua Cămărzanei, îi datorează recunoștință pentru integralitatea lucrărilor sale, e de evidențiat că autorul prezentei crestomații, Ștefan Haiduc, merită empatia tuturor iubitorilor de artă fotografică, a familiei, a oșenilor, dar mai ales a cercetătorilor din țară dornici să cunoască nu numai un Om, ci și ceva din destinul unui mănunchi de oameni cu rosturi asumate de-a apăra litoralul nord-vestic al limbii române. Se cuvine prețuire pentru munca laborioasă de a edita acest volum și de-a duce în prezent o personalitate de la nașterea căreia se împlinesc 100 de ani.

Ștefan Haiduc, poet de real talent, zgârcit cu prezența în presa literară, este autorul unei exhaustive monografii, de real interes pentru istoria literaturii române, lucrare dedicată lui George Boitor, poetul din Supur. Are în manuscris o „Bibliografie a Țării Oașului“ și diferite studii de etnografie a zonei. Cu încăpățânarea unui călugăr benedictin care mângâie cu savoare

nereprimată cărți și pagini fără număr, a adunat ani la rând, tot ce era legat de numele lui Ioniță G. Andron. A adunat texte și documente risipite, a răscolit colecții de ziare și reviste de la Biblioteca „Lucian Blaga“ din Cluj-Napoca. Am fost martorul multor ore petrecute în Biblioteca Județeană din Satu Mare, la cunoscuta Bibliotecă „Petre Dulfu“ din Baia Mare, condusă – după cum se spune îndeobște – de un amic al sătmărenilor, dl Teodor Ardelean. Aici, la cunoscuta instituție, Ștefan Haiduc a ajuns, îmi place să depun mărturie, să cunoască toate tainele bibliotecii, încât chiar și Mickey Mouse de-ar fi coborât din benzile desenate, și-ar fi ridicat basca în semn de respect...

Nu știu dacă Ioniță G. Andron a avut intenții sau încercări de a crea o școală, de a coagula un grup de discipoli în orașul său de suflet, dar tezaurul fotografic lăsat a devenit un model care stimulează talente noi: Alexandru Feier, Remus Țiplea, Komaromi Romeo, Emilian Moldovan, Dorel Petrehuș. Mihaela Grigorean, Pop Alexandru și alții...

Nu putem uita că el a făcut ca ținuturile natale, de care era atașat cu mândrie, să fie cunoscute în lume.

Citindu-l, recitindu-l, iar acum, admirându-i o parte din creația fotografică, putem reface „filmul“ unei pasiuni împlinite și totdeodată ne putem reîntâlni cu „oamenii care-au fost“ și au rămas, atât de vii, în **icoanele** sale.

În sfârșit, ca o concluzie, cred că se poate invoca o zicere, o strigătură pe care a rostit-o un „filosof“ popular al locului la începutul anilor 1900, pe care a cules-o I. A. Candrea și care îi va fi rămas în memorie încurajator, de mic, oșanului Ionucă-Ioniță:

*„Fost-a lume și-a mai fi,
Numai de ne-a trebui“.*

De la acest distih, comentariile pot continua...

Moștenirea lăsată de Ioniță G. Andron este exemplară. Modelul oferit, ilustrat cu densitate în textele din acest volum omagial, pe care i-l datorăm lui Ștefan Haiduc, merită să fie dus mai departe.

Ioan Nistor

Ștefan HAIUDUC

Prezentarea albumului în satul natal

Februarie-martie, 1978. De cinci ani eram profesor în Racșa, sat străvechi din Țara Oașului, ce conserva foarte bine matricea autenticității, fapt ce mi-a oferit prilejul să cunosc mai bine satul oșenesc și pe oamenii săi, care mi s-au revelat la modul sublim, prin descoperirea esenței vieții acestora: simplitatea, descifrată în albul costumului popular, casele tradiționale, acoperite cu paie, în traiul modest, și în fâpurityra tăioasă, la temelia tuturor lucrurilor fiind oamenii, pe care, iată, aveam șansa să-i cunosc nemijlocit, la ei acasă, în dialogul permanent cu natura și legile ei, pentru a-i descifra sensurile și a se pune în acord cu ritmurile ei. Dar satul Racșa are o relevanță aparte, fiind satul natal a domnului Ioniță G. Andron, strălucitul artist fotograf, pe care îl cunoșteam și personal, și-i prețuiam foarte mult activitatea fotografică despre străvechea Țară a Oașului. Pe lângă aceasta, eram chiar vecini foarte apropiați în Negrești Oaș și aveam în arhiva familiei una-două din fotografiile emblematice dăruite familiei cu generozitatea care îl caracteriza.

La începutul iernii, a apărut albumul de fotografii „Țara Oașului” al domnului Ioniță G. Andron, la editura Dacia din Cluj, un adevărat eveniment editorial, ce avea să devină o lucrare de referință și una din cărțile fundamentale despre această lume ce și-a prelungit arhaicitatea până

în vremurile moderne în care ne-a fost dat să trăim. Într-o lume aflată într-un inevitabil și ireversibil proces de modernizare, albumul dezvăluia forme ale unui mod de viață simplu, dar maiestuos, ce viețuia în tiparele datinilor, dând mărturie asupra neostoitei sete de frumos și ale inepuizabilelor resurse creatoare ale unui ținut ce își prelungea puterea de fascinație, înscrise în lanțul generațiilor, supraviețuind ca reazem în înfruntarea timpului.

Apariția albumului a încununat viața unui om, Ioniță G. Andron, și dăruirea deplină față de semenii săi și ținutul natal, imortalizarea acestora într-o frescă umană profundă, o cronică autentică, scrisă cu lumină, salvând pentru eternitate o lume aflată în pragul dispariției, dar care era temelia lumii acesteia, care ne purta ființa trupească. Oameni și locuri pulsând de viață adevărată, păstrarea unor străvechi tradiții, mărturie despre un timp, un spațiu, un mod de viață, cu valoarea unui document istoric, dovadă vie a perenității, continuității și trăinicieii unui popor. Dar dincolo de rama fotografiei, rămâne un crâmpei de suflet, curat și frumos, ce păstrează însăși esența existenței omenești, a destinului uneori atât de vitreg, ce s-a împlinit în datele esențiale. Oameni care au supraviețuit pe aceste locuri, pe care le-au asimilat ca vatră identitară, unde și-au zămislit un univers omenesc ce a dăinuit peste veacuri, un spațiu distinct, al trăirilor specifice zonei, o matcă vitală, generatoare de autentice frumuseți.

În imensa dragoste față de satul natal, ca, de altfel, față de întregul ținut al Oașului, a dorit să prezinte cartea și în Racșa, ca semn de pioasă recunoștință față de zestrea culturală preluată ca moștenire de la străbuni, precum și un omagiu adus oamenilor, celor care au creat și păstrat prin veacuri această moștenire, ca cel mai prețios tezaur. Astfel încât m-am simțit foarte onorat că mi s-a propus să mă alătur firavului grup de intelectuali locali pe care i-a invitat să-l însoțească în satul natal, la prezentarea albumului de fotografii. Deplasarea a fost organizată de Vasile Berinde, inimosul metodist de la Casa Orășenească de cultură din Negrești-Oaș, împreună cu directorul Remus Deac, care au făcut rost de două autoturisme ale unor binevoitori. Participanții au mai fost prof. Monac Emil, poeta Viorica D. Cătuneanu (profesoară la Vama, publicase poezii în presa locală), cântăreața Maria Petca (însoțită de Ioan Poptean, care-i va deveni soț peste un an). Trebuia să ne însoțească poetul Ioan Nistor (n. în Prilog, sat din Țara Oașului, debutase cu patru ani în urmă), nu a putut, dar a compus o poezie dedicată domnului Ioniță G. Andron, („Bătrânii”), pe care mi-a încredințat-o să o citesc. Întâlnirea a avut loc duminică, 5 martie 1978¹, la Căminul cultural, după ieșirea de la biserică, și s-a constituit într-un adevărat eveniment la care a participat toată suflarea satului, de la cei

¹Am descoperit după data nunții mirilor din centrul fotografiei, identificați ca Betea Teodor (fratele primarului Betea Toma) și Ileana

mai mici, până la bătrâni, atât de prețuiți și de prezenți în fotografiile domnului Andron. Încă de la intersecția de la șosea, am fost întâmpinați de un pâlci de călăreți tineri, în haine de sărbătoare, care ne-au însoțit până la Cămin, peste 2 km., ca pe niște oaspeți de vază. Căminul cultural a fost arhiplin, la întâlnirea cu cel mai de seamă fiu al satului. Atmosfera a fost una caldă, familiară, dialogul s-a înfiripat firesc, de la suflet la suflet, domnul Andron dezvăluind povestea fiecărei fotografii, fiecărui personaj, dând măsura deplinei pasiuni, totala dăruire care l-a marcat întreaga viață, încă din frageda tinerețe. Iar oamenii se descopereau, uimiți, în ramele fotografiilor, cu chipul multiplicat în chipul semenilor. După ce s-a încheiat manifestarea și am ieșit afară, domnul Andron a ținut să facă o fotografie care să-i cuprindă pe toți participanții, în fața Căminului cultural, fiind un adevărat maestru de ceremonii și specialist în panorame ample (vezi foto).

După mai multe mărturisiri făcute de-a lungul vieții, și-a format și cristalizat conștiința artistică de la bun început, încă elev de liceu. Astfel, când, la lecția de istorie, profesorul le arată chipuri de daci, de pe Columnă, are revelația că aceștia sunt chiar oamenii din satul său, „oșenii mei, de acasă” și are datoria să-i facă cunoscuți. Toată viața a fost animat de două principii fundamentale: dragostea și adevărul: *„În esență, tot simțământul meu față de oamenii și locurile satului natal în primul rând, apoi față de oșeni și față de Țara Oașului se cuprinde între două coordonate, care în inima mea sunt colosale, pentru care nu există cuvinte potrivite spre a le arăta dimensiunile. Ele sunt: dragostea și adevărul. Dragostea față de oameni și locuri, adevărul permanenței și continuității noastre”* (Ioniță G. ANDRON, *Către cititor*, la *„Racșa – Vatră de neam românesc”*, 1999).

„Adevărul pe care l-am descoperit aici, în acest colț de Țară, adevăr aflat în oameni, adevăr venit din colbul istoriei și care va dăinui până când va dăinui istoria, adevărul permanenței, continuității și unității noastre.”

„M-am făcut răspunzător în fața neamului de a fixa pe peliculă libertatea...” (Interviu „Echinoc”) *„dragostea față de oameni și locuri mi-a deschis din cea mai fragedă pruncie ferestre largi către universul cunoașterii, către stilul de viață al răcșenilor, al oșenilor, aspirațiilor copilăriei mele.”*

Și-a cristalizat conștiința artistică odată cu fotografierea chipurilor de bătrâni din satul natal; a descoperit, astfel, demnitatea omului simplu, mai ales a bătrânilor, pe care îi privea cu deosebită prețuire, astfel încât fiecare fotografie are povestea ei, istoria ei, bine păstrată în „memoria inimii.” Treptat, evoluează către un adevărat profesionist al imaginii fotografice, iar acestea devin încărcate cu o dimensiune culturală, care contribuie la integrarea creației într-o perspectivă istorică, într-o viziune spirituală de o

înalță noblețe umană, contextul rămânând mereu cel firesc, al realității autentice în mijlocul căreia trăia și de care era atât de pătruns. Prin faptul că artistul fotograf se situează, concomitent, în două domenii divergente, al documentarului și al artisticului, imaginea artistică depune mărturie peste vreme despre lumea imortalizată, artistul devenind un martor al istoriei; dar el nu notează sec chipuri, locuri, fapte, ci acestea poartă în sine o căldură interioară, care le înnobilează prin puternica încărcătură afectivă. Fotografiile sunt imagini ale vieții de zi cu zi, în care eroii sunt oameni simpli, dar solemnii, istoviți de trudă, dar însetați de viață adevărată.

Ce ne spun astăzi aceste fotografii ale domnului Ioniță G. Andron, precum și ale domnului Iuliu Pop, cei doi patriarhi ai fotografiei artistice a Țării Oașului, care au avut un destin îngemănat și au trăit o prietenie exemplară? Amândoi s-au născut în acest ținut nordic (Iuliu Pop n. în Negrești, în 1915), în deceniul al doilea al sec. al XX-lea, și s-au afirmat în același timp, prin relevarea coordonatei spirituale a locului de naștere. Amândoi și-au asumat menirea de a depune mărturie în fața istoriei, cu responsabilitate și dăruire, scriind cu lumină cronică vremurilor în care le-a fost dat să trăiască. Amândoi au lăsat o operă monumentală, despre acest ținut nordic, al Oașului și Maramureșului, mărturisind despre oameni și locuri, despre o lume dispărută, dar și despre un timp aflat la răscruce și care suferea profunde mutații funcționale. Amândoi au iubit și au slujit Țara Oașului cum puțini au făcut-o, bătându-i toate cărările, cunoscându-i oamenii și locurile, scormonind cu privirea mereu vie, selectând imagini semnificative, clișee fotografice despre lumea noastră oșenească. Amândoi au ales ca tematică universul rural tradițional, ce și-a prelungit existența până la mijlocul secolului, oferindu-le cu generozitate ultimele forme de manifestare, în datini, obiceiuri, tradiții, arhitectura caselor, portul popular, păstrate peste veacuri, în zile de lucru și în zile de sărbătoare, relevând un crâmpci de țară autentică și profundă, unică și fascinantă. O lume peste care a trecut necruțător tăvălugul timpului care nu iartă, o lume care rămâne doar în rama unei fotografii, ca unică dovadă materială.

Fotografie realizată de Ioniță G Andron, în fața Căminului cultural din Racșa, după lansarea albumului „Țara Oașului”, 5 martie 1978:

Ioan Nistor

BĂTRÂNII

Lui IONIȚĂ G. ANDRON

*Capul regesc a fost dus departe.
Trupul i-a rămas să se zbată pe culmile dace,
să înalțe spre piscuri,
de aur,
a inimii pace,
căci irima de trup n-o poate nimeni desface.*

*Și stau pe lavițe de piatră bătrânii,
ca niște statui,
ca niște stâlpi de andezit din sanctuare gete.
Amurgul le încolțește în plete,
dar ei de aerul zilei
nu sunt sătui.*

*Aurul dac
în adâncuri n-a încetat să rodească,
pe căldări îngropate au dansat veșnic lumini.*

*Pacea înmugurită în ochii acestor bătrâni
nici un foc n-a putut s-o topească.*

Negrești, 20 februarie 1978

Schiță biografică

Viorel CÂMPEAN

90 de ani de la nașterea lui Ioniță G. Andron

S-au împlinit recent 90 de ani de la nașterea omului de cultură Ioniță G. Andron. Destinul său s-a confundat cu mirificele locuri ale Țării Oașului. Tatăl său, preotul greco-catolic Ioan Andron, s-a născut în 22 noiembrie 1890 la Pribilești, într-o familie de țărani foarte săraci. Mama, Ghizela Olah, era învățătoare. După hirotonirea din 1916 tatăl a fost numit capelan în Racșa. Activitatea sa preoțească va fi legată doar de această parohie oșenească, slujind aici până la trecerea la cele veșnice (1954).

În 20 aprilie 1917 avea să se nască la Racșa întâiul copil al familiei Andron, Ioniță. Din pruncie acesta a străbătut Țara Oașului cu aparatul de fotografiat imortalizând imagini inedite încărcate de poezie și frumos. Mărturisește Ioniță G. Andron că „aproape că nu a trecut nicio zi în care să nu mă îmbăt de frumusețea sufletului oșenesc, devenind un admirator pentru totdeauna al Țării Oașului. Și pentru că oricât m-am aplecat asupra acestui suflet nu i-am putut pătrunde adâncimile și oricât m-am ridicat spre înălțimile sale nu i-am putut atinge piscurile, am încercat, după puterile mele modeste, să-l scriu cu lumină.“

A studiat dreptul la Cernăuți, pentru ca apoi, asemeni tatălui și fratelui său Mircea, să urmeze și teologia greco-catolică.

În timpul vieții a publicat volumele : „Priveliști dintr-un colț de țară“, Ed. Grafika, 1942²; „Chemarea munților“, Ed. Sf. Nichita, Oradea, 1943³.

Postum, au văzut lumina tiparului la editura baimăreană „Gutinul“, lucrările monografice „Racșa, vatră de neam românesc“, 1996 și „Racșa, locuri și oameni“, 2001. Aceste două opere sunt și astăzi monografii exemplare pentru județul Satu Mare. Se simte în cele două cărți dedicate Racșei nețărmurita dragoste a autorului pentru meleagurile natale, dar și probitatea afirmațiilor.

Contribuții etnografice interesante a avut la publicația muzeului sătmărean „Satu Mare. Studii și comunicări“, cu studiile: *O colecție de artă populară*, vol. I, 1969, p. 187-200; *La o sâmbură a oilor în satul Racșa din Țara Oașului în urmă cu 50 de ani*, vol. VII-VIII, 1986-1987, p. 367-371. De altfel, a fost adesea în prim-planul organizării marii sărbători pastorale oșenești, realizând spre exemplu în 1972 lucrarea „Sâmbra oilor: Oaș – Huta Certeze“.

² Grafika, Oradea (Nagyvárad)

³ Sf. Nichita, Cluj (Kolozsvár)

Fotografiile sale pot fi regăsite în lucrări fundamentale din cultura românească: G. Călinescu, „Istoria literaturii române”⁴, C. C. Giurescu, „Formarea poporului roman”, „Istoria românilor din cele mai vechi timpuri până astăzi”, Episcop Ioan Suci, „Mama”. De asemenea, prestigioase reviste românești au găzduit fotografiile lui Ioniță G. Andron: „Arges”, „Tribuna României”, „Cronica”, „Familia”, „Flacăra”, „Tribuna”, „Echinox”.

A trecut la cele veșnice în 23 aprilie 1989 la Negrești-Oaș, fiind înmormântat la Rața. S-a respectat astfel dorința exprimată de el, aceea de a-și dormi somnul de veci în pământul de care sufletește nu s-a despărțit niciodată, și care i-a fost „leagănul și scutul vieții”.

A lăsat în manuscris peste 20 de titluri de etnografie și folclor precum și peste 60.000⁵ de clișee fotografice.

Greu de precizat care ar fi fost destinul cultural al lui Ioniță G. Andron dacă sferile de influență ar fi fost altfel împărțite după a doua conflagrație mondială. Cert este însă că priceperea, seriozitatea și râvna omului de cultură Ioniță G. Andron, în condițiile social-politice de până în 1989, au fost prea puțin puse în valoare. Opinăm că și în cazul său se potrivesc versurile lui Goga: „nu câte-au fost îmi vin în minte, ci câte-ar fi putut să fie”.

Abia în 1977, prestigioasa editură clujeană Dacia i-a publicat albumul „Țara Oașului”. Despre felul în care a fost realizat acesta, autorul afirma: „Am rămas uimit cât de bine au reușit majoritatea reproducerilor, dar totodată am avut și străngeri de inimă văzând unele retușuri care nu fac cinste Întreprinderii Poligrafice Filaret București”.

Despre etnograful Ioniță G. Andron s-a afirmat că avea o „formație aparte”. Preluăm cu toată convingerea această caracterizare, ea potrivit-se pentru toată viața și activitatea ilustrului nostru conjudețean, cel mai mare iubitor al sufletului românesc din Țara Oașului. Datoria noastră este de a-i păstra vie memoria și de a-i valorifica cât mai mult cu puțință râvna întru descoperirea frumuseților locurilor și oamenilor din acest nord de țară.

(în „Citadela”, an I, 2007, nr. 2, p. 7-8 ,
reprodus în „Oameni și locuri din Sătmar”, vol. I,
Editura „Citadela”, Satu Mare, 2008, p. 238-239

⁴ Informație greșită, nu are fotografii în G. Călinescu, „Istoria literaturii române”

⁵ Informație greșită, aproape 100.000 clișee fotografice

Ioniță ANDRON

Ioniță G. Andron

Ioniță G. Andron s-a născut la 20 aprilie 1917 în satul Racșa din Țara Oașului, în familia preotului greco-catolic Ioan Andron, originar din satul Pribilești din Țara Chioarului. După școala primară în satul natal, urmează liceul la Satu Mare (1927-1934), apoi dreptul la Cernăuți și Cluj (1935-1940) și teologia la Academia de Teologie Greco-Catolică din Cluj (1941-1944).

A început să facă fotografii începând din 1934 cu aparatul de fotografiat *Voigtländer Bessa* pe film lat primit de la tatăl său, la început cu colegii de liceu, cu familia, în excursii și la vânătoare, apoi tot mai multe cu țărani din Racșa și alte sate oșenești.

Țara Oașului era o zonă izolată, o „rezervație“ etnografică cu o economie autarhică la nivel de subzistență, oșenii valorificând resursele naturale cu mijloace rudimentare și cu propriile eforturi, conservând un mod de viață aproape medieval. Țăranii locuiau în case din bârne de lemn acoperite cu paie, arau pământul cu plugul de lemn tras de vite, semănau cu mâna, treierau cerealele cu îmblăciul, măcinau boabele la moara de apă și confecționau ei înșiși uneltele, mobilierul, țesăturile, obiectele casnice și îmbrăcămintea.

Profundul atașament pentru satul natal și Țara Oașului și conștientizarea faptului că acești țărani perpetuează un mod de viață cu rădăcini multisekulare, dar și pasiunea pentru fotografie, au fost motivațiile care l-au făcut pe Ioniță G. Andron să documenteze pe pelicula fotografică realitățile vieții oșenilor. Din perioada 1934–1944 datează circa 5.000 de clișee, iar până la sfârșitul vieții sale, în 1989, a făcut în jur de 100.000 de negative alb-negru, negative color și diapozitive. Pe site-ul *memoria.ro* este prezentată o selecție din imaginile realizate în prima perioadă, majoritatea din satul Racșa, reprezentând peisaje, arhitectură, lucrul pământului, creșterea oilor, obiceiuri din ciclul vieții (nunta, înmormântarea), obiceiuri la sărbători religioase (Paștele, Crăciunul, Boboteaza), persoane de diferite vârste (mai ales bătrâni) în diverse ipostaze.

Lecturile cărților de istorie despre daci, romani și formarea poporului român l-au făcut să-i privească pe răcșeni ca pe urmașii acestora: „*Când fotografiam chipuri de bătrâni cu pletele ninse de numărul anilor sau scene din datini străbune, simțeam din plin o îndoită mulțumire: aceea că suntem aici din leagămul istoriei, și aceea a creației, fiind conștient că am fixat pe peliculă pentru cei de azi și pentru cei din viitor o părțică din fabuloasa realitate românească.*“

Fotografiile sale au o valoare deopotrivă documentară și artistică; deși nu a avut studii în domeniul artelor vizuale, a avut un talent artistic remarcat și apreciat de renumiți critici de artă precum Petru Comarnescu, care afirma că este poate cel mai mare fotograf român.

Ioniță G. Andron a fost nu numai un fotograf ci și un colecționar pasionat, casa sa din Negrești-Oaș adăpostind o colecție etnografică și de artă populară, un mic muzeu care a fost vizitat de mulți călători prin Țara Oașului, printre care s-au numărat oameni de cultură și știință din țară și străinătate.

*Ioniță Andron, istoric și muzeograf,
fiul lui Ioniță G. Andron, februarie 2013*

http://www.memoria.ro/marturii/personalitati/ionita_g_dot_andron/64576/

Biblioteca Județeană
Satu Mare

Ioniță G. Andron (1917 - 1989)

Într-un articol publicat în anul 1990, Iuliu Pop scria referindu-se la prietenul lui de o viață Ioniță G. Andron: „Sunt unele personalități care, prin gândirea, comportamentul și activitatea lor, lasă urme adânci, în perioada lor de existență, imprimă felul lor de a fi întregii societăți și astfel caracterizează epoca în care au trăit. Una dintre aceste rare personalități a cărui activitate culturală se desfășoară pe o perioadă de o jumătate de veac, este Ioniță G. Andron, de la moartea căruia s-a împlinit un an în Duminica Floriilor“ (*Țara Oașului*, 1990).

Cel despre care vorbea atât de frumos Iuliu Pop s-a născut în 20 aprilie 1917 în familia preotului greco-catolic Ioan Andron, care ajunsese cu un an înainte în parohia Racșa ca preot ajutor. Originar era din Pribilești (Țara Chioarului).

A studiat la școala confesională din sat, apoi la Liceul „Mihai Eminescu“ din Satu Mare. Studiile de drept le-a urmat în Cernăuți, absolvindu-le în anul 1939. Dictatul de la Viena îl prinde acasă în Racșa luând parte cu tristețe împreună cu fratele său Mircea și tatăl său la sosirea trupelor maghiare în Orașu Nou. Ca o măsură de prevedere se înscrie la Academia de teologie din Cluj-Napoca, ceea ce îl scapă de la mobilizare în anul 1944, când a fost chemat la Debrețin pentru a fi trimis pe front (teologii nu erau mobilizați).

A devenit renumit datorită celor peste 60.000⁶ de fotografii realizate în cursul vieții în peisajul mirific al Țării Oașului. Fotografiile sale pot fi întâlnite în sinteze fundamentale din cultura poporului român: G. Călinescu, *Istoria literaturii române*,⁷ C. C. Giurescu – Dinu C. Giurescu, *Istoria românilor din cele mai vechi timpuri până azi* etc.

A publicat trei cărți în 1942, 1943 și 1977 (*Țara Oașului. Fotografii*), iar postum i-a apărut „*Racșa – vatră de neam românesc*“, Baia Mare, 1996. A lăsat în manuscris alte vreo 20 de lucrări despre etnografia și folclorul Țării Oașului.

A murit în 23 septembrie 1989⁸ la Negrești-Oaș, unde și-a petrecut cea mai mare parte a vieții, activând ca avocat. A fost îngropat la Racșa, conform dorinței lui testamentare, alături de tatăl și mama lui.

Astăzi mai multe muzee din România găzduiesc impresionanta colecție fotografică și etnografică: Muzeul Satului din București, Muzeul „Țării Oașului“ din Negrești-Oaș, Muzeul județului Maramureș.

(În „*Negrești-Oaș. Trecut și prezent*“, EFES Cluj-Napoca, 2012, p. 222-223)

⁶Corect: aproape 100.000 (nota editor).

⁷ Informație greșită, nu are fotografii în G. Călinescu, „Istoria literaturii române”

⁸ Corect; 23 aprilie 1989 (nota editor).

Ioniță G. Andron

Ioniță G. Andron este în centrul fotografiei, cu echipa de dansuri a Liceului „Mihai Eminescu” din Satu Mare, la Festivalul organizat de „Tinerimea română”, București, 1934

Ioan (Ioniță) George Andron s-a născut la 21 aprilie 1917⁹ în satul Racșa, din Țara Oașului. Tatăl său, preotul greco-catolic Ioan Andron, venise din părțile Șomcutei în 1916 și a păstorit în Racșa până la moarte, adică 38 de ani, impunându-se ca un veritabil lider al comunității. Mama sa, învățătoarea Ghizela Andron, a creat prima colecție de artă populară oșenească și i-a transmis fiului cel mare această pasiune.

Copilăria petrecută în Racșa a fost hotărâtoare pentru formarea sa, atunci și acolo ajunge să-i înțeleagă și să-i prețuiască pe cei de care nu s-a mai despărțit niciodată și pe care i-a numit până la moarte „oșenii mei.”

După școala primară terminată la Racșa, a urmat cursurile Liceului „Mihai Eminescu” din Satu Mare. Aici a avut o nouă întâlnire care-i va marca viața, aceea cu profesorul Iosif Scheinder, cel care l-a inițiat și îndrumat în tehnica fotografică. Din acest moment, aparatul de fotografiat l-a însoțit în permanență.

În 1935 începe Facultatea de drept la Cernăuți. Anul dramatic 1940 (cu ocuparea Basarabiei și a Bucovinei de Nord de către sovietici și apoi a

⁹ Corect: 20 aprilie 1917

Ardealului de Nord de către Ungaria) l-a marcat și i-a influențat destinul. Părăsește Cernăuțiul și se întoarce lângă familie. Apoi întrerupe studiile de drept și urmează între anii 1941-1944 Facultatea de teologie la Cluj. Nu abandonează însă fotografia, pe care o asociază cu studiul autodidact al etnografiei Țării Oașului. În 1942, pe când era student la Cluj, alcătuiește pe un carnet „Schița albumului Monografia Țării Oașului în Fotografii“. Textul, rămas inedit, este foarte important pentru că demonstrează întâi o excelentă cunoaștere a etnografiei Oașului și apoi intenția sa de a fotografia sistematic zona, care pe atunci era marcată de o excepțională arhaicitate.

Cu sprijinul episcopului Ioan Suciu, scoate în 1942, la Oradea, excelentul album „Priveliști dintr-un colț de țară“, iar în anul următor unul cu titlul „Chemarea munților“. Publică însemnări despre Țara Oașului și fotografii în „Tribuna Ardealului“, singura publicație românească admisă în acea perioadă.

În 1946 revine la studiile de drept și își ia licența. Va lucra apoi ca funcționar și avocat stagiar la Seini, unde, în 1948, se căsătorește cu Eleonora Șomcuteanu. În 1958 se stabilește definitiv cu familia la Negrești, reușind să-și ridice o casă. Până la sfârșitul vieții își va câștiga existența din avocatură, va fotografia și va scrie. În casa lui, amenajează o expoziție de artă populară și fotografii, considerate de localnici primul muzeu al Țării Oașului. Personalități importante ale culturii românești (Petru Comarnescu, Liviu Ciulei, Dan Hăulică, Constantin C. Giurescu, Paul Miron, G. Istrate etc) îi trec pragul și ajung să-i admire fotografiile. Colaborează cu toți cercetătorii care vin în zonă și cărora le oferă imagini pentru a-și ilustra cărțile (Ion Velcea, T. Bănățeanu, Gh. Focșa, C. C. Giurescu). Autoritățile încep să-l prețuiască tot mai mult și astfel ajung să-i cunoască lucrările și vizitatori din străinătate. Cu toate acestea, reușește să mai publice o singură carte, albumul „Țara Oașului“, apărut în 1977 la editura Dacia din Cluj Napoca și lansat la sala Dalles în București.

Moare la 23 aprilie 1989 și este înmormântat alături de tatăl său în fața bisericii din Rața.

Au rămas de la Ioniță Andron mai multe manuscrise și aproximativ 60.000 de clișee fotografice. Prin strădania doamnei Eleonora Andron, editura „Gutinel“ din Baia Mare i-a publicat două cărți, „**Rața, vatră de neam românesc**“ în 1996 și „**Rața, locuri și oameni**“ în anul 2001. Opera sa rămâne să fie valorificată cu adevărat de acum înainte.

*Panoul comemorativ de la Liceul Tehnologic „Ioniță G. Andron“, Negrești Oaș.
în „Informația de duminică“, Satu Mare, 27 apr. 2014*

*Panoul comemorativ de la Liceul Tehnologic „Ioniță G. Andron”, Negrești Oaș.
Conceput și realizat de Dorel Petrehuș și Remus Vârnav.
Fotografie: Komaromi Romeo*

*Bust realizat de Ioan Gozman. Amplasat la Liceul Tehnologic „Ioniță G. Andron”,
Negrești Oaș. Fotografie: Komaromi Romeo*

Vasile NEMEȘ, profesor pensionar

Ioniță G. Andron a străbătut pe jos toate satele oșenești

„Bardul Oașului“ a fost comemorat de elevii liceului Tehnologic din Negrești, care îi poartă numele

La inițiativa unui grup de profesori de la Liceul tehnologic din Negrești-Oaș, printre care profesorul de limba și literatura română Ștefan Haiduc, în data de 11 aprilie s-au comemorat 25 de ani de la trecerea la cele veșnice a „bardului Oașului“, așa cum l-a caracterizat artistul emerit Alexandru Grozuță, nume legat pe vecie de Țara Oașului.

Ioniță Andron era fiul preotului greco-catolic Ioan Andron și al Ghizelei. Preotul Ioan a venit la Racșa la 24 noiembrie 1916, fiind numit capelan, a rămas preot paroh în localitate până la 18 octombrie 1954 și a avut 5 copii: Ioniță, născut la 20 aprilie 1917, Francisc, născut la 10 noiembrie 1919¹⁰, Mircea, născut la 4 februarie 1920, Șandri, născut la 26 iunie 1923, Maria Augusta, născută la 3 septembrie 1924.

Ioniță a absolvit Facultatea de teologie greco-catolică de la Oradea și cea de drept de la Cluj, într-o perioadă grea de după 1944. A practicat avocatura. S-a căsătorit cu Eleonora Șomcutean din Seini și au avut doi copii: Ioan George, muzeograf principal la Muzeul Satului din București, mutat apoi la Brașov și Angela Romana, profesoară de limba franceză la Liceul din Negrești-Oaș, actualmente locuind la Brașov. Avocatul Ioniță Andron a profesat la Seini, Negrești-Oaș și Satu Mare. Încă din vremea studenției a îndrăgit mult Țara Oașului și arta fotografică.

A străbătut pe jos toate comunele și satele oșenești, a studiat arhive bisericești și școlare, așa cum a făcut-o și revizorul școlar Darius Pop de la Satu Mare, care a publicat cartea „Mărturii strămoșești“.

¹⁰ Pomenit doar în acest articol. În plus, este o inadvertență: între această dată și data nașterii următorului copil sunt doar patru luni, ceea ce e imposibil.

Activitate literară bogată

Ioniță a immortalizat în fotografii imagini ale satelor oșenești, ale bisericilor, ale unor personaje mai deosebite prin credință și port, ale unor sărbători de peste an. A publicat prima sa carte „*Privești dintr-un colț de țară*“, apărută la editura Sf. Nichita, Oradea, 1942. Au urmat alte două cărți: „*Chemarea munților*“, editura Sf. Nichita, Oradea, 1943, și „*Țara Oașului*“, editura Dacia, Cluj, 1977. Alte 18 lucrări au rămas în manuscris. Printre ele se numără: „Sărbători în satul Racșa“, „Prin Țara Oașului și munții ei“, „Sărbători religioase în Racșa și Țara Oașului“, „Permanența, continuitatea și unitatea poporului nostru reflectate și în unele toponimii și expresii din graiul Țării Oașului“, „Țara Oașului – universul fotografiilor mele“, „Cămărzana, Țara Oașului – propunere pentru a fi declarat monument etnografic“, „Memoriu justificativ privitor la necesitatea înființării unui muzeu al Oașului, la Negrești“. Cea mai însemnată lucrare publicată rămâne „Racșa – vatră de neam românesc“, monografie sub genericul „Leagănul și scutul vieții mele“, apărută la editura Gutinul din Baia Mare în anul 1996. Din anexele cărții aflăm despre: Românii din Racșa căzuți în Războaiele mondiale, Ion Betea – delegat sătesc la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia din 1 Decembrie 1918, Casa parohială din Racșa, Răcșenii la primirea suveranilor – 1920, la Carei¹¹, Elevi la școala din Racșa 1933, Hora Unirii, în curtea școlii – 1933.

Obiceiuri de Paști în Țara Oașului

Statistica din anul 1933 menționează că în Racșa erau 1549 credincioși, din care 1533 erau greco-catolici, doar 16 fiind ortodocși.

Cel care scrie aceste rânduri, profesorul Vasile Nemeș, l-a cunoscut pe Ioniță Andron, mai întâi de la distanță, prin anul 1943, pe când era elev în clasa a V-a primară în comuna Ieud, Maramureș, primind prima sa carte „*Privești dintr-un colț de țară*“, din care am aflat despre românii din Țara Oașului și Ugocea, despre afirmația vestitului arheolog Vasile Pârvan în legătură cu cetatea Belavara (Boinești), care a fost „sigur dacică“.

Înșiruirea satelor din Oaș, din cartea lui Ioniță este prezentată în versuri populare:

**„Ce poartă răcșenii-n straiță?
Cremene și-un bot de iască... „**

sau

„Nu mă da mamă-n Prilog

¹¹ Corect: 1919 (25 mai)

*Nici-i apă, nici-i foc,
Lemne nu-s, moara-i departe
Și tăte le porți în spate...”*

În continuare sunt prezentate „Paștile la oșeni“, obiceiuri din Joia Mare, Vinerea Mare, Sâmbăta Mare, Duminica Paștilor, când chipul oșenilor exprimă o mare bucurie și se salută cu „Cristos a înviat! “. A doua zi de Paște, după Sfânta Liturghie, finele merg la nănași ducând un colac mare și un ol de lut, ca răscumpărare pe copilul botezat de aceștia. A treia zi, după serviciul religios, oșenii lucrează pentru văduve și săraci. Această cârtică se încheie cu mai multe fotografii din zona Oașului.

După venirea mea ca profesor în Oaș, în 1960, l-am cunoscut personal pe Ioniță și am colaborat la acțiunea „Căutătorii de comori“ și la înființarea Muzeului Școlii generale nr. 1, dotat deosebit și cu fotografii ale lui Ioniță, mai ales despre „Sâmbra oilor“, muzeu unicat în țară, vizitat de-a lungul timpului de sute de elevi din toată țara, dar și de turiști din Japonia, Israel, Brazilia și Franța.

În una din vizitele sale în Maramureș, din vara anului 1981, Ioniță Andron l-a cunoscut pe tatăl meu, care era ghid la Biserica din Deal, Ieud, ridicată în 1364, de voievodul Balc. Păstrez scrisoarea lui Ioniță către tatăl meu.

Mă bucur că publicația „Informația de duminică“ din 6 aprilie 2014 a publicat pe prima pagină articolul „La începutul secolului XX, în Oaș, divorțurile erau mediate de preot“, articol ce a fost prelucrat de V. Shibata și ilustrat cu două fotografii: „Tânăra pereche din Moișeni“ – august 1937 și „Fete și feciori din Moișeni“ – iulie 1937, ambele aparținând lui Ioniță Andron.

În încheiere, mă alătur lui Petru Comarnescu și afirm că Ioniță Andron „este o adevărată conștiință a Oașului și a țării noastre“.

(În „Informația de duminică“, 13 aprilie 2014)

Iconografie:

Foto. 2: Ioniță a immortalizat în fotografii imagini ale satelor oșenești, ale bisericilor, ale unor personaje mai deosebite prin credință și port

Foto. 3: În 1977, Ioniță Andron a publicat „Țara Oășului”, apărută la editura Dacia, Cluj

Articole scrise de Ioniță G. ANDRON

Ionița Popii [Ioniță ANDRON]

OȘENCE ÎN PORT DE SĂRBĂTOARE

PAȘTELE ÎN AVAS (OAȘ)

Pentru a urmări mai ușor șirul povestirii noastre, să ne închipuim un sat împrăștiat pe mai multe văi și coline, iar în mijlocul satului, pe un deal, Biserica.

Vom arăta pe scurt momentele mai impresionante care se petrec în Oaș, începând cu Joia Mare și încheind cu a doua zi de Paști.

JOIA MARE

Seara se bate toaca la Biserică. Pe cărările satelor svântate de vântul prietenos al primăverii, se îndreaptă spre biserică Oșenii cu sufletele împăcate cu Dumnezeu, căci fiecare oșan, dacă nu de mai multe ori pe an, cel puțin odată la Sfintele Paști, se spovedește, deoarece „așa cunoaște din bătrâni...”

SPECIFIC OȘENESC

Cele douăsprezece evanghelii, le ascultă cu multă reculegere și evlavie, în genunchi și cu lumini aprinse în mâini. Oșenii mai bătrâni, cu părul lor lung și „rătunzat” deasupra sprâncenelor, sunt adevărate figuri de apostoli. Când ies din biserică, tabloul este și mai măreț, este chiar de neuitat. De la biserică, pe cărările care coboară în văi, sau urcă la deal, un lung șir de Oșeni șerpuiește cu lumini în mâini, ținând cărarea și îndreptându-se spre casele lor. Parcă-i un convoi al primilor creștini, care duc vreun frate deal lor întru Hristos, la cimitir noaptea, ziua temându-se de cruzii împărați.

VINEREA MARE

Fetele, femeile și „băbuțele“, încondeiază ouăle. Iată pe scurt cum procedează. Ouăle fierte, se încălzesc puțin, ca să le prindă mai bine ceara, apoi dintr’o cutie de metal, în care e ceară topită, se ia cu așa numita „câscă“ ceară, și se fac diferite motive pe ouă. „Câsca“ e un bețișor de lemn de vreo 20 cm. lungime, având într’un capăt vârât de-a curmezișul, un tub subțire de aramă de grosimea vârfului de creion. Ouăle astfel încondeiate, se pun într’un vas cu zăr de lapte, unde se lasă puțin timp, apoi se pun într’un vas cu culori. Partea care a fost cu ceară rămâne albă, iar restul se colorează.

După amiază se face „Prohodul Domnului Isus“, la care Oșenii iau parte în număr foarte mare.

SÂMBĂTA MARE

SFINTIREA PĂȘTILOR

ouăle le pun într’o năfrâmioară.

Oșencele fac pasca din „fărină“ de grâu punând „brândză“ în mijlocul paștilor. Tot acum se fac ultimele pregătiri pentru mult așteptata Înviere a Mântuitorului. Fetele care au deja un costum nou de Paști, cu cămașe, cu „țeptar“, și care voiesc să fie cu cunună, merg la o babă din sat, care știe împleti părul. Cine nu a văzut fete de oșan împletite, își va da seama despre complicația împletiturii, dacă va privi clișeul de aici. Împletitul durează 4-6 ore neîntrerupt. E un lucru care cere multă răbdare din partea fetei și istețime din partea împletitoare. Seara, mamele gată hainele copiilor, pentru dimineața Sfințelilor Paști. În straițele lor mici, pun câteva ouă roșii, iar pentru fetițe,

DUMINECA PAȘTILOR

„Învierea“ se face sau la miezul nopții, sau dimineața, „până’n dzuă“, după obiceiul locului. Înainte de slujba Învierii, se trag clopotele și se bate toaca. Oșenii cred că acea toacă sună bine, „cântă bzine“, care este din lemn de paltin, și când au adus-o din deal, n’au trecut cu ea peste nicio punte sau vale. După slujba „Învierii“, se înconjoară Biserica de trei ori. Un moment foarte solemn este când preotul cu crucea în mână, bate la ușa Bisericii,

zicând: „Deschideți voi boieri porțile raiului“... Și auzi din'năuntru, întrebarea unui crâsnic: „Cine este Împăratul măririi?“ După ce ușile Bisericii au fost deschise, vezi o figură de dac, cu plete, care s'a îndoit probabil ca și Toma Necredinciosul, așa că a trebuit să i se spună de trei ori, cine este Împăratul măririi?...

Între timp, sosesc la Biserică toți locuitorii satului, afară de cei bătrâni care nu mai pot face un drum până la marele praznic. Oșanul „capul de familie“, duce pasca de-a umărul, într-o față de masă frumoasă, artistic lucrată. Paștile le așează în două rânduri lângă Biserică, în fiecare pască e înfiptă o lumânare. Toți oșenii au pe față o mare bucurie, c'au ajuns în pace ziua Învierii Domnului. Și

„Doi când se 'ntâlnesc în cale

Își zic Hristos a înviat...“

(George Coșbuc)

După Sfânta Liturghie, preotul sfințește paștile. Dacă timpul este frumos, tabloul este de nedescris și cine l-a văzut vreodată, va avea întotdeauna în ziua de Paști, orișicât de departe s'ar găsi, imaginea acelei zile sublime, în coloritul costumelor oșenești. Și seninătatea fețelor acestora. După sfințirea păștilor, preotul dă binecuvântarea. Apoi Oșenii iau păștile „de-a umărul“ și fiecare fugе către casă.

De ce fug Oșenii cu păștile? Iată ce explicație am primit de la un oșan bătrân: „Zmăul stă închis într'on stan de pșiatră. Iel tăt anul linge pșiatra și uă subțiadză să iasă afară. Cându-i în dzua de Paști – când sfințe popa păștile – amù pșiatra îi cât o frundză de subțtare, atăta o lins zmău... Dacă n'am fugi cu păștile, el ar linge pșiatra de tăt și ar ieși afară, înainte de a ajunge noi acasă. Da așe dacă fugim, pe când sosâm acasă, pșiatra iară să îngroașă la loc, cum o fò, apoi tăt așe în tăt anu!...“

La scurt timp după sfințirea păștilor, nu mai vezi niciun om. Toți sunt acasă și mănâncă din păști. Câtva timp, satul este mort, mai mort ca și într'o zi de vară. Încep apoi a veni la Biserică, unde bat toaca, se dau „de-a ciocota“ și se joacă „de-a mingea“ toți începând de la copilași și până la bătrâni.

Fetele și feciorii în grupuri, „învârtesc toaca“, adică înconjoară Biserica. În cele trei zile ale Paștelor, Biserica o numesc „Toacă“. Femeile vorbesc între ele, iar bărbații în grupuri, povestesc întâmplări din viața lor.

SBURDALNICI ȘI PLINI DE VIEAȚĂ, COPIII CIOCNESCU OUĂLE

A DOUA ZI DE PAȘTI

După Sfânta Liturghie, „finele” merg la nănași, ducând un colac mare și un ol de lut „ca să răscumpere” pe copilul botezat de aceștia.

Paștile se încheie a treia zi, când Oșenii, după serviciul religios, lucrează pentru văduve și săraci, așa că Sfintele Sărbători ale Paștelor, ei le termină cu „ajutorarea de-aproapelui”.

(în „Tribuna Ardealului”, nr. 2 /1941 nr. 172, p. 16 cu il.)

Ionița Popii

Aspecte din păstoritul Avas

În trecut, una din ocupațiile de seamă ale românilor a fost păstoritul sau oieritul. Datorită acestui fapt, aproape întreaga producție poetică de origine populară se împletește cu viața păstoritului și a haiduciei. Relevăm din acest domeniu o variantă a „Mioriței”, care la Avas-eni, o găsim sub forma unei colinzi, zisă a „Păcurariului”. Iată cum am auzit-o de la un bătrân:

*Colo 'n susu mai din susu,
Sântu-ș tri păcurărași.
Unul ce iera mai mnic,
Poate era mai voinic.
Până oile-abătè,
Cîielalți legea-i făcè:
Ori să-l puște, ori să-l taie,
Ori să-l puie 'n tri fărtaie.
El după ce sôsè,
- Fraților, așa dzicè:
Pe mine de mi-ț tăie
Pe mine să mă 'ngropați
În staulu oilor
La strunga mulgărilor
Și toporul mnieu cel drag,
Mnie mi-l puneț la cap
Și din lunce me ce luce,
Mnie să-m faceț o cruce.
Oile cele bălăi
Mândru m-or cânta pe văi,
Oile cele cornute*

*Mândru m-or cânta pe munte.
Mnirencile cu lânile,
Toamna și primăverile.*

(Auzită de la Ion Feher a Ohimii de 64 de ani din Raksa-Răcșa)

În legătură cu vieța păstoritului la Avas-eni, e foarte cunoscută această „Hore a fetii”. Iată cum am auzit-o de la Olexă Dubo de 86 de ani, de la Rákssa-Racșa:

*Tatăle,
Mamăle,
Hai până la mine,
Pe mine m' o legat,
Cu spatele câtă fag;
Țățale mi le' o tăiat
Și oile le-o mânat.
Berbecelost' cel mare
Clocotè amu 'n căldare.
Ghină tată cât de iuti,
C'apoi nu mă vezi mai mai mult.
Tatăle,
Mamăle.*

Cât de mult este legată vieța Avas-eni de oierit, se vede și din importanța pe care o dau ei zilei „mulsului la cupă”. Această zi cade de obicei două săptămâni în urmă la Sângiorz. – Atunci Avas-enii, care voiesc să fie oile împreună peste vară, sau cum zic Avas-enii: „cari sâmbrează laolaltă”, beau aldămașul „sâmbrii”. Învoiala aceasta, cinstită c'un pic de pălincă, servește drept contract și angajament.

Obișnuit, Avas-enii aleg ziua mulsului la cupă Joia, care este o „dzi” foarte norocoasă pentru ei.

„Două săptămâni după Sângiorz, oile gazdelor cari o sâmbreat laolaltă, s'adună Miercurea. Sara sterpele se țâpă în alt staul. Înt'ace noapte mniecei și oile nu să aleg dintre-olaltă. Păcurarii oamenilor care o sâmbreat, să scoală Joie cu noaptea'n cap, și mulg oile, da fac ștîmb. Niciun păcurar nu-și mulge oile lui. Să duc apoi cu ele să le hrănească. Dimineața sterpele să'nseamnă pă un răvaș. Oile cele cu lapte zin la amniadzăzi la stână, unde le numără la strungă. Apoi hiecare om își mulge oile lui, în găleată. Tăt omul își măsură laptele, cu cupa și după tăta cupa, capătă la brândza dintâie și la ce de-a doua, câte cinci măsuri. După ce mulg și măsură laptele, adună oile și învârtesc cu ele stâna, de tri ori, după soare, și un păcurar pușcă peste ele.

Brândza dintâie țâne cinci săptămâni, a doua mai puțin, - că-i mai puțin laptele. – După brândza dintâie, iară să mulge la cupă. După brândza a doua, stâna se strâmtează, și numa o strungă să lasă, și-atunci s'ășază doi păcurari la strungă – cari cunosc mai bazinele oile – și le dezleg. Țâpă sterpele și mnieii dintre cele cu lapte., să „răscolesc”.

Când ninge, zin acasă din deal.”

După ce am redat în graiul Avas-esc, modul cum se face „mulsul la cupă”, vom reproduce și câteva chiuituri în legătură cu oieritul.

Cât de mândri sunt ciobanii de ei înșiși, se vede din chiuitura pe care o adresează păcurarul fetii când se întâlnește în drum, el venind de la oi, ca să-și schimbe hainele:

*Sărută-mă mândră dragă,
Până-s cu chemeșe neagră.
Că m'oi la și m-oi știmba
Și la tine n-oi cota.*

Toți Avas-enii cred, că cei mai sănătoși dintre ei sunt aceia care au fost mai mulți ani păcurari la oi. Această credință reiese și din chiuitura feciorului care, bătut la danț de ceilalți, zice către mamă-sa:

*„Lasă-mă, mamă, la oi
Bată'n înt'on an o'n doi
Și la capre 'n v'o doi tri,
Că doară m'oi zigăni.”*

Avas ne oferă un vast și interesant material folkloristic, o diversitate de forme sociale și un teren puțin cunoscut sub variatele lui aspect. Cercetările, cari se vor face în viitor, vor completa icoana acestui colț din Transilvania de Nord, care, prin așezare și specificul lui, constituie unul din cele mai pitorești ținuturi.

Iconografie:

foto 1: Număratul la strungă (foto pag. 107);

foto 2: Măsuratul la cupă (foto pag. 102);

Foto 3: Vătaful.

(În „Tribuna Ardealului”, Anul II, nr. 194, 18 mai 1941, p. 3)

Ioniță ANDRON

Crăciunul la Oșeni

Ca în toate satele și ținuturile locuite de români, farmecul sărbătorii Nașterii lui Hristos, nu lipsește nici în Țara Avas-ului.

Crăciunul e privit de Oșeni ca o sărbătoare a bucuriei. Încă din postul Crăciunului, vecinii și prietenii se întâlnesc seara la șezători și învață colinde, pentru a le ști bine în ajunul Crăciunului.

Copiii își caută de cu bună vreme tovarășă de colindat - „soațele“ - cum le spun ei - la fel bărbații și bătrânii - încă înainte de ajunul Crăciunului.

Copiii își fac niște ciomege mai mari decât ei pentru a se putea apăra de câini și pentru a putea coborî câte o pantă în viteză dacă este zăpadă. În ultimii ani au început a umbla și cu skiuri, făcute de ei.

Nu se poate descrie bucuria copiilor în ziua ajunului de Crăciun. Încă nu sunt copti colacii - pe care îi face fiecare oșancă - și deja se și aud primele melodii ale colinzilor. Copii și fetițe în grupuri de câte 2 până la 6 inși, ținând seama de timp, oricât de potrivit ar fi, vestesc pe la ferestrele caselor, marea bucurie a omenirii. Sunt însă așa de micuți, încât abia își poartă sumanul și straița care se umple tot mai mult cu colaci. În cap poartă cușme, pe cari le întorc pe dos dacă frigul e prea mare. Înainte de a începe colinda, se sfătuiesc între ei - „care 'om corinda?“ Apoi după ce s'au înțeles, unul dintre ei întreabă: Slobodu-i a veseli?

Răspunsul - de totdeauna - e același: Slobod!

După ce au terminat de colindat, primește fiecare colindător câte un colac.

Puică neagră bagă'n sac

Bună seara, dă-mi colac

Nu-mi da micu

Că mi-i frigu

Ci-mi dă mare

Bine-mi pare.

După masă încep a colinda și copiii mai mărișori. Colindele lor sunt cu ceva mai lungi.

Găinușa ș'o picat

Oițale ș'o zbierat;

Dumnezeu le-o d'auzit,

Jos la ele-o scoborât

Pe o scară toată de ceară

*Să-și culeagă flori de vară,
Din cununa fetelor
Din struțu holteilor.*

După ce au terminat copiii, încep coconii, până la 15-16 ani. Se cunosc după glasul lor, care le trădează vârsta adolescenței.

Fetele și femeile colindă și ele în grupuri. Feciorii și bărbații sunt însoțiți câteodată de câte un ceteraș care ține danțu corinzii, sau de unul cu fluerul.

Colinzile oșenilor sunt foarte vechi. În cele mai multe e vorba despre păstorit, ceea ce dovedește că cea mai veche și cea mai iubită ocupație a oșenilor a fost oieritul. Bătrânii satelor știu aproape cu toții „corinda păcurarului“, o variantă a Mioriței.

Iată una:

*Colo 'n susu mai din susu
Sântu-și tri păcurărași,
Unu ce era mai mic
Poate era mai voinic,
Până oile-abătea,
Ciinelalți legea îi făcea:
Ori să-l puște,
Ori să-l taie,
Ori să-l puie 'n tri fărtaiie.
Iel după ce sosâia
- Frațâlor, așa zicea,
Pe mine de mi-ți tăia,
Pe mine să mă 'ngropați:
În staulu' oilor
În strunga mulgărilor,
Și toporul mieu cel drag
Mie mi-l puneți la cap
Și din bota mea cea luce
Mie să-mi faceți o cruce,
Oile cele bălăi
Mândru m'or cânta pe văi;
Oile cele cornute
Mândru m'or cânta pe munte;
Mireucile cu lânele
Și mieii cu danțurile,
Că le-am țânut tare bine
Toamna și primăverile.*

O colindă cu caracter religios:

*Ce sară-i această sară,
Asta-i sara lui Crăciun
Când s'au născut Fiul Sfânt,
Din iezlița boilor,
Din florile câmpului
Din spicele grâului.
Câți pociumi la iezle-au fost
Toți erau lumini aprinse
Sus în coarne la boi puse.
Se luară se duseră
La apa lui Iordan
Iordan botezătoriu'
Boboteaza-l țâne'n brațe
Sânt-Ioan ca să-l boteze
Mândru nume ce I-au pus
Isus Hristos, Domn de-al nost,
Creștinilor de folos.
Rămâi gazdă vesel bun,
C'ai agiuns Sfânt Crăciun,
Și găzdoaia vesăloasă,
C'o ajuns o zi frumoasă,
Și coconii să trăiască,
Fetele să veselească.*

Bărbații mai în vârstă, încep să colinde mai târziu, pe la 10-11 ore noaptea, și colindă până dimineață. În dimineața zilei de Crăciun, copiii merg din casă în casă, urând „Bună dimineața lui Crăciun“, când primesc colaci. După cum spun ei, umblă în pchiez.

La sfânta Liturghie din sărbătorile Crăciunului, se cântă la priceasnă colinda cea mai frumoasă. Atunci sunt cele mai mișcătoare momente din tot timpul sărbătorilor. Un singur lucru poți citi pe fețele tuturor: *Bucurie*. O citești și pe fețele fragede ale copilașilor și pe frunțile aplecate ale bătrânilor satului, frunți care de data aceasta se ridică și parcă își primesc ceva din seninătatea tinereței...

Iată și textul celei mai frumoase colinde dintr'un sat oșenesc:

*Asta-i zî de bocurie (bis)
Popoarele-Ți cântăm Ție (bis)
După zisa procească
Că Hristos va să se nască.
Iată Hristos s'a născut,*

*Împărat nou, nu de mult,
În Vifleem oraș mare,
Care 'n lume soață n 'are;
Irod, rău Craiu blăstămat,
Făcându-și Craiu de-ocară,
Foarte mult sânge vărsară;
Tri mii de prunci au ucis,
Dar pe Hristos L 'au ferit.
Părintele cel iubit,
Craii L-au prea înălțat,
Scumpe daruri lui i-au dat,
Aur, smirnă și tămâie,
Daruri pentru 'mpărăție
Și nouă pentru veselie.
Să fie anu' deplin,
Totdeauna 'n veci Amin!*

(în „Tribuna Ardealului”, Anul II, nr. 371, Numărul
de Crăciun, 1941)

Clipe de vrajă, la cascada „Șipot“ din munții Măramaroș-ului

Frumusețea munților o formează varietatea mare de aspecte ce ni se prezintă la fiecare pas, indiferent de anotimp, căci în fiecare anotimp, codrul își are farmecul său deosebit.

Primăvara, când frunzulițele – abia crescute – sunt încă subțiri și plâpânde, de un verde deschis, vezi în ele gingășia copilăriei lor, iar în nopțile cu lună, când parcă și razele lunii le străbat, îți pare vâlul subțire al pădurei, așa ca și cel al copilelor de la prima cuminecare.

Vara, culoarea verde de gingășie se intensifică, într'un verde mai închis, mai sănătos, dând impresia de vigoare și viață codrului.

Varietatea de culori ajunge însă la maximum toamna, când fiecare copac, în

melancolica pregătire pentru iarnă, are veșmântul de doliu, vopsit în fel și fel, iar în zilele de toamnă târzie, nu știi ce-ți place mai mult: acest amalgam de culori fermecate prin varietatea lor, sau albul zăpezii care și-a așternut mantia purificatoare pe vârfurile golașe ale munților. Cel mai mare farmec îl dă codrului pădurea de brad, și văile repezi, care îi aduc valurile chinuite printre cele mai strâmte porți ale stâlpilor de pietre care îi ațin drumul. Când văile, în drumul lor, au căderi de mai mulți metri, iar decorul pădurii îl formează bradul, tabloul este de-a dreptul fermecător și de neuitat.

În drumurile mele prin munți, totdeauna doream să găsesc o cascadă într'un asemenea decor. Am cutreierat multe văi, dar o cascadă cu adevărat impozantă, nu am găsit. Am auzit că un afluent al „Văii Săpânței“ are o cascadă frumoasă. Mi se spunea că are o înălțime de mai bine de 10 m. Nu mi venea să cred.

- Dacă-i adevărat – îmi ziceam – trebuie să se apropie de minunata „Urlătoare“ din Munții Jepi, cunoscută din mai multe descrieri. Mă gândeam că, deși nu are o cădere de 10 m., totuși s-ar merita văzută, căci e pe o vale, într'un cadru pitoresc. Am luat hotărârea să merg să o văd la prima ocazie ce mi se va da.

*

De la Hosszomező, pe Tisa¹², trenuțul liniei industriale șerpuieste printre munți, ținând când la dreapta, când la stânga văii „Săpânței“. De la cătunul „Între săpânți“, trecând o culme de deal, ajungem la valea pe care se găsește cascada. La cascadă se poate ajunge sau pe traseul unei vechi linii de cale ferată îngustă, sau tot pe lângă vale în sus. Drumul acesta din urmă este foarte anevoios, căci terenul este accidentat, în unele locuri trebuind să te agăți de ramurile copacilor sau de colțuri de stâncă, pentru a nu cădea în vale și nu-l recomand decât pentru turiști obișnuiți cu muntele.

Mergând în sus, de la o cotitură a văii, auzim sunet neobișnuit.

Nu vedem nimica ce ar putea produce acel sunet. Dăm cu socoteală că ceea ce ne-a determinat să străbatem această cale, se găsește în apropierea noastră. Judecând după configurația terenului, ni se pare că suntem aproape de izvorul văii, căci stâncile se înalță în toate părțile și nu ne vine a crede că valea ar încerca să-și facă loc printre ele încercând să le despice. Dar, ia să mergem mai sus nițel, să ne lămurim nedumerirea... Apa trebuie transversată, deoarece din cauza unei stânci nu mai putem înainta pe acea parte... Am pornit... Nu peste mult iată că înaintea noastră un șuvoiul alb de apă țâșnește de după o stâncă.

„Ce minunat!“... ne zicem – acolo e izvorul; țâșnește din stâncă. Apropiindu-ne, părerea ni se schimbă. Nu e izvorul, ci e cascada. Acuma o vedem în toată splendoarea ei.

¹²Câmpulung la Tisa

Oricât de anevoios este drumul până la cascadă, găsindu-te lângă ea, uiți de orice oboseală, căci priveliștea ce ți se dă e de neuitat. Apa cade de la o înălțime de 18 m., strecurându-se prin portița îngustă a două stânci, pe care numai Dumnezeu știe de când încearcă în zadar să le depărteze tot mai mult pe una de alta. De aici, ca și de pe o trambulină, își face avânt și-și lasă valurile zbuguciate să cadă cu toată viteza în jos, spre baza stâncii. După ce cade, nu-și urmează cursul drept înainte – după cum ar fi natural, - ci o ia la dreapta, exact într-un unghi de 45°, deoarece la stânga și în față se ridică semeț către cer, stânci de dimensiuni uriașe. Stânca din fața cascadei e mai înclinată de 90 ° și ai impresia că în fiecare moment, se răstoarnă peste tine, mai ales dacă, uitându-te în sus, vezi nouri care alunecă peste vârful ei semeț. De la baza cascadei, privirea întâlnește în trei direcții numai stânci uriașe, valea având o singură portiță strâmtă prin care chinuitele-i unde își urmează drumul în jos, în necunoscut.

Vuietul pe care îl produce apa în căderea ei face să nu-ți auzi vorbele ce le-ai schimba cu tovarășii de drum, iar vaporii de apă care se produc din cauza căderii fac anevoioasă fotografierea cascadei din imediata apropiere a bazei. Tot în urma căderii se produce un curent de aer foarte puternic și rece, așa că turistul trebuie să fie foarte precaut când se apropie de acest loc.

Am stat mult și am admirat acest capriciu minunat al naturii. Nu-mi puteam sătura privirea și sufletul în acest colț, departe de otrava orașelor de azi și de tot ceea ce este „modernism“.

Această cascadă, deși nu a fost influențată întru nimica de progresul enorm al tehnicii moderne, totuși, cu cât ne simțim mai bine lângă ea, decât în vârtoarea unui oraș modern, în care afară de om nu vezi decât mașini a căror rob a ajuns „omul“, căci i-au otrăvit sufletul.

Ce bine te simți, când te smulgi din oraș și mergi departe în munți, căutând oaze de liniște, de care fiecare om are absolută nevoie, dar puțini sunt aceia care știu acest lucru. Oare nu ne simțim aici mai bine decât într'un oraș cu gălăgie infernală? – Oare nu simțim că, deși singuri, nu suntem singuri? E lângă noi cineva pe care nu-l vedem, nu-l putem privi nici pipăi cu ochii trupului, dar simțim că este lângă noi. Ce limpezi ne sunt gândurile, un balsam nevăzut ne umple sufletele. Nicăieri nu poți medita mai bine decât lângă văile din munți, care parcă sunt porți cu viață nouă, ducând de la tine tot ce e rău și aducând tot ce e bun și frumos, care își fac loc în suflet, care e așa de însetat, totdeauna.

*

Drumurile vieții m'au dus departe de acest colț fermecat, dar inima-mi, în clipele-i de liniște, când își caută și azi un refugiu, și-l găsește acolo, departe, în munții Máramaroș-ului, lângă cascada cu șoptele ei vrăjite.

(În „*Tribuna Ardealului*“, anul III, nr. 450, Paști, 1942, p. 5)

Desiluziile unui fotograf

Să nu vă închipuiți că voi aminti toate desiluziile pe care le-am avut de când am început să scriu cu lumina care se strecoară prin lentila aparatului. Doamne ferește! La așa ceva nici nu m'am gândit deoarece am avut atâtea desiluzii în viața de foto-amator, încât ar fi nevoie de volume întregi numai pentru a le înșira, chiar și fără a le menționa și împrejurările.

Voi aminti la început cel mai puternic motiv care l-a determinat pe tata să-mi cumpere primul aparat de fotografiat.

Ca elev în cursul superior la liceu, eram la o vânatoare de mistreți în timpul vacanței de Crăciun. Sosiți pe muchia unui deal, vânătorii și gonacii au ținut sfat. Vreme posomorâtă, frig și negură deasă. Parcă și dispoziția noastră era influențată de această vreme slabă. Dar, un vânt care începu să sufle, ne dădu impresia că negurile se subțiază și că în curând se va deschide cerul. De fapt, îndată apăru soarele, care părea că a prins putere și vrea să spintece cu orice preț acest vâl care îl oprea să îmbrățișeze pământul. Apăru și un colț de cer, care se făcea din ce în ce mai albastru, pe măsură ce se mărea fereastra prin care ne evadau privirile spre înălțimi. Fețele ni se înseninară și pe noi ne cuprinse o bucurie, deoarece puteam acum admira în tihnă o priveliște splendidă, care ni s'a deschis ca prin farmec, pe neașteptate. În câteva minute, toată negura stătea învinsă la picioarele noastre. De pe înălțimea unde ne găseam noi, aveam impresia că suntem pe o insulă în mijlocul oceanului și vântul se joacă cu valurile lui. În jurul nostru și în depărtări, apărură crestele cele mai răsărite ale munților din Țara Oașului. Un adevărat arhipelag.

Ne-am uitat unul la altul cu tata și ne-am ghicit gândurile:

- Acuma de-am avea aparat de fotografiat!...

La sfârșitul anului școlar, tata m'a cinstit cu un aparat Voigtländer Jubilar 1:9.

Din greutățile începutului

În vara lui 37 am urcat prima oară pe muntele Rotunda, în care se unesc mai multe hotare: a Maramureșului, a Băii Mari și a Țării Oașului. Pădurea era întregă pe atunci deoarece securea nu pătrunsesese încă în ea. Am ajuns pe platoul din vârf, care e mărginit de pe o parte cu fagi, iar de cealaltă cu brazi. Era o zi dintre cele mai frumoase și se părea că nouri cumuși au adunare generală în jurul acestui munte. Mai ales când îi priveam în contra luminei, apăreau în forme și figuri¹³ nenumărate și foarte variate. Puteai distinge între ei, turnuri ameteitoare, munți de gheață de pe care reflecta lumina, guri de balauri gata să înghită pe vecinii lor mai mici și pomi de Crăciun pe ale căror margini sclipeau bogăția razelor soarelui, care căutau să îi străbată, dar nu reușeau. Marginea acestor nori – care semănau aidoma cu pomii feeric luminați în noaptea Nașterii – era încinsă deasupra cu o diademă de foc țesută parcă din fire de argint, tivite cu aur. Vedeam concomitent acești pomi luminați așa de frumos pe cer, iar pe pământ, la marginea covorului poienii își înălțau privirile spre slavă, brazii, adevărații pomi ai Crăciunului. M'am apropiat și mai mult de aceștia din urmă, pentru a-i privi de aproape și suprapuși pe cei de pe cer. Căutam care se aseamănă mai mult și am găsit doi – unul lângă altul în slavă – care se potriveau de minune. Nici până atunci, nici de atunci nu am mai văzut ceva asemănător, și poate că nu voi vedea niciodată. Parcă brațele bradului au determinat și au forțat chiar, ca noul să ia aceleași forme ca și ele, așa că văzându-i suprapuși, îi credeam unul singur, dar mult mai frumos ca și cel din seara Crăciunului. Am avut încă atâta timp – înainte de a lua alte forme bradul de sus – ca să-mi potrivesc toate elementele aparatului, și să fotografiez acest semn al Crăciunului în plină vară. Am mai admirat cu fratele meu care mă însoțea și încă cu un prieten acest rar tablou, apoi sub ochii noștri, nouri au luat alte și alte forme, care mai de care mai ciudate. Am avut deosebita satisfacție că nu am simțit atâta regret – ca și de altădată când pierdeam ocazia de a fotografia asemenea scene rare – deoarece pe aceasta am luat-o cu mine, am vârât-o în cutia cu ochiul de sticlă.

De-abia am așteptat să ajung acasă pentru a dezvolta filmul, dar, spre marea mea surprindere, clișeele cu brazii erau arse, adică primiseră lumină, căci aparatul nu s'a închis bine. Am avut mare mâhnire și mi-au venit în minte cuvintele lui Coșbuc din *Moartea lui Fulger*: „Cum pier mișei, dacă mor cei buni așa?“ Cum să nu strici fotografii obișnuite, dacă și cele atât de rare se strică așa de ușor?

¹³în text, *figure* (!)

Atunci am simțit prima oară în viață că și la această îndeletnicire – a scrierii cu lumină – este nevoie de răbdare multă și jertfă, pentru a ajunge încet la rezultatele frumoase care se apropie întrucâtva de perfecțiune, spre care tinde neîncetat firea noastră.

Singur la drum

Îmi pusesem odată în gând, să trec din Bucovina – peste munți în Țara lui Dragoș, iar aci peste alți munți în Țara Oașului. Gândul nu se apropia de realizare. La sfârșitul unui an școlar așteptam cu nerăbdare să-mi sosească prin poștă aparatul de fotografiat, ranița și alte scule necesare unui drum lung prin munți. În loc de cele așteptate, m'am pomenit cu o telegramă: „Vino cu trenul. Singurul drum peste munți, greu.“ Am cetit-o de multe ori, am talmăcit-o și răstălmăcit-o deși era clară. A nu o executa întocmai însemna un act de nesupunere față de părinți. Închipuți-vă că am săvârșit acest act de nesupunere.

Urcând Pietrosul

Tot drumul a fost un regret neînterupt după aparatul de fotografiat, dar mai ales de câteva ori, lipsa lui mi-a provocat adevărate dureri. Așa, pe Valea Bistriței Aurii, când mi-a apărut prima oară masivul Rodnei, apoi când am trecut pe Valea Vișeului prin Borșa, deci în apropierea imediată a Petrosului. – Cel mai mare regret l-am simțit însă când am ajuns în piscul

Prislopului, lângă trecătoarea cu același nume, care e și cea mai înaltă din toți Carpații românești. Panorama ce ni s'a desprins de aici a fost de neuitat. Nu voi uita niciodată că, ajuns în acest pisc, nu am putut să-mi exprim mai bine marea satisfacție pe care mi-o dădea înălțimile, decât adresându-mă lui Dumnezeu într'o sinceră rugăciune. Am simțit o absolută necesitate de a mă ruga deoarece ochii nu erau destui pentru a sorbi toată splendoarea peisagiului, iar urechile erau insuficient acordate pentru a desprinde toate glasurile acestei simfonii tainice scrisă pe portativ de vânt și în game nenumărate, după cum nenumărate erau și frunzele ascuțite ale molizilor care spintecau vântul în mii și mii de fășii care își aveau fiecare glasul propriu de durere. Rațiunea ar fi fost nesatisfăcută dacă ar fi fost silită să se mărginească la ceea ce vedeau ochii și auzeau urechile. Ea a simțit nevoia unei evadări spontane spre Acela care e și Tatăl nostru și tatăl înălțimilor. Dacă ar fi existat o forță care să mă poată opri de a mă ruga, cred că mi-ar fi plesnit inima. În timp ce gândul îmi fugea spre înălțimi și ochii sorbeau nesățioși frumusețea peisagiului, am izbucnit involuntar în plâns. Am plâns de necaz și de regret că nu aveam la mine aparatul de fotografiat. Cu greu m'am putut mângâia și consola că voi mai veni pe aici...

Pe deasupra crestelor care se întindeau în zigzaguri neregulate între Inău și Pietrosu, o ghirlandă de nouri stătea domol mișcându-se încet în acest ceas din miezul zilei.

Cum să nu fi regretat pierderea – poate pentru totdeauna – a unui astfel de peisagiu din albumul munților noștri.

Aparat renitent

La sfârșitul celuiilalt an școlar, mă însoți pe același drum și un coleg. Aveam acuma aparatul de fotografiat și zece filme panchromatice dintre cele mai bune.

Pe Valea Putnei, între niște stânci, am văzut un brădui. Tot era împletit cu fire de păianjen pe care stăteau nenumărate picături de rouă, care, fiind luminate de soarele de-abia răsărit, apăreau ca niște nestemate de mare preț. Nu aveam la mine trepiedul necesar pentru o expunere mai lungă, deoarece ar fi trebuit să lucrez cu diagrama foarte mică. Nu l-am fotografiat și regret și astăzi, deoarece încă nu am întâlnit de atunci un brad așa de artistic împodobit.

Tot cu ocazia acelei excursii am avut deosebita satisfacție ca să iau cu mine tot ce i s'a părut frumos ochiului. Am dormit la cabana Dragoș Vodă din pasul Prislop, iar a doua zi m-am sculat de cu bună vreme ca să fotografiez munții în răsărit de soare. Inăul l-am prins de pe terasa cabanei, într-o splendidă atitudine matinală. Am mers apoi pe piscul Știol din

apropierea trecătorii, de unde voiam să iau panorama masivului Rodnei, adecă panorama pe care n'am putut-o fotografia în anul trecut. Ajunși în vârf, lanțul Rodnei ne-a apărut mai aproape și fără niciun obstacol între noi și el. Pe sub piscuri, de la Inău și până la voinicul Pietrosu se ridica un vâl subțire de ceață care îți dădea impresia că vârfurile pe sub care se plimbă sunt și mai înalte decât cum arată harta.

- Acuma – mi-am zis – a sosit momentul meu, răsplata pentru necazul din anul trecut.

Îmi deschid aparatul ca să-l încarc cu film nou, dar ...nu-mi vine a crede ochilor. Lamele subțiri de metal cari formează diafragma aparatului, erau încâlcite una într'alta. Deci și filmul precedent e dus pe plute. Ce să se fi întâmplat? Am stat zăpăcit și m'am plâns prietenului, dar nu a putut face nici el nimica. Mi-au mai rămas patru bucăți de filme Kodak Panatomic. Slabă mângâiere.

Vă puteți închipui necazul meu, de aceea orice comentariu socotesc a fi de prisos.

Cel mai frumos curcubeu

În 1943 vara, am făcut un drum fotografic pe Câmpia Transilvaniei, în partea rămasă în Ardealul de Nord. Între localitățile pe care voiam să le vizitez, era și comuna Voiniceni, de lângă Târgu Mureș. Din acest oraș m'am dus chiar cu părintele din Voiniceni. În drum spre comună ne-am oprit într-un cătun unde părintele avea de înmormântat. M'am dus și eu cu Sfinția Sa, lăsându-mi aparatul în trăsură. Când am ajuns la cimitir, a dat peste noi o ploaie. Spre Munții Călimani stăteau niște nori firoși, amenințători, de culoare închisă, aproape negru. Proiectat pe acest fond închis, a apărut un curcubeu, cel mai frumos ce l-am văzut în viața mea. Am regretat așa de mult lipsa aparatului, o regret și astăzi și de câte ori văd un curcubeu, care nu se poate compara cu cel de pe Valea Mureșului.

Economie regretată

La o excursie în Apuseni, urcând de la cascada Moara Dracului spre piscul Buteasa, printre stânci enorme, mă înfioram de ravagiile ce le-au făcut pe aici furtunile și sălbăticia stâncilor. Era atâta moarte și atâta prăpăd între molizi mai ales, încât te cuprindea un fior de jale. Peste tot, numai semne de moarte ca și după o luptă crâncenă. Peste vârful unei stânci, erau răsturnați și cu rădăcinile smulse trei molizi mai tineri. De lângă noi se înălța un molid falnic dar bătrân, și înclinat la vale. Din motive de economie, nu am luat această scenă interesantă, care putea avea de subiect

poezia lui Coșbuc: *Trei Doamne, și toți trei*. Dacă îmi venea atunci în minte acest titlu, cu siguranță îl fotografiam, chiar dacă aș fi avut în aparat ultimul clișeu. Mi-a părut rău mai sus, când era prea târziu ca să mă întorc la ei. De atunci tot regret pierderea acestei scene. Dacă aș mai face un drum la Stâna de Vale, cu siguranță aș osteni din nou până la stâncile de lângă „Moara Dracului”, unde aș căuta să văd dacă mai stau cei trei flăcăi doborâți la datorie pe colțul stâncii și dacă mai trăiește și-i supărat molidul de lângă ei, care, văzându-i, parcă exclama îndurerat: „Trei Doamne, și toți trei!”

La vânătoare

Într-o dimineață de început de septembrie, urmăream un urs pe care îl împușcasem noaptea, la pândă. L-am găsit, dar încă era viu. Ba, după ce am mai tras o dată în el, s'a repezit la mine, urlând, însă nu a avut putere să treacă peste un pârâu, ci s'a prăbușit în el. Dându-și sfârșitul, și-a ridicat botul în sus și a început din nou să urle, prelung și lugubru. Aburii ce-i ieșeau din gură și din nări se ridicau în sus printre coastele piezișe care se ridicau și de o parte și alta a pârâului. Era asemenea fumului de jertfă bineprimită la sfârșitul vieții lui, și ultimul glas ce-l adresa muntelui. Apoi, cu un ultim efort, își înfipse dinții și ghearele labelor dinainte în țărnul pârâului. Așa, cu această excursie de sălbatică luptă, care rezuma întreaga lui viață, s'a stins.

Se puteau face câteva fotografii unice în felul lor, dar aparatul era acasă. Îl lăsasem intenționat, căci nu mă așteptam să mă bată acest noroc rar chiar în prima noapte de pândă.

După această întâmplare, am luat ferma hotărâre de a nu lăsa aparatul acasă nici la un caz. După ploaie, suman.

Printre cerbi și ciute

Într-o toamnă, la începutul lui octombrie – abia la o lună după întâmplarea cu ursul – mă găseam mai departe în munți la boncăluitul cerbilor, care era în toi. Aparatul îl aveam acuma, ținându-mă de hotărârea luată înainte. Am stat mai multe zile ascultând cerbii și căutând să le cunoaștem trecătorile. Sediul ne era la o colibă, într-o tăietură nouă. Într-o zi începuse ploaia, care se arăta a fi de lungă durată, dar de la o vreme s'a oprit și a rămas doar negura destul de deasă. Când s'a apropiat ceasul în care plecam – în zilele frumoase dinainte – la pândă, un camarad a propus să mergem și de data aceasta. Eu nu aveam chef de mers pe o astfel de vreme, dar la insistențele repetate ale ortacilor - ca să nu le stric voia – am căzut de acord cu ei. Binoculul l-am dat unui camarad, iar aparatul de

fotografiat l-am lăsat atârnat în colibă, ca să nu-l bată degeaba vremea și pe el. Punând mâna pe armă am socotit să o iau...

Ajungând lângă o vale de la care ni se despărțeau cărările, fiecare și-a ales locul care i-a convenit. Mie mi-a rămas locul pe care nu-l alesese nimeni, deci cu cele mai puține șanse pentru întâlnirea cu cerbi.

Trebuia să urc până la obcina muntelui. Negura parcă începea să se rărească. Înainte de a ieși în muchie, aud muget de cerb. Oare mi s'a părut? La început credeam că cerbul e undeva departe, dar un muget nou m'a asigurat că cerbul e aproape chiar pe culme. Pitindu-mă pe după brazii mici și cu mare atenție la bocanci, ca să nu mișc vreo piatră cu colțuri, m'am apropiat de el. Auzeam cum își freca coarnele de brădui și scurma pământul cu copitele. Își chema adversarii la luptă. Printr'o deschizătură minusculă, i-am zărit trofeul și am numărat clinciurile pe care le purta. Încă puțin – trei pași doar – și aș fi putut să-l văd bine, dar am preferat să aștept aci, tupilat după un grup de brădui, căci mi-a venit în minte că aș putea fi descoperit. De-abia am terminat de gândit acestea, când am zărit printre miile de ace ale brazilor, conturul unei ciute, care se uita spre mine. Ca și cum mi-ar fi dat cineva cu un ciocan în cap. Ciuta a prins vestea în nări despre prezența apropiată a omului și a dat semn de alarmă sărind din loc. Am sărit și eu cei trei pași, căutând cerbul. L-am zărit fugind în sus pe culmea muntelui, profilându-se admirabil pe cerul care se înroșise spre asfințit. Sărea, ținându-și coarnele pe spate și mugea. Glonțul l-a trântit la pământ. Glasul armei s'a resfrânt în ecouri prin toate coclaurile din jur. Când am ajuns lângă el, își mai mișca puțin capul, dar îndată s'a stins viața din el. Dedesuptul nostru, și de o parte și de alta a muchiei, negurile pluteau domoale. Peste ele alunecau sulitele înroșite care țâșneau din soarele ce ni se arăta însângerat, pregătindu-se să lase pământului haina cernită de jelanie după falnicul rege al codrilor.

Cu un camarad care a venit îndată la mine, am admirat acest tablou, pe care nu mulți vânători îl trăiesc în viața lor. Singuri pe culmea de munte, în acest splendid apus, făceam priveghiul tăcut cerbului, așezați câte pe un butuc rămas din falnica pădure tăiată. Pe lângă toată bucuria ce o simțeam ca vânător, am avut și cel mai profund regret că nu am luat aparatul de fotografiat. Aveam ocazie să fixez o scenă dintre cele mai rare, care ar fi stârnit adevărată bucurie vânătorilor carpatini. M-am uitat o dată prin neguri ca să descopăr coliba în care stătea atârnat într'un ciot de fag aparatul. Acolo, pe latul de vis-a-vis a muntelui, era încă negură și timp urât, ca și când am plecat.

Lângă cerb, pe culme de munte, mi-am luat încă o hotărâre în viață, anume ca să nu las aparatul de către mine niciodată, indiferent de timp. Asta pentru viitor...

Ochind cu aparatul

Într'o iarnă, la o vânătoare de mistreți, îmi împrumutasem arma unui oaspete¹⁴. Eu m'am postat lângă fratele meu, cu aparatul în gât, așteptând să împuşc și eu mistreți cu obiectivul aparatului. Gonacii se apropiau, iar mistreții – despre care aveam semne sigure că sunt la această goană – nu se arătau. Dar au răsărit și aceștia pe muchia din fața noastră, opt la număr. S'au îndreptat chiar spre oaspete¹⁵, dar nu știu ce s'a socotit primul că și-a schimbat direcția spre noi, urmat de aproape de ceilalți șapte. Ți se părea că-i un șarpe uriaș și negru, care-și urmează spre noi drumul său sinuos. Noi stăteam dincoace de o vâlcea, iar ei coborau de dincolo. Când a ajuns primul în vâlcea, fratele a tras. Am văzut bine, cum l-a lipit glonțul de ghiața vâlcelei. Al doilea glonte n'a nimerit așa de bine în celălalt mistreț, care a mai mers puțin.

De-abia după ce s'au risit toți mistreții m'am descoperit și pe mine însumi, stând cu aparatul în mâini și strângându-l solid. Nu eram obișnuit să-mi vie mistreții și să mă găsească fără arme, de-aceea am uitat pe moment rostul aparatului pe care îl țineam în mâini gata să trag, nu să apăs declanșatorul. Vă scutesc de comentariile prin care aș încerca să vă schițez necazul meu.

Aparatul gol

Într'o frumoasă zi de la începutul lui septembrie, am mers la vânătoare, nu cu gândul de a împuşca ceva, ci de dragul de a fi cu pădurea acum, când începea să-și scrie și să-și cânte melancolica ei simfonie, toamna.

Din întâmplare, am găsit mistreți chiar în prima goană, reușindu-mi să împuşc doi, dintre care unul a rămas pe loc, iar celălalt a mai mers. M'am hotărât ca să-i dea un camarad lovitură de grație, iar eu îl voi fotografia. Ne-am dus înaintea lui, iar gonacii i-au luat urma de sânge. Totul s'a petrecut după planul stabilit. Mistrețul a venit încet, părul îi era ridicat, așa că părea și mai mare. Prietenul a ridicat arma, eu aparatul și am ochit: el în mistreț, eu pe amândoi adică pe prieten și pe mistreț. Apoi prietenul a pus degetul pe trăgaci, eu pe declanșator. Mistrețul era aproape, când deodată...

- Pif! - a sunat arma și...

- Tac, a trebuit să sune declanșatorul aparatului, dar, spre mai marea mea mirare, nu am auzit așa ceva. Mistrețul a căzut.

- Ei, tu ce-ai făcut, mă întreabă prietenul.

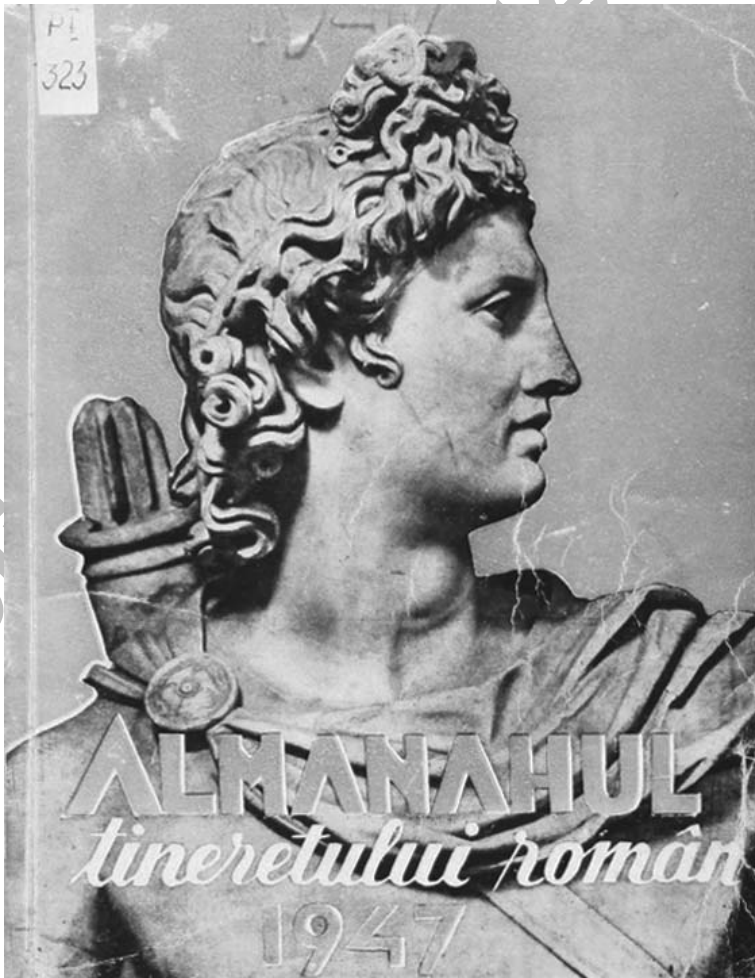
¹⁴în text, *oaspe*.

¹⁵în text, *oaspe*.

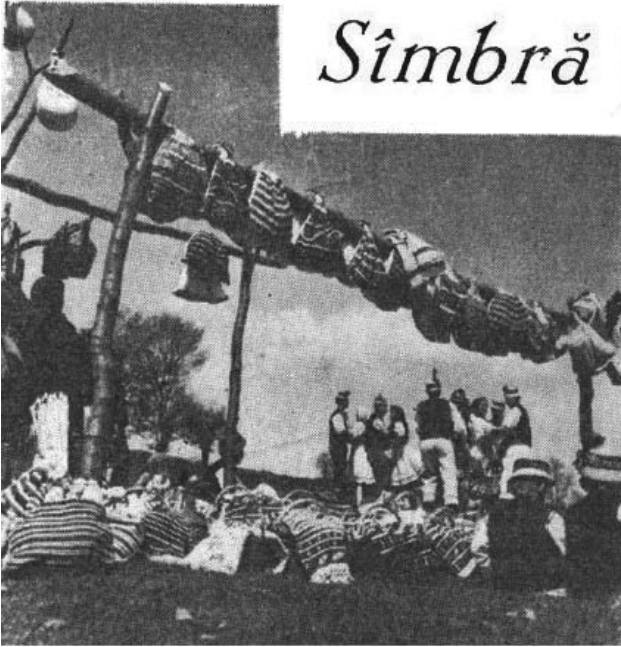
- N'am făcut nimica!
- De ce?
- Nu mi-a fost tras cocoșul, i-am răspuns în limbaj vânătoresc, adică nu mi-a fost armat aparatul. Asta a fost poate cea mai mare boacăna din viața mea de fotograf.

După atâtea întâmplări, chiar dacă aș experia¹⁶ bine un clișeu sau chiar un film întreg și n'ar ieși nimica pe el, contrar tuturor legilor optice ale lentilelor și chimice ale dezvoltatoarelor, nu m'aș mira. Mie mi se poate întâmpla și acel miracol...

(În „*Almanahul tineretului român*” – 1947,
al Episcopiei greco-catolice Oradea, pag. 63-69)

¹⁶A experimenta, a încerca, a pune la încercare

Sîmbră în Oaș

Marti, 4 mai. Ne aflăm în comuna Certeze din raionul Oaș, unde în primăvara aceasta s-a organizat prima sîmbră a oilor. Pe când soarele se ridicase de vreo câteva sulițe, alături de sîmbrași, tineri și vîrstnici, îmbrăcați în straie de sîrbătoare, am apucat-o și noi la drum spre locul sîmbrei.

La sîmbra oilor, țarării care se învoiesc să-și pună laolaltă oile într-o stîna nu lasă să treacă prilejul ca această înțelegere să nu fie consimțită prin tradiționalul „aldămaș“. În după-amiaza zilei din ajunul sîmbrei, la Poiana Jgheabului, o mîna de gospodari pregătiseră la locul stabilit dinainte coliba păcurarilor, staulul oilor și comarnicul pentru uscatul cașului.

Printre sîmbrași am făcut cunoștință și cu bătrînul Vasile Pop, care a împlinit deunăzi 73 de ani. „Eu n-am prea umblat prin lume – ne-a spus el – c-am fost cam beteag cu-n picior. Altminteri le știu pe toate din foaie și de la difuzor. Când nu mă ajută bine ochii, pun să-mi citească foaia sau vreo carte pe unul din cei 64 de nepoți de ai mei și tot nu rămân în urmă cu noutățile. De când mă știu, io n-am lipsit de la nicio sîmbră. Datina asta e la noi din bătrîni, lăsată din moși-strămoși, poate chiar de pe vremea dacilor“. Bătrînul Pop, fire comunicativă, ne arată apoi „vîrdina“ – o rudă așezată pe doi stâlpi rămuroși, pe care sunt rînduiți desagii cu bunătățile aduse la sîmbră; ne mai arată „sărcinelul“, în care sunt agățate strecurile cu brînză și ne conduce la locul unde se face mulsul, iar apoi măsuratul laptelui cu „copăia“ și „ceaunocul“, care are ca subdiviziune picurii.

Numărul acestor unități de măsură sunt încrustate cu cuțitul de șeful stâniei. Ioan Batin a Țâlichii, pe „răvaș“ (un băț dreptunghiular, lung de circa 60 cm), urmând ca proporțional cu laptele provenit la acest mulș să-și primească fiecare gospodar laptele cuvenit din care se face cașul și brânza în perioada de 3-4 săptămâni după sâmbra, când oile sunt pe „brândza dintâie“.

Măsuratul laptelui a luat sfârșit. Femeile gazdelor sâmbrași se îndreptă spre „vârdină“, iau desagii și întind pe pajiștea verde fețe de mese și șterguri înflorate, cusute în serile de iarnă.

Gazde și oaspeți se înfruptă din mâncări și din nelipsita pălincă. Mai apoi, când vinul din „oluri“ dezleagă limbile oamenilor și trezește dor de petrecere, melodia ritmică a dansului oșenesc irumpe din ceterile tinerilor Petru Bobuț și Gheorghe Moiş și cheamă irezistibil la învârtită. Se încinge „danțul“ în loc deschis, de unde ai în față o priveliște încântătoare, iar „țâpuriturile“ sâmbrașilor se răsfrâng peste văi până hăt departe.

Seara, grupuri de sâmbrași însoțiți de ceterași coboară pe „Culmea Jgheabului“, chiuind și oprindu-se destul de des să mai închine în sănătatea lor și a „mărhuțelor“ care, de acum, au rămas sus în munte, în grija păcurarilor, până la căderea primei zăpezi.

(În „Pentru socialism“, Baia Mare, 9 mai 1965)

Cândva, la fiecare început de mai, Sâmbra constituia o sărbătoare numai pentru proprietarii și îngrijitorii de oi din Țara Oașului. Dar de câțiva ani, la Sâmbra doresc să participe cât mai mulți oaspeți, care vin de la depărtări de zeci de kilometri pentru a asista la desfășurarea acestui frumos obicei. Astfel, Sâmbra devine o sărbătoare populară, plină de farmecul tradiției cu mii și mii de participanți sosiți de pe meleagurile Maramureșului, Sălajului și Sătmarului. De astă-dată, această sărbătoare

va avea loc duminică 12 mai, cu începere de la ora 8, pe dealurile din împrejurimile hanului „Sâmbra oii”.

Pentru a afla câte ceva în legătură cu istoricul acestei sărbători montane, ne-am adresat tovarășului IONIȚĂ G. ANDRON, cunoscut cercetător al obiceiurilor populare din zona etnografică Oaș:

- Nu am întâlnit niciun bătrân din Țara Oașului, care să-și aducă aminte cel puțin din spusele moș-strămoșilor săi de începuturile datinei „Sâmbra oilor” sau „Alesu-oilor”, cum i se mai spune în unele sate oșenești, care desigur își are obârșia în trecutul îndepărtat, când una din cele mai importante ocupații ale oșanului era păstoritul. De altfel, existența în folclorul oșenesc a unor splendide variante ale Mioriței și legenda fetei – călcată la stână de „lotri” – care cheamă din „trâmbghită” ajutor, ne dovedesc cu prisosință vechimea oieritului în Țara Oașului. Această sărbătoare de primăvară are loc cu regularitate în fiecare an la începutul lunii mai și marchează ziua importantă când oile ies la pășune de munte.

Cu câteva săptămâni mai înainte, oierii se înțeleg care să „însâmbeze” împreună, adică să formeze câte o stână, designând mai ales locul Sâmbrei și, eventual, data acesteia. În fiecare sat se formează mai multe stâni, care sunt conduse de ciobani, „păcurari” cum li se spune pe aici.

În preziua Sâmbrei, oile cu lapte, „mulgările” sunt despărțite de miei și de sterpe, iar seara se mulg „pe ștîmb”, adică niciun proprietar nu-și mulge oile lui, ci ale altuia, pentru ca să nu lase niciun strop de lapte în pulpa oilor. Tot în această zi, oșencele pregătesc mâncărurile făcând „colacii sâmbrii”, frumos ornați, sarmalele, adică vestitele „boace”, miel umplut, miel fript, miel pane, cârnați, șuncă, prăjituri și chiar tort. În ziua Sâmbrei, așteptată cu motivată nărăbdare și cu mult drag în Țara Oașului, în timp ce oile pasc în poieni, în sat se formează pâlcuri-pâlcuri de sâmbrași, care urcă pe cărările și pe ulițele satelor spre deal, în frumoasele lor costume și cu desagați încărcăți de bunătăți. La amiază are loc mulsul oilor, cantitatea de lapte însemnându-se pe „răbojul” de lemn, iar mai nou se notează și în caiet, păstrându-se în orice caz unitățile de măsură moștenite din bătrâni: picurul, cupa, ceanucu, găleata și măsura, primind la „brândza dintâie” de 50 de ori mai mult lapte de cât cel avut în ziua Sâmbrei, din care face cașul, apoi brânza, urda, jintița etc.

După ce s-a terminat măsuratul laptelui – care este cel mai important act din tot ceremonialul Sâmbrei, făcându-se cu deosebită atenție, urmează masa comună întinsă pe iarbă verde, zisă „pe două rânduri”, unde mesenii se înfruptă din bunătățile de mâncăruri, stropindu-le cu nelipsita țuică și la urmă cu vin. Când s-au dezlegat limbile și s-a potolit foamea, începe dansul pe obcină, care încheie această zi unică în felul ei, cu amintiri de neuitat pentru cei prezenți.

(M. Gheorghe, în „Cronica sătmăreană” 10 mai 1968)

Cămărzana, o autentică așezare oșenească

Sunt 33 de ani de când, într-o zi senină de ianuarie, pe un ger năprasnic, urcam pe Vâlceaua Gemenii, care desparte dealurile Geamăna Mare de Geamăna Mică, în hotarul comunei Cămărzana din Țara Oașului.

De când eram prunc, iscodeam aceste depărtări de pe dealurile Răcșii - satul meu de baștină – și mi se păreau sălbătice, tainice, la marginea pământului..., iar de data aceea, tânăr de 17 ani, cu tot elanul acestei vârste în inimă, bătătoream cu pietate cărări de mult dorite.

În față ne sufla vântul de nord numit în Țara Oașului „Ghișcanu”, iar un cămărzan din grupul nostru, ținându-și guba drept scut în față, făcu observația laconică:

- Crez că aici-i strunga vântului...!

Urcușul abrupt ne-a mai încălzit și iată-mă în vârful Gemenii Mari. Nu mi-am putut închipui că mi se va deschide o panoramă așa de măreață, unică aș putea spune, o priveliște care mi s-a întipărit pentru totdeauna în suflet și din acel moment peisajul Cămărzanei a fost pentru mine cel mai iubit din Țara Oașului. De aici am văzut satul împrăștiat la picioarele noastre pe cele patru văi: Lecâncioara, Vâlceaua Gemenii, Valea Mare și Valea Ceaslășului și pe mai multe coline, urcând pînă sub Gemene pînă sub Cetățeaua Mică, pînă sub Ceaslăș și Ceslășel.

Poate niciodată nu m-am simțit așa de mare ca atunci. M-am simțit un uriaș. Uriaș nu prin mine, ci prin acești oameni, prin oșenii care, de-a lungul istoriei, au putut dăinui veacuri după veacuri în vremuri de restriște, păstrându-și eroic ce are mai scump o națiune: limba, datinile, tradițiile, portul popular.

Aceste gânduri nu am să le uit niciodată și nu aș putea spune cât am stat așa; o clipă sau un veac, parcă aveam aripi și pluteam peste înălțimi, iscodind tot ce era frumos.

Înconjurată în toate părțile - în sensul strict al cuvântului – de piscurile munților vulcanici care pătrund pe aici în țara noastră și stau strajă în fața Carpaților de miază-noapte și răsărit, Cămărzana este cea mai tipică așezare din întreaga despresiune a Oașului, fiind așezată ea însăși într-o căldare naturală din care numai printr-un singur loc își scoate cu greu apele ce le adună din acest mic bazin, Valea Mare.

Însăși intrarea în comună se face printr-un loc căruia localnici îi zic „Strâmtoare“, singurul loc pe unde se pătrunde în acest capăt de țară, în acest „finis terrae Romaniae“. În această așezare tipică de deal se mai găsesc încă multe case vechi de lemn, fie acoperite cu paie, fie acoperite cu draniță.

Îndrăznesc a afirma că cele mai multe case de acest fel din întreaga Țară a Oașului se găsesc aici, deoarece în celelalte sate casele de lemn încep să fie o raritate.

Aici se păstrează într-o autenticitate strictă nu numai case izolate, dar se găsesc gospodării întregi constând, în afară de casa propriu-zisă, din șură, grajd, cotețe, coșuri pentru porumb, cuptor pentru copt pâinea, fântâni, mori de apă, adevărate obiective etnografice demne de a fi expuse într-un muzeu în aer liber.

Toate acestea sunt așezate în locuri pitorești și din fiecare gospodărie peisajul ce ți se deschide este de neuitat, văzând cum fășnesc spre înălțimi picururile conurilor vulcanice ale Cetățelilor, ale Holmurilor, ale Gemenelor.

Casele cu anexele lor, sculpturile în lemn, obiectele de uz caznic, uneltele de oierit etc. le-au creat oamenii din această așezare tipică de deal, dintre care o bună parte nici nu mai trăiesc, dar care totuși sunt oarecum prezenți în viața satului de azi prin ceea ce au durat și ei cu mâinile lor, iar nepoții și strănepoții lor sunt locuitorii de azi ai Cămărzanei, oameni chipeși, sănătoși, harnici, care și-au păstrat portul frumos, așa că e mai mare plăcerea să îi privești. Dacă norocul îți surâde și ai ocazia să vezi o fată din Cămărzana gătită cu cunună, nu ai s-o uiți niciodată; bogăția salbelor de mărgele așezate pe părul „țăsut“, adică împletit în ochiuri mici ca o plasă deasă, te face să le compari cu florile nordului, care, adaptate mediului, folosesc puținele zile însorite de vară, deschizându-și florile poate în mai multe culori decât cele așezate din belșug pe paleta unui pictor.

Dar în afară de obiectivele de mare valoare etnografică și de portul popular – abstracție făcând de tezaurul viu al acestor oameni – limba - acestea interesând mai mult pe specialiști, ceea ce face Cămărzana de neuitat este și peisajul ei. Și nu mă refer la cel văzut de mine din vârful Geamăna Mare, ci mă refer la unul ce ni se îmbie vederii din locul numit „Piatra Cornii“, loc relativ ușor accesibil, la care cel mai bine se poate ajunge urcând din „Strâmtoare“ pe colina din dreapta, ajungând la locul dorit prin partea de sud-est, apărându-ți dintr-odată un peisaj care te face la început să crezi că ceea ce vezi nu e realitate, ci e un basm.

Sunt sigur că nu va exista niciun singur drumeț care, abătându-se pe aici, să nu rămână entuziasmat de acest peisaj unic al Cămărzanei, pe care oricât aș încerca să-l descriu, arătările mele sunt umbre palide față de grandoarea lui.

Acestea sunt câteva din motivele care mă determină să propun ca această așezare să fie declarată rezervație etnografică.

(În „Pentru socialism“, Baia Mare, 19 mar. 1967)

De ce iubesc Țara Oașului?

De ce iubesc Țara Oașului și ce îmi place aici?

Am stat mult cu pana în mână, până ce mi-am putut aduna într-un mănunchi ideile care să dea răspuns acestei întrebări.

Simt un clocot în mine de-abia stăpânit, din care ideile țâșnesc una după alta. Amintirile copilăriei mele se împletesc cu impresiile încântătoare, cu emoțiile atâtor drumeții pe văile iuți, cu tainice glasuri ale apelor, pe munții scăldați în soare sau încercați de furtuni, locuri unde am cunoscut oameni cu port și datini unice prin frumusețea lor.

Aici, în cel mai îndepărtat colț nord-vestic al țării noastre, drumețul este impresionat nu numai de frumusețea portului și a datinilor, ci și de graiul străvechi, în care se mai păstrează sensuri de mult dispărute din limba noastră.

Primăverile sunt în Țara Oașului parcă mai însorite, totul transformându-se săptămâni de-a rândul într-un încântător paradis prin bogăția nuanțată și varietatea pomilor înfloriți. Poate îmbrăca natura o haină mai feerică decât la Moișeni, unde un ceas de tihnă oferă vizitatorului farmecul inedit și grandios al unor tablouri unice și de neuitat?

La noi, în Oaș, căldura verilor e mai potolită, de o inefabilă frumusețe a norilor aruncați ca o superbă ghirlandă peste crestele munților.

Belșugul toamnelor este în deplin acord cu varietatea mare a culorilor pe care le îmbracă natura, de la roșul arzând al merelor, la galbenul perelor târzii sau ruginiul bogat nuanțat al codrilor de fag.

Aici nopțile tainice cu lună plină ale toamnei au farmecul unic al boncăluitului de cerbi, simfonie măreață, unică, oferită de craii Carpaților românești, dorită de vânătorii de pretutindeni.

Toamna târzie, pierzându-și haina copacilor, cu pâcle și neguri revărsate peste creste, face loc pe nesimțite iernii, care-și aruncă haina ei albă peste munți și văi și-i readuce pe oșeni la vetrele lor.

Este anotimpul datinilor bogate, printre care cea a „corinzilor”, care sunt profane, strâns legate de ocupația străveche a oșenilor: păstoritul.

În aproape toate colinzile oșenești se vorbește de munte și de oi, ele făcând parte integrantă din viața lor, iar acțiunea se petrece:

**„Sus, în ceriu zorilor,
Pe fețele munților“**

ori

**„Colo sus pe prânturile
Ieste-o turmă de oi grele“ ...**

alta

„Colo-n giosu mai din gios

*Ieste-un câmpuț luminos
Ș-on botei de oi frumos“
sau
„Mare neauă și-o picat
Pe on dărăbuș de sat
Tăte oile-o zbg hierat“...*

Prezența muntelui și a oilor în viața oșeanului explică de ce „sâmbra oilor”, astăzi cunoscută în întreaga țară, este cea mai mare sărbătoare câmpenească din viața lui, la care cel mai important act este măsuratul laptelui, după care urmează masa comună „pe două rânduri“.

Cine a participat la o sâmbra a rămas cu siguranță impresionat de frumusețea peisajului și mai ales de ospitalitatea oșenilor, convingându-se că „număratul oilor la strungă“, „mulsul oilor la cupă“ și „măsuratul laptelui“ se fac cu ceremonialul moștenit din moși-strămoși.

Farmecul acestui mare ospăț montan de primăvară, în concordanță cu explozia de viață a naturii, este sporit de belșugul mâncărilor gustoase oferite „sâmbrașilor“ cu generozitatea specifică neamului românesc.

Vuietul de primăvară al sâmbrelor se împletește cu explozia de bucurie a nunților care în Țara Oașului au un ceremonial bogat, amintind în esență de „Nunta Zamfirei“ a lui badea George din Hordou.

Iubesc Țara Oașului de când i-am respirat prima oară aerul, de când am deschis ochii, de când m-a primit acest pământ ca într-un leagăn și mi-a dat bucuriile prunciei cu jocurile lui: „De-a lupu-ntre oi“, „De-a ineluș-învârteluș“ și altele.

Credeam atunci că pe pământ nici nu sunt altfel de oameni decât oșenii și că lumea este numai atâta cât cuprindeau ochii mei între vârful Comjii – lăcașul lui Pinteza Viteazu – și munții Cămărzăanii, pe care o vedeam departe, departe, „la marginea pământului“.

Eram încântat de „chemeșuca mea lungă“ și de „străițuca“ mea. Din care nu prea lipsea nici „cuțătașu“ și pe care o păstrez și astăzi cu mult drag și cu care m-a dus mama de mână pentru prima dată la sâmbra, când eram prunc de patru ani.

Iubesc Oașul deoarece o dată, în vremuri de bejenie, mi-a întins prietenește scutul codrilor săi.

Iubesc Țara Oașului pentru că îmi dă satisfacția vârstei maturității, cu toată comoara ei de limbă, datini și artă populară, precum și pentru înnoirile mari din anii puterii populare.

(În „Pentru socialism“, Baia Mare, 14 apr. 1967)

Daruri tradiționale în Țara Oașului

Oșenii au sărbătorit anul acesta, la începutul lui mai, tradiționala datină a COLACILOR.

Acest obicei îl consider ca o uvertură la cea mai mare serbare câmpenească din Oaș, SÂMBRA OILOR, care a început aici la 4 mai a.c.

Pe lângă colacul de proporții respectabile, așezat cu multă răbdare și pricepere, apare și OLUL DIN VAMA unde, după o perioadă de stagnare, olarii au pornit din nou la lucru.

Fotografia reprezintă o femeie din Bixad (fina) ducând darurile tradiționale la nănașii din Negrești.

(în „Pentru socialism“, Baia Mare, 6 mai 1967)

Foto: Fina cu olul și colacul mergând la nănași.

Invitație la drumeție în Munții Oașului

Un adevăr care nu poate fi pus la îndoială de nimeni este acela că nu iubim decât ceea ce cunoaștem. Dacă aplicăm acest postulat înălțimilor, ajungem la concluzia că nimeni nu poate iubi munții, dacă nu-i cunoaște.

Până când nu vezi și până când nu cunoști seninătatea și puritatea atmosferei de pe culmile înalte nu le poți iubi, însă dacă ai ajuns să le cunoști, nu mai poți trăi fără ca să le ții din când în când tovărășie. Aceasta este marea taină a înălțimilor. Cine le-a îndrăgit o dată, dragi îi rămân o viață întreagă și va găsi mereu în ele izvor plin de energii, care îi vor da noi puteri de muncă și dragoste de viață.

Se povestește că un băiat ar fi voit să prindă curcubeul ce era aplecat după un munte. Trecând toate obstacolele ce i-au stat în cale, a ajuns în vârful muntelui obosit, zgâriat la mâini și la genunchi, cum se cățăraseră pe stânci, iar curcubeul dispăruse. Cu toate acestea el nu regretă, căci priveliștea ce i s-a deschis din vârful de munte i-a răsplătit înzecit eforturile depuse și a făcut din el un pasionat al înălțimilor.

Aș dori ca aceste rânduri să constituie o invitație pentru toți tinerii din județul nostru, ca la sfârșit de săptămână și în timpul vacanțelor să pornească pe drumurile munților, străbătându-le și bucurându-se de frumusețea lor.

Munții vulcanici ai Oașului cuprind între văile rezezi și crestele lor, poteci pline de farmec, care așteaptă să fie călcate de pași voinicești, și să fie încălzite de dogoarea inimilor tinere.

Să nu se creadă că în drumețiile acestea veți fi singuri. Încă de pe șes, florile vă vor însoți la tot pasul ca pe voinicul din basme, arătându-vă drumul, devenind, pe măsură ce veți urca, mai frumoase prin varietatea de culori și prin parfumul lor.

De când începi să simți greutatea urcușului ele îți vor surâde, ducându-te de mână ca și pe un copil. Unele înalte, ies din iarbă cu un avânt tineresc, altele sfoase își ascund cu grijă corola gingașă împodobită ca o cunună de mireasă între frunzulițe verzi. De la mulțimea margaretelor ce îți zâmbesc prin dumbrăvile răcoroase, ajungi pe nesimțite la micile „nu mă uita“, în ale căror petale se oglindește toată seninătatea cerului albastru. Pe coaste ard – ca un covor de jăratec – bujorii de munte, pentru ca sus, în cele mai primejdioase locuri, pe colțurile de stânci ieșite peste genuni să te întâmpine în singurătatea lor sihastră, stelulele creștelor noastre, florile de colț.

Auzul îți va fi delectat de sunetul de orgă al codrului, de glasurile xilofonice ale cascadelor și de trilurile minunate ale păsărilor cântătoare: vei întâlni ciobani ce-ți vor cânta din buciom, acompaniați de clopoței și tălăngile oilor, toate acestea constituind la un loc o simfonie de nedescris, atât de înălțătoare încât vei crede că te afli într-o lume despre care vorbind ai începe cu... „a fost odată ca niciodată...“. Și nu va trebui să cauți aceste frumuseți la cine știe ce depărtări. Ele se găsesc aproape de noi, aici în Țara Oașului, pe văile și culmile ei bucuroase de oaspeți.

(În „Cronica sătmăreană“, 25 mai 1968)

Din Satu Mare se ajunge în Țara Oaşului comod, cu autobuzul, care ne duce la început pe şesul mănos de pe valea largă a Someşului, apoi avem impresia că dealurile - spre care duce ca o salbă soşeaua asfaltată - se aproprie, iar dincolo de ele se conturează spre răsărit, aproape imperceptibil, alte creste mai înalte. Când ajungem în vârful dealului, la Mujdeni, ni se deschide în faţă panorama părţii de sud-est a Țării Oaşului cu valea Tălnii, care îşi are obârşia departe, sub vârful Pietroasa şi Piatra Strungilor, înălţimi care se conturează perfect, având alături de ele în partea de sud, conul tipic vulcanic al muntelui Heghişa. Aceste piscuri vor forma ţinta noilor noastre drumetii de munte. Deocamdată, pentru prima excursie, ne vom opri mai aproape, urcând o diferenţă mai mică de nivel, şi anume, până în vârful Comşa, deasupra satului spre care ne îndrumă şi tabla indicatoare din marginea şoselei: Racşa, 2 km.

Racşa e prima localitate oşenească, ce se întinde pe versantul de miazănoapte a dealurilor Comşa şi Pleşa, pe 6 coline ce descresc până se pierd în şesul Tălnii şi 5 văi care brăzdează satul. Drumul şerpuieste prin sat, iar de la Căminul cultural o ia pe lângă cele două şcoli în sus, pe Valea Satului, pe lângă care mergem fie pe drum, fie pe cărare, până ieşim şi ajungem la locul numit „Vultori“ marcat de câteva cascade minuscule ce dau un zvon plăcut, iar de aici o luăm la dreapta, în sus, pe muchia dealului, unde întâlnim un drum de căruţe - Calea Comşii.

După câteva sute de metri de mers, înainte de a începe un urcuş ceva mai pronunţat, vom observa alături de drum o mulţime de vreascuri aruncate grămadă. Este locul numit de localnici „Zlamăna“. Se spune din bătrâni că aici a fost omorât un păcurar şi cine trece pe acolo aruncă un vreasc pe grămadă.

Calea Comșii urcă acum pieptiș, dar în curând se domolește. De o parte, dealul Ursoiu Mare, iar de alta Afișiul. În curând ajungem la țintă.

Din puține locuri avem o priveliște atât de cuprinzătoare asupra județului nostru. Înspre miazăzi, râul Someș iese dintre dealuri lăsând în partea stângă înălțimea Codrului, și unduiește spre Satu Mare, iar de aici putem identifica fiecare așezare din câmpia someșeană până în zarea unde abia se conturează la orizont centrul județului nostru.

Rotindu-ne privirea spre nord, depresiunea Țării Oașului ni se înfățișează în toată splendoarea ei. Se disting absolut toate așezările oșenesti - până și îndepărtata Cămărzana. Spre răsărit, aproape în linie dreaptă țâșnesc piscurile Heghișa și Pietroasa, culmile care formează cumpăna apelor între Țara Oașului și centrele miniere așezate în partea de apus a bazinului baimărean.

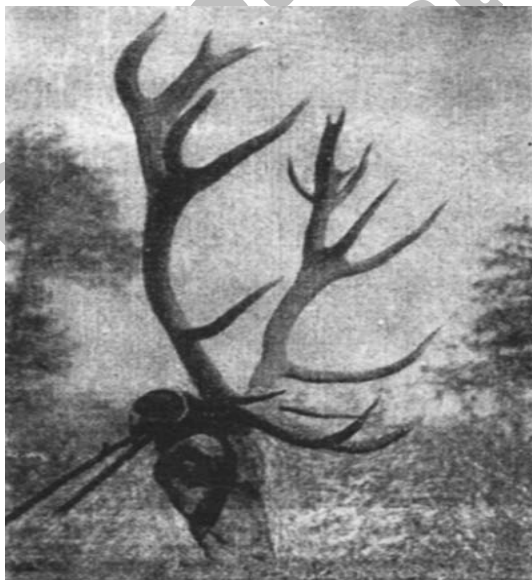
După efortul făcut, ne putem odihni și lua masa lângă izvorul cu apă rece și curată ca lacrima, pe care o găsim fie în marginea dinspre Seini a poienii, fie la izvorul numit „Fântâna lui Cordoș“.

Întoarcerea o putem face, fie coborând la Seini, fie tot prin Racșa, unde poate vom avea norocul să găsim satul adunat la horă. Primul contact cu Oașul va fi o drumeție turistică-etnografică pe care cu siguranță nu o vom uita.

(în „Cronica sătmăreană“, Satu Mare, 15 sept. 1968)

LA BONCĂLUITUL CERBILOR.

Însemnări de vânător

Așa după cum există un an financiar, an școlar, care începe la diferite date, există și unul vânătoresc, care începe la 1 septembrie, așteptat cu nerăbdare de fiecare vânător. Pentru mine încă de pe vremea adolescenței luna pe care o așteptam cu nerăbdare era septembrie, perioada când are loc nunta-n codru, marea nuntă din pădurile tainice ale Carpaților noștri, cel mai splendid concert natural, pentru care mulți vânători din alte țări

ar veni bucuroși să-l asculte, concert în care interpreții sunt cerbii falnici, podoaba codrilor noștri.

Mă găseam odată departe, în munții Oașului, la peste 1.000 m altitudine, împreună cu câțiva prieteni, la boncăluitul cerbilor. Am stat mai multe zile ascultând cerbii de seara până noaptea târziu și dimineața, de până-n ziuă și până după răsăritul soarelui, când timpul se încălzea, căutând să le cunoaștem trecătorile.

Stăteam la o colibă, într-o tăietură nouă, cu niște negreșteni stânjenari. Într-o zi a început ploaia, care se arăta a fi de lungă durată și tocmai ne făceam planul să coborâm în sat, când ploaia a încetat, rămânând doar negura deasă. Când s-a apropiat ceasul în care plecam de obicei în zilele frumoase la pândă, unul dintre noi a propus să mergem și de data aceasta. Deși nu aveam chef de mers pe o astfel de vreme, la insistențele repetate ale ortacilor am căzut totuși de acord cu ei. Binoclul l-am dat unui tovarăș mai tânăr, iar aparatul de fotografiat – pentru ca să-l cruț de intemperii – l-am lăsat la colibă. Am pus mâna pe armă și am pornit pe drumul pădurean... Ajungând la Valea Goroha, de la care ni se despărțeau cărările, am lăsat ca fiecare să-și aleagă locul pe care îl credea cel mai bun pentru întâlnirea cu cerbii. Unul dintre cei mai tineri ortaci a venit cu mine și – după câteva sute de metri de urcuș – i-am arătat trecătoarea proaspătă de cerbi. Am început să urc încet. După câteva minute de mers mi s-a părut că aud glas de cerb. Nu m-am înșelat. M-am reîntors și am făcut semne prietenului să vină la cerb, dar el mi-a făcut din cap semn că rămâne pe loc. În această situație mi-am văzut de drum, așteptând să aud din nou glasul cerbului, pentru a mă putea eventual apropia de el. Nu a trecut mai mult de un minut când glasul de tunet al cerbului mi-a dat a înțelege că este mult mai aproape de cum mi-aș fi putut închipui la început.

Negura începuse să se rărească și o adiere de vânt care venea tocmai din direcția cerbului a mînat-o până mai jos de mine, așa că acum soarele a inundat culmea muntelui. Pitindu-mă printre brazi cu mare atenție, cu colțarii la bocanci mă apropiam de locul unde am auzit mugetul.

Acum puteam desluși cerbul: își freca coarnele de tufe și scurma pământul cu copitele. Își chema adversarul la luptă dreaptă, masculină, în care își spun cuvântul forța, vioiciunea, virilitatea. Printr-o deschizătură minusculă i-am zărit trofeul și am numărat clinciurile. Încă puțin, doar trei pași, și aș fi ajuns în poziție mai bună. Stăteam pitit după un brad mic și căutam să văd pe unde m-aș putea strecura mai ușor. În aceste clipe mi-a venit în minte că aș putea fi descoperit de vreo ciută care trebuie să fie prin apropiere și – spre marea mea uimire – dincolo de brăduțul care mă camufla, descopăr silueta unei ciute care se uita drept spre mine. Am avut o senzație că cineva mi-a dat cu un ciocan în cap, căci mă gândeam că

niciodată nu am avut norocul să prind o scenă asemănătoare, că sunt la un pas de a fi față în față cu cerbul și iată că mi se poate întâmpla să fiu descoperit. Cred că nici n-am respirat o bucată de vreme, numai inima mi se părea că a urcat în urechi. Ciuta a prins de veste de prezența apropiată a omului, a dat semn de alarmă, sărind din loc. Într-o fracțiune de secundă m-am gândit că dacă stau pe loc totul este pierdut; m-am săltat deci căutând cerbul. L-am văzut galopând în sus, spre culmea muntelui, profilându-se admirabil pe cerul care se înroșise spre asfințit. Sălta cu o sprinteneală fără seamăn, mugind, ținându-și coarneau pe spate. Încă un singur salt și nu l-aș mai fi văzut. Nu am avut timp de stat pe gânduri. Glonțul l-a trântit la pământ. Glasul armei s-a răsfrânt în ecouri repetate în toate coclaurile din împrejurimi. Când am ajuns lângă el era fără viață.

Dedesubtul nostru, de o parte și de alta a muchiei, negurile pluteau, domoale. Peste ele alunecau sulitele înroșite, care făneau din soarele însângerat, pregătindu-se parcă să lase pământului haină cernită de jelanie după falnicul stăpân al codrilor.

(Iconografie: *Trofeu de cerb împușcat în Munții Oașului în sept. 1965*)

În „Cronica sătmăreană“, 4 oct. 1968

Final de proces judiciar la Moišeni

S-a întâmplat într-un sat din Țara Oașului...

De peste 8 ani de zile, un proces care părea interminabil, era purtat între niște rudeni din Moišeni. În miezul disputei se aflau 2 cumnați care purtau același nume: Gheorghe Moiş, porecliți în sat „Ciuntu“ și „Musteață“.

Încă înainte de a intra în proces, am stăruit la împăcarea lor, apoi, de-a lungul anilor, nu scăpam nicio ocazie de a încerca să-i apropii. Rezultatele erau puțin promițătoare. Cu ocazia deplasării la fața locului „părțile“ căutau să demonstreze fiecare că dreptatea se află de partea sa. Dar „părțile“ aflate în vrajbă din orgoliu, îmi erau prieteni și, cred, acest atu a ajutat nemăsurat pe jurist.

Prieteni, am zis, căci la Ciuntu am stat două veri acum 30-31 de ani, când eram la muncă obștească în cadrul echipelor de studenți, formate din inițiativa marelui nostru sociolog Dimitrie Gusti. Trăia pe atunci și mătușa Măricuța, mama adoptivă a lui Ciuntu, precum și unchiul Grigor, soțul ei. Bătrâna imi făcea „prânzul“ în fiecare dimineață la ora 5, lapte fierbinte turnat peste pâine de mălai într-un blid de lut adânc, apoi mergeam la program. Urcam pe o căraruie printre pruni pe la casa lui Moiş Gheorghe Zănoagă, un fecior zdravăn, cu trăsături bărbătești, ca cioplit în granit, în care vedeam întruchipată toată vigoarea oșenilor. Treceam apoi pe la Gica lui Dumitru și o luam în jos pe cărarea bătucită a satului, care șerpuia prin

livezi întinse, cu pomi fructiferi care dădeau în copt, coboram în fugă, având impresia că, dacă mi-aș fi întins lateral mâinile, acestea ar fi luat locul aripilor și aș fi plutit în zbor lin ca de planor și nu m-aș fi oprit până pe crestele zimțate dintre Heghișa și Pietroasa, ce mi se arătau în depărtare.

Lângă Valea Râului, la Tămașu și Griga lui Bulindrău, stătea prietenul meu Văsălica Pop, pe atunci student – astăzi medic primar. Împreună - indiferent de timp - făceam o baie în apa învolburată a văii, ce venea iute și spumegând cu vești prospete de la munte, care ne oțelea trupul și ne făcea și mai sprinteni.

Seara, stăteam de vorbă cu unchiul Grigore, care îmi spunea întâmplări din cele trecute vremi, iar câteodată, noaptea, copiam fotografiile, având ca sursă de lumină o lampă cu petrol!...

De multe ori am plecat de aici, din casa lui Ciuntu, înainte de cântatul cocoșului, la vânătoare, ca să ajungem cât mai devreme sus la munte, să ne întâlnim cu vânatul mare, cu cerbul încornorat și cu ursul „greul pământului“ cum îl numește atât de plastic M. Sadoveanu.

De câte ori nu am sosit seara târziu coborând din depărtate coclauri, frânți de oboseală și mătușa Măricuța ne ospăta cu ce avea mai bun în casă, ca și pe copiii ei.

De Gica Mustății, de asemenea, mă leagă amintiri de neuitat; într-o seară târzie de toamnă ne-am pomenit cu el la noi la Racșa, chemându-ne la vânătoare, căci a prins niste „semne“ despre un cerb. Încă de cu noapte am sosit la Moșeni și revărsatul zorilor ne-a prins către Vârvuț, pe Calea Remeșilor, spre țiitori. „Semnele“ lui Gica s-au adevărit a fi bune, căci, vorba lui: „am prins taurul cel mare“. După câțiva ani de la această întâmplare, tot într-o toamnă, a venit iar pe la noi Musteață și ne-a poftit la nuntă. I se mărita fata Nuța, care crescuse și nu mai era „o măță de fată“ cum îi ziceam eu. Îmi aduc aminte că am plecat cu fratele meu pe jos, din Racșa până la Moșeni, înarmați cu aparate foto și rolfilme, profitând de timpul excepțional, cu vizibilitate unică de toamnă, făcând peste 100 de fotografii cu toate fazele nunții oșenești care constituie și astăzi miezul capitolului „*Nunta în Țara Oașului*“ din fototeca mea.

Aceste amintiri de neuitat erau însă umbrite de vrășmășia ce se statornicise vremelnic – eram, totuși, convins eu - între cele două familii. Când, după o serie de propuneri și contrapropuneri, părțile s-au împăcat, cei doi cumnați și-au strâns mâinile aspre de țărani vânjoși, fapt care a bucurat peste măsură pe toți cei prezenți.

Am dictat cu emoție în inimă și glas „actul de împăcare“ spre care tindeam de ani de zile și care acum era o realitate. Ultima clauză a actului de „pace“ suna așa: „părțile înțeleg că prin acest act pun capăt tuturor proceselor care au avut loc între ele“.

Bucuria a fost generală. În fapt de seară, când soarele dădea ultima sărutare zilei și piscurilor din jur, am coborât de pe deal și, la casa unui

nepot al părilor, a urmat nelipsitul aldămaș. A apărut pe masă pâinea și slănină lată aproape de „un jumătate de șuc“.

Mi-am exprimat dorința să mânc cu pâine de mălai, căci și uitasem de când nu am mai mâncat asemenea pâine. Dar n-aveau. Unul mai în vârstă mi-a zis:

- Ehei, Ioniță, nu-i ca amu-s 30 de ani. Asta-i pâine de țară bună, pâine de țară tare. Mălai mâncăm numai când și când, de dor!“

Pâine de țară bună !

De atunci îmi stăruie mereu în memorie aceste cuvinte, care rezumă plastic, în graiul și mentalitatea din Țara Oașului, realitatea de la noi din țară. Pe temelia acestor realități se maturizează permanent concepția oamenilor de conviețuire în epoca prefacerilor largi socialiste.

în „Cronica sătmăreană“, 15 oct. 1968

Monument viu Eminescu

În vara anului 1938, când și România se găsea în vârtoarea evenimentelor care au precedat cel de-al Doilea Război Mondial, în așa numita „zonă de vest“ au fost masate trupe cu fața spre apus, de unde se aștepta pericolul.

Țara Oașului, datorită situației sale geografice – deal-munte, și ca zonă de frontieră – a fost împânzită cu trupe de vânători de munte, inclusiv satul Racșa, iar în comuna vecină Seini, de pe Valea Someșului, spre sud, peste Codru, au fost masate și trupe de artilerie, toate sub comanda inimosului și iubitorului de țară general de brigadă Georgescu Pion, cu sediul în comuna Seini.

Făcând inspecția trupelor, generalul a ajuns și în vasta poiană a Comșei, aici întâlnindu-se hotarul Racșei, deci al Țării Oașului, cu hotarul comunei Seini, pe atunci acestea făcând parte din același județ Satu Mare (azi comuna Seini aparține județului Maramureș, la extremitatea lui vestică). Superba panoramă ce i s-a deschis generalului din poiană spre Seini – pe care l-a numit „poarta Someșului“ -, pe unde apele străvechiului Samus se strecoară pe sub pintenii munților vulcanici Igniș-Gutâi în partea dreaptă și blânde dealuri ale Codrului în partea stângă, i-a rămas în suflet și tot atunci i s-a născut și gândul unui monument viu închinat marelui nostru Eminescu, mai ales că în anul următor se împlineau 50 de ani (1889-1939) de la trecerea dintru ființă întru neffință a aceluia care s-a identificat în opera sa cu însăși ființa neamului românesc.

Ducând o susținută acțiune de propagandă a gândului său de a clădi sus, în amintita poiană, un monument viu Eminescu scris cu mii de puiți de brazi, și-a văzut tradus în realitate gândul visat în vara anului 1939, la semicentenarul de la moartea poetului.

Știm ce a urmat, ce ne-a adus acel nenorocit an 1940, când cu durere în suflet, în urma celui mai nedrept Diktat din câte a cunoscut istoria, ostașii de pe zona de vest și inimosul general au trebuit să întoarcă spatele Ardealului rupt de trupul Patriei-mamă, să lase și monumentul Eminescu, pe care nu mă îndoiesc că l-au purtat luându-l cu ei în inimă și gând, gândindu-se la revenire.

De câte ori urcam până la monumentul Eminescu, eram mișcat că pe pământul Ardealului armata română a lăsat înfipt în glia străbună numele Luceafărului poeziei românești. Dar s-a găsit o mână de maghiari din comuna vecină Seini care a mobilizat tineri din formația paramilitară „Levente“, care, înarmați cu târnacoape și securi, au urcat la Comșa, unde au început de la litera „E“ distrugerea monumentului, scoțând din rădăcini fiecare brăduț din literele „EMIN“, când, obosiți, au renunțat la metoda folosită până acum, brazii din restul literelor „ESCU“, tăindu-i cu securea, fără a-i scoate din rădăcină.

Când m-am mai dus pe sus pentru a mă închina poetului, am găsit urmele „civilizației“ noii stăpâniri, așa cum am arătat mai sus.

Au trecut anii. Eram la Seini, când, în vara anului 1955, a revenit bătrânul general Georgescu Pion să vadă în ce stare se găsește monumentul.

Am fost unul dintre cei câțiva însoțitori ai generalului până sus. Deși știam ce se întâmplase, nu i-am spus nimic generalului, menajându-i în felul acesta durerea din suflet.

Apropiindu-ne, am văzut că în locul literelor „EMIN“, au crescut mesteceni tineri, iar restul literelor „ESCU“, de pe care brazii au fost tăiați s-au uscat și nu se mai vedea decât unde și unde câte un ciot de brad.

În toamna anului 1963 am făcut o excursie cu pionierii și uteciștii de la Școala din Racșa, la Comșa. Mare mi-a fost bucuria văzând monumentul refăcut, scris din nou cu mii de puiți de brazi.

Cu inima plutind de bucurie deasupra culmilor, am luat parte la desfășurarea programului pregătit de școlarii consătenilor mei, în unul din cele mai dragi locuri ale copilăriei, tinerețelor, bărbăției și, de-acum, a bătrânețelor mele.

Răcșenii care urcă în cel mai înalt deal al satului nu mai zic ca altădată:

- Mă duc la Comșa! ci zic:

- Mă duc la Eminescu! rostindu-i numele cu un fel de mândrie în glas, care, ca și pe mine, un fiu al satului, mă mișcă.

Steaua poeziei românești sclipește azi și peste Țara Oașului și în întreaga deschidere a Văii Someșului, numele Luceafărului poeziei noastre, refăcut cu mii și mii de puiți de brazi – fire de aur verde – strălucește la noi fără să mai apună.

În „*Vatra*“ [Târgu Mureș], „*Documentele continuității*“ [supliment], 219/B

STRAIȚA DIN ȚARA OAȘULUI

Piesa de port care caracterizează portul popular din Țara Oașului, și-l deosebește fundamental de toate celelalte, este straița.

Costumul bărbătesc fiind extrem de simplu – atât cel de vară cât și cel de iarnă – straița a apărut din necesitatea de a înlocui buzunarul, pentru a putea păstra diferite obiecte mici de uz personal: cremenea, amnarul și iasca pentru ciobani, plugari și muncitori de pădure, apoi loc pentru purtatul cuțitului indispensabil pentru tăiat pâinea, iar fumătorii pentru a purta „jașcău” (bășică de porc uscată și prelucrată în care purtau tutunul), pipa și, mai nou, țigările.

Coconii din Țara Oașului au o dorință neastâmpărată de a-și pune straița și ei nu se consideră în largul lor fără aceasta, așa se explică apelul pe care l-a făcut un tânăr din Oaș, care, echipat fiind în haine de sărbătoare și lipsindu-i straița, i-a zis mamei sale: „Adă-mi, mamă, straița, să mă îmbrac,” de unde deducem că oșanul nu se considera îmbrăcat fără straița.

Am spus intenționat „nu se considera îmbrăcat”, deoarece astăzi portul străiții a bătut mult în retragere, iar tineretul în mod practic o îmbracă numai duminica și în zile de sărbătoare.

Ea se compune din „baier” care atârnă peste umărul stâng, de obicei, sau mai rar peste umărul drept – la cei stângaci – și cade pe șoldul opus, și din „straița” propriu-zisă și care de regulă are formă pătrată, dar poate avea și formă dreptunghiulară. Ca urmare, variază după vârstă și localități, de la câțiva cm pătrați la copiii mici, până la dimensiuni de 20x20 cm sau chiar și mai mari. Cele mai mici străiți sunt la Cămărzana, Călinești, Racșa și cele mai mari, indiscutabil, la Moșișeni.

Este interesant că oșenii – indiferent din care sat ar fi – nu au cele mai bune impresii despre portul popular din celelalte sate oșenești. Așa, pe un răcșan, bunăoară, nu l-ai putea convinge ca să îmbrace o straiță de moișănar, dar nu este mai puțin adevărat că nici vice-versa, găsind un cusur oarecare celeilalte, fie că e prea mare și „poți pune în ea o mierță de mălai”, fie că e prea mică și „nu încapă niciun ou de cioară”...

Ornamentația la străițile din zile de sărbătoare a fost urmarea firească a unei evoluții îndelungate.

Pe străițile simple, din pânză albă, care serveau la păstrarea obiectelor de uz personal la bărbați, oșanca a început să coase „brazi” – adică să le orneze cu diferite modele geometrice, florale sau zoomorfe din ineputizabila lor imaginație și gust pentru frumos, așezându-le meticulos cu acul pe straiță sau le-au lucrat în „teară”.

În cea mai veche fotografie cu oșeni pe care am văzut-o publicată, la începutul acestui veac, un fecior (poate chiar mire) apare cu o straiță lucrată „în teară“, adică la război, iar un bărbat în jur de 50 de ani avea straiță „cu brazi“, adică cu ornamente lucrate cu acul, pe când un bătrân era cu tașcă de piele. Putem deduce – interpretând această fotografie – că deja la finele veacului trecut ornarea străiților era în plină maturitate, ea se făcea cu multă vigoare, iar de atunci asistăm doar la o evoluție a cromaticii și a tehnicii de lucru; nu se mai fac străiți „în teară“ decât foarte rar (Bixad), în schimb au luat mare avânt cele lucrate în tehnica numită „peste sire“ (peste fire), iar mai nou cele

lucrate în tehnica „năzăit“, adică acele în care ața colorată nu este trasă până la contactul acesteia cu pânza, ci firul rămâne la cca 5 mm bulbucac deasupra pânzei, astfel modelul apare mai plin, mai bogat, ca un semn de îmbelșugare.

Această tehnică o găsim în ultimii ani la Bixad – care a dat moda în această privință și la costume și are tendința de a pătrunde încet și în așezările din jur dacă nu ca tehnică, dar cel puțin ca și cromatică, ultimele modele având culori închise.

Nu cred că v-ați gândit vreodată câte împunsături de ac are o straiță oșenească, frumoasă, de fecior. Cifra este de-a dreptul fabuloasă: 90.000 de împunsături de ac, fără ornamentația marginală, care are, la rândul ei, pe puțin alte 10.000 de împunsături. Cifra de 100.000 de împunsături apare incredibilă, dar acesta e adevărul. 100.000 de gânduri de dragoste, gânduri de viitor fericit, gânduri de dăruire de sine, de jertfă pentru cel drag.

Cel mai splendid prinos de recunoștință pentru munca de creație și de dăruire înmagazinată în straiță a adus-o tot feciorul de oșan fetei care i-a făcut straița și i-a dăruit-o, îmbujorată la față. El s-a exprimat simplu, dar cuvintele lui au un înțeles adânc etic, de dragoste și devotament nemărginit, și cele câteva cuvinte sunt un adevărat poem, un poem care spune totul:

„Pe baieru străiții mele/ Scrisu-i numele tău, lele“.

în „Cronica sătmăreană“, 8 iun. 1969

O colecție de artă populară

De la început trebuie să precizez că am întrebuițat noțiunea de „colecție” în lipsa unui termen mai potrivit pentru a determina înmănuncherea de obiecte de artă populară: cusături, creștături în lemn, ceramică și icoane pe sticlă pe care le posed, iar în al doilea rând pentru că toți cei care au văzut-o și au scris despre ea, au numit-o astfel.

Nucleul colecției de cusături datează de peste 50 de ani, când mama mea a venit ca învățătoare în satul Racșa (1916) și a început să colecționeze cusături.

În această sinceră și dezinteresată apreciere a ei pentru arta populară într-o perioadă când preocupările intelectualilor față de această creație erau foarte rare își are obârșia – îmi explic eu – marea mea dragoste pentru deosebit de artisticele creații ale populației din Țara Oașului, indiferent dacă ele se materializează prin infinitele forme și culori ale cusăturilor aplicate pe pânză – confecționate tot de oșence –, prin creștăturile în lemn pe diferite obiecte de uz casnic și gospodăresc făcute de bărbați, sau se transpun armonios pe lutul frământat cu multă sudoare, apoi modelat și pe urmă ars, astfel ca blidele să primească ceva din personalitatea și strălucirea ochilor meșterului care le-a făurit.

În cele ce urmează voi încerca să descriu cât mai succint cele mai reprezentative obiecte din genurile amintite mai sus:

1. CUSĂTURI

A. Portul popular femeiesc

Umerele.

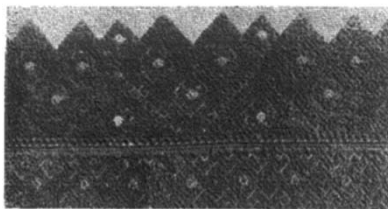
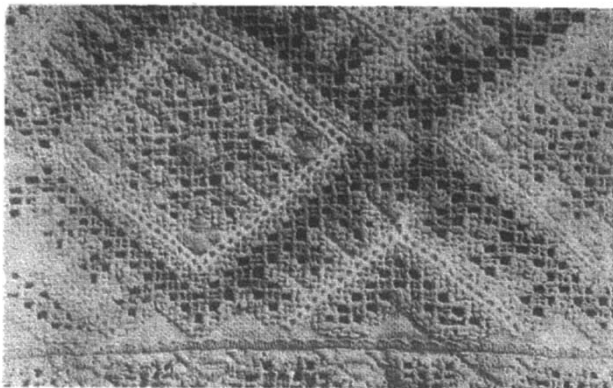
Costumele populare din Țara Oașului, până după primul război mondial, aveau ca ornament principal „umerele”.

Dintr-o perioadă care se situează în a doua jumătate a veacului trecut, acest câmp ornamental este ilustrat de o piesă extrem de rară și anume „umăr tăiet” (pl. XLV) adică are mici orificii ca și ale unui ciur. Aceasta are o mare asemănare cu umerii de pe o cămașă purtată de o femeie, din cea mai veche fotografie pe care am găsit-o publicată despre Țara Oașului¹⁷. Umărul are formatul mare (16x20 cm), culorile s-au estompat complet, astăzi putându-se aprecia dintre cele originale numai cea neagră, și aceasta devenind cenușie-deschisă. Ornamentul principal are figuri geometrice, dreptunghiulare delimitate de o cusătură care are exact forma unui lanț cu verigi minuscule (diametrul de 1,5-2 mm), iar în interior la fiecare dintre cele 4 colțuri, câte 4 boabe de 6x6 mm, în care umpluturile cu ață răsucită

¹⁷ *Szatmár vármegye* (Monografia județului Satu-Mare), cap. Populația județului Satu-Mare, pag. 272, fotografia intitulată „Port popular valah din Oaș”.

sunt strict respectate: longitudinal și transversal. Partea inferioară a umărului este conturată de o cusătură ale cărei linii cad vertical, parcă ar fi șipcile unui gard liliputan, vârful căruia este acoperit cu o tivitură „în colți” ceea ce ne întărește convingerea că aici ne găsim la o despărțitură între „parta mică” îngustă doar de 33 mm și „parta mare”, câmp în care se desfășoară ornamentația principală a „umărului” propriu-zis.

În această categorie de piese se numără și umărul foarte vechi – de pe la începutul acestui veac – (pl. XLV) în care la fel apare foarte bine delimitarea strictă între cele două „perți” la care liniile despărțitoare sunt extrem de fin lucrate. Culoarea dominantă este neagră, figurile geometrice, formate dintr-o alternanță de urcuș și coborâș, văi și piscuri, întocmai ca o secvență panoramică a munților vulcanici ai Oașului, pe care oșanca – și moș-strămoșii ei – au văzut-o zilnic,

Planșa XLV.

„Umăr tăiet” femelesc, „umăr tras” femelesc.

statornicindu-i-se în inimă și în imaginație, căutând și reușind să o transpună cu acul pe pânză, stilizată în aceea alternanță care nu este o repetare mecanică, ci una gândită și mai ales simțită. De aceea, câte o ridicătură țâșnește ceva mai sus decât cele din jur – ca un pisc de munte într-un masiv întreg – iar câte o extremitate inferioară este mai adâncită, având asemănarea cu câte o vale ce scobește mai adânc în țăria pământului.

O serie de câteva umere dintre care unele chiar perechi – ceea ce le ridică considerabil valoarea – lucrate mai ales „peste fire” având și „zbârcelele” marginale și „încrățelele” care fac legătura cu mânecile, unele în care predomină negrul, altele cu dominarea roșului și în fine unele care cuprind o gamă de culori apropiate de cele ale curcubeului, întregesc colecția de umere femeiești.

Facem aici – pentru a nu mai reveni când va fi vorba despre portul bărbătesc – o descriere a unui umăr de cămașă bărbătească respectiv de fector, lucrat în tehnica „tăiet” (pl. XLVI). – Modelul principal utilizat de creatoare este cel floral având o ramură sinuoasă din care se desprind din loc în loc flori. Umărul are niște mici insulițe de sine stătătoare din ață curat albă, având extremitățile tivite subtil de tot cu ață de culoare albastră și roșie, care alternează succesiv. Aceste umpluturi sunt lucrate după tehnica „tras” adică se evidențiază în relief, fiind bombate, ridicându-se cu cca. 1 mm deasupra cusăturilor învecinate. Este interesant de observat că autoarea acestui umăr a știut să îmbine forma florală din „parta mare” cu cea geometrică din „parta mică” în care apar exact aceleași culori dispuse însă aici geometric.

Abstracție făcând și la acest model – ca și la multe altele – de minuțiozitatea cu care sunt executați câmpii ornamentali propriu-ziși, o adevărată artă constituie însăși tehnica de fixare a acestor câmpii ornamentali în partea superioară a mânecilor, de „încrățele”. Fixarea se face printr-o cusătură numită „brăușor” care seamănă cu un lanț dublu în care verigile se încolăcesc unele cu altele și care privitye în ansamblu, îți fac impresia că formează un stâlp sculptat.

Pieptarele

„Cheptarul” este situat în partea superioară a cămășii. Pe această platcă pătrată – sau uneori dreptunghiulară – se întinde podoaba cusăturilor la femei în Țara Oașului, realizată din zeci de mii de împunsături migăloase cu variate și alese culori care se îmbină armonios între ele și din combinația cărora oșencile au știut să facă generații după generații ecoul sentimentelor ce le nutreau în inimile lor¹⁸. Ele au fost confecționate la început în „teară”. Cel mai vechi exemplar de acest fel din colecție este unul din Cămărzana având „perți” dispuse orizontal, iar în partea dinspre umere câte o „partă” cu figuri geometrice lucrate cu acul (pl. XLVI) dimensiunea piesei 24x30 cm.

Unul dintre cele mai vechi și totodată dintre cele mai rare pieptare este cel de femeie bătrână de dimensiuni respectabile (pl. XLVII, 29x40 cm)¹⁹. La confecționarea acestui „cheptar tăiet cu sucituri” cu excepția gulerului lucrat în două culori, roșu și negru, creatoare a utilizat numai ață albă, iar ca decor abia perceptibil niște ochiuri mici numiți „bumbuți” cu

¹⁸ Muzeul de istorie Satu-Mare. Colecția de fotografii etnografice a profesorului Iosif Schneider (1925) din Oaș. Fotografia „tineret din Racșa” în care din cele peste 20 de fete numai o singură fetiță de cca. 10 ani are cămașă cu pieptar și acesta îngust, restul fetelor sunt toate cu cămăși cu „umere”.

¹⁹ Ion Mulșea, *Cercetări folclorice în Țara Oașului*, Cluj, 1932. - Fotografii nr. 1 din planșa II și fotografia nr. 1 din planșa V.

diametrul de 5 mm având fiecare un orificiu central de 2 mm din ață galbenă deschisă. „Parta mică” lată de 6 cm înconjoară „parta mare” în care cele 14 pătrate dispuse câte 5 în lungime și câte 2 în lățime, sunt conturate de cusătura numită „sucitură”. Procedul de confecționare a acestora este migălos, iar efectul artistic deosebit. Și în această piesă „suciturile” ne aduc aminte de coloanele de susținere din arhitectura brâncovenească și de cele ale mănăstirii Curtea de Argeș.

Ochiul nu se poate fixa asupra unuia dintre cele 100 de pieptare și ori de câte ori le privesc și le admir, indiferent de tehnica în care sunt lucrate:

- „peste fire” (peste 2, 4 sau chiar 6 fire)
- „trasă”
- „tăietate” sau mai nou
- „năzăite” și neținând cont de decorurile lor în stil:
 - geometric,
 - floral,
 - zoomorf

sau o combinație subtilă a acestora.

Ele reprezintă o diversitate extraordinară de forme și o policromie aproape neînchipuit de variată și în același timp armonioasă, care pur și simplu încântă privirea și ne emoționează.

Nu pot trece mai departe fără a mă opri asupra unui exemplar de pieptar la care ori de câte ori ajung răsfoind filele albumelor în care sunt aranjate, privirea zăbovește mai mult. Este un „cheptar tăiet cu sucituri” (pl. XLVII). Pe un spațiu dreptunghiular care aproape se confundă cu patrutul (35X39 cm) autoarea acestei piese rare s-a întrecut pe sine.

Cadrul exterior este format dintr-un rând de „zbârcele” monocrome de culoare maro-închis, pentru ca ochiul să se fixeze numai pe spațiul cuprins între acestea, mărinz substanțial puțința de concentrare a ochiului asupra câmpului ornamental principal. Lângă acest șir de „zbârcele” urmează altul, de data aceasta o înșirare de secvențe egale a tuturor culorilor întrebuintate la decorarea întregii piese, ca și cum ar fi o micro-ouvertură prin care i se anunță ochiului – deși numai schițat și foarte concentrat – la ceea ce se poate aștepta mai departe.

Urmează apoi „parta mică”, un chenar care împreună cu delimitările marginale în culoare roșie, deși nu depășește lățimea de 15 mm, reprezintă uvertura acestui ornament – cel puțin din punct de vedere cromatic – deoarece „parta mare”, cel mai important câmp ornamental al acestei piese, conține realizări artistice rare, despre existența cărora nu se face nici măcar aluzie în „ouvertură”. Și acest spațiu (parta mare) creatoarea a înțeles să-l delimiteze, să-i dea un cadru propriu printr-o simplă linie de culoare închisă

numită „trăsură de mnierâu” (albastru). Culoarea de fond întrebuințată este maro-închis cu utilizarea la decorarea unor insulițe a culorii roșu-închis, albastru și galben-închis.

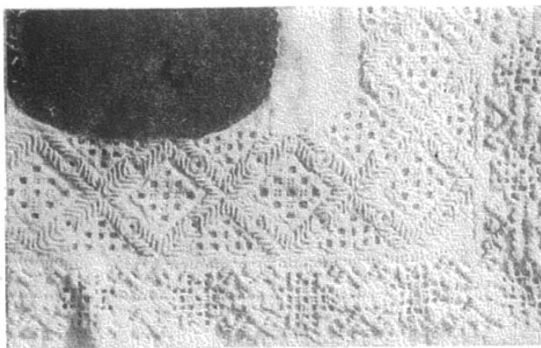
În partea din față a pieptarului, până la mărginirea lui cu „pogmata”, ceea ce surprinde ochiul și dă caracterul de inedit al acestei piese este încercarea creatoarei de a reda flori așezate în vase masive sprijinite pe coloane de susținere, care ne transpun într-un parc îngrijit de un grădinar pasionat, parc în care pe marginile aleilor, coloane de marmoră albă țâșnesc spre soare, spre albastrul cerului. Sunt în total 19 coloane de acestea, dispuse simetric și repetat, parcă ne-am găsi în fața unei picturi de a lui Țuculescu.

„Gulere la pindileu”

„Pindileul” – care echivalează cu fusta în portul femeiesc, - are în partea superioară porțiunea cea mai frumos ornată numită „guler la pindileu” care încinge linia mediană a corpului și cade exact pe talie, dând o notă de eleganță și suplețe purtătoarei.

„Portul femeiesc are în ansamblul său un aspect foarte tineresc, chiar dacă e vorba de femei mai în vârstă.²⁰ Oșanca a știut să valorifice prin linia costumului, silueta.”

Între „gulere de pindileu” din colecție sunt prezente decoruri în stil geometric, floral și zoomorf, existând o unitate perfectă între ornamentația de pe cămașă și cea de pe pindileu, acestea confecționându-se întotdeauna fără excepție, perechi. Dintre cele mai interesante modele fac parte unele foarte vechi – în jur de 50 ani – lucrate cu ață de culori vegetale și unele cu linii sinuoase de culoare închisă, de obicei neagră, care străbat piesa de la un capăt la altul, culoarea de bază formând-o roșul, fiind prezente și alte

Planșa XLVII.

„Cheptar tăiet, cu sucituri”, de bătrână; „cheptar tăiet cu sucituri” de nevestă tânără.

²⁰ Tancred Bănățeanu, *Portul popular din Țara Oașului*. Caiete de artă populară, ESPLA, București, 1956, psg. 8.

culori așezare dozat și armonios. Gama acestora cuprinde piese de la cele mai înguste de 3-4 cm provenind de la hainele de lucru „purtărețe”, cum li se spune sau „de apucat” adică, acelea pe care le îmbracă pe timp mai urât, la nunți sau când pleacă la târguri, până la exemplarele late de 7-8 cm, iar mai nou și mai late, adevărate corsete.

Cu excepția acestora din urmă, care sunt de dată mai recentă, din celelalte categorii sunt prezente în colecție zeci de piese, cerându-și multe din ele întâietatea și pe drept cuvânt, deoarece cele mai multe dintre ele o și merită pe deplin.

„Creste pe pindileu”

Această denumire o poartă partea inferioară a pindileului în Țara Oașului și reprezintă ultima formație depusă pe acestea, în formă de zig-zag perfect, sau cu danteluță. „Creste” sunt foarte bine reprezentate de la secvențe relativ scurte până la zeci de piese întregi, dintre care una are lungimea apreciabilă de 6 metri. Așa de larg a fost pindileul. Și când te gândești că acest material de pânză destul de groasă, țesută din tort și bumbac, a ajuns la talie strâns în „încrățele” la numai 50-60 cm ne putem da seama din nou că fixarea acestora de „guler” sau de pieptar este o adevărată artă.

Câteva perechi și unele exemplare de „fodrițe” – adică volănașe la mâneci deasupra încheieturilor – ne fac o idee și despre acest ornament, iar câteva „zgârzi” din mărgele policrome, unele „țăsute”, altele „înnodate” – după tehnica folosită la confecționarea lor – ilustrează podoaba cea mai caracteristică a fetelor și nevestelor din Țara Oașului.

„Mâneacări”

Nu putem încheia acest capitol al diverselor părți ornamentale componente ale portului popular femeiesc din Țara Oașului, fără a încerca o descriere a unei perechi de „mâneacări de fată” din Certeze (pl. XLVIII).

Având formatul dreptunghiular (9x18 cm) ele se poartă pe ambele mâini deasupra încheieturilor, dar numai la „chemeși cu pomnușori”.

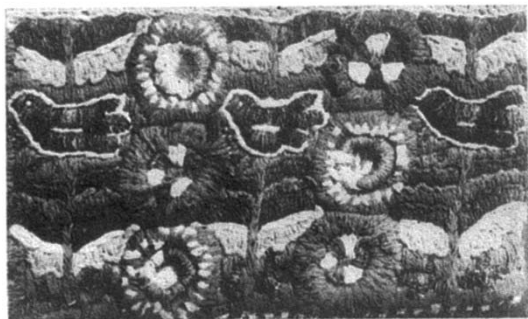
Decorul lor reprezintă o alternanță simetrică între niște rozete grupate câte trei, în rânduri suprapuse, o parte dintre ele având rolul de a fixa mici cioburi de oglindă care strălucesc în bătaia soarelui. Câmpul rămas liber între aceste rozete cu diametrul de cca. 3 cm creatoarea l-a utilizat pentru a ilustra o scenă din natură pe care o vedea zilnic; în marginea inferioară o pajiște pe care a schițat câteva floricele, apoi din pământ se ridică tulpina unui copăcel, care după ce e profilat pe creste de munți, apoi pe un nor alb ce depășește cu puțin înălțimile munților, se ridică spre slavă profilat pe un cer senin, albastru cum nu se poate vedea numai câteodată în Țara Oașului, în zile cu vizibilitate mare. La mijlocul copăcelului pe o rămurea, stă o pasăre, căreia autoarea nu i-a uitat nici piciorușele, ca în felul acesta să ne

sugereze și mai mult senzația de mișcare. Corpul îi este redat prin culori închise, puțin variate una de alta, iar pentru ca vietatea să nu se confunde cu fondul pe care este profilată și pentru ca să fie cât mai evidențiată ochiului, i-a tras un contur perfect din ață de culoare deschisă – galbenă – care ne face să-i distingem foarte bine nu numai silueta, ci chiar și ciocul, precum și ochiul, pe care autoarea l-a sugerat cu o singură împunsătură minusculă de ac. Păcat că fotografia alb negru nu poate reda nici pe departe imaginea reală a acestei minuscule, dar veridice opere de artă populară.

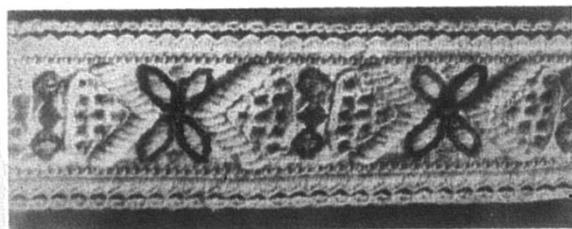
Fără a mai vorbi de celelalte ornamente ca „pomnușori”, „cusutura pindileului”, „brazi pe mânecă” și „cusutura pe mânecă”, vom aminti doar că în trecut cele două ornamente din urmă erau lucrate mult mai simplu decât astăzi, când de exemplu la Bixad în loc de o simplă cusătură îngustă, care unea pânza pe mediana exterioară a mânecii, astăzi sunt chiar 5 rânduri de „brazi” care acoperă aproape în întregime mâneca. Aceasta este un semn al dezvoltării artei populare ca o urmare firească a celei mai îmbucurătoare realități a zilelor noastre și anume: bunăstarea.

B. Portul popular bărbătesc

Ar trebui să începem cu „umeretele” care formează decorul principal al cămășii, însă făcând deja descrierea unuia în capitolul anterior, vom trece la:

„Pogmată” adică la gulerul de cămașă bărbătească, aceasta decorând partea cea mai superioară (!) a cămășii, este încheiată de obicei cu două „chetori” terminate fiecare cu „ciucalăi” purtată de oșeni din cea mai fragedă pruncie până la adânci bătrânețe, schimbându-se numai culorile ațelor care le ornează.

Plansa XLVIII.
Mîneacă de față, Certeze, Pogmată bărbătească, Bixad.

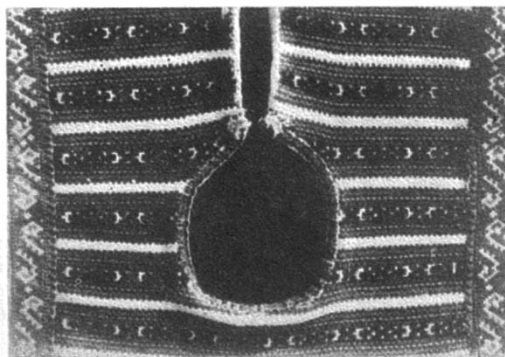
În colecție există o gamă foarte variată de asemenea piese, care se succed și urmăresc vârsta omului din copilărie și tinerețe, când culorile sunt

cele mai aprinse și multiple, la vârsta bărbăției când ele se mai deschid,

până când ajung albe, liniștite ca și viața omului la bătrânețe.²¹ Acesta este de altfel mersul cromaticii și la femei. Câtă filozofie și simț delicat al realității exprimă această concepție a oșanului despre frumos.

Dintre multele exemplare e cu neputință a nu mă opri în fața unuia (XLVIII), încercând descrierea lui. El constituie o perlă dintre cele mai splendide exemplare din sutele de cusături din colecție, pe care l-a purtat un bixădean în vârstă de 45 de ani.

Planșa XLVI.

„Umăr, de cămașă fecloreasă; „cheptar”, lucrat în „teară”

În primul rând este de admirat masivitatea piesei, seriozitatea și curajul cu care autoarea a conceput și materializat acest „unicat”.

Pe un dreptunghi de 4,5x38 cm întreaga piesă este mărginită de o tivitură în colțșori de culoare albă despărțită printr-o simplă linie albastră numită „trășură de mnierău” de un rând de colțșori lucrat din ață galbenă și tivit tot cu galben. Urmează apoi chenarul propriu-zis care formează cadrul ornamentației principale: un fir roșu întrerupt la intervale de 1 mm cu ață galbenă numită „ruptură umplută”. Spațiul rămas între aceste decoruri marginale lat de 2-5 cm cuprinde 12 unghiuri ascuțite formate din „sucituri” grupate două câte două, formând în total 6 perechi la intervale regulate între care este plasată câte o floare cu 4 petale, toate de culoarea galbenă, conturate două cu ață de culoare albastră închisă și două cu ață de culoare verde.

Între laturile unghiurilor deschise sunt plasate „tăieturile” având ochiuri care cresc matematic impar, adică 1,3 și 5, fiind despărțite unele de altele prin câte 3 „boabe de feluri”, adică mici puncte umplute fiecare cu altă și altă culoare, conturate fiind cu o culoare cât mai opusă, ca în felul acesta să se poată evidenția cât mai bine.

²¹ Tancred Bănățeanu, *op. cit.*, fotografiile nr. 37, 39 și 40.

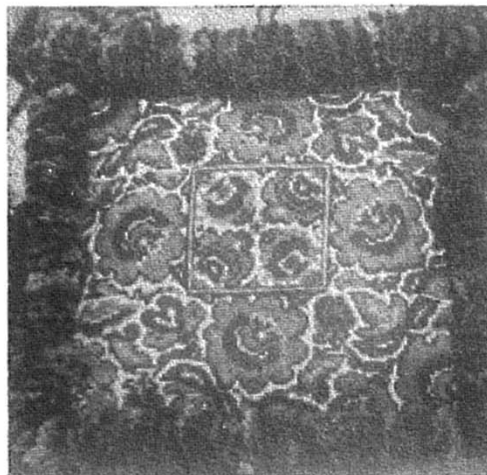
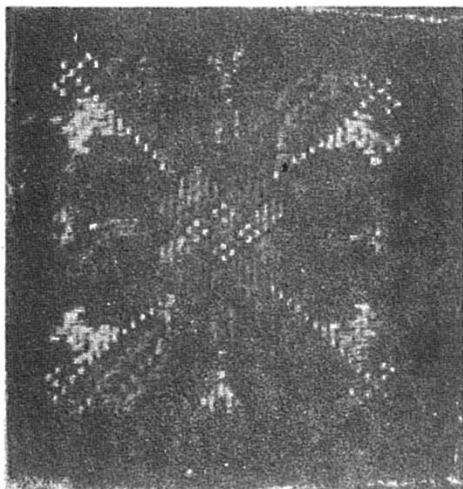
Straița

Fără îndoială că, dintre piesele de port popular din Țara Oașului aceea care îl caracterizează cel mai pregnant și îi dă specificul față de toate celelalte zone etnografice, este straița.

Suita de străiți din toate așezările oșenești, de la cele mai mici – de coconi – și până la cele mai mari, purtate la Moişeni, de la cele colorate extrem de nuanțat, până la cele de un alb imaculat pe care le poartă bătrânii satelor cu pletele înălbite de numărul anilor, ne pot face o idee despre importanța ce a avut-o straița în viața oșanului. Am spus intenționat „importanța ce a avut-o” și acum voi motiva întrebuițarea verbului la trecut. Înainte vreme straița avea și rolul ca înafară de ornament în zilele de dumineci, sărbători și evenimente mari în viața oșanului, nuntă, sâmbra etc., să acopere majoritatea timpului o necesitate și anume, înlocuirea buzunarului.

Astăzi i-a rămas aproape numai rolul decorativ, urmând ca într-un viitor pe care nu-l văd prea îndepărtat, să aibă în exclusivitate acest rol.

Cea mai veche piesă dintre acestea este o față de straiță (fără „baier” pl. XLIX) în care – lucru foarte curios – culoarea de bază este negrul, iar modelul geometric este format din ață colorată cu culori vegetale și este singura piesă în care găsim împunsături peste două, patru, ba chiar și peste șase fire, constituind totodată cel mai vechi exemplar de straiță din întreaga colecție. Această piesă poate data din a doua jumătate a veacului trecut.

Plansa XLIX.

Straiță veche, Tirșoli;
Straiță nouă, Certeze.

Sunt prezente și străiți confecționate în întregime la „teară” apoi „pertile” au fost decupate și aranjate ca să dea mărimea de straiță dorită. Cele mai multe de acest fel sunt din Bixad.

Dacă la cusutul unui costum de sărbătoare, fetele din Țara Oașului depun tot zelul lor de care sunt capabile, la confecționatul unei straiți pe care vor să o dăruiască feciorului cu care ar dori să străbată împreună drumul vieții, ele mai pun în fiecare împunsătură de ac singurul sentiment exclusive uman, dragostea. Așa se explică răbdarea și perseverența extraordinară de care trebuie să dea dovadă ființa care este în stare ca pe o suprafață relativ mică de pânză, să zidească – nu în oțel și nici în beton – și numai cu acul și ața, fără a executa un plan bine pus la punct de inginer până în cele mai mici detalii, ci făurind totul din propria ei fantezie, cu cele aproape 100.000 de împunsături de ac, clădirea ei de dragoste pentru feciorul dorit. Aceste creatoare anonime dintre care cele mai multe nu știau nici măcar să-și scrie numele – vorbind de o perioadă de acum 25 de ani și mai bine, de când datează o bună parte a colecției, - merită toată considerația și prețuirea noastră pentru nenumăratele podoabe ce ni le-au lăsat, podoabe care au țâșnit din concepția lor despre frumos din inima și mintea lor, ca dintr-un izvor ce nu seacă niciodată (pl. XLIX).

Cel mai splendid prinos de recunoștință pentru munca ei migăloasă de creație și de dăruire, a adus-o tot feciorul de oșan, fetei care i-a cusut straița și i-a dat-o, îmbujorată la față. El s-a exprimat simplu, dar cuvintele lui au un înțeles adânc, ele sunt un poem, un poem care spune totul în câteva cuvinte simple:

„Pe baieru străiții mele
Scrisu-i numele tău, lele“.

2. CRESTĂTURI ÎN LEMN

Până în a doua jumătate a veacului trecut fără nicio excepție, în casa oșanului toate obiectele de uz casnic erau din lemn și ceramică, inclusiv și cele gospodărești.

Între puținele obiecte de metal era securea, - ferăstrăul a apărut ulterior – căldarea de fiert laptele la stână și ceaunul pentru pregătit mămăliga.

Am cunoscut bătrâni octogenari născuți pe la mijlocul veacului trecut care își aduceau foarte bine aminte de carul de lemn în care nu exista niciun cui de fier, iar roțile erau strânse cu „gânj” de mesteacăn.

Obiectele de lemn din colecție sunt toate din această perioadă și ele reprezintă o gamă destul de variată ca utilizare și ca dimensiuni de la unele mici de câțiva cm, la altele de peste un metru înălțime și de grosimi apreciabile.

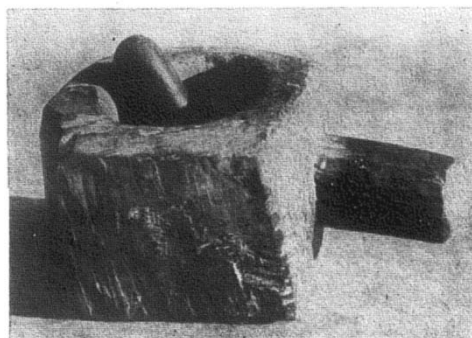
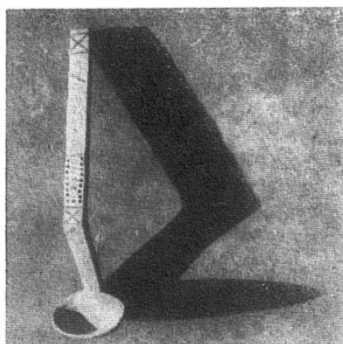
Foarte multe din obiectele de lemn erau întrebuințate la una dintre ocupațiile străvechi ale oșenilor, păstoritul.

Măsurarea, prelucrarea și păstrarea laptelui și a derivatelor lui au determinat apariția unor scule și vase care au dăinuit din vremuri foarte îndepărtate până în zilele noastre.

Cel mai mic obiect din colecție și care se întrebuințează exclusiv la măsuratul laptelui de oaie – când acesta nu umplea o cupă – (unitate de volum etalon la măsuratul laptelui de oaie) are numai 11,5 cm lungime. Această unitate de măsură numită „acău” are 5 secvențe egale fiecare cu câte 10 subdiviziuni, total 50. Se introducea în cupă și se numărau subdiviziunile care au ajuns în lapte, iar proprietarul oilor al căror lapte se măsura, primea după fiecare subdiviziune câte o cupă de lapte.

Ar fi interesant dacă s-ar găsi „răboaje” vechi pentru a afla numărul oilor de la stâni, precum și cantitatea de lapte provenită la „mulsul la cupă”, adică la sâmbra, însă acestea nu există.

În legătură cu aceasta mă văd obligat să lămuresc și împrejurarea, poate necunoscută, și anume de ce nu există răboaje vechi? Răspunsul este foarte simplu: pentru că nu s-au păstrat, deoarece după fiecare strâns de brânză „pe gazdă” (adică pe proprietar), păcurarul anula prin cioplire semnele care au arătat cantitatea de lapte provenit la sâmbra proprietarului respectiv, așa că în mod practic, când „ieșea ultima brânză” adică atunci când ultimul proprietar care avea oi la stână își primea laptele cuvenit, prin ultima tăiere a răboajului, acesta în mod practic dispărea. Aceasta este povestea din veac a răboajelor.

Planșa L.
Lingură păcurărească,
Piuță la sare.

Vesela este reprezentată prin câteva „linguri păcurărești” dintre care un exemplar – găsit la o stână de oi pe dealurile Cămrăzâniei – este foarte interesantă. Mânerul este format dintr-o linie frântă, prima secvență se ridică din buza lingurei propriu-zise, iar secvența secundară – mai lungă de două ori decât prima – este pirogravată geometric, având și ceva semne pe care nu le-am putut descifra (pl. L).

„Piuță la sare”

Este o piesă foarte interesantă, lucrată din lemn de nuc, masivă, având o coadă groasă și lucie de întrebuințare în vreme de mai bine de un veac. Este prețioasă pentru că are zdrobitorul („maiul”) din piatră de râu în formă alungită în patru colțuri, care fie că a fost găsit întâmplător, fie după multă căutare, servea foarte bine la sfărâmarea bulgărilor de sare prin greutatea și masivitatea lui (L).

„Tiperniță”

Servea la tocatul condimentelor sau mai precis a piperului. Exemplarul din colecție are formă lunguiață, suplă, având gravate câteva linii oblice în stil geometric. Tocătorul s-a rupt de repetata întrebuințare, așa că fostul proprietar a fost nevoit să-i adauge o plăcuță de metal în partea inferioară, pentru a se mai putea servi de acest obiect.

„Ițâia”

A fost o unitate de măsură pentru volum. Înaltă de 21 cm având același diametru la gură ca și la bază (8 cm) și o formă ce seamănă cu o amforă de proporții mai mici, fumul din vatra caselor bătrâne lăsându-și urmele asupra acestui obiect, l-a înnegrit de tot, având impresia că este confecționat din lemn de mahon. Este singurul exemplar pe care l-am văzut, am auzit însă vorbind pe bătrâni despre astfel de măsuri. – (volumul = 0,75 l)

„Podișor pe colț”

Singura etajeră în casele vechi din Țara Oașului, era „podişorul” care de obicei avea formă dreptunghiulară și se atârna de perete. Avea două uși mici sau fără uși, cu câteva rafturi de lemn, exteriorul fiind încrestat.

Existau însă – este adevărat că mult mai rar – și „podişoare” care se așezau în colțul camerei având forma de triunghi la care unghiul mare avea 90 de grade, iar cele două laturi ale acestuia acopereau o mică parte din colțul în care erau atârinate. Din cauza acestui amplasament, ele au fost cunoscute sub denumirea de „podişor pe colț”.

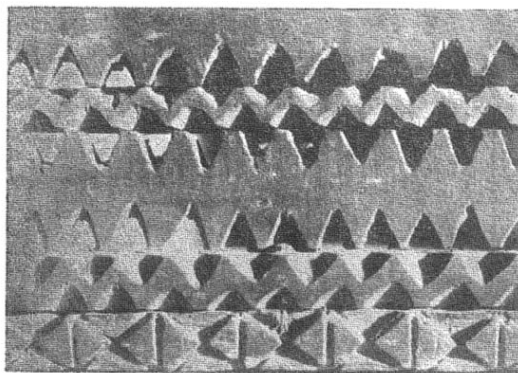
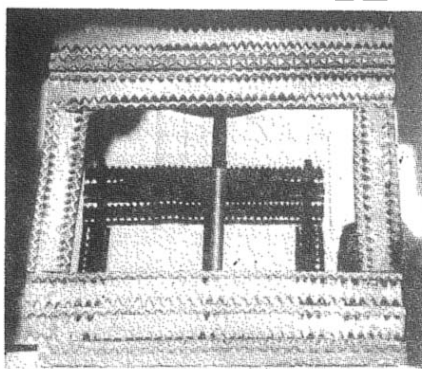
Exemplarul din colecție provine din comuna Certeze și vechimea lui – în baza informațiilor primite de la posesorii lui – datează din mijlocul veacului trecut.

E pur și simplu uimitor cât simț al frumosului și câtă răbdare a trebuit să aibă marele artist anonim din mâinile căruia a ieșit această bijuterie de lemn.

Mirarea ne este și mai mare când ținem seama că acest obiect de uz casnic confecționat cu atâta artă, servea la păstrarea unui zdrob de sare în „sărărița” de lemn și a puținelui ulei de dovleac sau de floarea soarelui, cu alte cuvinte a sărăciei de odinioară a oșanului. În acea perioadă uleiul era „bătut” adică presat în „oloierniță de lemn”, de care au existat în fiecare așezare oșenească până la începutul acestui veac și de care bătrânii satelor încă își aduc aminte.

Privind acest obiect, ornamentele lui și mai ales așezarea lui dreptunghiulară, ne dau impresia de stabilitate și de mare echilibru. Creatorul a utilizat lemnul pe care-l avea din belșug la îndemână, croindu-și la început câteva șipci în formă patrată, altele dreptunghiulare, adică ceva mai late și utilizând în exclusivitate cuțitul le-a încrestat marginile acestora din urmă, așa că apare evident creasta zimțată, iar la șipcile mai înguste, prin încrestarea marginilor, a făcut să apară o linie dințată foarte regulată, continuă.

În felul acesta a procedat la încrestarea unui număr de 6 șipci dreptunghiulare și 10 mai înguste, cioplind încă 2 șipci în care a lucrat în relief mici pătrățele așezate cu colțurile în jos și segmentate exact în două de o linie verticală mediană formând în felul acesta o înlănțuire de triunghiuri. Dintre aceste două ornamente unul a fost așezat chiar la baza obiectului, iar al doilea a fost plasat la mijlocul fațadei superioare. Acest podișor luat fie în ansamblu, fie prin părțile componente, este un exemplu grăitor și convingător despre arta cioplitorului în lemn din Țara Oașului (pl. LI).

Planșa LI.

Podișor pe colț; podișor pe colț fragment.

„Trunchi de altar”

Acest obiect a servit ca suport la masa altarului unei biserițe de lemn construită chiar la începutul veacului al XVII-lea și este cea mai veche și mai masivă piesă de lemn din colecție.

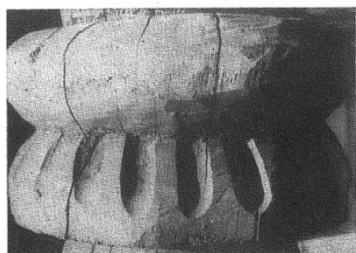
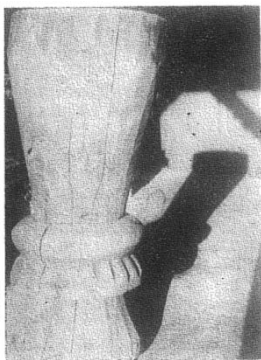
Stejarul falnic de bună seamă multiseclar din care a fost cioplit a rezistat de-a lungul veacurilor (peste 350 ani), dovedindu-ne astăzi că și în acea vreme îndepărtată, oșenii au avut dezvoltat simțul frumosului și nu s-au mulțumit a pune în acest scop un simplu trunchi de lemn, ci l-au cioplit dându-i o formă a două trunchiuri de con suprapuse; cel de jos cu baza inferioară mai largă are capitelul bombat și ornat cu încreștături ovoidale. Deasupra lui un alt trunchi de con neornat cu partea superioară la fel de groasă ca și baza trunchiului de con inferior, ocupând 2/3 din lungimea totală a acestui obiect înalt de 104 cm și având diametrul în partea mai groasă de 43 cm (pl. LII).

Mă voi opri acum asupra unor stâlpi de susținere a „cununii” de lemn de-a lungul pridvorului, care se numesc în Țara Oașului

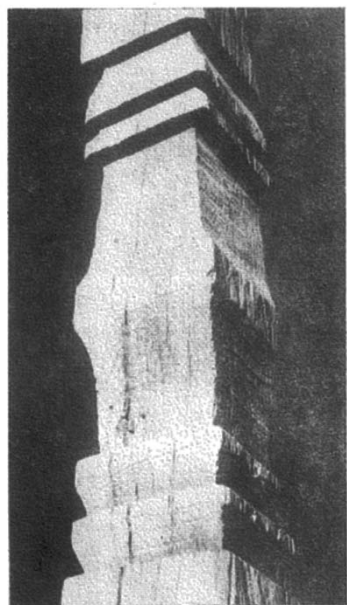
„Săgeți”

Săgețile la care ne referim au făcut parte dintr-un ansamblu de coloane de lemn care susțineau o parte a „cununei” de la o casă veche din Negrești de pe la mijlocul veacului trecut, construită până la ultimul cui în întregime din lemn, deoarece atunci lemnul de construcție nu era problemă, copaci de stejar găsimu-se din abundență și din ei se clădea întreaga clădire.

În arhitectura caselor din Țara Oașului, „săgețile” reprezintă o trecere de

Plansa LII.
Trunchi de altar,
Trunchi de altar, fragment.

Plansa LIII.
Fragment de „săgeată”.

la tipul vechi fără pridvor, la cel nou, modern, care în majoritatea cazurilor are un antreu închis, foarte rar deschis, iar stâlpii de susținere sunt din cărămidă presată sau din chirpici, foarte rar din lemn.

„Săgețile” au fost utilizate în scopul de a susține acea parte a „cununei” de lemn care se întindea deasupra pridvorului și numărul lor varia în funcție de lungimea acestuia; la început, pe jumătatea lungimii casei, apoi pe întreaga parte din față și cu timpul a cuprins unul sau chiar ambele capete ale acesteia. Acești stâlpi de lemn în cele mai dese cazuri au fost ciopliți – până la înălțimea grilajului care închidea coridorul (cca. 80-100 cm) – „în patru dungi” apoi de aici în sus numărul fețelor se dubla având forma octogonală. Uneori „săgețile” erau lucrate la strunguri manuale rudimentare. Dar cei mai reprezentativi stâlpi de lemn – dintre care fac parte și cei din colecție – sunt lucrați cu securea „în patru dungi” având creștături, care pe segmente întregi amintesc foarte mult de coloana infinită a marelui gorjan (pl. LIII).

„Masă de lemn”

Puține au fost obiectele care au mobilat casa oșanului. Unul dintre acestea – și încă unul nelipsit – a fost masa.

În perioada din care datează masa din colecție (pl. LIV) – prima jumătate a veacului trecut, – o bună parte din casele oșenești erau monocelulare, dat tipul de construcții care a început să se generalizeze și care a dăinuit masiv până înainte de 1944 a fost casa cu trei încăperi, adică: „tinda” în care se intra de afară și din care se desprindeau două încăperi, una la dreapta și alta la stânga, „casa” era camera în care locuiau toți membrii familiei și „cămara” era camera de alimente, locul în care oșenii își depozitau puținele rezerve de hrană. Excepțiile de la acest tip de locuință se puteau număra pe degete.

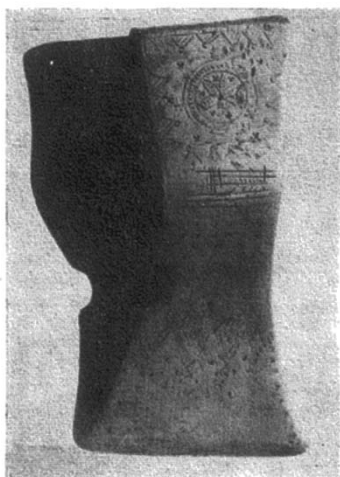
Fără nicio excepție, toate casele erau cu pământ pe jos, dușumeaua apărând ici-colea extrem de rar între cele două războaie mondiale, pentru ca astăzi să se extindă considerabil.

Am spus toate aceste amănunte cu gândul de a încerca să transpun cititorul în mediul natural în care a stat această masă – ca obiect de utilizare zilnică – peste 100 de ani cu cele patru picioare pe pământ, din care cauză după zeci și zeci de ani, au început să se degradeze părțile lor inferioare, astfel că a trebuit să li se adauge câte o proteză ca să ajungă la înălțimea de 45 cm. Deasupra era așezată o scândură masivă dintr-o singură bucată de lemn, groasă de 5 cm în formă dreptunghiulară (56x78 cm) cioplită din secure așa că întreaga masă avea înălțimea de abia 50 cm. Ne putem închipui ce joasă a fost înainte de a i se adăuga²² protezele.

²² În text: adauge.

Cele patru părți laterale care formează sertarul – în care se ajunge prin deplasarea capacului – sunt late de câte 35 cm fiecare, confecționate tot din câte o singură bucată de scândură lată, capetele fiind prinse în jgheaburi făcute în părțile superioare ale picioarelor și fixate aici prin câte trei cuie de lemn, la fiecare capăt.

Dacă masa a fost atât de joasă, „lada cu spate”, „laița” și scaunele a trebuit să fie proporțional de scunde, iar casa prin mijlocul căreia trecea (pe sub grinzile care sprijineau tavanul de scânduri) – „meșter-grinda” nu depășea de cele mai multe ori înălțimea unui om, ba erau multe case atât de joase încât nu puteai sta în ele decât aplecat.

Planșa LIV.

Fragment de masă de lemn; Baltag.

Baltagul

Dintre obiectele de metal mă voi opri numai asupra unuia singur și anume asupra baltagului (pl. LIV), aparținând unuia dintre ultimii păcurari de profesie din Țara Oașului, care l-a însoțit o viață întreagă la oi (numele lui era Oniga Văsâi din satul Rațsa).

Are lungime de 15 cm și lățimea lamei de 8 cm. În ornamentarea lui au fost utilizate elemente geometrice cu care ne-am mai întâlnit și la cusături și la creștături în lemn, precum și elemente decorative întâlnite la ceramica din Vama.

Meșterul a decorat acest baltag luând multiple elemente din arta populară, fie că e vorba de „brazi” cusuți cu acul pe pânză, fie de „creștături” în lemn sau elemente de ornamentică utilizată la ceramică, transpunându-le pe metal doar pe o suprafață de câțiva centimetri pătrați.

Bătrânul păcurar a mai avut și un fluiet tot din metal – din „aramă” cum zicea el – dar care încă înainte de anul 1940 a fost sechestrat de un agent fiscal pentru neplata impozitului. Ne putem închipui câtă amărăciune a simțit în suflet ciobanul creștelor însoțite din Țara Oașului, care din când în când mai cânta din fluiet ca să-și aducă aminte de tinerețe și de bărbăție.

Pierderea fluierului – al celui mai drag și mai intim prieten al său – i-a grăbit sfârșitul, murind cu dorința neîmplinită de a mai cânta încă o dată, din fluierul său drag, „Horea oilor”.

Spațiul limitat nu ne-a permis o privire asupra ceramicii de Vama și icoanelor pe sticlă, aceasta urmând a o face în viitor.

(Negrești-Oaș)

GLOSAR DE TERMENI DIALECTALI ȘI SPECIALI

- „Umere” – decorul principal al cămășilor vechi femeiești și bărbătești.
„Colți” – cusătură în zig-zag, de obicei îngustă de câțiva mm.
„Partă” – câmp ornamental în formă de fâșie la diferite piese de port sau la țesături în teară, mai nou și la panglici din comerț.
„Cheptar” – placă patrată sau dreptunghiulară care decorează partea superioară a cămășilor femeiești.
„Încrățele” – îndoirea repetată și suprapusă a pânzei în porțiuni mărunte, pentru a fi prinsă sub cheptar, umere etc.
„Mnâierâu” – albastru.
„Pogmată” – gulerul cămășii bărbătești.
„Trăsură” – O cusătură simplă, în linie, monocromă.
„Creste” – parte inferioară, terminală a pindileului.
„Zgardă” – zgărdana, principala podoabă la gât.
„Bradzi” – orice ornament cusut pe pânză.
„Teară” – război de țesut.
„Baier” – diagonală de pânză ornată care susține straița peste umăr.

COLECȚIA DE CUSĂTURI

Pieptare	100 buc.
Umere (femeiești)	30 buc.
Umere (bărbătești)	26 buc.
Gulere la pindileu	40 buc.
Creste la pindileu	50 buc.
Mâneări	8 buc.
Pomnușori	16 buc.
Brazi pe mâneacă	25 buc.
Pogmată	30 buc.
Fodrițe	30 buc.
Straițe	42 buc.
Baiere la straiță	15 buc.
Diferite fragmente de broderii.	100 buc.

UNE COLEȚION DE L'ART POPULAIRE (Résumé)

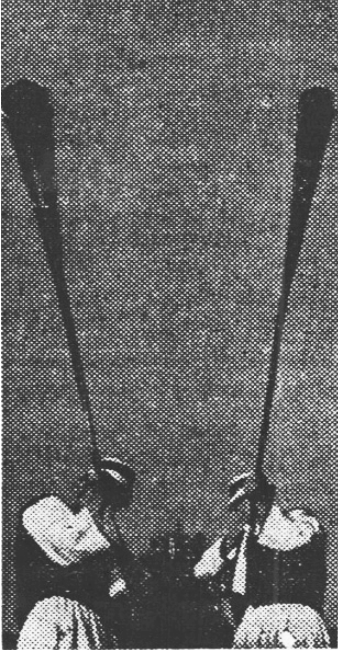
Dans l'article est présentée une partie de la collection d'art populaire de l'auteur, notamment des tissages sur toile et des entailles en bois ramassées avec passion et méticulosité dans un intervalle de plus de 50 ans, et comptant des pièces dès le milieu du siècle passé jusqu'à présent, même un objet en bois du commencement du XVII-ème siècle.

L'auteur analyse les plus représentatives pièces du si original port populaire du pays d'Oaş', en insistant sur quelques champs ornamentaux particulièrement précieux par la technique dans laquelle ont été confectionnées et oar la très riche chromatique utilisée, qui leur donnent la caractère d'unicat.

En partant des entailles en bois faites par les hommes dans une période antérieure – il y a des dizaines d'années – quand leur vie était extrêmement difficile, l'auteur arrive à la conclusion qu'ainsi que les femmes du pays d'Oaş sont inégalables dans les tissages à l'aiguille, les hommes ont né le sens de l'harmonie et de l'équilibre qu'ils transposent en bois, ayant quelques points communs avec le grand sculpteur roumain Constantin Brâncuși.

(În „*Satu Mare. Studii și comunicări*”, vol. I, 1969, pag. 187-201)

Sâmbra oilor

Din cele mai îndepărtate vremi și până în prezent, se păstrează în Oaș o datină păstorească legată de ziua când oile ies la pășune, în deal. Este vorba de SÂMBRA OILOR. Aceasta este cea mai mare sărbătoare câmpenească din viața oamenilor de aici.

La hotarul dintre Țara Maramureșului și Țara Oașului, în trecătoarea din hotarul satului Moșeni (la Huta Certeze) urmare firească a prețuirii de care se bucură moștenirile tradiționale păstorești din acest colț de țară, s-a înălțat în 1967, Hanul Sâmbra Oilor.

Împlinindu-se acum 5 ani de la primul festival al Sâmbrei – care are loc de atunci în fiecare lună mai – gândurile îmi fug cu 50 de ani în urmă, când am luat parte la prima sâmbra din viața mea.

Într-o după masă de duminică, a venit la noi mătușa Nuța și ne-a poftit să mergem la „alesul oilor”, adică la „sâmbra”, pe joi. De când am auzit invitarea, nu mai aveam astâmpăr și îmi închipuiam în fel și chip cum ar putea fi „alesul oilor”: se aleg oile negre de cele bălai?, oile cornute dintre cele șute?, oile dintre capre?... O întrebam pe mama:

- Mămucă, mâine îi joi?

- Nu! Peste patru zile.

Dar eu, cum eram numai de patru ani, și pentru a fi mai lămurit, am insistat:

- Mămucă, de câte ori dormim până joi?...

Dar iată că a sosit și mult-așteptata zi.

M-am trezit din somn și am voit să plecăm, dar era prea devreme. Colo, pe la 10-11 ceasuri, după „prânzul cel mare”, cum zic oșenii, mama m-a îmbrăcat cu chemeșucă lungă, mi-a pus străițuca cea nouă, și iată-ne porniți pe Valea Satului în sus, către partea satului numită Durdileni.

Curând am început să urcăm piepțiș și n-a mai fost încotro: m-a luat în brațe un fecior care ne conducea, pe nume Gheorghe. Din înălțimea la care eram, mi s-a deschis o lume feerică, nebănuită. Îl tot întrebam pe Gheorghe:

- Acolo ce-i?...acolo ce-i?...

- Vîrvu Comjii... Pietroasa... Cămărzana...

Cu deosebire numele de Cămărzana mă uluia prin rezonanța sa de basm. Acum, că-i intuiaam așezarea, mi se părea că este la marginea pământului...

Eram fericit, cel mai fericit pământean.

Din toată sâmbra mi-a rămas doar o singură scenă bine întipărită în minte: în timp ce mâncam, așezați pe iarba verde, alături de toți sâmbrașii, o oaie a început să fugă ca o bezmetică, intrând cu capul în niște tufe de alun, de parcă nu le-ar fi văzut. Sâmbrașii se întrebau curioși: „Oare, ce-i cu oaia ceea?“. La care bătrânul păcurar poreclit Perțu, dându-și pletele părului după urechi, a răspuns cu un calm desăvârșit:

- Ce să hie? O căpriet!

Ochiul ager și iscoditor al călătorului care ajunge la Hanul Sâmbra Oilor, cu inima larg deschisă și cu dorința de a descoperi noi și noi frumuseți ale acestui pământ, alunecă spre răsărit – pe timp senin - până la masivul zid al Carpaților Păduroși din Maramureș, iar spre miazăzi cuprinde – ca și brațele întinse ale unei mame iubitoare, o bună parte din căldarea oșenească și se izbește de creasta zimțată dintre piscurile Heghișei și Pietroasei; spre apus privirea deslușește dealuri care descresc treptat pînă când se pierd în șesul mănos al Sătmarului.

Datina Sâmbrei este păstrată în toate așezările din Țara Oașului, având peste tot aceeași semnificație, doar că la Racșa și Cămărzana i se zice „alesu oilor“ deoarece, de fapt, în această zi se aleg „mulgările“ (oile cu lapte) de cele sterpe.

Oieritul își are adânc - poate cel mai adânc – întipărită amprenta în viața spirituală a Țării Oașului.

Testamentul verbal al păcurarului care va fi omorât de cei doi ortaci mai vârstnici ai lui, tocmai pentru că el – cel mai tânăr – era mai voinic, are atâtea puncte comune cu acela al ciobanului din Munții Vrancei, formând aici, în acest colț îndepărtat de țară, un mărgăritar al variantei Mioriței.

Iată un fragment din „corinda păcurarului“:

*Măi fărtați nu mă-mpușcați,
Mai bine mă îngropați
În strunguța oilor
În locu-gălețelor;
Fluierașu meu cel drag
Mi-l puneți la cap de steag,*

Trâmbița alătura:
Numai un vânt de-a sufla,
Trâmbița ș-a trâmbița
Fluieru ș-a fluiera
Oile tăte-or zbgghiera.
Oile cele bălăi
Mândru m-or cânta pe văi,
Oile cele cornute,
M-or cânta pe sus, pe munte.

Pregătirile pentru ziua sâmbrei încep cu vreo 2 săptămâni înainte – de obicei la data de 23 aprilie - când se asociază mai mulți săteni care au oi, formând în fiecare comună mai multe stâni.

Cu acest prilej, învoiala lor verbală este pecetluită cu „aldămașul sâmbrei“ acesta neputând lipsi nici din astfel de ocazii, cum de altfel nu lipsește la niciun eveniment din viața oșanului.

În timpul ce a mai rămas până la ziua sâmbrei, bărbații stabilesc locul potrivit pentru aceasta și, observând mersul vremii, fixează și ziua mult așteptatului eveniment.

Cu o zi înainte, oile ies la locul stabilit pentru sâmbra unde „gazda stâniei“ duce coliba și „leșele“ cu care vor forma staulul oilor, transportând și inventarul stâniei: căldarea, ceaunul pentru mămăligă, gălețile pentru muls oile, ceaunocul, cupa etc.

Seara, sterpele sunt alese de „mulgări“ și se face mulsul „pe ștîmb“ adică niciun oier nu își mulge oile proprii, pentru ca să nu fie nicio urmă de îndoială că le-ar mulge bine și ar mai lăsa lapte în „pulpa“ oilor.

În ajunul sâmbrei și în dimineața acelei zile, femeile se întrec în a pregăti mâncăruri gustoase, precum și feluri și feluri de prăjituri din care se vor ospăta musafirii poftiți la sărbătoarea oilor.

Dimineața, până-n ziuă, oile sunt scoase la pășune prin cele mai bune poieni, ca să dea lapte cât mai mult.

Din sat, încă înainte de amiază, perechi de sâmbrași formează treptat pâlcuiri-pâlcuiri; frumoasele straie de sărbătoare îmbată ochiul și încântă inima.

Cărările sâmbrașilor duc la început prin sat, apoi pe marginea văilor de munte cu ape învolburate, după care iau calea plaiurilor înalte, prin poieni întinse ca și aripile vulturilor.

La locul sâmbrei, mâncările - aduse în cei mai frumoși desagi -, sunt așezate pe rude sau pe clincere.

Pe la amiză, oile se întorc de la pășune și începe mulsul oilor, fiecare sâmbraș mulgându-și oile proprii.

Urmează apoi cel mai important act din întregul ceremonial al sâmbrei: „măsuratul laptelui“, urmând ca, proporțional cu cantitatea de lapte rezultat de la acest muls, să primească fiecare sâmbraș lapte (din care va face caș și din acesta, brânză).

După ce se termină măsuratul, urmează veselia propriu-zisă; pe locul cel mai potrivit se aștern frumoase fețe de mese, iar pe ele se așază desagii din care „găzdoaile“ scot la iveală bunătăți de mâncăruri și băuturi dintre care nu pot lipsi tradiționalele „boace“ (sarmale).

După ce se închină de nenumărate ori și se bea tot de atâtea ori, se desleagă limbile și buna dispoziție crește. Ceterașul începe să-și acorde vioara, se aude ici-acolo câte o „țâpuritură“, apoi, perechi de tineri „boesari“ (însurăței) se prind cu fete și „boese“ la învârtită, ba, chiar și câte un bărbat se îndeamnă la dans, luându-și câte o „jucăușe“ mai după el...

Spre seară, sâmbrașii, în grupuri compacte, se întorc în sat, oprindu-se adesea și golind ce a mai rămas în damigene și „oiegi“. Ei închină în sănătatea lor și a oilor care, până când mantia albă a zăpezii se va așeza din nou pe crestele munților, vor rămâne numai cu păcurarii.

(în „Cronica sătmăreană“, 15 mai 1971)

LA O SÂMBRĂ A OILOR ÎN RACȘA DIN ȚARA OAȘULUI, ACUM 50 DE ANI

Pe linia continuității și păstrării străvechilor datini păstorești din Țara Oașului, prezintă interes să fie menționate fazele mai importante ale unei sâmbre a oilor din satul Racșa așa cum au fost fixate pe peliculă la începutul lunii mai 1938, deci înainte cu aproape o jumătate de veac.

Pentru o și mai bună documentare, la 6 mai 1984, tot la Racșa, am luat parte la o sâmbură și fotografiile, comparându-le cu cele din 1938, pot fi martore autentice ale mutațiilor survenite.

Iată cum se desfășura o sâmbură la Racșa, acum 50 de ani.

Cu circa 2 săptămâni înainte de sâmbură, la 23 aprilie, oierii se înțelegeau care vor „sâmbura” împreună, alegând locul și ziua când va avea loc „alesu oilor” sau „măsuratu la cupă”, noțiuni similare cu Sâmbura oilor.

Alesul oilor înseamnă de fapt separarea oilor cu lapte, a „mulgărilor” de cele sterpe și înțarcarea mieilor de la lapte.

Cu o seară înainte de sâmbură – prin tradiție aceasta era întotdeauna în zi de miercuri – oile sunt scoase din sat la locul dinainte stabilit.

Seara se aleg oile sterpe de cele cu lapte – care se mai numesc și „mânzări” – și se separă. Dimineata devreme se mulg „pe știmb”, adică niciunul dintre proprietari nu își mulge oile proprii, ci ale celorlalți. Acum se separă și mieii de către mamele lor și ies la pășune împreună cu sterpele. „Mulgările” sunt scoase la pășune în cele mai bune locuri.

„Mulsul pe știmb” îl putem considera ca o măsură preparatorie, adică a operației principale din ciclul sâmbrei, mulsul oilor, având ca o urmare directă și imediată măsuratul laptelui, deoarece în funcție de cantitatea de lapte provenit cu această ocazie, va primi fiecare proprietar de oi, adică fiecare „văjnicer” cantitatea ce i se cuvine, în perioada de strâns a brânzei, perioadă în care se spune că oile sunt „pe brândză”

În forma aceasta nu este nicio îndoială că fiecare dintre „mulgași” se va strădui să mulgă așa de bine oile celuilalt încât să nu rămână niciun strop de lapte în pulpa oilor. Cei rămași la stână „întorc” staulul, adică îl mută, pregătind mai multe „strungi” prin care vor trece oile, câte una, la muls.

Între timp, din sat sosesc membrii familiei „văjnicerilor” cu mâncăruri, care – în perioada la care ne referim – constau dintr-un singur fel și anume sarmale cu păsat și carne de oaie, numite în termeni locali „boace”, aduse în vase de pământ lucrate la centrul de ceramică Vama, în așa-numitele „hârgău” (singular = „hârgău”) prinse în „peteici”, un fel de plase din sfoară împletită.

Când se apropie turma de oi de stână, doi dintre „văjniceri“, cei mai de încredere, stau de o parte și de alta a unei strungi, numărând câte una, oile care intră în staul. (Pl. A/1).

Ei au alături „răbojerul“ care încrestează pe o bucată de lemn cioplit în patru dungii numit „cărâmb“ numărul oilor, de care va trebui să dea seamă păcurarul când se vor „vrăscoli“ oile, adică după ce se termină perioada de strângere a brânzei.

După ce s-au numărat oile, păcurarii și „mulgașii“ mănâncă în preajma stânii din cele aduse din sat.

Mulgașii se așază apoi pe câte un scăunel de lemn cu trei sau cu câte patru picioare, uneori pe câte un butuc, de o parte și de alta a fiecărei strungi, astfel că, cu excepția celor din extreme, fiecare are strungă de ambele părți, pe care o poate bloca cu picioarele desfăcute, așa ca să nu poată ieși oile înainte de a le mulge pe fiecare.

De data aceasta, spre deosebire de dimineață, fiecare „văjnicer“ își mulge oile proprii (Pl. XI/2).

Dacă la „mulsul pe știmb“ – de dimineață – se presupune că niciunul nu a lăsat oile nemulse bine, de data aceasta nimeni nu se îndoiește că fiecare își va mulge oile cel puțin tot atât de bine.

După ce s-au așezat la locurile lor, mulgașii, având fiecare în față un vas de lemn numit „găleată“, cu fundul mai mare și gura mai îngustă, pentru a avea mai mare stabilitate, să nu se răstoarne laptele, încep mulsul, cu mențiunea că înainte, fiecare vas a fost spălat cu apă de izvor.

Este de subliniat obiceiul păstrat din bătrâni, că înainte de a începe mulsul, fiecare ridică vasul în sus și-l răstoarnă cu gura în jos, în văzul tuturor, pentru a se convinge toți că sunt absolut goale.

În tot timpul mulsului, cei prezenți privesc de pe margini. În staul, „strungarul“, ajutat și de către unii aparținători de ai mulgașilor, dau în oi la strungă sau prind oile și le aduc la strungă pentru a fi mulse, zicând că le „apleacă“.

Mulgașii care termină mai repede stau lângă vasul lor până când termină cu toții de muls, apoi aduc vasele și le așază, grupate în jurul căldării de metal „din aramă“, urmând faza care se urmărește cu cel mai mare interes, anume: „măsuratu laptelui“, fază care la Racșa se numește „măsuratu la cupă“, deoarece unitatea etalon de măsură este numită „cupă“ (Pl. XII/1).

Multiplul cupei este „măsura“, iar submultiplii acesteia sunt: „lingura“, „picurul“, dar la Racșa s-a renunțat la lingură, deoarece și fără aceasta s-au putut face măsurători exacte, după cum se va vedea.

Dacă nu se umplea cupa cu lapte, atunci se lua o bucată de lemn rotund – un bețișor – cu diametrul de circa 2 cm și lung cam de 15 cm. Se

introducea în laptele din cupă, se scotea și, cu cuțitul, se făcea o creștătură exact unde a ajuns laptele, deci la limita lui, apoi, cu grijă, se despica în două părți astfel ca despiciătura să împartă în două părți egale bețișorul și să treacă și prin mijlocul creștăturii.

Jumătate din acest bețișor rămânea la stână, la păcurar, iar cealaltă jumătate la proprietarul al cărui lapte s-a măsurat. Acest bețișor se numește „dărăb“. Când îi vine rândul la brânză, proprietarul aduce cu el și „dărăbul“, pentru a se potrivi cu cel rămas la stână, în vederea obținerii drepturilor lui.

Semnele măsurătorilor care sunt încrestate pe carâmb, sunt următoarele:

- măsura (zece cupe)= o cruce culcată
- cupa = o creștătură pe o față
- lingura = un vârf de cuțit înfipt pe fața carâmbului
- un picur = o creștătură pe dunga carâmbului.

Aceste semne se fac pe o latură din cele patru fețe netede, cioplite, doar despărțitura dintre proprietarii de oi se face pe toate cele patru părți ale carâmbului și se numește „săliște între gazde“.

După ce se termină de măsurat laptele sub privirile foarte atente ale tuturor celor prezenți, se pune în căldare și se încheagă cu cheag din stomac de miel.

Laptele acesta se numește „lapte drept“ și înainte vreme se împărțea oamenilor nevoiași.

După ce se termină măsuratul laptelui, oile sunt îndemnate în jurul staulului în direcția mișcării soarelui, și cu ocazia aceasta se împușcă peste ele (Pl. XII/2).

„Învârtitul staulului“ și „pușcātu peste oi“ făceau parte din ritualuri având, desigur, geneze extrem de îndepărtate, mitice, ajungând credința că săvârșind aceste acțiuni, oile vor fi apărate de duhuri necurate, de boli și de fiarele pădurilor.

După ce învârtesc staulul, oile sunt duse la pășunat, iar gazdele rămase la staule fac trei staule (despărțituri): unul pentru „mânzări“, unul pentru sterpe și unul pentru miei, care se aleg dintre sterpe după ce sosesc seara la staul.

Când le vine rândul la „brândză“, proprietarii de oi aduc la stână făină de porumb pentru a face nelipsita mămăligă, care în Țara Oașului se numește „tocană“ precum și „dărăbul“ – dacă au – spre a-și primi tainul ce li se cuvine.

„Dărăbul“ se așază paralel cu un alt bețișor tot din lemn, încrestat pe o față în 50 de părți egale, tot la a zecea încreștătură fiind o linie jur-împrejurul bățului. Acesta se numește „acău“ și după fiecare creștătură care se numără paralel cu „dărăbul“ se cuvine câte o cupă de lapte.

„Dărabul“ se verifică cu jumătatea rămasă la stână, apoi după ce se primește partea, se aruncă în foc.

Sâmbra a avut loc în partea de hotar numită „Fața Viei“ la care au luat parte cinci „văjniceri“:

1. Brie Iacob a Tomii
2. Oșan Toma a lui Iacobu Tomii
3. Leușca Ion a Todichii
4. Boje Găvrilă a Bojoaii
5. Cherecheș Ion a Palaghiei, păcurar fiind Cuc Văsâi a Cucului.

După 46 de ani, deoarece niciunul dintre cei 5 „văjniceri“ de odinioară nu mai erau în viață, am fost la o sâmbra la care păcurarul de odinioară, Văsâiu Cucului, era de data aceasta gazdă, totodată și cioban.

Se constată că toate fazele legate de sâmbra propriu-zisă se păstrează: „număratul oilor“, „mulsul pe știmb“, „măsuratul laptelui“, „încrestatul laptelui pe carâmb“ (cu mențiunea că se notează și în scris cantitățile respective), mai există și „dărabul“. Se mai păstrează datina „învârtitului staulului“, doar „pușcatu peste oi“ a rămas ca o amintire.

Privitor la mâncăruri și băuturi se observă, spre deosebire de trecut, când singura mâncare adusă la sâmbra erau sarmalele, „boace cu păsat“, acum varietatea și calitatea lor este incomparabilă.

După aperitive – chifteluțe, caș de oaie, slănină, cârnați – a urmat tocăniță de miel, apoi sarmale cu carne și orez, prăjituri și totodată se serveau și băuturi.

Creșterea bunăstării materiale și a gradului de civilizație este evidentă în prezent.

Concluzia ce se desprinde după cei aproape 50 de ani de la sâmbra pe care îndrăznesc să o numesc etalon, este că această străveche datină păstorească din Țara Oașului își păstrează caracterul tradițional.

(În „*Satu Mare. Studii și comunicări*“ VII-VIII, 1986-1987)

SÂMBRA OILOR: OAȘ – HUTA CERTEZE

(Pliant, 1972)

MIORITICĂ OȘANĂ

Alături de agricultură, din cele mai îndepărtate vremi, păstoritul a fost una din ocupațiile principale ale băștinașilor ce locuiesc în extremitatea nord-vestică a patriei noastre, cea mai tipică depresiune intravulcanică, amintită și în „Cronica“ lui Grigore Ureche (versiunea lui Simion Dascălul) sub denumirea de Țara Oașului.

În vastitatea încântătoare a acestei depresiuni, oșenii au păstrat de-a lungul veacurilor ceea ce are mai scump un popor: limba, portul și datinele strămoșești.

E aproape de necrezut cât de unitară este limba noastră, nu numai în arcul Carpat-Dunărean, dar și în afara acestui spațiu, cum este cazul asemănării extraordinare între cuvinte folosite și astăzi în Țara Oașului și între aceleași cuvinte folosite de către aromânii din Munții Pindului.

Cuvinte ca „merizătoare“ (loc de staniște de amiazi a turmelor) și „svâlcea“ (instrumentul de lemn cu care se amestecă jintița în căldare) le

găsim la aromâni folosite cu același sens, grafica lor deosebindu-se doar prin acel „a“, pus în fața cuvintelor specific dialectului aromân.

Păstoritul – îndeosebi creșterea oilor – a lăsat urme adânci în viața și spiritualitate acestor oameni. În toponimie, de pildă, una dintre cele mai întinse poieni de munte, situată la peste 1100 m altitudine, se numește „Strungi“, denumire ce derivă de la locul împrejmuit prin care ies oile una câte una pentru a fi mulse. Numele dealului „Celar“, de asemenea, este tot de origine păstorească, de la „celărie“, însemnând despărțitură la stână pentru păstrarea alimentelor (de la latinescul „cellarium“).

Oașul, acest minunat „picior de plai“, păstrează până astăzi multe variante ale celei mai de seamă perle a literaturii noastre populare, „Miorița“.

Testamentul verbal al tânărului păcurar din Țara Oașului care va fi omorât de ortacii lui mai vârstnici, pentru că era mai voinic, are atâtea puncte comune cu acela al ciobanului din Munții Vrancei:

NEPOTUL ÎNVAȚĂ DE LA BUNIC

Iconografie: PERMANENTE. Daci inhaerent montibus (Dacii stau aninați de stânci)

(Ilustrație la Claudiu Porumbăceanu, *Centenar Ioniță G. Andron, II*)

*„Colo-n susu mai din sus
Sîntu-și tri păcurărași;
Unu ce era mai mic
Crez că era mai voinic.
Până oile-abătè,
Ceialalți lege-i făcè,
Ori să-l puște, ori să-l taie,
Ori să-l demice-n fărtaie.
El la stână ce sosè,
Fraților! – așe zâcè:
Pe mine de mi-ț tăie
Mai bine mă îngropați
În staulu oilor
În strunga mulgărilor;
Toporașul meu cel drag
Mi-l puneți la cap de steag
Trâmbița alătura,
Fulierașu lângă ea
Numai un vânt de-a sufla
Trâmbița ș-a trâmbița,
Fluieru ș-a fluiera,
Oile tâte-or zbg hiera;
Oile cele bălăi
Mândru m-or cânta pe văi,
Oile cele cormute
M-or cânta pe sus, pe munte.“*

În Oaș, din timpuri imemorabile, s-a născut și se păstrează până în contemporaneitate o datină legată de ziua când oile ies la pășune, în deal; este, fără îndoială, cea mai mare sărbătoare câmpenească a oșenilor: vestita SÂMBRA OILOR.

Datina este păstrată în toate așezările oșenești, având peste tot aceeași denumire (doar în comunele Racșa și Cămârzana i se mai zice și „alesu oilor“ deoarece, de fapt, în acea zi, se alege „mulgările“ sau „mânzările“, adică oile cu lapte de cele sterpe).

Pregătirile pentru Sâmbra încep cu vreo două săptămâni mai înainte, timp în care se asociază mai mulți săteni formând în fiecare comună mai multe stâne. Cu acest prilej, învoiala lor verbală este pecetluită de „aldămașul sâmbrei“, care nu poate lipsi nici de la această ocazie (cum, de altfel, nu lipsește de la niciun eveniment din viața oșenilor, fie că aduce bucurie, fie supărare).

În timpul ce a mai rămas până la marea zi, bărbații aleg locul potrivit pentru sâmbra și, în funcție de mersul vremii, al desprimăvărării, fixează ziua mult așteptatului eveniment.

Cu o zi înainte de sâmbra, oile ies din sat în deal. Seara se face „mulsul pe știmb“, adică niciun proprietar nu își mulge oile sale, pentru ca să nu fie vreo îndoială că ar mai lăsa lapte în pulpa oilor pentru a doua zi. Se amenajează coliba păcurarilor, staulul mulgărilor, sterparul, precum și comarnicul pentru uscatul cașcavalului.

Acasă, în sat, femeile au un rol aparte: ele gătesc diferite feluri de mâncăruri, întrecându-se una pe alta în a pregăti cât mai bine mielul rumenit, în a fierbe în oale de lut vestitele sarmale, numite „boace“, precum și alte feluri de mâncăruri, prăjituri.

În dimineața sâmbrei, oile sunt scoase la pășune, înaintea ivirii zorilor, în cele mai bune poieni.

Pe cărările satelor își fac apariția sâmbrașii; la început singuratici, apoi în grupuri și pâlcuri pitorești ce încântă ochiul și desfătează inima, prin coloritul deosebit de frumos al portului local; pașii lor bătătoresc la început cărările și ulițele satelor, apoi încep urcușul pe lângă văi cu ape învolburate sau cu sunet cristalin – spre plaiuri înalte de pe care se deschis larg priveliști minunate.

Desagii, grei de belșugul mâncărilor și băuturilor, sunt așezați în preajma stâniei, pe „rude“, pe „clincere“ și pe „sărcinere“, sau pe iarba verde. Lumea așteaptă cu multă răbdare desfășurarea datinei din veac.

După ce se întorc oile de la pășunat, la amiază, se face „număratul la strungă“ apoi urmează mulsul oilor. În acest scop se așază mulgașii de o parte și de alta a strungilor având în fața lor vasele spălate, în care vor mulge. Fiecare sâmbraș își mulge oile proprii, punându-și apoi vasul cu laptele alături, în așteptarea măsurătorii.

Urmează apoi partea cea mai importantă din întregul ceremonial al sâmbrei și anume „măsuratul laptelui“, deoarece proporțional cu cantitatea de lapte obținută la această mulsoare va primi fiecare sâmbraș laptele din care va face cașcaval și apoi brânză.

Cantitatea de lapte provenit se însemnează prin creștături pentru fiecare sâmbraș în parte, pe o bucată de lemn denumit „cărâmb“, „răvaș“

sau „răboj“, după fiecare însemnare urmând o despărțitură marcată printr-o creștătură de jur împrejur numită „săliște“.

Încrестăturile au semnificații aparte pentru „măsură“ (care are semnul unui zece roman – X), „o cupă“ (o linie), „ceunocul“ (o împunsătură de cuțit în mijlocul cărâmbului), „picur“ (o încrестare marginală).

În ultimii ani „răbojerul“ este dublat și de însemnări scrise.

MULSUL OILOR LA CĂMĂRZANA

Oricât de mult ar dura mulsul și măsuratul laptelui, până la încheiere nimeni nu mănâncă și nu bea nimic. Numai după ce se termină cu măsuratul se va întinde masa pe iarba verde, la loc potrivit, apoi sunt goliți desagii de conținutul lor bogat și începe ospățul.

Cel care nu mănâncă și nu bea la sâmbra este considerat de către oșeni un om bolnav; „Cui nu i de băut și de mâncat aici și la asta oră, ala nu-i de lume“.

După ce sticlele de țuică au trecut de mai multe ori de la un sâmbraș la altul și s-au ospătat din miel și din „boace“, la fel și din damigenele cu vin, buna dispoziție crește simțitor.

POTRIVIREA MĂSURĂTORILOR

MĂSURATUL LA CUPĂ

La primele acorduri ale ceterii se aud chiuituri, apoi la semne aproape imperceptibile făcute de feciori și de „boresari“, fetele și „boresele“ se prind în joc. În pauză, sticlele cu băutură mai trec din mână în mână și se repetă „închinări“, urări de sănătate și zile bune.

Spre seară, sâmbrașii, în grupuri, se întorc în sat, oprindu-se adesea, cinstindu-se și urându-și noroc, lor și oilor, care, până toamna târziu, când stratul alb al zăpezii se va așterne pe crestele munților marcând trecerea unui an, vor rămâne numai în seama păcurarilor.

*

RĂBOJERUL ÎNCRESTEAZĂ PE CARÂMB

În trecătoarea dintre Țara Oașului și Maramureș, acolo unde se termină munții vulcanici ai Oașului și începe lanțul vulcanic Igniș-Gutâi, din inițiativa organelor de partid și de stat județene, ca o prețuire a tradițiilor păstorești din acest colț de țară, s-a ridicat Hanul „Sâmbra oilor“.

Din această înălțime feerică, ochiul ager și veșnic iscoditor al călătorului cu inima deschisă pentru a descoperi noi și noi frumuseți ale pământului românesc, alunecă – pe vreme senină – spre răsărit, până la masivul zid al Carpaților Păduroși ai Maramureșului, iar spre miazăzi îmbrățișează în bună parte „căldarea oșenească“ stăvilită fiind de crestele zimțate ale Pietroasei și Heghișei, apoi spre soare-apune, peste dealurile mai mărunte, se pierde undeva departe în mănosul șes sătmărean.

Începând din primăvara anului 1957, în fiecare început de mai, când natura își desăvârșește opera de veșnică înnoire, zeci de mii de oameni se adună aici pentru a cinsti prin prezența lor această sărbătoare tradițională a oșenilor: „SÂMBRA OILOR“. Alături de sâmbre și sâmbrași, oaspeți din județ și din împrejurimi cinstesc împreună, prin cântec și joc, venirea primăverii tot mai mănoase, mai bogate în satisfacții ale muncii înfrățite a oamenilor de vârste, profesii și naționalități diferite.

„Sâmbra“, această tradițională sărbătoare a oșenilor, a căpătat în zilele noastre semnificația expresiei sentimentelor unanime de certitudine asupra viitorului fericit al locuitorilor județului și țării întregi.

SPRE LOCUL SÂMBREI

PÂLC DE SÂMBRAȘI DEASUPRA SATULUI

ȘIR DE CERTEZENCE LA BREBZI

SE AȘAZĂ DESAGII

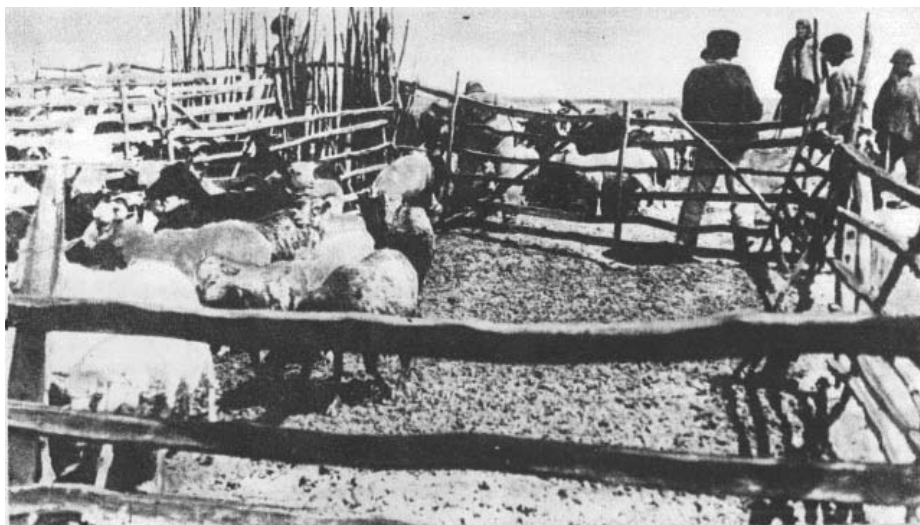
CEAS BUN

DANS LA SÂMBRA DE LA VÂRFUL VĂCARULUI

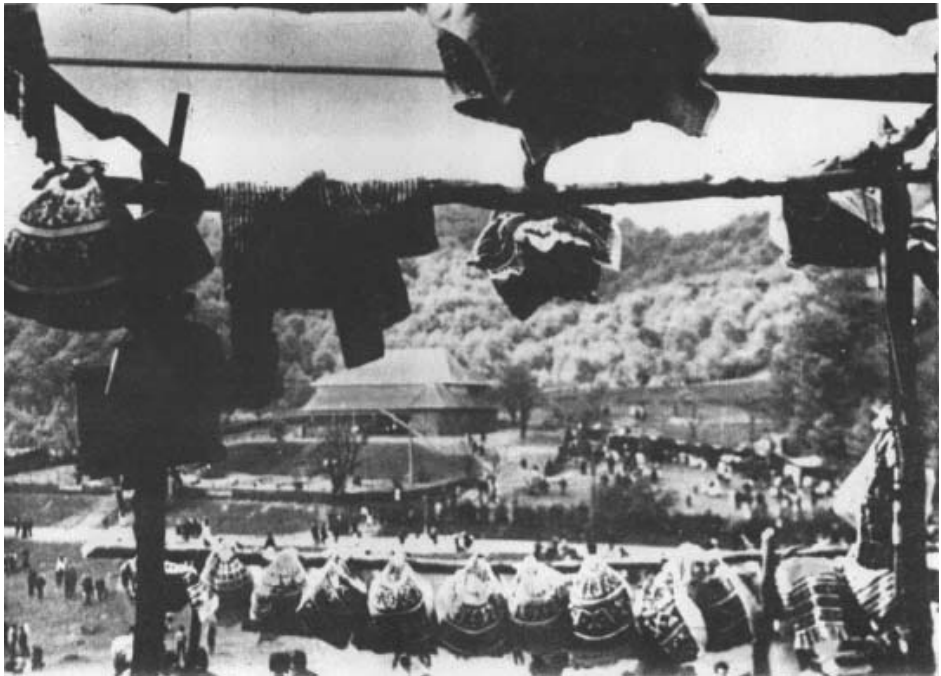

NUMĂRATUL LA STRUNGĂ

MASA PE DOUĂ RÂNDURI

Comitetul de cultură și educație socialistă al județului Satu Mare,
Centrul de îndrumare a creației populare și a mișcării artistice de masă

Iezerul Bistriței-Aurii Reabilitare târzie

(Unul dintre cele mai frumoase trasee turistice este descris de regretatul artist-fotograf Ioniță G. Andron însoțit în permanență în Munții Rodnei de către dr. Mihai Pop):

Cu câți cunosători ai masivului Rodnei am vorbit, niciunul nu mi-a amintit de iezerul Bistriței-Aurii. Ba chiar mie mi s-a întâmplat la prima drumeție prin apropierea lui, deși mi l-a arătat prietenul Mihai Pop cum se ascunde și nu i se vede decât un colț, să nu-i dau importanță, să ne vedem de drum în sus pentru a ajunge țelul propus, Vf. Gărgălăului și tot așa când am coborât, să ne vedem de drum în jos, ocolindu-l.

Și dacă puterile cele dinlăuntru nu ar fi cam slăbit, ar mai fi trecut ani și ani până la adevărata lui descoperire și din partea mea. Chiar și în lucrarea lui Emilian Iliescu „Munții Rodnei“ apărută în Editura Consiliului Național pentru Educație Fizică și Sport din anul 1968 – un ghid foarte bun al masivului – am găsit doar o însemnare scurtă despre el în descrierea traseului de creastă de la Vest la Est și anume în etapa a 6-a „Șaua Gărgălăului - Vf. Inău” pag. 90: „...în apropierea piscului (Gărgălăului n.n.) se vede jos în stânga noastră micul tău din zănoaga superioară a izvorului Bistriței“.

Atât și nimic mai mult, despre unul din cele mai frumoase iezere ale Rodnei, care își are locul de merit imediat după iezerul Pietrosului, cele ale Buhăiescului și ale Inăului, respectiv ale Lalei.

Și pentru ca nu cumva să cad în greșeala de a nu aminti și alte iezere, precizez că mă refer numai la cele din versantul nordic al masivului, fără a vorbi de cele existente în versantul sudic pe care, cu părere de rău în inimă, nu le cunosc.

De fapt, în versantul nordic ar mai fi doar câteva tăuri și anume cel din apropierea tarniței Negoieselor precum și cele patru sau cinci lacuri ale Negoiescului, dar după câte mi-au relatat prietenii buni cunosători ai acestor locuri, nu au înfățișare de iezere, ci numai de mici lacuri, ne semnificative.

Și să nu uit, căci aș vrea să fiu drept, ar mai fi cele două tăuri ale Inăului din zănoaga Fundul Bilei. Din vârful Inăului nu-mi aduc aminte să le fi văzut oricum am iscodit adâncurile și nu mi-au apărut nici în fotografiile făcute spre zănoaga Bilei. Cine a fost în preajma lor nu mi-a confirmat configurația lor de iezere, ci de simple tăuri.

Deși nu mă îndoiesc de sinceritatea și bună-credința interlocutorilor mei, doresc foarte mult să mai am atâtea resurse pentru a ajunge la ele și să fac o serie de fotografii.

Poate ele ar fi decisive în înșirarea acestora între iezere sau lacuri.

Din versantul sudic aş aminti doar lacul situat pe cumpăna de ape a muntelui Corongiș (de 1988 m), dar nu are măreția unui iezor, ceea ce deduc din lucrarea amintită (pag. 91, al. 3) „...Fața ca de cleștar a unui lac situat în cumpăna de ape este o minunată oglindă pentru acest pisc (Corongișa n.n.) a cărui înfățișare domină întreaga panoramă desfășurată la Sud de culmea munților Rodnei.“

La reîntoarcerea dintr-o drumeție recentă în Munții Rodnei, am hotărât în Șaua Gărgălăului să ne abatem pe la iezor.

Cel mai îndepărtat izvor al Bistriței Aurii crește pe măsură ce primește noi pâraie, mai ales în partea dreaptă, așa că la despărțirea de potecă e o vâlcea dacă nu mare, cu atât mai spumoasă și zgomotoasă, zglobie și voioasă, sprintenă și vorbăreată. Lăsăm poteca marcată la stânga și coborâm drept în jos. Țelul apropiat: Iezerul Bistriței-Aurii e doar la câteva sute de metri mai jos, niciun pas de urcat, numai de coborât. Vâlceaua, după ce mai dă mâna cu o soră parcă mai grăbită, lasă iezerul la dreapta și își vede de drum. O traversăm pășind din piatră-n piatră și iată-ne îndată în preajma iezorului retras, în fața ochiului de cleștar care, deși nu se ascunde privirilor, totuși, prin așezarea-i atât de interesantă, ni se pare tainic.

Vântul bate și-i încrețește fața în mii de vălurele, unul ca și altul și niciunul ca și altul, făcându-l parcă să vorbească, iar – partea cea mai curioasă – când vântul încetează, sub privirile noastre mirate, suprafața apei devine lucie, încremenită, de cleștar, cuprinzând răsturnat în adâncuri toată căldarea ghețarului de odinioară. Iezerul are forma unei lănci uriașe cu laturile de zeci de metri și cu vârful puțin îngustat în marginea opusă, de unde prea plinul lui se deșartă, prelungindu-se câteva sute de metri cu o diferență minimă de nivel, scurgându-se ca într-o oază, în care apa coborâtă din înălțimi se odihnește, liniștindu-se în găvanul iezorului.

Unul din stropi, punându-și mâna streășină la ochi privind la ulucul ce se prelungește din câmpul de nea sub buza muntelui, își amintește:

„Cădeam în abis, împreună cu frați ai mei, îndată ce am țâșnit din munte. O capră neagră, voind să-și stâmpere setea, ne-a sorbit lacomă. Eu m-am strecurat pe buza ei de jos, de aici am alunecat pe un fir din barba-i aspră și am căzut în firul apei. Așa am scăpat și am ajuns aici. Ce bine-mi cad câteva clipe de odihnă”

Dacă pentru ochi, ivirea unui iezor a însemnat întotdeauna o întâlnire foarte plăcută, dintre cele mai neașteptate, pentru fiecare strop de apă, desprins de sus, de sub buza muntelui, la peste 2000 m. și coborât în nenumărate salturi, din trambulină în trambulină, din piatră-n piatră,

contopirea cu frații adunați în căușul iezerului însemnează o surpriză cu totul neașteptată, și meritată. De la naștere și până aici, deși nu a existat niciun moment de odihnă, n-a fost niciun moment de tristețe, ci bucuria de a trăi, dorul de viață.

De când urmați același drum, picuri ai Bistriței-Aurii, adunându-vă aici la marele sfat alpin? Nu va ști nimeni, niciodată! De când priviți cu ochii voștri curați meterezele din jur? Nu va ști nimeni, niciodată! De când se oglindește în voi a cerului albastră împărăție și stelele răsturnate în funduri fără fund? Nu va ști nimeni, niciodată! Dar un lucru să știți și să fiți siguri că din clipa aceasta, din clipa primului meu popas de pelerin credincios vouă, aș dori să ispășesc tot ce au greșit înainte-călătorii mei, care nu și-au abătut pașii prin apropiere, care nu și-au trâmbițat în patru zări frumusețile, care nu au plâns cu tine când te biciuiau stihiiile lumii, care nu au râs cu tine de bucuria ta în zilele senine. Iartă-i pe toți și mai ales iartă-mă pe mine, care de o jumătate de veac trec prin preajmă-ți, calc cu pasul „Pasul Descălecării”, descasc din șa în Prislop și privesc fermecat încoace, iartă-mă, căci eu nu-mi voi ierta niciodată că, deși puteam să te sărut în tinerețe, să te îmbrățișez în vremea bărbăției, mi-a rămas doar bucuria de a te mângâia la bătrânețe și, mângâindu-te, să te îmbrățișez și să te sărut.

Iartă-i, dar mai ales, iartă-mă!

Nicoară MIHALI, Nicoară TIMIȘ, „*Cartea munților. Borșa – Schiță monografică*”, Editura Fundației Culturale ZESTREA, [2000]

INTERVIURI

Colocviu despre etnografie și folclor, Baia Mare, 3 feb. 1967

Întrebări:

1. Care sunt preocupările dvs. actuale în direcția etnografiei și folclorului?
2. La ce forme organizatorice credeți că ar trebuie să se apeleze spre a mări numărul cercetătorilor actuali?
3. Cum vedeți posibilitatea coordonării acestor forțe și perfecționarea metodelor de cercetare?

Sofia Arcan

Participanți:

Vasile T. Doniga – prof. Baia Mare,
Iuliu Pop – juristconsult la DSAPC,
Petre Lenghel-Izanu – prof. Sighetul Marmației.

Ioniță G. Andron, cunoscut în țară prin prezentările sale de exponate privind Țara Oașului. Și-a format o bogată colecție de ceramică, peste 1000 de piese de broderie și o vastă fototecă, toate axate pe arta populară din Oaș.

[Răspuns Ioniță G. Andron:]

1. Revăd studiul portului popular din Certeze (cu satele aparținătoare) în vederea simpozionului regional. Lucrez, de asemenea, la o prezentare de sinteză – *Nunta în Țara Oașului*, și continui să adun material legat de sâmbra din aceeași zonă. Ca preocupare permanentă, pot aminti culegerea de folclor din Negrești și urmărirea atentă a tuturor transformărilor folclorului în anii puterii populare.
2. Totul este pasiunea. Tragerea de inimă din partea intelectualității satelor. Cuprinderea unui număr cât mai mare dintre ei la simpozionul regional. Publicarea materialelor de valoare în ziarul regional.
3. Seminarii regionale cu participarea specialiștilor spre a se pune de acord metodele științifice de cercetare. Bătălia ar trebui dată, după părerea mea, întâi pentru culegere.

(În „*Pentru socialism*“, Baia Mare, 3 feb. 1967)

Țara Oașului în imagini

În ziua de 4 iunie, în sălile Muzeului regional din Baia Mare, va avea loc vernisajul expoziției de fotografii etnografice „Țara Oașului în imagini”. În preajma acestui eveniment cultural din regiunea noastră am avut o convorbire cu autorul expoziției, pasionatul culegător al datinilor populare din Țara Oașului, Ioniță G. Andron. Redăm mai jos convorbirea noastră:

- *Cum ați îndrăgit arta fotografică și care au fost primele emoții ale creației?*

- În vacanța mare din 1932, am primit primul aparat foto. Ca urmare, cea mai veche fotografie catalogată din colecția mea poartă data de 30 iulie 1933. Eram de 16 ani, într-o excursie în masivul Pietroasa, lângă un izvor cu apă cristalină și rece ca gheața. Primele emoții e greu să le determin și să le așez în timp; natural, ele au apărut de când am apăsat prima dată stângaci și timid pe declanșator și continuă și în prezent, când execut operațiile cerute de o fotografie: dezvoltat, copiat, mărit etc. Dacă mă refer însă la emoțiile creației,

ele au început prin anul 1937 când, după o experiență de 4 ani, eram mult mai exigent față de mine și încercam să pătrund cu aparatul în sufletul oamenilor, având o adevărată slăbiciune față de bătrâni. Am început să fixez pe peliculă autenticul artei populare și al datinilor din Țara Oașului sub multiplele și variatele forme și manifestări.

- *Câte clișee cuprinde fototeca dv. și care vă sunt imaginile cele mai dragi?*

- Răspunsul la prima parte a întrebării e mai ușor: peste 30.000 de clișee, dintre care cea mai mare parte – icoane din Țara Oașului, cu oameni și locuri.

Răspunsul la partea a doua a întrebării e foarte greu, deoarece fiecare imagine mi-e dragă, fiecare fotografie își are istorioara ei mai veche sau mai nouă, mai tristă sau mai veselă, căci fiecare fotografie a fost pentru mine un moment de emoție care revine acum după ani și ani de zile, cu aceeași intensitate ca atunci când am scris-o „cu lumină”.

- *Câte fotografii veți prezenta la expoziția dv. în pregătire și în ce perioadă au fost executate?*

- Am prezentat un număr de 319 fotografii de diferite dimensiuni, dintre care au fost selecționate cca. 150 lucrări. Acestea cuprind o perioadă de 30 de ani, ținând seama că cea mai veche fotografie expusă datează din iulie 1937,

iar cea mai nouă e recentă de tot, din 7 mai 1967, făcută cu ocazia inaugurării hanului „Sâmbra oilor“ din trecătoarea Huta Certeze. Câteva clișee le-am păstrat cu multă grijă de prin 1937, fără să fi făcut nicio măritură din ele, dar știam că reprezintă lucrări de valoare și așteptam să le vină vremea, care a sosit, deoarece mai multe lucrări de felul acesta – mărite de mine în vederea expoziției – au fost acceptate și vor putea fi văzute.

Dintre toate lucrările mele, cea care m-a impresionat mai mult când am apăsat pe declanșator, a fost fotografia celor 6 bătrâni din satul meu în care am văzut „Urmașii sfetnicilor lui Decebal“ și oricum se va intitula acest tablou, pentru mine rămâne sub titlul de mai sus.

Emoție adâncă mi-a produs scena „Mamei alăptându-și copilul pe holdă“, întâlnită într-o zi de mai (1940) în timpul prașilei I a porumbului. M-a zguduit sărăcia și mizeria acelei femei, care în lipsa bărbatului plecat în armată, - într-o clipă pe care o considera odihnă – își alăpta copilul în leagănul fixat de un par în mijlocul holdei sărace, prelungindu-i astfel viața pruncului din propriile puteri, și acestea sleite.

În nenumăratele mele drumeții, de-a lungul și de-a latul Țării Oașului, am întâlnit, într-o dimineață de sfârșit de iarnă (1939), în hotarul comunei Cămărzana, un tânăr cu suman și cioareci peticiți, cu opinci enorme în picioare, ducând din sat în deal un tăciune în care – din când în când – sufla ca să-i întrețină arderea latentă. A fost, acest om, ca o arătare din preistorie în care m-am și văzut transpus pentru câteva momente până când mi-am revenit din buimăceală. Mă bucur și astăzi că am avut tăria sufletească de a fixa, pentru zilele noastre, o scenă absolut autentică, un fapt veridic din sărăcia trecută a oșenilor. Și acesta se va putea vedea în cadrul expoziției.

Explozia de bucurie la nunți, belșugul meselor la sâmbra, oameni chipeși și dârji, femei frumoase, minunăția costumelor populare, frumusețea peisajului oșenesc care ți se apropie atât de mult de suflet, formează capitole întregi în expoziție și nu insist asupra lor: vreau să vorbească singure.

- **Și acum, obișnuita întrebare: Care sunt planurile dv. de viitor?**

- Întocmirea unor lucrări despre portul popular din comuna Bixad, din comuna Cămărzana, apoi despre Nunta și Sâmbra din Țara Oașului, lucrări a căror titlu este scurt, dar pentru care vreau să-mi mai completez documentația, începută efectiv acum mai bine de 30 de ani.

Înainte de a încheia, aș dori un cuvânt către marele public și către critici: indiferent cum va fi privit acest mănunchi de imagini, un lucru aș dori să se știe: că tot ce am făcut și tot ce voi face este pentru a da o imagine veridică a ceea ce a fost și ceea ce este, în acest capăt de pământ strămoșesc, care se face mai cunoscut și mai iubit nu numai în țară, ci și peste hotare și care înmănunchează două cuvinte scumpe inimii mele: „Țara Oașului“.

Convorbire consemnată de ION BUDA, în „*Pentru socialism*“,
Baia Mare, 3 iun 1967

Gheorghe S. SUCIU

**Cu Ioniță G. Andron despre arta fotografiei
și despre ȚARA OAȘULUI**

Din toată inima pentru cititorii revistei Napoca Universitară, cu un gând curat din Țara Oașului,

Ioniță G. Andron

LEAGĂN

1.) De unde pasiunea pentru fotografie? Fotografia în sensul propriu al cuvântului, dar și fotografia ca fragment de eternitate, spațiu, timp.

- Nu de puține ori mi s-au pus întrebări în legătură cu pasiunea mea pentru fotografie, dar formularea lor suna cam astfel:

- De când pasiunea pentru fotografie?
- Care a fost momentul hotărâtor în viață pe drumul fotografiei?
- De ce iubiți fotografia?, etc. etc., dar formularea întrebării Dvs. în sensul de mai sus „de unde pasiunea“..., mă obligă să reflectez mai adânc, să deschid și să încerc să pătrund în cele mai tainice chilioare ale inimii mele.

Am căutat să găsesc prima oară răspuns aici, în inimă, apoi în cuget, deoarece simt în mine marele adevăr rostit odată de Nicolae Titulescu: „Noi românii avem memoria inimii!“

Dacă ar fi să răspund cu un singur cuvânt la întrebarea pusă, fără nicio ezitare, cu convingerea adevărului până la prea plinul inimii mele, aş răspunde și fiindcă scriu și, probabil, se va și tipări răspunsul meu, aş alege cele mai mari litere din tipografie care încă ar fi mult prea mici pentru a scrie: DRAGOSTE.

Dragostea pentru oameni în primul rând, căci frageda pruncie mi-a fost încântată de povestirile consătenilor mei care veneau la noi în serile lungi de toamnă și de iarnă și povesteau întâmplări din viața lor. Și cum cei mai mulți dintre ei erau hăitâi și vânători, povestirile și întâmplările trăite de ei sau auzite de la înaintașii lor au fost pentru mine „mirabila sămânță“, mică la început, poate mai mică decât grăuntele de muștar, dar care găsind loc potrivit de germinare în inima mea, a fost suficientă pentru a forma rădăcina vâjnoasă a dragostei mele față de oameni.

Așa îmi explic perfect că am devenit și un îndrăgostit al naturii și al viețuitoarelor pădurilor, am devenit vânător în cuget și simțiri înainte de a pune mâna pe pușcă, am cunoscut nenumărate văi și dealuri și „fețe“ și „dosuri“ și „vârfuri“ și „poieni“ și „prelunci“ înainte de a le vedea, înainte de a fi umblat mai departe de „ogorul“ și „ograda“ părintească.

Tot așa am devenit fotograf – și aceasta oricât de paradoxal vi s-ar părea – înainte de a fi avut prima cameră obscură în mână, înainte de a fi apăsat declanșatorul vreunui aparat de fotografiat, într-o zi de iarnă din 1931, găsindu-mă la vânătoare cu ortacii mei. Pe o zi cu ceață deasă într-un vârf de deal, am fost cu toții cale de câteva scurte minute, martorii unei schimbări bruște a vremii. Soarele și o adiere de vânt au spart zidul nopții albe ce ne înconjură și ne-am pomenit ca într-o insulă izolată, înconjurați de talazurile oceanului de neguri, învinse de-acum, iar jur-împrejur, ca un adevărat arhipelag, au apărut piscurile Țării Oașului în tur de orizont.

De la această întâmplare a trecut mai bine de o jumătate de an până când am primit primul aparat de fotografiat, dat în sinea mea eu eram fotograf bătrân...

Pentru ca prima întrebare ce mi-ați pus-o să primească un răspuns cât mai complet, mai am ceva de adăugat; ceea ce mi-a menținut în viață

pasiunea pentru fotografie, înrădăcinarea în mine a acestei pasiuni, o datorez mai ales **adevărului**. Adevărului pe care l-am descoperit aici, în acest colț de țară, adevăr aflat în oameni, adevăr venit cine știe de când și va dăinui cine știe până când: adevărul permanenței noastre. Și pentru că, iubite tinere Suci, am impresia că prima întrebare nu va fi și singura, îmi rezerv dreptul să revin pe parcurs cu completări.

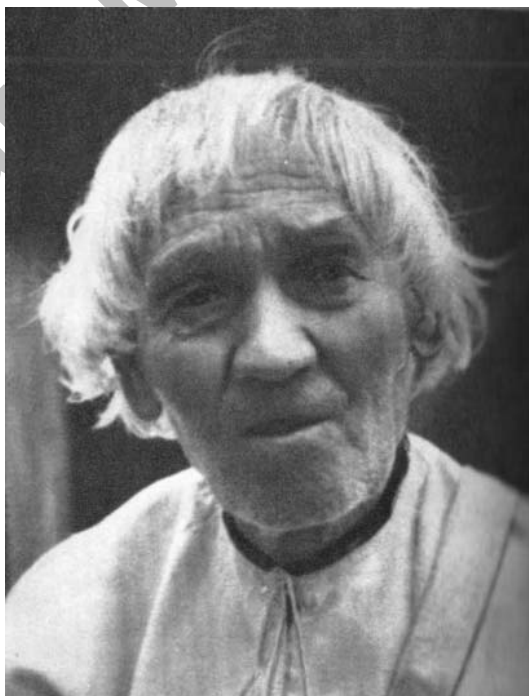
II.) Drumul pasiunii s-a identificat cu cel al marilor satisfacții? Dacă da, care este „spațiul” și „timpul” acelor satisfacții?

Vreau să fiu cinstit și drept, de aceea răspunsul la această întrebare va avea două părți.

1). Bineînțeles că pe lunga cale a acestei pasiuni (căci mai am și altele), satisfacțiile nu au întârziat a se ivi. La început datorită deprinderii îndemnării de a-mi prelucra singur fotografiile (după o scurtă perioadă de ucenicie pe lângă tata și dânsul începător ca mine și căruia îi datorez totul în fotografie). Aceasta cam în primii ani, apoi satisfacțiile au început a avea o altă pondere; cea de valoare documentară a fotografiilor și dacă documentarul s-a îmbinat și cu artisticul – așa cum au arătat criticii de artă mai târziu –, desigur că aceste satisfacții creșteau în intensitate.

Socotesc că aici este cazul de a da numai două exemple, și acestea foarte pe scurt, din multele trăiri ce le-am avut, pentru a ilustra cele afirmate mai sus:

- După ce am declanșat aparatul, filmând pe peliculă mărețele figuri ale celor 7 titani – *Sfetnicii lui Decebal* –, am avut cea mai intensă trăire din viața mea, din pasiunea mea; am avut senzația că am făcut un lucru mare care pur și simplu mă depășea, nici nu eram în stare să-i cuprind dimensiunile, ale căror altitudini superioare le-am văzut numai după aproape 35 de ani de la acea zi din mijlocul lui cuptor 1939, când am văzut fotografia publicată în „Istoria românilor din cele mai vechi timpuri până astăzi” de C. C. Giurescu și Dinu C. Giurescu.

Cânta Vasile a Fătului din Rața

Da, mi-am zis. Aici este locul cel mai de cinste pentru voi, Măriile Voastre, consătenii mei, contemporanii noștri!

Și când mă gândesc că am declanșat aparatul numai o singură dată, având numai un singur clișeu care putea fi ratat... mă cuprind și acum fiori reci...

– Era la jumătatea lui august din anul 1940. Într-o imensă mulțime, la Bixad, am întâlnit – ce fericită întâlnire – un bătrân oșan ce mi se părea coborât nu atât de pe alte țărâmurii, cât mai ales venit din alte timpuri.

I-am surprins mărreața figură ce-mi aducea aminte de Marii Preoți, sfătuitoarii regilor daci.

După ce mi-am pus aparatul în straiță, mergând pe jos de la Bixad la Racșa, de nenumărate ori îmi pipăiam aparatul pentru a mă încredința de fiecare dată de prezența lui, având convingerea fermă că aveam la mine – deocamdată în stare latentă – o comoară. O mare comoară, dar și de data aceasta numai într-un singur exemplar. Marile tablouri sunt întotdeauna unicate.

Satisfacții am avut și în anii grei, tocmai de aceea și intensitatea lor a fost mare. În 1942 mi-a apărut lucrarea „*Priveliști dintr-un colț de țară*”, în 1943 „*Chemarea munților*”; prima cu subiect etnografic, secunda un îndemn la drumeție pentru tineretul nostru, ambele în perioada când eram student la Cluj.

2.) Marile satisfacții la care vă referiți în mod special în întrebare au venit – așa cum am mai arătat – mult mai târziu și dintre acestea îmi permit să rețin numai două:

- Expoziția de fotografii din vara anului 1967 de la Muzeul regional Maramureș din Baia Mare.

- Expoziția de fotografii din primăvara lui 1971 în sala Dalles din București, la vernisajul căreia a luat parte și istoricul nostru, academicianul Constantin C. Giurescu și cu care ocazie, când am prezentat tabloul cu cei 7 bătrâni, am spus:

„Am coborât din ținutul nordic ce cădea odinioară în afara fruntariilor statului Roman, din ținutul Dacilor Liberi, în fruntea unei solii a acestora – peste veacuri – în Câmpia Geto-Dacă și V-am adus aici în Cetatea lui Bucur, cea mai splendidă verigă de legătură între ce am fost acum aproape două milenii și ceea ce suntem astăzi. Am convingerea că dacii mei au coborât de pe Columnă și stau în Capitala României socialiste cu demnitatea caracteristică a înaintașilor lor.

Dacă în toată viața mea nu am putut dărui ceva mai de preț Neamului și Patriei, acesta este darul ce-l pun cu smerenie pe altarul Patriei, dar pe care istoricii să-l valorifice la justa lui valoare...”

Și pentru că întrebarea avea și partea a doua, răspund:

Dacă spațiul există în cadrul fiecărei fotografii, spațiul pe care memoria peliculei m-a ajutat să-l fixeze așa cum a fost el, spațiu mai puțin schimbător, nu același lucru se poate spune despre oameni. Aceștia, imortalizați în diferite ipostaze, surprinși într-o trecătoare clipă ce se numără de cele mai multe ori cu sutimi de secundă, pentru clipa viitoare, pentru scurta clipă, cea prezentă, și din nou pentru cea viitoare, acești oameni – așa ca și satisfacțiile mele – sunt în timp, dar nu au timp.

III.) Între modernism și tradiția Oașului, ce poate însemna oglinda fotografiei?

Asta înseamnă a vedea și a nu crede, dar totuși trebuie să credem deoarece fotografia este un document și aceasta mai ales datorită faptului că din 1933 și până în prezent, cataloagele mele dau fotografiilor acel iz de document ce se numește dată certă. Dacă nu totdeauna am notat și ziua, dar luna și anul fiecărei fotografii stau mărturie, atât timp cât vor exista.

IV.) Întrebarea pe care v-ați pus-o cel mai mult în viață...

Ei, tinere, văd că n-ai pic de milă; sau nu. Ai inimă prea tare și vrei să se înfrupte cât mai mulți din roadele ei, de aceea nu mă slăbești pe mine și nu îmi dai răgaz, deoarece te grăbești. Toți vă grăbiți. Toți ne grăbim, la fel cu planetele; nu putem merge cu ea în contratimp.

Dacă stau și cuget, din noianul de întrebări ce mi le-am pus în viață, una a stăruit mai mult și i-am căutat și răspunsul:

De unde se trage acest neam de oameni al oșenilor?

În mare măsură, în cea mai mare măsură, răspunsul la această întrebare am căutat să-l dea fotografiile mele, căci de multe ori, în trecătoarea clipă, când declanșatorul lăsa să pătrundă în camera obscură lumina și să fixeze pe peliculă figurile unor oșeni, eu vedeam oarecum prin ei, dincolo de ei, figuri asemănătoare de la obârșia neamului: *Decebal, Deceneu, Sfetnicii lui Decebal, Dacii se țin aninați de stânci* (scriitorul antic Florus = *Daci montibus inhaerent*), *Sfidarea cuceritorilor* etc.

Am convingerea fermă că am utilizat cel mai miraculos obiectiv care întrece cu mult tot ce a dat și tot ce va da tehnica de azi și cea de mâine în domeniul aparatajelor foto. Am utilizat **teleobiectivul istoriei** și aceasta datorită conservatorismului acestor oameni care, de-a lungul istoriei, până în contemporaneitate, au păstrat graiul, portul și datinile. Am ferma convingere că am fost între pușinii pământeni care au avut nebanuitul privilegiu de a-și putea fotografia strămoșii, cam așa cum arătau ei acum două mii de ani.

Colectia I.G. Andron

La grăpat, Racșa - aprilie 1940

În graiul din Țara Oașului se păstrează o seamă de cuvinte pe care filologia le consideră de origine dacică: madzăre, mânz, viezure etc., iar în vorbire sunt niște nuanțe deosebit de interesante și frumoase, ca de ex. „a curs după mine“, înseamnă în graiul din Țara Oașului „a fugit după mine“ – „m-a urmărit cu gând de răzbunare“, având originea în limba latină, de la verbul *curro, currere, cururi, cursum*.

Rotacismul vechilor codici e prezent aici mai puternic ca oriunde în țară prin cuvinte ca: irimă, fărină, corindă etc.

Într-un bocet am găsit niște perle lingvistice care ne duc la originea latină a anumitor cuvinte, ne duc la rădăcina Neamului. Așa s-a bocit o nevestă plângându-și soțul mort primăvara, punându-și întrebarea și începând să dea și răspunsul:

„- *Ce-i în lume mai amară?*
- *Moartea cea de primăvară!*
Pe-nverzitul codrului,
Pe-nfloritul câmpului,
Pe cântare cucului
Pe arare plugului. “

Verbele *cântare* și *arare*, utilizate în forma infinitivului exact ca și în limba latină. Întrebarea mea a primit un răspuns răspicat și hotărât și din partea unui bătrân consătean de-al meu:

„Noi aici am fost de când îi lumé asta și aici om hi.“

Deci, permanența noastră aici, așa ca și în tot arcul acesta al Carpaților de aici din nord până la Danubiu – odinioară de mai din sus de noi și mai din jos de Dunăre – mi-a dat cea mai mare bucurie a vieții și tot ce am făcut pentru a demonstra prin prezentul – fixat de mine pe peliculă – trecutul și viitorul nostru, al celor de aici, a fost un imn pe care în acest an – cel de-al 60-lea al meu – îl închin țării mele.

Dacă marele nostru Enescu a spus că și-a slujit țara cu arcușul, eu mi-am slujit țara scriind cu lumină după puterile mele și în forma aceasta nu am făcut altceva decât am cântat, și cânt, și voi cânta CÂNTAREA ROMÂNIEI mele și aş avea marea bucurie dacă ROMÂNIA ar primi din parte-mi ales dar, această CÂNTARE.

(Interviu consemnat în „*Napoca Universitară*“, Cluj-Napoca, anul IV, nr. 2, 1977)

Aurel PEREȘ:

O mare pasiune la ora bilanțului

50 de ani de activitate constituie, fără îndoială, un bun prilej de bilanț; iar când bilanțul se referă la o statornică pasiune pusă în slujba artei fotografice, el se transformă într-un veritabil jubileu. Un jubileu pe care artistul fotograf Ioniță G. Andron îl trăiește în aceste zile.

Deci, în urmă cu 50 de ani, tânărul oșan din Racșa realiza prima fotografie. Acum, după o jumătate de secol, avocatul Ioniță Andron (azi pensionar) rămâne una din acele prezențe tonice și reconfortante prin credința statornică într-o profesie și pasiune; credință și pasiune din care nu ieși niciodată la pensie.

- Vizitând, la Muzeul din Negrești-Oaș, interesanta expoziție de artă fotografică „Țara Oașului în imagini“, mi-aș permite să vă întreb, totuși, ce reprezintă pentru d-voastră fotografia?

- După mine, fotografia este și trebuie să fie, prin limbajul său universal, o punte de legătură între oameni. Lumea văzută prin obiectivul fotografic devine lumea celui ce privește. De aceea, fotografia se face cu sufletul și cu mintea, pentru ca ea să exprime în modul cel mai fidel realitatea înconjurătoare, cu detaliile și semnificațiile ei, cu luminile și umbrele ei, cu frumusețea și poezia ei. Întotdeauna am căutat să intru în sufletul omului. Am fotografiat până la cele mai mici, dar semnificative detalii, acest spațiu mioritic al oșenilor, rămas aici din colbul istoriei, cu datinile, obiceiurile și portul atât de cunoscute. M-am întâlnit, de asemenea, în peregrinările mele fotoreportericești, cu „Sfarmă piatră“, „Strâmbă lemne“, am immortalizat pe peliculă și un splendid răsărit de soare, dar și stejarul secular din satul meu natal, Racșa.

Am transpus în imagini dorul de ape, de păduri, de munți, de casă, de părinți și de țară. Această îndelungată strădanie pusă în slujba unei pasiuni de-o viață mi-a dat prilejul să „mănânc“ kilometri întregi de peliculă fotografică și să adun în filmoteca mea peste 60.000 de imagini, ce immortalizează fidel viața în acest neasemuit colț românesc de țară.

- Din ce a izvorât ideea și pasiunea nemărginită pentru fotografie?

- În primul rând, din dragostea și adevărul pentru oamenii și locurile acestui spațiu istoric și folcloric al Țării Oașului; și din dorința de a lăsa în urma mea ceva frumos și demn.

- Care sunt gândurile de viitor ale artistului fotograf Ioniță G. Andron?

- Desigur, mi-aș dori să pot munci cel puțin la fel ca până acum, să cutreier țara în lung și-n lat, să rămân ochiul mereu atent la tot ce se află „dincolo“ de ceea ce se observă la prima vedere și, la vară, să deschid o mai

mare expoziție, de fapt, o retrospectivă a lucrărilor mele realizate în toți acești 50 de ani.

Feciori din Bixad

Fără îndoială, ceea ce face Ioniță G. Andron ține de biruință, de dorința de a vedea frumusețea, armonia și miezul de adevăr din oameni sau din lucruri, ține de înalta artă a artistului fotograf amator, de autenticitatea vocației. O vocație pentru a cărei robustețe și trăinicie pledează convingător fiecare imagine ce poartă semnătura Ioniță G. Andron.

(în „Cronica sătmăreană“, 7 feb. 1982)

**Ioniță G. Andron: „M-am făcut răspunzător în fața neamului
de a fixa pe peliculă libertatea...”**

- Cine sunteți dumneavoastră, Ioniță G. Andron?

- O mână de humă. O mână de humă – din satul meu natal, Racșa – din care și ultimul por este contopit cu Țara Oașului, universul meu, marele univers al fotografiilor mele.

- De unde această pasiune pentru fotografia artistică?

- Întrebarea mă obligă să încerc a pătrunde în cele mai tainice chilioare ale inimii mele, căci în inimă, apoi în cuget să găsesc răspunsul, fiind coplesit și de data aceasta de adevărul pe care l-a rostit odată marele nostru Nicolae Titulescu – titanul român dintre cele două războaie mondiale: - „*Noi românii avem memoria inimii.*”

Dacă ar fi să răspund cu un singur cuvânt la întrebarea pusă, fără nicio ezitare, ci convingerea adevărului până la prea-plinul inimii mele, aș răspunde răspicat: dragostea. Dragostea pentru oamenii și locurile copilăriei mele mai mult decât fericită într-un sat din Țara Oașului, Racșa, contactul cu oșenii fiind „mirabila sămânță”, care, oricât a fost de mică la început, a fost îndeajuns pentru a forma rădăcina vâjnoasă a dragostei mele față de oameni. Așa îmi explic perfect, și chiar scriu aceasta în manuscrisul meu „*Vânătoarea, odinioară, în Țara Oașului*”, că „*Am devenit vânător în cuget și simțiri înainte de a pune mâna pe pușcă, am cunoscut nenumărate <<vârfuri>> și <<văi>>, <<fețe>> și <<dosuri>>, <<poieni>> și <<preluci>> înainte de a le vedea, înainte de a păși mai departe de ograda părintească.*”

Tot așa am devenit fotograf – și acesta este adevărul, oricât de paradoxal vi s-ar părea – înainte de a fi avut prima „mașină de fotografiat”, într-o zi găsindu-mă la vânătoare cu ortacii mei. Încă nu împlinisem 13 ani. Vânătorii și hăițașii au ținut sfat. Eu eram numai ochi și urechi. Ceața deasă parcă apăsa pe fiecare din noi, dar la un moment dat am fost martorii unei schimbări bruște a vremii, pe cât de neașteptate, pe atât de spectaculoase.

O adiere de vânt a spart zidul nopții albe ce ne înconjura și, în foarte scurt timp, ne-am pomenit ca într-o insulă izolată, înconjurați de talazurile oceanului de neguri – învinse de-acum – iar jur împrejurul nostru au apărut piscurile munților Țării Oașului în tur de orizont. Un adevărat arhipelag.

Ca la o comandă mi s-au întâlnit privirile cu ale tatii și am rostit concomitent: „Acum de-am avea un aparat de fotografiat!”

Când am primit primul aparat foto, în vara următoare, în sinea mea mă consideram un fotograf bătrân.

Dar pentru ca întrebarea să primească un răspuns complet, mai am de adăugat că ceea ce mi-a menținut în viață pasiunea pentru fotografie, înrădăcinarea acestei pasiuni în toată ființa mea, a fost Adevărul. Adevărul pe care l-am descoperit aici, în acest colț de Țară, adevăr aflat în oameni, adevăr venit din colbul istoriei și care va dăinui până când va dăinui istoria, adevărul permanenței, continuității și unității noastre.

- În ce măsură albumele publicate până acum au reușit să valorifice cuprinsul arhivei dumneavoastră fotografice?

- Într-o măsură foarte mică, extrem de mică. Chiar dacă nu țin seama de numărul clișeelelor fototecii mele – peste 70.000 -, ci reduc numărul acestora la minimum-minimorum, să zicem 10.000, și fac procentajul în comparație cu cele publicate, procentul ar fi de 0,02 (200 fotografii publicate: 10.000).

- Ce criterii aveți în vedere când faceți o fotografie?

- Adevărul, monumentalitatea, esteticul.

Adevărul, acela care dăinuie și dă viață azi și mâine subiectului fotografiat.

Monumentalitatea; încadrarea subiectului în așa fel ca - dacă se pretează la așa ceva – să domine privitorul, ba uneori aproape să fie strivit de măreția lui.

Esteticul; de la caz la caz, alegerea celui mai potrivit unghi care să scoată la iveală personalitatea subiectului.

- Fotografiile dumneavoastră ilustrează sintezele de istorie a românilor semnate de Constantin C. Giurescu și Dinu C. Giurescu. Cum l-ați cunoscut pe Constantin C. Giurescu și cum ați ajuns să colaborați la opera sa istorică?

- L-am cunoscut pe Constantin C. Giurescu cu totul ocazional. Eram la București, la redacția unei reviste. Venind acolo și reputatul nostru istoric, am fost prezentat de către redactorul căruia îi dusesem un material. Aveam la mine și fotografia cu bătrânii din satul Racșa, pe care i-am făcut o dedicație, predându-i-o. Aveam și alte fotografii cu încărcătură istorică. A rămas încântat. L-am cucerit.

În primăvara lui 1971, cu ocazia expoziției mele de fotografie și artă populară din Țara Oașului de la Dalles, l-am invitat și mi-a făcut marea cinste de a fi prezent. După cuvântul de deschidere rostit de marele nostru etnograf și folclorist dr. Mihai Pop, am prezentat exponatele permițându-mi ca în fața tabloului *Sfetnicii lui Decebal* să spun următoarele: „Aveți aici în București copia fidelă a actului de naștere a poporului român: Columna Traiană. Eu, solul Țării Oașului, am coborât din ținutul nordic ce cădea „extra muros“, din ținutul Dacilor Liberi, în fruntea unei solii peste veacuri, aici în Câmpia geto-dacică, și v-am adus în cetatea lui Bucur cea mai

splendidă verigă de legătură între ceea ce am fost și ceea ce suntem astăzi. Dacii mei au coborât de pe Columnă și stau astăzi în capitala României socialiste cu aceeași demnitate caracteristică lor, aceea de cetățeni liberi într-o țară liberă. Dacă în toată viața mea nu am putut da altceva mai de preț neamului, acesta este darul pe care îl așez pe altarul Patriei, urmând ca istoricii să-l valorifice la justa lor valoare.“ Încă în decursul aceluiași an au apărut câteva fotografii (patru la număr) în *Istoria românilor* a Giureștilor. Când le-am văzut publicate în această carte pe care autorii mi-au trimis-o cu dedicație, am re trăit plenar acele emoții pe care le-am avut în clipele imediat următoare declanșării aparatului cu ani și ani în urmă, rostind mai mult pentru mine: „Aici, în *Cartea Neamului* vă este locul!“

- Credeți în adevărul de mărturie istorică a fotografiilor dumneavoastră?

- Cred, și nu oricum, cred cu tărie. O bună parte a răspunsului consider că am dat-o la punctul de mai sus. Am avut și am ferma convingere că în fiecare chip de oșan fotografiat urcam câte un fuștei spre scara neamului, către obârșia lui daco-romană, și cu fiecare peisaj din fabulosul ținut al Țării Oașului – fotografiat, cutreieram aievea spațiul MIORITEI.

Din nenumăratele cazuri când pur și simplu am simțit că mă întorc în istorie și am fixat acea trecătoare clipă pentru cea de acum și cea viitoare, mi-e foarte greu să mă opresc anume asupra uneia, dar totuși...

Eram la o excursie în Maramureș. Străbăteam hotarul unui sat pe o cărare ce ducea prin țarină. La un moment dat, am rămas fixat locului. Ortacii mei, obișnuiți să am din când în când astfel de „nebunii“, și-au văzut de drum, dar nu înainte de a-mi trimite ironic, vorba: „Ioniță iarăși a văzut ceva!“ Și, într-adevăr, am văzut o scenă pe care am trăit-o și în copilărie, împreună cu vecinul și prietenul meu Văsăiu lui Toaderu Nonului, care acum mă aude de dincolo de Styx...

Un coconăș urcat pe un comarnic (prepeleac), după ce-și înmuia pământ în propria salivă, înfîșea „plumbul“ în capătul bățului cu care era înarmat și-l azvârlea spre stolul vrăbiilor care îi furau din roadele spicelor de grâu semințe, împuținînd truda familiei lui. Iată că întâmplarea parcă dorea să-mi recompenseze lunga mea așteptare. Savuram splendidul decor ce mi se îmbia, vedeam gestul tănărului profilat în contra-lumină peste creasta munților, și am simțit că începe să mă apese o mare răspundere. Din acel moment m-am făcut răspunzător în fața Neamului, în fața istoriei lui zbuciumate de a fixa pe peliculă o scenă care reprezenta o chintesență a celei mai vechi însușiri a noastră, a românilor, aceea a libertății – dar cum să o redau cu mijloacele ce le aveam la îndemână: o cameră de luat vederi?

În clipele de extaz care au urmat am conceput și planul arhitectural care mi s-a părut cel mai adecvat pentru ceea ce urmăream: am cuprins foarte mult din cupola cerului, în planul din mijloc culmea munților dominată de poziția davidescă a tânărului, iar în planul întâi, apropiat, apăreau spicele de grâu. Aceasta era compoziția, rezolvată în câteva secunde, dar care s-a cristalizat în sufletul meu, în subconștiința mea, unde aveam un imens depozit de trăiri similare cu cele din clipa de atunci, doar decorul lipsea. Și acum explicația! În lumea mare, acesta este pământul nostru, al românilor, pentru care ne-am bătut: „Eu îmi apăr sărăcia...” Gestul tânărului de a-și apăra ogorul e geneza tuturor bătăliilor pentru ființa neamului, începând de la Tapae și continuând cu Câmpia Mierlei, Călugăreni, Podul Înalt, Vaslui și până la Oarba de Mureș și atâtea altele, dar nu știu de ce – sau poate știu -, mie îmi place să o intitulez *Geneza Mărășeștilor!*

- ***Cum vedeți legătura dintre etnografie și istorie?***

- Strânsă. Și pot spune doar atât, că etnografia premerge istoriei. Și dacă despre aceasta din urmă spuneau românii că e „magistra vitae“, despre etnografie aș îndrăzni să afirm că, într-un fel, e „magistra historiae“.

- ***Ați publicat până azi mai multe albume fotografice (excepționale prin frumusețe și adevărul documentar). Se va rezuma activitatea dumneavoastră viitoare la acest gen, ori încercați să vă diversificați preocupările?***

- Să nu aveți o părere greșită. Adevărul este că, raportat la numărul fotografiilor care s-ar preta a fi publicate în albume, acestea, trei la număr, sunt extrem de puține, iar dacă fac trimitere și la acel 0,02 % din a șaptea partea a lor...

Prima lucrare cu caracter etnografic mi-a apărut în Oradea anilor 1942, când eram student la Cluj, și conținea 27 fotografii. A doua lucrare, tot în anii de ocupație a Ardealului de nord, „*Chemarea munților*” (Oradea, 1943), era un îndemn la drumeție de munte a tineretului român mai mult text și doar șapte fotografii, iar al treilea, „*Țara Oașului*” a apărut la editura Dacia din Cluj, în 1968²³: 130 de fotografii.

Mă gândesc la partea finală a unui articol apărut în revista „Flacăra“, în care reporterul conchidea: „*De un lung șir de ani Ioniță G. Andron își așteaptă editorul.*” Și când mă gândesc că de atunci au trecut mai bine de zece ani!... „*Vox clamatis in deserto!*”

În ceea ce privește activitatea mea de viitor (care e din ce în ce mai scurt), încerc să scriu despre satul meu, Racșa, vatra de neam, leagănul și scutul vieții mele. Până acum am terminat: vol. I, *Istoria așezării, a școlii și a bisericii*. De asemenea, am terminat capitolele: *Portul popular, Nunta,*

²³ Corect: 1977

Alimentația tradițională. E în lucru vol. II (*Locuri și oameni sau Toponimie și genealogii*), urmate de altele, dintre care am terminat capitoul *Vânătoarea* (500 de pagini dactilografiate). Dacă aș reuși să termin, aș îndrăzni să afirm că e o încercare de micro-monografie a localității, care să fie pentru specialiști un îndemn de a scrie despre Țara Oașului.

- Cum considerați că s-a scris până astăzi despre Oaș?

- Cel mai vechi cercetător al acestui colț de țară a fost Ion Mușlea, ale cărui *Cercetări folclorice în Țara Oașului* rămâne un studiu de referință. În anii postbelici, Tancred Bănățeanu a publicat *Portul popular din Țara Oașului* (cu fotografiile mele) și *Ceramica populară de Vama*, ambele studii apreciable. Fără îndoială că cercetătorul care s-a aplecat cu multă tragere de inimă spre universul oșenesc este dr. Gh. Focșa, eminentul nostru etnograf și folclorist, care are publicată o lucrare, *Țara Oașului (cultura materială)*, așteptând să-i apară și volumul care să conțină cultura spirituală. Din 1934 până în acest an 1984 are la inimă Țara Oașului și mai ales Moișenii, în care și-a început activitatea acum o jumătate de veac. E cea mai valoroasă lucrare despre Țara Oașului și nu ne îndoim că și volumul așteptat va fi la înălțimea primului.

Despre unele reportaje din Țara Oașului, dar mai ales despre interpreți de așa-zisă muzică și „tâpurituri“ din Țara Oașului, despre unele emisiuni la TV cu subiecte din aceste locuri, mai bine să nu vorbim.

- Vizitând Muzeul din Negrești Oaș, am constatat aportul dvs. deosebit în conturarea profilului distinct al acestui muzeu. În ce se concretizează legăturile dvs. cu instituția mai sus amintită?

- Am avut marea satisfacție că mi-a fost dat să pun umărul la înființarea primului nucleu al muzeului Țării Oașului în aer liber, încă în 1964, apoi am avut bucuria de a vedea înjghebat și Muzeul Țării Oașului în actualul local. Pentru a da seama ce a însemnat în viața mea înființarea unui muzeu aici, în Negrești, în inima Țării Oașului, pentru a mă scuti de comentarii, vă prezint un dosar pe coperta cărui stă scris un singur cuvânt: „Muzeul“. Spicuiindu-l, o să vă dați seama și de vechimea și de conținutul preocupărilor mele în problema acestei instituții de cultură. Dacă legăturile muzeului ar fi fost mai strânse cu mine, desigur m-aș fi opus cu toată hotărârea ca unele documente arhitecturale – în context mă refer la casa lui Olexa Dubo Ilenii²⁴ din Rața – să fie denaturată într-un mod cu totul inadmisibil, și tot așa, dacă mi s-ar fi cerut părerea, cel mai vechi monument arhitectural din Țara Oașului – biserica veche de lemn din Lechința²⁵ (1604) -, care, pot afirma cu conștiința împăcată că dacă nu interveneam la forurile competente în ceasul al doisprezecelea, azi nu ar

²⁴ în text: *Olexa Dalo Ileni*

²⁵ în text: *Lecița*

mai exista – ar fi avut numai de câștigat; dar așa e legea firii, bătrânii sunt dați la o parte.

- Desigur, activitatea dumneavoastră – care la noi pare să-și aibă un singur ilustru înaintaș: Carol Pop de Szathmary– a fost receptată și peste hotare. Ne puteți relata câteva astfel de ecouri internaționale?

- Dacă e vorba de ecouri internaționale, acestea stau mărturie în cartea de aur a colecției mele, în care zeci de oameni de știință și artă de pe multe, foarte multe meridiane ale Terrei (ele fac ocolul emisferei boreale) și-au lăsat impresiile lor. Dar, în afară de acestea, îmi vine în minte o convorbire cu domnul profesor André Blanc de la Universitatea Sorbona, în holul casei mele, comentând tabloul *Sfetnicii lui Decebal*. Iată ce mi-a spus, îi reproduc exact cuvintele: „– Domnule Andron, dacă în toată viața dvs. ați fi făcut o singură fotografie, aceasta, meritați să fiți trecut în analele fotografiei.“ Și a continuat: „Și aceasta nu pentru că bătrânii ar fi urmașii dacilor, ci pentru că sunt oameni, dar niște niște oameni extraordinari – și tabloul ar merita să fie expus și la Muzeul omului din Paris.“

Desigur că am simțit o profundă satisfacție.

- Ce fel de gânduri adresați în finalul acestei discuții cititorilor revistei noastre?

- Ce alte gânduri decât nobile aș putea avea pentru revista care m-a cinstit ilustrând un număr întreg din anii trecuți cu fotografiile mele, număr din care nu am fost în stare să-mi procur cel puțin un singur exemplar?! Oare acum ar fi târziu?

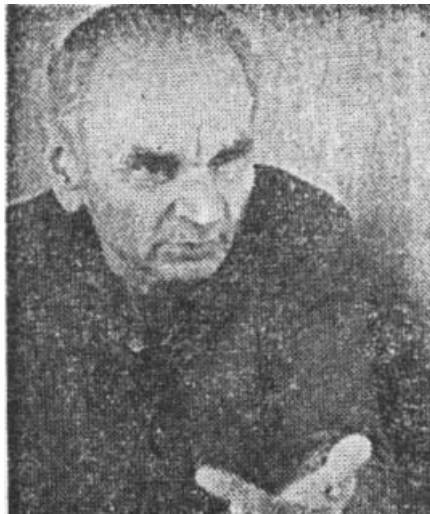
Trecutului ei scurt, dar bogat în roade, îi doresc un lung și falnic viitor.

- Vă mulțumim!

(Interviu realizat de Ovidiu GHITTA, Ovidiu PECICAN în „Echinox”, Cluj Napoca, nr. 5-6 / 1985, p. 19)

George ARION:

„COLUMNA DE CELULOID“

**Țara Oașului în cele 100.000 de documente realizate și păstrate
cu emoționantă grijă, ca un testament pentru viitorime,
de Ioniță G. Andron**

*„Cu căciulile pe frunte
Stăm de veacuri ca un munte”
Iar dânsul le confecționează*

Există undeva, în Țara Oașului, un om împătimit frumos de istorie. Nu scormonește în pământ, după vestigii – deși, într-una din odăile casei sale, un veritabil muzeu în miniatură, găsești numeroase cioburi și unelte din străvechime; nu strânge nici costume populare sau obiecte din recuzita casnică românească, cu toate că în aceeași încăpere poți să descoperi și astfel de lucruri așezate după o logică numai de el știută. Comoara pe care a strâns-o cu trudă și migală ocupă mai puțin

loc, poate fi păstrată în câteva zeci de cataloage riguros clasificate. Ioniță G. Andron din Negrești-Oaș – fiindcă despre domnia-sa este vorba – este un om care vede istoria – trecută sau prezentă – prin lentilele aparatului de fotografiat și-i consemnează cu consecvență și perseverență însemnele, pentru a rămâne o mărturie imposibil de tăgăduit sau de falsificat, despre cine am fost noi, despre cine suntem noi. În cataloagele sale sunt strânse aproape 100.000 de clișee despre viața unui colț de pământ românesc – cel mai drag lui – Țara Oașului. Găsești aici surprinși în diferite ipostaze și imortalizați pe pelicula de celuloid bătrâni care parcă au coborât de pe Columna lui Traian, dar și oameni care au construit întreprinderi pentru a ridica această zonă pe trepte de civilizație nouă; sunt, desigur, înregistrate numeroase obiceiuri din aceste locuri, de un pitoresc aparte și transmițând mesajele unui trecut în care oamenii de-aici s-au încăpățânat să și le transmită din generație în generație, dar mai afli și istoria la zi, romantică și furtunoasă. Iar totul ne este înfățișat nu cu uneltele arheologului, cu cele ale cronicarului, sau etnografului sau sociologului. Ci pur și simplu, cu ajutorul aparatului de fotografiat. Ioniță G. Andron: un om care a transformat fotografia în pagina de istorie.

- Când v-ați întâlnit pentru prima oară cu fotografia, Ioniță G. Andron?

- Când aveam vreo opt ani locuiam în Racșa. După școală urma dansul oșenesc. Au venit și doi profesori din Satu Mare cu un aparat de fotografiat cu plăci, cu trepied, ca să facă fotografii etnografice. M-au lăsat să mă uit și eu prin geamul mat. Atunci am exclamat: „Ioi, tătucă, danțu-i

cu capu-n jos!“ De la acea primă imagine dintr-un aparat de fotografiat am început să visez să-l am eu însumi. Dar ani de zile a rămas numai un vis. Localnicii îi spuneau: „mașină de fotografiat.“

- Dar când ați fotografiat pentru prima dată?

- Întâmplarea face să știu. Într-o seară frumoasă, pe când aveam 15 ani, stăteam de vorbă cu tata. Din una, din alta, i-am spus că fotografia luase un avânt foarte mare și că era de-ajuns să dai la un atelier special filmul și ți-l developau. Tata m-a ascultat și n-a zis nimic. A doua zi era târg la Satu Mare. A plecat acolo și s-a întors târziu. Nu l-am mai așteptat și-am adormit. Dimineța am găsit pe masă un aparat de fotografiat.

- Ce fel de aparat?

- Era un aparat cu performanțe modeste. Un Voigtländer, Jubiliar. Odată cu el tata a mai cumpărat și rolfilme, și hârtie fotografică și câteva seturi de chimicale – revelator și fixator. Mi-a explicat că filmul se developează la lumină roșie, se spală, se usucă și apoi se trece pe hârtie fotografică. Mai am și acum rama cu ajutorul căreia lucram.

[Gura satului]

- Bine, dar care a fost prima fotografie?

- N-am mai avut răbdare și, deși era o zi înnorată de vară, ne-am dus la via noastră. Acolo tata a făcut 8 fotografii.

- Cum au ieșit?

- A fost de tot hazul. N-a ieșit decât una singură. Ne-am înfuriat, am deschis aparatul și l-am cercetat până când ne-am lămurit cum stă treaba cu timpii de expunere.

- Ce reprezenta fotografia care a reușit?

- Pe vierul și soția lui stând drepti în mijlocul viei. Am dat de fotografie nu demult. Pe spatele ei scrie: „La via noastră – Nuțu și Maria – 13 iunie 1932“.

- Ați fost mulțumit de ea?

- Am socotit-o ca pe un început promițător. Mai ales că, așa cum am spus, nu ne-a întristat eșecul ei, ci dimpotrivă, ne-a ambiționat să perseverăm. În aceeași vară am făcut multe fotografii în timpul excursiilor.

- După ce-ați deprins, ca să zic așa, abecedarul fotografiatului, ce-a urmat?

- Cam prin 1937 am început să-i fotografiez pe oșeni în diferite ipostaze – la nuntă, la sâmbra oilor. Prin 1938-1939 mi-am dat seama că trebuie să fac ordine în clișee, să le așez după anumite criterii astfel încât să-mi fie mai ușor să le regăsesc ori de câte ori am nevoie de vreunul. Am început să-mi întocmesc cataloage pe capitole – Port popular, Tipuri de oameni, Nuntă, Oierit, Marile sărbători, Datini și alte diferite aspecte din Țara Oașului.

- De ce numai Țara Oașului?

- Inițial am crezut că n-am să mă ocup decât de Racșa. Dar văzând marea asemănare între această localitate și celelalte din Țara Oașului mi-am dat seama că ar fi o restrângere păgubitoare.

- De unde sunteți de loc?

- Cine mă cunoaște jură că sunt din moși-strămoși oșean.

- Și nu-i așa?

- Nici tata, nici mama n-au fost de-aici. Tata era din Pribilești, de la Valea Chioarului, iar mama din Meziad, din Bihor. În 1916 părinții mei au venit în Racșa. Eu m-am născut în aprilie 1917. Am crescut deci printre oșeni, chiar dacă traiul meu a fost puțin, cu foarte puțin mai îndestulat decât cel al colegilor mei de joacă. De pildă, aveam o cameră cu podea pe jos, dar în bucătărie era tot pământ. Eram cu toții egali și atunci când ne mai întâlnim, care am mai rămas în viață, ne amintim cu drag de acele zile. Aici, la Racșa, s-a aprins scânteia pentru flacăra pasiunii mele care e Țara Oașului. Tot ce-am făcut nu sunt decât schițe pentru o monografie dedicată acestor locuri de basm și acestor oameni de suflet.

Cocon

- **Cam câte fotografii ați realizat?**

- Cam 100.000.

- **Și ce v-a determinat totuși să alegeți cu atâta tenacitate subiectele din același univers?**

- În primul rând, dragostea față de oamenii de aici. Care a crescut cu fiecare an. Mai ales atunci când am priceput continuitatea și permanența noastră pe aceste meleaguri. Un lucru e sigur, orice ar zice istoricii care nu ne iubesc: acei care vorbesc aceeași limbă, care au aceleași datini și obiceiuri înseamnă că n-au fost parașutați aici, înseamnă că sunt aici din colbul istoriei. Iar fotografiile mele sunt documente care atestă adevărul continuității și permanenței noastre pe aceste meleaguri. Când ai venit la mine tocmai citeam din dicționarul lui Hasdeu. Știi ce mare bucurie am avut?

- **Vă ascult.**

- Am descoperit un cuvânt: „blem“, care vine de la conjunctivul latin „ambulemus“, înseamnă „să mergem“, „haide“. Ei bine, acest cuvânt l-am auzit în satul meu, la vânătoare. Acum poate că cuvântul bate în retragere, e chiar sigur că-i așa, dar ce fericit sunt că l-am auzit la timp, când era folosit în mod curent! Am întâlnit încă din copilărie o dovadă a originii latine a poporului nostru.

- **Prin ce v-au impresionat oșenii de ați prins un asemenea drag de ei?**

- În suflet mi-a rămas, în afară de grai și port, ținuta lor demnă și conștiința acestei demnități. Oșanul îți dă și cămașa de pe el, dar dacă vrei să-l calci în picioare, e mai bine să te lași păgubaș.

- **Dar cum de v-a venit ideea de a transforma hârtia fotografică în pagini de istorie vibrând de patriotism?**

- În 1939, într-o duminică, i-am găsit laolaltă pe bătrânii satului și i-am pozat. Mi-au dat lacrimile. Parcă aveam în față chipurile dacilor de pe Columnă. M-am simțit aureolat și am avut convingerea că am scris o pagină de istorie, fiindcă i-am fixat pe peliculă. Atunci când am avut expoziție la Dalles, în 1971, am spus celor care m-au onorat cu prezența lor: „Avem aici în București copia fidelă a actului de naștere scris în piatră a poporului român, Columna Traiană. Eu, robul Țării Oașului, am coborât astăzi din ținutul nordic ce cădea «extra muros» din ținutul Dacilor Liberi în fruntea unei solii peste veacuri aici în câmpia geto-dacică și v-am adus în cetatea lui Bucur cea mai splendidă verigă de legătură vie între ceea ce am fost odinioară și ceea ce suntem astăzi. Dacii mei s-au coborât de pe Columnă și stau azi în Capitala României socialiste cu aceeași demnitate caracteristică lor, de cetățeni liberi în țară liberă“.

- *Ați adus aminte de actualitate. Foarte bine. Mai ales că vă știu însetat să înregistrați toate prefacerile din acest ținut drag dumneavoastră. Am discutat, în aceste zile, printre alți oameni de suflet, cu doctorul Mihai Pop, directorul Spitalului din Negrești, care se află în acest oraș de 22 de ani și a fost un martor atent la toate transformările specifice unei orânduiri care-și propune să elibereze pe om de mizerie și ignoranță. Dezvoltarea aceasta s-a făcut, desigur, cu multă trudă și străduință. Au apărut cam 1000 de case noi, multe dintre ele foarte frumoase. Două licee, 4 școli de cultură generală, grădinițe, creșe, contribuie și ele la sporirea civilizației din această parte a Oașului. A crescut și nivelul de cultură – când vine o carte bună la librărie, e coadă. Cum se reflectă toate aceste schimbări în fotografiile dumneavoastră? Fiindcă nu pot să cred că sunteți interesat numai de emblemele trecutului.*

- Nu mi-a fost greu ca să-mi dau seama că și Țara Oașului va fi cuprinsă de marile înnoiri care s-au petrecut în țara noastră după cel de-a doilea război mondial. Iată, am aici nu numai embleme ale trecutului, ci și amintiri din prezentul nostru socialist, adevărate documente pentru cercetătorul de mai târziu: construirea Întreprinderii „Integrata“, a Întreprinderii de tricotaje, a Întreprinderii de in și cânepă. Am fotografiat toată platforma industrială din Negrești-Oaș. Sunt, și mă mândresc cu asta, un cronicar al zilelor noastre, iar fotografiile mele sunt pagini de letopisete care pun mărturie despre trecerea noastră prin lume.

- *Și totuși, n-ați făcut din fotografie o profesie.*

- Ea a fost destinderea mea, clipa mea de grație.

- *Care e fotografia la care țineți cel mai mult?*

- Nu m-am gândit. Poate panorama Cămărzanei. E un loc de unde dacă o contempli îți pari ție însuți un uriaș. În față țâșnesc din pământ piscuri vulcanice care înconjoară așezarea ca pe o cetate inexpugnabilă. Când am realizat fotografia, îmi venea să-mi întind mâinile ca pe niște aripi de vultur și să străbat acest colț fermecat al Țării Oașului, care, din acea clipă, mi-a rămas neșters în suflet. Îmi pare doar rău că panorama pe care am realiza-o nu spune atât de mult despre farmecul acelei „guri de rai“.

- *Vă exprimați poetic.*

- Sunt un poet al fotografiei.

- *Ce e pentru dumneavoastră fotografia?*

- Nici la asta nu m-am gândit. Asta-i culmea!

- *Vă dau un minut de gândire.*

- Stai puțin... Cred că este o frântură de timp, un moment care vine din trecut și-l fixează și merge în viitor, fiind pentru aceasta o treaptă de comparație.

- **Fotografiile pe care le executați sunt extrem de exacte.**
- Eu sunt pentru acea fotografie care e o oglindă fidelă pentru a ceea ce a fost până atunci și un termen de comparație pentru viitor.

- **Adică?**

- Să luăm de pildă un peisaj. Dacă revii peste ani în același loc și-l vei fotografia din nou, cu siguranță că va arăta altfel. La fel și cu o persoană. Eu mă mândresc că am fotografiat cinci generații din aceeași familie din Racșa. Din lanțul neîntrerupt al dăinuirii noastre, am fixat și eu pe peliculă câteva verigi.

- **Sunteți extrem de sensibil la tot ce înseamnă istorie.**

- Aceste trăiri ale mele, chiar dacă nu le-am putut împărtăși pe cât aș fi vrut și celorlalți, dacă s-ar răsfrânge asupra fotografiilor pe care le-am făcut și dacă ele ar fi vii ar tremura de emoțiile mele.

- **Pentru o fotografie e nevoie de o stare specială de suflet?**

- Nu pot vorbi decât despre mine și de aceea spun nu. Eu am aparatul la mine și, de la caz la caz, emoția vine sau nu. Dar în câteva rânduri m-am și pregătit sufletește.

- **Dați-mi un exemplu.**

- Atunci când l-am fotografiat pe moș Chirilut, cel mai bătrân om din sat. Nu vroia să se lase pozat. A trebuit să recurg la stratageme pentru a-i păstra chipul pe peliculă.

- **Asta e o indiscreție.**

- Uneori, fotografia poate să fie o indiscreție. Totul depinde de etica fotografului.

- **Nu vă tentează să faceți fotografii mai „artistice”?**

- Nu. Totuși, uneori îmi place să prind pe cer câte un nor. Este singura licență pe care mi-o permit. Un cer cu nori înseamnă destrămarea monotoniei. Călmea e că în copilărie mă temeam de furtună. Iar azi, când încep să apară norii, cunoscuții mei spun: ăsta-i timp de fotografiat pentru Ioniță.

- **Știți cui îi mai plăceau norii în fotografie?**

- Nu

- **Regretatului mare artist al fotografiei Mihailopol.**

- Într-adevăr, un mare artist.

- **Aveți multe documente care atestă pasiunea dumneavoastră pentru istorie. Care e cel care vă tulbură cel mai mult?**

- Un document din 1852. El vorbește despre șapte familii de oșeni care au refuzat rangul nobiliar și astfel n-au mai fost scutite de dările impuse de austro-ungari, numai pentru a se solidariza cu frații lor obijduiți și să fie tratați cu toții la fel. Șapte familii de oșeni din Racșa au dat o lecție de solidaritate dintre cele mai mărețe, încă o dovadă în plus că pentru

români, pentru oșeni, titlurile de noblețe, blazoanele familiale nu ajută la nimic atunci când suferința fraților este mai mare. Fapta lor i-a înnobilit în virtute și i-a ridicat pe pedestalele a căror înălțime o întrece pe cea a zgârie-norilor.

- În fond, de ce fotografiați numai aspecte din Țara Oașului, Ioniță G. Andron.

- Fiindcă am făcut un astfel de legământ încă din tinerețe. Cineva din aceste părți cutreierase Europa și avea o mulțime de poze de pe unde poposise. Dar n-avea nicio fotografie din Țara Oașului. Atunci m-am încrâncenat în mine însumi și mi-am spus că nu voi precupeți nimic ca să fac știute locurile unde am văzut lumina zilei. De-atunci am străbătut în lung și-n lat satele și orașele din Țara Oașului și tot ce mi s-a părut mai interesant am încercat să fac cunoscut și altora cu ajutorul fotografiilor mele. Când mă uit însă în urmă, mi se pare că n-am făcut mai nimic. Și-atunci iar îmi iau aparatul de fotografiat la gât și o pornesc la drum, ca să văd ce mai lipsește din cataloagele mele, pe lângă ce fapt de viață am trecut nepăsător, din oboseală, din neștiință, din grabă. Cât mă vor ține puterile, n-am să renunț la asta niciodată. E cel mai drag lucru pe care îl am din clipa în care am înțeles cine sunt și care e rostul meu pe lume. Oricât de mic ar fi el, nu-l voi părăsi niciodată. Ar însemna să-mi uit legământul. Iar oșenii nu și-l calcă niciodată.

(În „Flacăra”, 20 feb. 1987)

Ovidiu SUCIU:

O enciclopedie a Țării Oașului scrisă cu lumină

Oricât de locali-patrioți ar fi ca oșeni, intelectualii ridicați de pe aceste meleaguri (și nu sunt puțini) – mă refer la cei cu șanse de afirmare într-un domeniu – au părăsit vatra îndreptându-se spre marile urbe, spre șanse, dar revenind mereu în vizite, cu orice prilej posibil, răspunzând chemărilor ancestrale. Există însă un fiu al acestei „țări“ care de mic și până azi – fiind deja pensionar – a rămas statornic, credincios, Oașului, chiar dacă meseria de avocat l-a obligat în ultimii ani să lucreze în municipiul Satu Mare; a preferat, însă, să facă naveta din Negrești-Oaș, decât să se mute de acolo. Pentru un om cu vocație de etnograf și istoric cred că este un privilegiu să se nască și să-și petreacă copilăria (foarte exact cuvântul „petreacă“) în satul Racșa – cel mai conservat sat oșenesc, în care IONIȚĂ G. ANDRON a avut șanse să vadă ca într-o carte generos deschisă rădăcina acestui neam. Și acum, încă, liniile primare și cardinale etnofolclorice se mai pot descifra acolo, unele rămânând limpezi și clare ca apa izvoarelor. Intuind o valoare de document (și, pentru el, sentimentală, în același timp), Ioniță G. Andron a găsit modalitatea de imortalizare a acestui „prezent milenar“ (de a cărui valoare devenise conștient), înarmându-se cu un aparat fotografic pe care nu l-a părăsit de mai bine de o jumătate de secol. Și astfel, bătând cu pasul sute de kilometri în decursul anilor, s-a născut „arhiva“ documentară etnografică (dar și artistică, cu duble înregistrări: pe peliculă și în suflet), care ocupă una din camerele locuinței sale din Negrești-Oaș, în care peste 70.000 de cadre de film fotografic sunt ordonate, sistematizate, fișate exemplar, astfel încât în câteva clipe I. G. Andron poate găsi orice imagine de care are nevoie ori e solicitată.

Pătrund cu emoție și respect în acest sanctuar al artei și științei, rugând gazda să facă oficiile de ghid și să accepte o firească și necesară discuție din care notez în cele ce urmează.

- Ioniță G. Andron, ce-nseamnă „acasă“ pentru dvs.? Ce înseamnă, de fapt, „OAȘ“?

- Oricât de departe s-ar afla un pământean în spațiul cosmic, fie chiar la ani lumină depărtare, sunt convins că s-ar gândi la Terra și-ar avea nostalgia acesteia; tot așa, oriunde m-aș afla pe această planetă gândul mi-ar fugi la țara mea, după cum am constatat de mai multe ori. Oriunde m-am aflat în țară, gândul mi-a zburat și m-am dorit în acel loc al cărui nume se cuprinde îngemănat în două cuvinte (cele mai scumpe inimii mele): ȚARA OAȘULUI. Și cu aceasta răspund la prima parte a întrebării, pentru că

pentru mine acasă înseamnă „Țara Oașului“ – locul unde am respirat prima oară, locul în care am deschis ochii și am văzut pe cei din jur, dar mai ales locul unde am început să iubesc oamenii și locurile – rășeni și peisajul acestui sat, cu alte cuvinte, oamenii Țării Oașului. Am convingerea că tocmai acest atașament indestructibil dintre mine și oamenii acestor locuri, dintre mine și peisajul cuprins între crestele de dealuri și munți, care delimitează perfect acest colț de țară, această căldare oșenească, sau așa cum spun geografilor: cea mai tipică depresiune intravulcanică, mă face să nu mă simt nicăieri acasă decât aici, iar acest atașament să nu credeți cumva că ar fi un corolar al senectuții. L-am avut din fragedă pruncie, când, în nenumăratele mele hoinăreli prin satul meu (mama îmi zicea „ingineru’ ulițelor“ și „ulicău“) reveneam cu cea mai mare dragoste la casa părintească. Când drumurile vieții m-au purtat pe la orașe, prin școli, pe la universitate, și de-acolo mă doream acasă, iar când valurile vieții m-au dus cu slujba în altă parte și de acolo tot după Țara Oașului tânjeam. În vacanțe, lumea era a mea. Tot așa când făceam naveta de la serviciu, zilnic, aveam aceeași bucurie ca și în pruncie și sunt convins că această amăgire mi-a făcut mai ușoară viața... În ceea ce privește a doua încrângătură a întrebării, „ce înseamnă, de fapt, OAȘ“ cer să fac o precizare de la bun început: eu niciodată n-am folosit noțiunea de „Oaș“ decât pentru a o combate și iată de ce: de când mă știu și până azi, nu am auzit niciodată niciun oșan, indiferent din care așezare, care să fi folosit cuvântul „Oaș“ spre a-și arăta locul de baștină. Dacă aș fi fost întrebat înainte de a se fi înființat raioanele, înainte de actuala arondare administrativă cu județele, aș fi propus ca numele acestui raion să fie „Țara Oașului“. Iată de ce. Departe de mine gândul că această denumire ar duce la o scindare, la un fel de separatism, ci doar la o individualizare, o accentuare a specificului acestui colț de țară, așa cum e Maramureșul, Lăpușul, Chioarul (ca să nu mă refer decât la cele mai apropiate) și acestea pentru a face mai completă, mai unitară noțiunea noastră de „țară“, care, la rândul ei, luată ca întreg, are părțile sale componente, rămase ca denumiri de cine știe când. În definitiv, nu numai marile noastre provincii (dintre care doar una se numea Țara Românească) ca și fiecare așezare, fiecare sat erau în felul lor mici Români, nuclee care conțineau în esență patria unică, de care aparțineau sufletește, chiar și înainte de marea Unire. Pentru mine Oaș înseamnă „țara oașelor“, adică a acelor defrișări, despăduriri, pe care le-au făcut moși-strămoșii oșenilor în satele lor, în imediata apropiere a acestora. Avem norocul că se mai păstrează până în zilele noastre denumirea de „Oaș“, în Munții Sebeșului, deci în mijlocul, în inima statului dac centralizat, așa că am certitudinea că noțiunea de „Țara Oașului“ își are în acest sens semnificația, motivația.

Poate nu vă satisface răspunsul meu, deoarece m-ați întrebat de „Oaş“ și am vorbit de „Țara Oaşului“, dar aceasta e convingerea mea.

- Dimpotrivă, ați adus o clarificare foarte interesantă și necesară, demnă de reținut... Scopul mărturisit al vizitei mele la dvs. este o discuție despre fotografie, dar s-o luăm puțin mai pe ocolite, căci celelalte prezențe artistice, documentare, din casa dvs. sunt la fel de tentante. Aveți o bogată colecție de ceramică, una de textile. V-am ruga să le prezentați...

- Nu aş putea spune că am o colecție bogată de ceramică, dar îmi dau seama, cu trecerea timpului, că dispun de câteva exemplare de blide de lut într-adevăr valoroase. Mă refer la cele mai vechi, lucrate în tehnica zgrafitto, care datează de cel puțin un secol, și de câteva exemplare tot foarte vechi, din perioada când s-a trecut de la tehnica amintită la cea a ornamentației prin corn. Dacă mica mea colecție are totuși o caracteristică, este apartenența ei la ceramica de Vama. Se poate urmări aci evoluția acesteia în timp, având alături și blidele vechi, altele de la începutul veacului, din perioada interbelică și până la exemplarele lucrate în ultimul timp, când cuptoarele tradiționale din piatră de râu (care se încălzeau cu lemne) au fost înlocuite cu altele, moderne, care dezvoltă temperaturi mult mai ridicate. Aceasta are însă repercusiuni negative asupra calității artistice: deja albul imaculat de pe blidele vechi nu-l mai găsim, fiind modificat în alb-gălbui, ceea ce pe mine mă supără. Am satisfacția că în 1977, toamna, când s-au pus bazele unei secții noi de ceramică la Vama, la Cooperativa meșteșugărească „Prestarea“ din Negrești-Oaş, am îndrumat pe meșterii olari în a respecta tradiția vechilor lor antecesorii, care au reușit să realizeze exemplare excepționale care le-au adus comenzi masive pentru străinătate. De fapt, eu ridicasem la o ședință – organizată la centrul de regiune Maramureș – problema ceramicii de Vama, dar propunerea mea a fost privită cel puțin sceptic, eu fiind considerat un retrograd, care, în loc să văd noul – (vesela emailată), am rămas la lutul depășit... S-a văzut cine a avut dreptate până la urmă...

Când eram copil foarte mic, pe pereții fostei noastre încăperi, la școala din Racșa, unde locuiam, mama fiind învățătoarea satului (singurul cadru didactic de aci din 1916 până în 1924) a fixat pe niște cartonașe albe câteva umere de cămăși femeiești și bărbătești. Credeam că sunt cele mai frumoase decoruri ale unui interior. Au trecut ani, mulți ani și, după ce am revenit în Țara Oaşului, la Negrești-Oaş, prin 1956, mi-a venit în minte vechea dragoste a mamei pentru arta populară și mi-am amintit că, în cadrul „Lunii Sătmăruului“, chiar eu am ajutat la organizarea Pavilionului de artă populară, când mi-au trecut și mie prin mână atâtea nestemate ieșite din mâinile de aur ale oșencelor. Dintr-odată, s-a trezit în mine dorința fierbinte

de a continua ceea ce a început mama. Mi-am dat seama atunci că, de fapt, dragostea pentru arta populară a zonei se încuibase în mine de foarte mult timp, că a zăcut undeva într-un străfund al inimii în stare latentă și a lipsit doar o scânteie care să o reaprindă. În relativ scurt timp am devenit „milionar“, multimilionar de împunsături mărunte de ac cu ață colorată, care încântă ochii, delectează inima, înalță sufletul spre culmile artei țărancelor noastre. Dacă eram emoționat atunci când, în tinerețe, primeam de la câte o fată un semn neînsemnat de mărtișor, oare cât de emoționat ar fi trebuit să fie feciorul care primea de la o fată câte-o „straiță de-a ore“, adică cea pe care o purta doar de câteva ori într-un an? Și mă gândesc că în fiecare erau urmele fascinante ale celor peste o sută de mii de împunsături cu acul și ața – o sută de mii de semne de dragoste. Cred că e vorba de niște recorduri absolute. Feciorul mulțumea în public s-audă tot satul, țâpura la dans în timp ce juca dezlănțuit cu dragostea lui: „*Pe băierul străiți mele / Scrisu-ț-ai numele lele*“ deși artista, ne-ntrecuta artistă, care doar pe ea însăși s-a-ntrecut, nu cunoștea semnele scrisului, nu știa citi dar cunoștea și stăpâna acea mare lumină, tumultoasă în revărsare de frumos, pe care o materializa construind monumente; da, monumente, cu neînsemnatul ac. Am o seamă de astfel de monumente care vorbesc singure, iar dacă unii dintre vizitatori nu le înțeleg „vorbele“, caut să-i ajut să le înțeleagă. Am convingerea, care nu mă va părăsi niciodată, că aceste nestemate vor trebui restituite culturii românești. Avem datoria aceasta noi, cei de azi, în memoria celor care le-au făcut, arta lor integrându-se, prin specificul național, în universalitate.

- *Deși e tentantă discuția despre fotografii, să mai zăbovim puțin la textile. Profit de competența dvs., de cunoașterea evoluției acestora. Cum apreciați această transformare (unii vorbesc de involuție) în costumul popular, privind lungimea pindileului, cromatica care se-„ntunecă“...*

- Eu stau și privesc colecția mea care se-ntinde liniștit, pot spune, pe circa 80-100 de ani. Perioada de explozie de frumos (poate așa ni se pare nouă, poate mie) a fost cam între cele două războaie mondiale, respectiv în partea a doua a epocii interbelice. Menționez că pieptarul care azi este ornamentul principal al cămășii femeiești a apărut numai la începutul României Mari, în perioada imediat următoare Unirii. Una dintre explicații ar fi că, totuși, oșenilor le-a fost ceva mai bine decât înainte, au avut posibilități ceva mai mari. Dacă privim costumul oșenesc actual, fie în dimensiuni, fie în colorit, observăm un lucru foarte interesant: scurtimea fustei este o imitație a ruralului față de urban: a fost „mini“ la oraș – a ajuns și aicea. Nu e mai puțin adevărat că unele femei chiar din satul meu natal au fost de-a dreptul scandalizate când au văzut această scurtare a pindileului până deasupra genunchilor, căci normal ar fi fost, apoi, ca în perioada

noastră de stare bună, de lumină, când noaptea oșenească a fost alungată din casele oșenilor, când ulițele cele noroioase au fost pietruite și asfaltate, ar fi fost normal ca aceasta să ducă la o deschidere a culorilor, la luminarea lor și, când colo, observăm altceva: că acestea se închid și devin aproape monocrome: mult negru, foarte puțin brun închis, roșu închis. Nu e mai puțin adevărat că densitatea acestora e enormă; e fantastic ce se pune astăzi pe o cămașă, pe o straiță față de ce se punea înainte. Privitor la model: încărcătura este așa de mare, de densă, încât devine foarte greu să te descurci în descifrarea modelelor. E o supraaglomerare ca în centrele urbane unde nu mai poți deosebi un om pe stradă, ca într-un furnicar. E ca și cum un doctor constată o boală, dar găsește o evoluție cu totul inexplicabilă a acesteia...

- Au fost introduse și măregele în ornamentală.

- Am văzut măregele de sticlă policromă cu care sunt făcute nu numai straița, ci și baierul acesteia, gulere întregi de pindileu. E adevărat că și culoarea măregelelor este foarte închisă, încât numai de aproape se pot „descifra“.

- Sunt și grele, cântăresc mult.

- Enorm de grele. Sunt grele și pindileauăle chiar fără măregele. Întâmplarea a făcut ca o femeie care avea un costum foarte frumos să constate la o vecină a sa unul asemănător. Din acel moment, femeia nu a mai purtat costumul. L-a jertfit; mi-a dat șansa de a-l obține în colecția mea. Are kilograme întregi de lucru de mână.

- Povestiți-ne ceva deosebit din viața dvs. (În sinea mea fac pariu cu mine însumi că tot despre Oaș va fi vorba)...

- Dacă-i întrebare, așteaptă răspuns... Eram copil cam de 8 ani. Într-o dimineață de primăvară, după o ploaie caldă, am ieșit în pădure unde am văzut o rămă, iar după ea urma pe unde s-a târât. Am fost de-a dreptul obsedat de aceasta și mi-am luat în sinea mea un angajament pe care acum îl divulg, la 60 de ani de atunci: să rămână și după mine o urmă cel puțin ca și cea lăsată de rămă. Singura care poate da răspunsul este viața însăși...

- Fiți siguri: ați lăsat și veți mai lăsa însemnate urme...

- Vara lui 1939. La balul studenților din Țara Oașului care s-a ținut la Băile Bixad, întâlnindu-mă cu un mare fotograf amator din Negrești (care mi-a văzut câteva fotografii) m-a invitat la el să-i văd laboratorul foto. Cel mai mult mi-au curs ochii pe aparatul de mărit. La Racșa îmi confecționasem din traforaj un aparat de mărit neutilizabil din cauza lipsei de ... curent electric. Omul avea acolo multe albume cu fotografii dintr-o excursie în circuit în Europa. Mi-a recomandat revista „Fotografia“, la care m-am abonat de-atunci. Un lucru m-a mirat peste măsură: din noianul de fotografii nici una nu era cu oșeni, și-atunci, în acel loc, în sinea mea am

rostit un legământ: să băătoresc în continuare cărările Țării Oașului, să fotografiez oamenii și locurile ei și să le fac cunoscute țării și lumii așa cum sunt.

- *Visul vi s-a împlinit la modul superlativ!*

- Acum, la vârsta a treia, pot spune că mi-am ținut făgăduința, că am călcat și calc pe orizontală și pe verticală Țara Oașului, dar parcă nu suficient, și dacă n-am fost în stare să ating înălțimile sufletului oșanului (oricât de sus m-am înălțat) și nici să-i ating străfundurile (oricât de jos am coborât), am căutat, totuși, să-l cuprind în largă mea îmbrățișare, scriindu-l cu lumină...

Septembrie 1940. În ziua când armata horthystă a ocupat Țara Oașului, veneam cu tata și cu cei trei frați spre casă din comuna vecină. Când am părăsit șoseaua și-am luat-o pe cărarea băătoară ne-au apărut în fața ochilor dealurile și poalele Racșei și parcă ne-am simțit alții, mai acasă. Deși fiecare își ducea gândurile lui, cele mai grele cred că erau ale tatei, dar cel mai zbuciumat eram eu, căci mă găseam mai aproape de pragul vieții. Toți tăceam. Când am pășit în hotarul satului, ne-am pomenit într-un rând, cu tata între noi, eu fiind la dreapta lui. Sesizând și el apropierea noastră, unirea noastră, fără să scoatem niciun cuvânt, ca la o poruncă venită de la un glas din străfundurile istoriei – în care s-au unit, s-au filtrat, s-au condensat toate durerile Transilvane – la un semn pornit de la dânsul, ne-am prins cu brațele vânjoase pe după cap începând să tropotim o roată feciorească nemaipomenită. La început, la primii pași când am izbit torențial glia de sub noi, cu o înfocare și o îndârjire de care n-am mai avut nici până atunci și nici de-atunci încoace parte, din ochii fiecăruia câteva lacrimi au stropit glia. Dar acestea au trecut. Niciodată nu mi-am putut da seama cât a durat dezlănțuirea noastră: câteva clipe sau toată istoria noastră de până atunci... Ochii mi s-au limpezit apoi și așa, tropotind, am trecut în hotarul satului, am trecut într-al nostru, iar tata ne-a îmbărbătat cu glas emoționat, cum niciodată nu l-am auzit până atunci: „Nu vă temeți, feciorii tatei; bine va fi, neamul nostru nu pierе!“... Sunt sigur că nu putea fi descoperit un alt tonifiant care, în acea stare deprimantă pe care o trăiam în clipa în care s-a rostit împotriva neamului nostru osânda de la Viena, să fie ștearsă, anihilată, de altceva decât de un ritual de dans venit de la strămoșii noștri daci, de la obârșii. Ne-am simțit și mai legați de acest pământ, de acești oameni, care ne-au făcut să ne redobândim încrederea în noi, să revenim la verticala vieții care, parcă, începuse să se clatine. Am simțit că această forță ne vine de la Racșa, de la această vatră care ne-a fost cel mai puternic scut. Acesta a fost momentul decisiv în care am luat hotărârea definitivă de a rămâne alături de răcșeni, alături de oșeni, împărțind soarta care ne va fi dată. La acea oră, bătrânii satului meu, acei „măreți sfenici ai regilor daci“ îi aveam „scriși cu lumină“; de asemenea, și „marele preot“,

sfătuitorul acelorași regi îl scrisesem în același mod, doar cu două săptămâni mai înainte, la Bixad. Venind acasă spre Rața mi-am pipăit de mai multe ori straița pentru a mă convinge că am acolo aparatul de fotografiat în care aveam o peliculă pe care am fixat chipul măreț al bătrânului Finta Văsâi a lu Văsâiu Todorii Pupăzâlă din Bixad, în care am văzut pe Zamolxis reîncoronat, descinzând între urmașii dacilor liberi pentru a le fi povățuitor în încercările grele ce vor urma. Fără să fi știut, bătrânul a fost una din marile figuri care, în cei patru ani care au urmat, m-a ținut strâns legat de Țara Oașului...

- Și în sfârșit, plăcut și inevitabil, am ajuns la fotografie. Văd aici la dvs. albume legate frumos. După câte știu, sunt organizate tematic.

- Da. Înainte cu zeci de ani, când n-aveam niciun fel de literatură de specialitate la-ndemână, am ajuns la concluzia că fotografiile etnografice ar putea cuprinde următoarele capitole importante: aspecte din Țara Oașului – unde ar intra arhitectura, portul popular, cu chipuri de oșeni, oieritul, nunta, datini la marile sărbători, ocupații. În afară de aceasta, fiind un pasionat vânător și excursionist, am mai împărțit clișeele în trei mari clasoare: la schi, excursii, vânătoare. Apoi: familiale, la muncă de folos obștesc cu colegii ș.a.... Aceștia, pe parcurs, li s-au mai adăugat și altele cu imagini noi, la care în tinerețe nici nu îndrăzneau să mă gândesc că le voi întâlni cândva în Țara Oașului. Astfel, am fotografiat dezvoltarea Negreștiului și platforma industrială a acestuia – fotografii strânse în albume: Întreprinderea de In și Căneapă, Fabrica Tricotex, Fabrica de Utilaj Minier și Tehnologic, Centrala Termică, Sectorul de Industrializare a Lemnului Bixad, - toate de la cota zero până la intrarea lor în producție, dezvoltarea și diversificarea acestora. Apoi, am fotografiat și obiective noi, ca de ex.: Baza sportivă de iarnă de la Pietroasa, cu Pârția de schi, care este în curs de amenajare și aș fi bucuros să ajung ceasul să văd telecabina urcând până în vârful muntelui. Deoarece am avut fotografiate multe monumente arhitectonice în lemn, m-am gândit că ar fi bine să am și o evidență a acestora (fotografii care depășesc cadrul Țării Oașului) și-am întocmit catalogul acestora intitulat „Monumente istorice din Nord Vestul Transilvaniei“, care cuprinde în afara monumentelor din județul Satu Mare (pe care trebuie să le completez) și cele din județele Maramureș și Sălaj, - trei județe care formează nord-vestul Transilvaniei. Până în 1944 toate clișeele cu conținut etnografic le-am reprodus în copii de contact și le-am catalogat. Numărul lor de ordine corespunde cu clișeul respectiv din fototecă. Am continuat și continui evidența acestora, fiecare film avându-l notat și păstrat în clasoare confecționate de mine. Nu am reușit să țin pasul cum doresc copiind și catalogând toate clasoarele, dar am continuat cu clișeele late până în 1970, mergând în continuare cu numerotarea la următoarele capitole: „Portul popular și țâpurituri din Țara Oașului“, „Aspecte din Țara Oașului“, „Nunta“, „Oieritul“ și „Ocupații“. Ele se ridică

la câteva mii. Această evidență nu o am și la filmele înguste. În afară de aceasta am filme color negativ și diapozitiv color care se pretează admirabil la proiecții.

- Care sunt imaginile foto la care ți-neți cel mai mult ? Probabil au o istorie a lor, fiecare....

- Vai ce inimă de piatră ai, de mi-ai pus o asemenea întrebare! Zici la urmă: „Probabil au o istorie a lor, fiecare.“ Nu probabil, ci aievea. Desigur, întrebarea e dintre cele mai grele și mă tem că voi fi nedrept cu atâtea și atâtea icoane care-și reclamă dreptul să fie amintite. Cu riscul de a fi un tată vitreg, amintesc; „Bătrâni din satul Racșa“ 1939, „Din leagăn începe amarul“ – 1940, „Marele preot“ – 1940, „Cămărzan cu tăciunile“ – 1939, „Urmașii lui Coresi“ – 1939, „Diacul“, „Ciobanii Gutinului“, „Decebal“, „Fuga cu paștile“, „Gioconda Oașului“, „Teodora, împărăteasa Bizanțului“, „Alai de nuntă“, „Sfidarea cuceritorilor“, „Moș Chiriluf“, „Panorama Cămărzăni“, „Panorama Țării Oașului“ și câte și câte altele.... Poate nici cele de mai sus nu mi le-am amintit în ordinea intensității trăirilor emotive pe care le-am avut atunci când am apăsător pe declanșator.

- Să răsfoim puțin cartea de impresii; de fapt Cărțile de onoare. Sunt, după câte se vede, strânse în 4 volume până acum. Să răsfoim și să notăm dintre acestea.

- În *Cartea de impresii* semnează mulți, foarte mulți, deși nu toți cei care mi-au trecut pragul casei și-au văzut colecția mea. Dacă-ăș pune una lângă alta țările din care am avut vizitatori aș face un lanț cu multe verigi care ar face înconjurul Terrei în emisfera boreală. Deci din Europa aproape toate țările, SUA, și până dincolo, de la Soare Răsare, Japonia. Cele 4 volume vă stau la dispoziție. Alegeți! V-aș recomanda să ne oprim, totuși, la compatrioți. Țin să amintesc împrejurarea și impresia unui prof. univ. de la Sorbona, pe care mi-a comunicat-o în fața tabloului „Sfetnicii lui Decebal“: „Dacă în toată viața dvs. ați fi făcut o singură fotografie și aceea ar fi fost aceasta, merita să fiți trecut în analele fotografiei“. Și a continuat: „Și nu pentru că bătrânii ar avea similitudini cu strămoșii dvs. daci, ci pentru că sunt niște oameni cu totul deosebiți, iar tabloul ar merita să fie expus în Muzeul Omului din Paris, unde ar sta cu cinste“... Desigur, asemenea aprecieri m-au bucurat.

„Cu mulțumiri aduse D-lui Ioniță Andron pentru tot ce ne-a arătat, cu emoționantă evocare a oamenilor unici din Țara Oașului; a maiestuoasei lor înfățișări și minunatele opere de artă create de-a lungul anilor în statornica lor iubire de neam și tradiție. Sper să revin în aceste locuri apărate cu atâta devoțiune de uitare și urgia timpului.“

18 mai 1977,

Ștefan Milcu

„Pentru tot monumentul acesta, clădit clișeu peste clișeu, dar mai ales cu înțelegere pusă peste înțelegere, mulțumește Liviu Ciulei“

15 noiembrie 1970

„În loc de prefață pentru un album al Țării Oașului – pe care talentul – pasiunea – perseverența autorului îl reclamă.“

15 aprilie 1968,

Titus Popovici

„Este atâta suflet în fiecare fotografie, în fiecare obiect și poate aceasta dă valoare, demnitate și frumusețe spirituală acestei colecții. Din toată inima, calde felicitări!“

acad. prof. dr. ing. Radu Voinea

„Fără oameni ca I. G. Andron... nu am putea vedea – concentrate în esențial – dovezile de genială creativitate ale meșterilor din poporul nostru... Ca fotograf, D-sa a păstrat și intensificat înțelegerea pentru specificitatea vieții locale, pentru stilul de viață al oșenilor. Îl felicit pentru fotografiile sale, ce îmbină autenticitatea cu arta... Aici vorbește cultura străveche – a poporului, se exprimă arta de ieri și aspirațiile celor de mâine.“

26 mai 1967,

Petru Comarnescu

„Am să revin cu mare plăcere în această casă unde se află Oașul.“

D. R. Popescu

„Tovarășului I. Andron, cele mai calde felicitări pentru pasiunea sa demnă de toată lauda în păstrarea tradițiilor românești.“

6 aug. 1971,

Prof. Manea Mănescu

„Cu oameni ca Ioniță Andron acest neam nu pierde.“

20 oct. 1981,

A. Păunescu

„... la domnul Ioniță Andron, acest ambasador de virtute și datină și frumusețe oșenească... valoroasa-i operă, care-i de o viață de om și va dura, nu mă îndoiesc, și dincolo de întinderea de compas a biografiei lui Andron, curgând – limpede și tare – în viitorime.“

17.9.71,

Pop Simion

- V-a apărut în Editura Dacia un album despre Țara Oașului. Ce e drept: cam târziu. Îl meritați mai de mult...

- Dacă mă gândesc că de la prima mea publicație – tot cu temă de etnografie din Țara Oașului, intitulată „Priveliști dintr-un colț de țară“ – 1942, deci anii de ocupație horthystă, în care scrisul românesc era așteptat

ca pâinea caldă de mulțimea de români din Transilvania nordică și până-n 1977, - au trecut 35 de ani, deci sub acest aspect al unei împliniri, desigur, am avut o mare satisfacție. Aceasta a fost dublată și de faptul că a apărut în editura clujeană, în orașul universității mele, în care am visat în anii tinereții înjghebură unei fototeci și unde, de fapt, am și început-o... În ceea ce privește reproducerile, zincografia albumului, trebuie să fac următoarea precizare: am predate numai fotografiile-martor, urmând ca cele ce vor fi selecționate pentru album să le măresc la dimensiunile adecvate și pe cea mai bună hârtie. Am tot așteptat până când m-am pomenit cu un telefon de la editură că albumul e tipărit și am primit apoi un exemplar. Am rămas uimit cât de bine au reușit majoritatea reproducerilor, dar totodată am avut și străngeri de inimă văzând unele retușuri care nu fac cinste Întreprinderii Poligrafice „Filaret“ București.

- Spre cinstea dvs., pe merit, v-au fost reproduse fotografiile în lucrări de referință, de valoare națională.

- Am marea bucurie a vieții că unele dintre fotografiile cu încărcătură istorică au fost publicate în lucrări de specialitate. Astfel în lucrarea „Formarea poporului român“, Ed. Scrisul Românesc, Craiova, 1973, a lui Const. C. Giurescu, am 6 fotografii, în „Istoria românilor din cele mai vechi timpuri până azi“, Ed. Albatros, 1971, a lui Const. C. Giurescu, precum și în ediția a doua a aceleiași lucrări – 4 fotografii, - toate ilustrând continuitatea daco-romanilor în spațiul carpatic, la hotarul de nord al țării; precum și în „Istoria Românilor“, vol. I al același autori – 6 fotografii. Referindu-mă la fotografia „Sfetnicii lui Decebal“, am marea satisfacție că a apărut și în mai multe reviste din țară: „Argeșul“ – Pitești, „Cronica“ – Iași, „Familia“ – Oradea, „Tribuna“ – Cluj-Napoca, „Flacăra“, așa că numărul reproducerilor acesteia ajung la peste 500.000 exemplare și nu mă îndoiesc că ea a ajuns, prin „Istoria“ Giureștilor în foarte multe biblioteci de pe glob.

- După câte știi, în afară de fotografierea (și nici asta nu e puțin) imaginilor de viață, sunteți preocupat de citirea, descifrarea, interpretarea acestora, în viziune socio-istorică...

- Și la această întrebare răspunsul e afirmativ. Această interpretare a fotografiilor mai deosebite s-a născut în mine în momentul scurt al fixării imaginilor pe peliculă, timp măsurat în fracțiuni de secundă, care pe urmă, așa ca și mirabila sămânță, au germinat, s-au dezvoltat și, cu timpul au primit contur care a condus la adevăruri ce ilustrează momente din zbuciumata noastră istorie. În acest sens, citez câteva imagini: „Din leagăn începe amarul“, „Dacii montibus inhaerent“, „Fuga cu păștile“, „Cămărzan cu tăciunile“, „Eu îmi apăr sărăcia“, căreia îi mai zic „Geneza

Mărășeștilor“. Vă pun la dispoziție textele respective din care puteți selecta...

(Păcat că spațiul nu permite reproducerea acestora. Sunt pagini de proză realistă, metaforică, încărcate de dramatism și poezie, de asociații inedite de gândire, în care umanismul autorului, dragostea pentru oșeni este primul și ultimul scop.)

- Ați încercat să vă așterneți gândurile pe hârtie, la dimensiuni mai mari, care să constituie material pentru volume? Merită să o faceți. Sunteți un om care cunoaște foarte multe și știe să le și spună frumos...

- Da, însă nu atât gândurile, cât amintirile legate de marile pasiuni ale vieții, care în ordinea cronologică au fost: vânătoarea, turismul și fotografia. Și cum vânătoarea o făceam în majoritatea cazurilor însoțit de răcșeni, și totdeauna de oșeni, amintirile mele de vânătoare însumând 500 pag. dactilografiate, sub titlul „Vânătoarea, odinioară, în Țara Oașului“, unde în capitolul introductiv m-am ocupat de sociologia acesteia în acest colț de țară. Ea ar forma un capitol din lucrarea pe care aș dori să o scriu despre Racșa: „Racșa – Țara Oașului – vatră de neam, leagănul și scutul vieții mele“. Până acum am scris un volum ce înmănunchează trei capitole: Istoria așezării, istoria școlii și istoria bisericii. Mai am unele capitole terminate: portul popular din Racșa, mâncăruri tradiționale, în faza de finisaj am „Nunta“, urmând apoi altele – oieritul, datini la naștere, înmormântare, arhitectură tradițională și viața nouă în Racșa. Lucrarea ar constitui o monografie a unui sat oșan, ar constitui un îndemn; o trambulină pentru specialiști, de a o extinde asupra întregii zone. Bineînțeles, toate capitolele ar fi ilustrate cu reproduceri autentice din fototeca mea, care ar ridica valoarea de document a modestei mele strădanii. În materie de turism am două manuscrise: „Glasul apelor de munte“ – cu excursiile și gândurile mele în preajma cascadei care se ascund în munți, și „Prin Țara Oașului și munții ei“ – un ghid turistic al zonei. În materie de fotografie, am manuscrisul „Țara Oașului – universul fotografiei mele“ – 250 pag. dactilografiate...

- V-am văzut de mai multe ori colecțiile, v-am citit cărțile de impresii, am reținut aprecierile superlative semnate de personalități ale culturii românești cât și oameni de seamă de peste hotare. Consider la rândul meu că ceea ce ați făcut este și va rămâne un monument de spiritualitate (atât ca realizare fotografică, cât și ca valoare documentară, ca semnificație.) Alături de aceste aprecieri, ce credeți dvs. că ați realizat prin ceea ce ați făcut?

- Cred că am prins o clipă de veșnicie oșenească.

- Vă mulțumesc și sper că vom avea ocazia să mai dialogăm pe baza unui material nou pe care îl veți pregăti.

- Desigur. Mulțumesc și eu...

(în „*Drumuri prin Oaș*“ Dacia, Cluj-Napoca, 1989)

Articole despre Ioniță G. ANDRON. Evocări

Ion MUȘLEA

PRIVELIȘTI DINTR'UN COLȚ DE ȚARĂ

E titlul neașteptat al unei admirabile plachete apărută la Oradea-Mare, în anul acesta. Autorul ei e studentul teolog Ioniță G. Andron, iar „colțul de țară”: minunata noastră Țară a Oașului.

Editarea s'a făcut „sub oblăduirea și cu binecuvântarea I. P. S. Dr. Iuliu Hossu, episcop și administrator apostolic”, la Tipografia „Grafika” din „Nagyvârad”²⁶. Placheta costă abia 80 fileri și „se află (de vânzare) la seminariile române unite din Kolozsvár și Nagyvârad”.

Nu sunt mai mult de 8 pagini de text și 14 planșe, cu 27 de reproduceri. Dar cele câteva pagini te lasă să înțelegi atât de mult, iar reproducerile îți aduc aminte de și mai multe...

După o scurtă prezentare a Țării Oașului și amintirea obârșiei dacice a locuitorilor ei, sunt pomenite, în caracteristicile „șipurituri” oșenești, cele mai interesante sate ale ținutului:

Mândră din Cărmădzana

Ce mi-ai dat din mâna ta

Că nu te mai pot uita?

Mai mult de jumătatea paginilor de text e închinată „Paștilor la Oșeni”. Ni se arată ce se face în cele câteva zile dinainte și de după Învierea Domnului, și descrierea obiceiurilor putem spune că aduce contribuțiuni reale la cunoașterea folklorică a ținutului, cu câteva lucruri încă nerelevante până astăzi (bețișorul cu care se desenează motivele de pe ouăle încondeiate se cheamă „căscă”; toaca se bate în cele trei zile de Paști fără încetare, iar în aceleași zile biserica însăși se numește „toacă”: învârtesc toaca” însemnează „înconjoară biserica”).

Dar partea cea mai prețioasă a cărții o formează cele 27 de reproduceri mari (13x18-cm.). Cele mai multe sunt prinse cu atâta simț de artă fotografică, încât constituie o adevărată revelație. Fotografiile încep cu „Priveliștea generală a Țării Oașului” și continuă cu „Clăcașii în drum spre sat”, cu sapele pe umăr. Alte reproduceri, ca Grăpatul, Secerătorii, Ultimul snop, Moara de apă, Vătaful, ne arată câteva din ocupațiile locuitorilor. Grupul de „Bătrâni în biserică” e una din cele mai frumoase fotografii românești ce am văzut. Chipurile lor păstrează, într'adevăr o demnitate

²⁶Oradea Mare

străveche, în reculegerea cu care ascultă slujba. Iar „Danțul mărunților” ne arată un minunat joc de copii sburdalnici și sănătoși. Aproape jumătate din fotografia ilustrează textul privitor la obiceiurile de Paști — în special acela al ciocnitului ouălor roșii. E o înșiruire de chipuri fragede de fete svelte, de feciori sdraveni, de copii frumoși — că nu te mai saturi privindu-i. ..

Cum să mulțumim P. S. S. vlădicăi Iuliu Hossu că a ajutat tânărului Ioniță Andron scoaterea la lumină a acestei minunate plachete? Și cum să-i îndemnăm să continue cu prezentarea și a altora din ținuturile și oamenii dragi, pe care-i avem mereu în amintire și în gând ...?

(în „*Transilvania*”, organ al Astei, Sibiu, nr. 6,
iun. 1942, pag. 500-501)

D. P- CRONICA LITERARĂ

Ioniță G. Andron:

PRIVELIȘTI DINTR'UN COLȚ DE ȚARĂ.

Nagyvárad 1942. Prețul: 0'80 P.

Iată un caiet și frumos și folositor. Frumos fiindcă-i cu chipuri - și folositor fiindcă ne dă prilejul să cunoaștem unul dintre cele mai pitorești colțuri ale Ardealului de sus, Țara Avașului.

Cele opt pagini introductive ne înfățișează sumar așezarea geografică a ținutului și trăsăturile osebitoare ale simpaticilor și atât de originalilor oșeni.

Autorul ne arată mai ales profunda evlavie a Românilor din acest colț de țară, evlavie întrupată atât de plastic în interesantele lor datini religioase din preajma sfintelor Paști.

Ilustrațiile caietului încântă ochiul celui ce le privește. Dar ele alcătuiesc și un foarte prețios document etnografic.

Mai e nevoie să amintim că dl I. G. Andron a făcut o faptă bună?

(În „*Viața ilustrată. Revistă de familie*”, Cluj, Episcopia ort. română, nr. 3, mai 1942, p. 29)

R. D.

Ioniță Andron:

CHEMAREA MUNȚILOR.

Edit. „Sf. Nichita”, Kolozsvár-Cluj 1943. Pag. 22.

Autorul acestui carnet Dl Andron, nu se mulțumește cu încântarea propriului său suflet.

În excursiile ce le face cu atâta pasiune D-sa fotografiază oameni și locuri, notează fapte și impresii, pentruca din mozaicul lor să alcătuiască albumuri sau broșuri și să îmbie prin ele și altora unele din cele mai curate și mai reconfortante popasuri duhovnicești.

Acest lucru îl săvârșește autorul și prin publicarea broșurii „Chemarea munților”, care cuprinde entuziaste note dintr'o călătorie întreprinsă prin Ardeal.

(În „*Viața ilustrată. Revistă de familie*”, Cluj, Episcopia ort. română, nov. 1943, p. 28)

Monica LAZĂR

ȚARA OAȘULUI ÎN FOTOGRAFII

Sentimentul dominant pe care-l provoacă și susține expoziția lui Ioniță G. Andron este acela al unei profunde și sincere emoții. De fapt, cele aproape 100 fotografii, de dimensiuni mari sau mici, cumulează o dublă valoare: cea documentară și cea artistică propriu-zisă. Țara Oașului, cu tot ce are specific ca peisaj, port popular, arhitectură rurală, obiceiuri, unele de muncă, tipuri umane reprezentative – reînvie în fața noastră, fixată în imagini surprinse cu o sensibilitate care mărturisește deopotrivă o mare dragoste față de plaiurile natale (ceea ce implică o intimă cunoaștere a lor, sub diverse aspecte), ca și un cert simț artistic al compoziției, al luminării obiectului, al potențării lui până la nivelul simbolului elocvent și revelator. Fiindcă trebuie să spunem că în aceste fotografii este evitată, cu calm și cu o mare siguranță a concepției, simpla tentație a pitorescului.

Materialul în sine este uimitor și fermecător; dar modul cum a fost fixat pe peliculă demonstrează că autorul a intenționat mai ales să ne prezinte rezultatele unei investigații lucide și sobre într-o realitate care reprezintă pentru el un subiect de meditație și o profesiune de credință. Pentru Ioniță G. Andron, Țara Oașului nu este numai o regiune cu specific local pronunțat, ci un argument al conștiinței istorice și morale. Ceea ce nu exclude ineditul, ci îl presupune și îl afirmă chiar, cu ceea ce un spectator blazat ar numi „ostentație“. Pentru că, efectiv, Țara Oașului ni se pare încă o țară a basmului și a invitației la explorări promițătoare de surprize neașteptate. Și iată aceste surprize etalate într-o suită de admirabile imagini, studiate și reluate cu răbdare și pasiune într-un răstimp de trei decenii de muncă neostenită și plină de modestie.

Un ciclu de fotografii prezintă „sâmbra oilor“, altul o nuntă în Oaș; mai multe fotografii disparate s-ar putea reuni într-un ciclu al vârstelor omului; două panorame imense înfățișează peisajul regiunii, alături de alte și alte peisaje care rețin diferite ore ale zilei, culcate peste dealuri, case, sate – sau peste un ram înflorit de copac; un alt ciclu prezintă, cu minuție documentară, dar și cu o nedesmințită spectaculozitate, alcătuirea gătelii de cap a miresei (de la împletitura cu „colț și pletean“ până la podoaba completă care acordă tinerei fete o măreție regală).

Imaginile rețin aspecte fotografiate la date diferite în comunele Cămărzana, Racșa, Moişeni, Bixad, Certeze. Autorul este interesat pe rând de grupuri mai mari de oameni, de figuri izolate, de obiecte umile, de case și ulițe; el știe să surprindă atitudinile statuare, dar și gesturile mărunte, mărturisind duioșie sau atentă aplicare asupra muncii, așa cum unele

fotografii se desmint aproape ca gen prin dinamismul mișcării pe care o conțin și o evocă.

Și nu ne mai rămâne altceva decât să cităm, cu maximă exigență, câteva din cele mai frumoase exponate: **Alai de nuntă - Bixad, Potrivirea măsurătorilor, Urmașii sfetnicilor lui Decebal, Colibă la stână, Linguri păcurărești, Finta Văsâii - Bixad, Pe prispa casei - Racșa, Împletitul cu colț și pletean, Leagăn pe holdă, Fete din Racșa 1939 ... și fiicele lor 1963**. Cu sentimentul, firește, că nedreptăm multe alte fotografii de mare expresivitate și relief artistic.

Expozitia deschisă în sălile muzeului din Baia Mare încununează osteneala și pasiunea unui om care a înțeles, profund, valoarea neegală a devoțiunii și respectului față de tradițiile populare – și a știut să îndeplinească o misiune.

Iconografie: *Urmașii sfetnicilor lui Decebal [Racșa, 1939]*

(În „*Pentru socialism*”, Baia Mare, 25 iun. 1967)

Pațița SILVESTRU

ORIZONT OȘENESC

Fotografii de IONIȚĂ G. ANDRON

În multe școli sătmărene pionierii au strâns minunate comori etnografice, cu care își desfată privirile în ceasurile de răgaz și își cultivă mintea și simțămintele în clipele de meditație. Vama, veche așezare din Țara Oașului, și-a concentrat tot ce are mai de preț în domeniul creației locale - ceramică, străvechi obiecte casnice din lemn, «șterguri» (prosoape), icoane pe sticlă, costume purtate de străbunii copiilor de azi etc. – într-o casă a cărei temelie au pus-o contemporanii lui Horia, Cloșca și Crișan.

La Școala generală nr. 1 din Negrești, după ce am ascultat o «tăpăritură» (cântec oșenesc), redată cu farmec neasemuit de două pioniere, am pășit în sala rezervată muzeului unității de pionieri. Cum spunea undeva Arghezi despre localitățile așezate în pantă, că «dealul s-a încălțat cu satul până la glezne», tot așa se poate afirma că pereții acestui muzeu s-au îmbrăcat cu Țara până în grindă. Ce mândre costume strămoșești, coborâte parcă din metopele Columnei lui Traian, stau mărturie a gustului și durabilității unui vrednic popor!

Între vasele vechi, cu înflorituri atât de proaspete, se disting «hângăurile» (ulcioare în formă de paner), de toate mărimile și «olurile» (ulcioare cu siluete de amforă).

Nu departe de școala negreșteană se găsește colecția de o valoare inestimabilă a tovarășului Ioniță G. Andron, prietenul pionierilor. Aci se învață istoria pe viu. Din curtea casei te întâmpină așezăminte ciobănești, încât ai impresia că acum iese în ușa stâniei o băciță ca-n povești, cu legătura de caș proaspăt, gata de atârnat în prepeleacul din preajmă.

Colindând adesea, ca vânător, satele oșenilor și fiind îndrăgostit de oameni și de datini, tovarășul Andron a prins pe pelicula fotografică mii de imagini ale peisajului și vieții clocotitoare, pe care în parte le-a rânduit pe zidurile locuinței sale, ridicându-i valoarea acesteia la rang de unic muzeu.

Fotografia unui bătrân semeț, în port local, privind nemărginirea cu ochii vulturești, a fost botezat «Marele sfetnic». Un grup de țărani stând la sfat, cu înfățișarea aspră și privirea dârză, ivită sub streășina chicei sure, a fost atât de sugestiv intitulat: «Sfătuitorii lui Decebal». Una dintre sutele de mirese suave, cu părul «înstruțat» (împodobit) este alintată cu epitetul desprins din legende: «Împărăteasa».

La Certeze, micuții oșeni cu fețele rumene ca mărul, de cum «îs țapați», (lăsați acasă) de la școală, își plimbă opincuțele prin toate tainețele vetrei părintești, adunând cu sârg «vechituri» prețioase pentru muzeul lor în plină dezvoltare. Aci totul are iz de legendă. Chiar și sfiiciunea copiilor seamănă cu a imaginilor hieratice din icoanele pe sticlă. O altă comună din partea locului, botezată de sciți sau agatârși, Cămârzana, și-ar trage numele de la «cămara zânelor», se încumetă să susțină bogata imaginație a localnicilor.

La câțiva zeci de kilometri în afara perimetrului Țării Oașului, în inima orașului Satu Mare, o forță neasemuită a smuls alese comori oșenești și le-a pus la răscruci de drumuri multe, să fie văzute și admirate de cât mai numeroși amatori de adevăruri și frumuseți autentice. Această forță se numește dragostea de patrie și de popor și cu sprijinul pionierilor ea a pus temelia muzeului oșenesc de la Școala generală nr. 1 din Satu Mare.

În colecția sătmăreană își dau fericită întâlnire mărturii concrete ale întregului Oaș. Pereții sunt împodobiți cu ceramică veche și nouă, de toate formele și nuanțele culorilor. Blidele sunt străjuite de șterguri cu motive zoomorfe (acestea fiind cele mai vechi), florale sau geometrice. Culorile stinse ale imaginilor animaliere sau aprinse ale celor florale, sunt de origine vegetală, extrase cu multă migală din «buruienile câmpului».

Din exponate, ne privesc parcă din preajmă figuri de oșeni surprinse de fotograf în diferite ipostaze. La Sâmbra Oilor (străveche întovărășire ciobănească), lumea petrece în plină primăvară, sub cerul liber, așa cum de mii de ani numai oamenii aceștia frumoși și plini de vigoare fizică și sufletească sunt în măsură să o facă.

Alai de nuntă din Bixad

Pregătirea miresei pentru nuntă, alaiul nuntașilor, o horă îndrăcită, sau o plimbare a tinerilor în peisaj montan, un copilandru doinind din fluier, un bătrân scrutând depărtările, sau «coconi» (copii) jucându-se, interioare de case oșenești, iată doar câteva dintre «icoanele vii» care fac simțită atmosfera oșenească, culoarea locală în acest frumos muzeu. În restul încăperii, diferite obiecte casnice: război de țesut, plug de lemn, vase din trunchiuri masive de copaci, scaune cioplite, furci încrustate cu patima dorului ș.a.m.d. Din loc în loc câte o icoană stilizată pe sticlă, scoate mai mult în relief viața din imaginile reale ale oamenilor născuți pe aceste plaiuri.

În aceste muzee, se țin lecții în adevăratul înțeles al cuvântului. Și nu numai de istorie sau geografie, ci și de desen (pictură) și literatură (folclor). Căci aci totul instruieste și educă. Așa cum voinicul din poveste sorbind – în timpul luptei cu balaurul – din ulciorul cu apă vie, și-a înzecat puterile, la fel și pionierii sătmăreni ies zilnic cu sutele din incinta acestor lăcașuri cu forțe sporite, desprinzând de la străbunii și părinții lor gusturi alese și puternice simțăminte de iubire și respect față de tradițiile valoroase ale poporului.

De aceea privirea lor e senină și plină de încredere în viitorul nostru.

Credem că nicio excursie care trece prin Satu Mare nu poate fi considerată pe deplin izbutită dacă nu poposește și în aceste sanctuare oșenești, ridicate prin strădania copiilor.

Iar dacă beneficiază și de competentele tălmăciri ale unor animatori ca tovarășul Andron, vizitatorul se poate considera răsfățatul oșenilor.

Iconografie:

Foto. 1: „Împărăteasa”; (ilustrație la Claudiu Porumbăceanu, *Centenar Ioniță G. Andron, I*)

Foto. 2: MARELE PREOT, sfătuitorul regelui dac (Finta Văsâi, Bixad, august 1940); [ilustrație la Corespondența dintre Ioniță G. Andron și Vasile Lovinescu].

Foto. 3: Alai de nuntă din Bixad

(În „Cutezători”, 5 februarie 1970)

AI. DOBRE

Armonii Sătmărene – o inedită manifestare în cadrul Universității Populare București

Ieri, în sala Dalles din Capitală, a avut loc vernisajul expoziției de fotografii a lui Ioniță Gh. Andron, sugestiv intitulată „Popas în Țara Oașului”, expoziție care va fi deschisă până la 11 aprilie a.c. Sunt expuse circa 100 de fotografii reprezentând ceea ce Oașul a avut și are mai frumos, mai specific. Apreciind arta autorului, regretatul Petre Comarnescu menționa: „El știe să redea expresivitatea oamenilor, cu tipologia, cu ținuta și cu portul lor; îi reprezintă în măreția și în demnitatea lor ancestrală; îi glorifică în clipele de meditație și muncă; oglindește străvechi obiceiuri și ceremonii. Fotografiile sale cu caracter de antologie sunt totodată nepieritoare documente și operă de artă.”

Apreciind-o din alt unghi, dar cu aceeași căldură, în cuvântul rostit la deschiderea expoziției, prof. dr. docent Mihai Pop sublinia că expoziția este „o icoană modernă a unui trai străvechi în care vizitatorului îi este prezentată o fărâamă din Țara Oașului, dar mai cu seamă din sufletul locuitorilor săi, din dârzenia și omenia lor.”

Ioniță G. Andron, autorul fotografiilor, jurist în Negrești, ne declara: „Am urmărit și încercat să redau tot ceea ce e mai semnificativ în Țara Oașului: oamenii și munca lor, datinile și obiceiurile acestora, locurile și aspirațiile oșenilor.” Prima fotografie datează din 1937, ultima din martie 1971.

Un drum lung, în care artistul a surprins tot ceea ce i s-a părut demn de a fi reținut. Căci de la **Sfetnicii lui Decebal**, la **Urmașii diaconului**

Coresi, și până la **Campionul, Negreștii noi și Înnoiri**, fotografiile se succed într-o suită făuritoare de istorie. Ca un simbol, aparatul de fotografiat a surprins și s-a oprit stăruior asupra unor imagini ale vieții noi, ale prefacerilor pe care oamenii și locurile Oașului le-au cunoscut în anii din urmă; oameni cu rosturi și preocupări noi, sate, orașe și fabrici moderne, școli etc.

Deschiderea expoziției a fost urmată de un simpozion în cadrul căruia prof. Vasile Cristea, președintele Comitetului de cultură și artă al județului Satu Mare, conf. univ. dr. Ion Velcea și Ioniță Gh. Andron, au prezentat Țara Oașului cu realizările și preocupările locuitorilor săi, în toate domeniile de activitate, materiale și spirituale. Astăzi, la orele 18,30, scriitorul Pop Simion, prof. Leontin Ghițescu, Nichita Ion – directorul Direcției de statistică Satu Mare și prof. Vasile Sălăjan, vor contribui la realizarea celui de-al doilea simpozion – „Monografie sătmăreană“ - al cărui titlu este credem, suficient de sugestiv pentru a oferi o imagine asupra conținutului său.

(În „Scânteia Tineretului“, 22 martie 1971)

Ion TĂTARU

Armonii Sătmărene

În ciclul de manifestări menite să prezinte viața cultural-artistică a județelor țării, Universitatea populară din București a organizat, în zilele de 21 și 22 martie, în sala Dalles, manifestarea „Armonii Sătmărene.“ În prima zi a avut loc vernisajul expoziției de fotografii „Popas în Țara Oașului“ a cunoscutului jurist și etnograf Ioniță Gh. Andron din Negrești, prezentat călduros de către prof. univ. dr. docent Mihai Pop, directorul Institutului de etnografie și folclor. A urmat apoi un simpozion în care au fost prezentate aspecte și realizări contemporane sătmărene, la care au participat: prof. Vasile Cristea, președintele Comitetului de cultură și artă al județului Satu Mare, dr. Ion Velcea, cercetător științific la Institutul de geografie al Academiei R.S.R. Luni 22 martie, scriitorul Pop Simion a prezidat un alt simpozion consacrat județului Satu Mare, la care au participat prof. Vasile Sălăjan, prof. Leontin Ghițescu și Ion Nichita, directorul Direcției de statistică a județului Satu Mare.

De un remarcabil succes și o excelentă primire din partea publicului bucureștean și a oamenilor de artă se bucură expoziția de fotografii a lui Ioniță Gh. Andron. Din cele peste 10.000 de imagini, chipuri de oameni, locuri, obiceiuri și datini, scene de muncă și petrecere, pe care le-a făcut de-

a lungul a patru decenii, el a selecționat câteva cu adevărat reprezentative pentru „Țara Oașului”. La poezia și farmecul locurilor, la frumusețea și originalitatea portului și a datinelor, a obiceiurilor, la ineditul scenelor de muncă și petrecere se adaugă, ca un corolar, frumusețea și noblețea, demnitatea străveche a oamenilor. Bătrâni ce par a coborî din legende sau de pe colonne cu daci, coconi, și fătute de o mare gingășie stau alături de marea frumusețe românească, care este reprezentată prin Sas Florica, chip de femeie de o rară puritate și frumusețe, aducând mărturii strălucite despre această străveche vatră de pământ românesc care este Țara Oașului”.

(În „*Albina*”, revista săptămânală a așezămintelor culturale, 1 aprilie 1971)

Marina PREUTU

„Popas în Țara Oașului“

„Popas în Țara Oașului“ este titlul expoziției de fotografii pe care Ioniță G. Andron o prezintă publicului bucureștean în holul Universității populare (Sala Dalles – b-dul Nicolae Bălcescu nr. 18). Trăind și lucrând printre oșeni, fotograful sătmărean are nu numai privilegiul cunoașterii directe, nemijlocite, ci și pe acela al descoperirii unor imagini inedite care pun în evidență ipostaza sa de martor atent, mobil și lucid. Obiectivul aparatului de fotografiat se plimbă nestingherit și parcă nebăgat în seamă de nimeni pentru a înregistra neobosit locuri și oameni, pentru a le surprinde conturul distinct, personalitatea. Peregrinările documentare ale reporterului, solicitat să înregistreze dinamica locurilor și a oamenilor, sunt continuu dublate de curiozitatea artistului care are capacitatea de a readuce pe retină imagini pline de o fabuloasă încărcătură materială.

Fotografii ca „Demnitate străbună“, „Împletitul miresei“, „Sfetnicii lui Decebal“, „Prezenți în istorie“, „Urmașii lui Coresi“, „Festivalul Sâmbra oilor“, „Răbojelul“, „Vânător din Certeze“ – pentru a cita câteva din fotografiile expuse, sunt martori și cronicari ai vieții desfășurate în Țara Oașului.

Ele reliefează fie elocvența simplă a unui gest apropiat și familiar, fie dramatice manifestări de sentimente. Cu o excelentă știință a detaliului, fotograful știe să se oprească asupra elementelor definitorii, caracterizante pentru viața cotidiană sau cea de sărbătoare, știe să-i descompună cu minuție elementele componente, lăsând pe spectatori să observe, să găsească sau să opereze relația dintre elementele pe care le prezintă dispersat. Și, într-adevăr, privind în ansamblul ei expoziția, uimitoare e

unitatea de ton care străbate imagine după imagine, recompunând o atmosferă extrem de omogenă și de particulară. Este un ton de o puternică specificitate, descoperit în realitățile de fiecare zi.

Dar nu numai atât. Întorcându-se spre acest mediu, al cărui ritm de viață îl surprinde cu atâta veridicitate, fixându-și atenția asupra unor relații omenești de strictă actualitate, Ioniță G. Andron se adresează direct receptivității contemporane.

(În „Scânteia”, 5 apr. 1971)

Andrei PALEOLOG

„Popas în Țara Oașului”

Deși jurist, oșeanul Ioniță Andron a dovedit încă din tinerețe pasiune pentru folclor și etnografie. Posesor al unei impresionante colecții de artă populară întregită de nenumărate documente fotografice, Ioniță Andron și-a transformat casa din Negrești-Oaș într-un adevărat punct de atracție atât pentru cercetător cât și pentru simplul excursionist.

Apreciind cu deosebire broderia, a inserat în albume zeci de motive a(le) căror semne etalate desfășoară grafia când sobră, când exuberantă a unei civilizații populare vii.

Respingând modalitățile scenografice și regizorale ale fotografiilor profesioniști ce nu rareori dau rezultate dintre cele mai facile, își propune să demonstreze odată în plus valoarea artistică și documentară a instantaneului. Ioniță Andron surprinde ca fotograf imagini pe cât de autentice pe atât de evocatoare ce vorbesc despre demnitatea, munca, obiceiurile și ceremoniile țaranului oșan: („Sfetnicii lui Decebal”, „Prezenți în istorie”, „Stegarul cu mireasa”).

Debutând în 1942 cu lucrările „Privești dintr-un colț de țară” și „Chemarea munților”, Ioniță Andron continuă să fie și astăzi un activ colaborator al revistelor de tiraj sau de specialitate, considerat fiind poate cel mai competent cunoscător al Țării Oașului.

Mărturia și păstrarea devin pentru el gesturile participării la promovarea frumuseților unor tradiții îndelung decantate. În acest sens expoziția **Popas în Țara Oașului** – fotografii și motive populare – deschisă în holul Universității Populare – Sala Dalles – constituie un eveniment.

(În „Contemporanul”, 9 apr. 1971)

Istoria scrisă cu lumină

Neîndoielnic, fotografia a avut, are și mai ales continuă să aibă – alături de sora sa mai mare – cinematografia, un rol preponderent în dezvoltarea și mersul înainte a științei și culturii, a omenirii într-un cuvânt. Nu vom insista în cele ce urmează asupra domeniilor vaste în care pelicula a adus lămuriri substanțiale; nu vom insista nici asupra „casetelor” păstrătoare de oameni celebri și fapte ce ni se par azi de domeniul senzaționalului; nici roata rememorărilor nu vom întoarce-o pentru a derula imagini cu dragi aduceri aminte, - aceste toate n-ar face altceva decât să ne îndepărteze de la scopul propus și obiectul nostru numărul unu: pasiunea de a filma, de a fotografia.

Simt, totuși, că prea mult am vorbit în ultima vreme despre pasiune, despre chemare, despre dăruire, și prea puțin despre condițiile social-istorice care întrețin acest climat prolific... Acestea fiind spuse, cu atât mai mult m-a impresionat reala aplecare – a tânărului pe atunci – *Ioniță G. Andron*, pe când, în vara lui 1939 a „îndrăznit” să immortalizeze pe peliculă... câțiva titani ai satului, leiți la chip și asemănare cu strămoșii noștri daci. Peliculă ce a fost expusă în primăvara anului trecut, - (de fapt și-a deschis o expoziție personală), în sala Dalles din Cetatea lui Bucur, peliculă care a fost mărită la dimensiunea de 2/1 metri, și care s-a bucurat de un inegalabil succes. Dovadă că a apărut, cu alte 3-4 fotografii, într-un masiv, integral și competent manual de „*Istoria românilor din cele mai vechi timpuri până azi*”...

Născut în Țara Oașului, în satul Racșa, prieten fiind din fragedă pruncie cu coconii oșenilor, cu munții, cu dealurile – ce formează și înconjoară „căldarea oșenească” îl întâlnim mai apoi înscris la liceul sătmărean „Mihai Eminescu”. Iar după absolvire, urmează cursurile universitare.

Dacă ar fi să ne orientăm după cele câteva rânduri depistate de noi, cu caracter intim, oarecum de jurnal, poate l-am putea cunoaște și ni l-am putea apropia mai mult pe juristul și amatorul de artă fotografică de azi și de ieri, *Ioniță Andron*: „De ani de zile, un mănunchi de bătrâni din satul meu mă tulbură prin ținuta lor solemnă, prin demnitatea lor, prin trăsăturile lor parcă de granit, prin întreaga lor personalitate”; și făcând mai departe legătura cu atenția încordată cu care asculta la orele de istorie vorbindu-se despre „cel mai viteaz din tot neamul tracilor”, și făcând din nou legătura cu senzația „unică” simțită la prima declanșare a aparatului, iar acum

descoperindu-l în cartea de istorie... iată o perspectivă nouă de-al privi în față pe acest folclorist, etnograf amator, dacă vreți, întru ale fotografiei ...

Continuându-ne ideea, în sus-numita *Istorie a Românilor...*, semnată de Constatin C. Giurescu și Dinu C. Giurescu, apărută nu de mult, ne surprind la modul cel mai plăcut câteva fotografii aparținând lui Ioniță G. Andron – la capitolul dedicat și descriind continuitatea daco-romanilor în spațiul carpatic. Priviți, vă rog, acești „Bătrâni” din satul Racșa, comuna Orașu Nou; priviți-i și veți spune că sunt daci cu adevărat, ca și cei de pe Columnă... Fizionomia sau trăsăturile fețelor: dure, încrâncenate, cu un licăr de mustață mijindu-le buzele, sau fără mustață; cu privirile aspre, ațintind parcă hotarele puse de atâtea ori în pericol; tunsoarea „rotundă” (romanică), sau părul lăsat să cadă în cârlionți pe umerii masivi - imbrăcați fiind cu cămașa aspră și frumos brodată, iar peste ea cojocul sau bunda de țurcană - imitând parcă alura straiului strămoșesc. Parcă sunt „soli lui Decebal”, veți fi tentați să spuneți, înfățișați la poarta romană, cerind un pic de răgaz, ca în ascuns, să pregătească al doilea război și ultimul de fapt, nefast lor, dar nu și nouă. Priviți-l pe *Ionu lui Toaderu Tomoaii* din același sat, sau pe *Moiș Grigor Moisanu* din Bicsad, sau pe *Finta Văsii a lui Văsăiu Todorii* din aceeași veche și legendară „țară” a Oașului și nu se poate să nu vă imaginați pe loc *sfatul bătrânilor* marelui și neînfricatului Decebal, iar acești oameni integrându-se întocmai lor. Și privind cu sfială fotografiile minunate create de I. G. Andron, parcă înregistrăm fără să vrem gândurile ce-l animă:

„...Am vorbit despre om, despre oameni și locuri îndrăgite de noi. Iar acum, în final, lăsați-mi măcar plăcerea și bucuria să-mi imaginez – o chemare adâncă de buciim, sau un dangăt, sau un sunet ascuțit de talangă – și să văd în ceasurile grele de istorie – cum strămoșii noștri veniseră și se așezaseră sub aceste dealuri, în acești munți, sub aceste poale de pădure...

Cum trudiseră cu greu pământul uscat și înrăit... Cum tăiaseră brazii și cum făcuseră plozii din care noi ne născurăm și suntem... Lăsați-mă să văd limpede acești urmași ai lor, care nu se sfiesc de jocul, de portul, de iuțeala și de dragostea lor nestăvilită pentru natură și femeia iubită... Lăsați-mă să vă văd, și să mă văd, cum ne naștem și cum ne purificăm prin acești oameni, și cum împreună de două milenii și mai bine sfințim aceste locuri. Și acest timp”.

Iconografie:

Foto. 1: Bătrâni din Racșa, iulie 1939 (*Sfetnicii lui Decebal*);

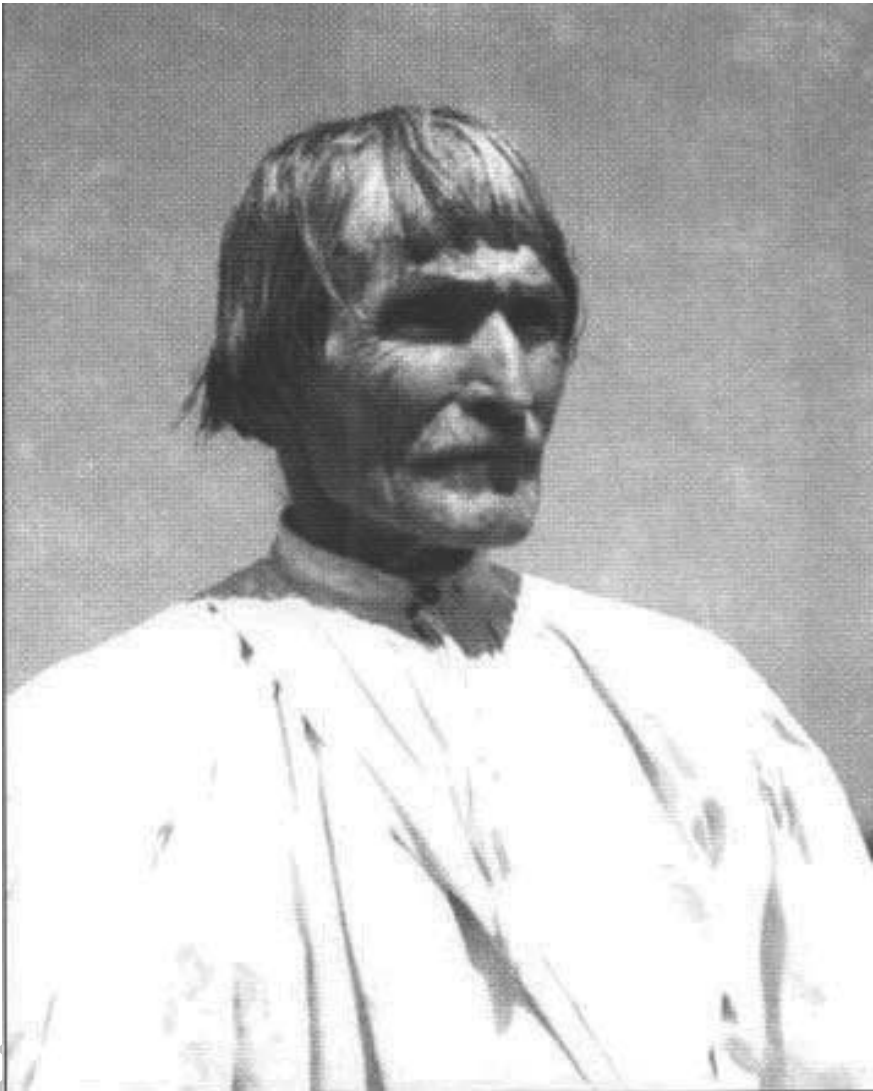

Foto. 2: *Ionu lui Toaderu Tomoai („Decebal”)*;²⁷

Foto. 3: *Păcurari pe înălțimi („Dacii stau atârnați de stînci”)*

(în „*Cronica sătmăreană*”, 7 mai 1972)

²⁷ Este și în grupul din *Sfeticii lui Decebal*, și *Sfeticii Marelui Burebista*, (Foto. pag. 13) prezentate de Claudiu Porumbăceanu, art. *Centenar Ioniță G. Andron*, I.

PERMANENȚE: Aici ne e vatra dintâi

Au dăinuit prin vreme, au învins urgia secolelor la fel ca o corabie care învinge talazurile mării, apropiindu-se de țărm după o luptă înverșunată. Ei au fost de-a lungul istoriei insula dacilor neîngenuncheați de străini, chiar dacă un timp ei – străinii – și-au întins vremelnice stăpânirea. Fiecare parte a acestei insule a înfruntat fluxurile ce veneau din toate părțile. De unde atâta forță, de unde atâta curaj și îndrăzneală de a contrazice pe cei ce poșteau „țara” lor? Din întreaga lor ființă care le cerea să dăinuiască pe aceste locuri, poate nu cele mai frumoase și bogate. Dar ei erau de aici, aici se născuseră, aici muriseră strămoșii, aici se nășteau copiii copiilor lor. Și au dăinuit în această exemplară „țară” impunându-și rigori spartane, purtând prin ei Țara Oașului. Nu este niciun miracol că dacii liberi au continuat să existe. Nu este nici favoarea făcută de Istorie, ci firea dârză a acestor locuitori care, deși n-au avut un conducător de renume, au devenit ei renumiți.

Documentele vremii amintesc de Racșa în 1490, cu o mare întârziere, care nu sunt puține în desfășurarea istoriei.

Pe aceste locuri, oamenii și-au declinat frumoasa existență în ritmul neîntrerupt al muncii. Deopotrivă agricultori și păstori, în acea pendulare sat-deal, urcând cu oile la păscut și coborând cu ele după ce iarba de pe coaste fusese cosită, rășenii și-au păstrat ființa, tezaurul artistic transmis în neîntrerupta ștafetă a generațiilor. O frapantă asemănare, care poate înlocui cu folos orice document istoric, se observă în portretele, chipurile dacilor de pe Columnă și cele ale rășenilor. În portrete, pe care G. Călinescu le numea „forme ale inteligenței”, s-au păstrat tiparele esențiale ale fizionomiei, ale privirii acestor oameni.

Dincolo de vederea obișnuită, ochii acestor oameni au luminat în așa fel încât lumina lor a străbătut nu numai distanțele, ci și timpul.

Onomastica este un incontestabil semn al continuității. Iată, se întâlnesc nume desprinse parcă dintr-un catalog unde erau înscrise elevii daci: Durde, Dubo, Boje. În partea satului unde și-au ridicat așezări, apar „cartierele” (cum le-am numi azi) ale Duboienilor, Durdilenilor, Bojeienilor. O veche familie, cu rezonanță în istoria patriei, este și cea a lui Mihnea, apoi cele ale lui Leușca, Betea, Avram. Aceste simple dinastii care nu s-au dușmănit între ele, care au fost împreună la bine și la rău, acești oameni exemplari în toată comportarea și atitudinea lor, au străbătut drumul șerpuitor al istoriei, pentru a exista, punându-și nădejdiile că generațiile viitoare vor face mai mult decât au făcut ei.

Și au făcut, încât astăzi, într-o Românie liberă și socialistă și-au adus contribuția la făurirea unei vieți mai bune. Iar această bunăstare îi leagă și mai mult de meleagurile natale, de relieful ce s-a mutat, de secole, în sensibilitatea lor.

Iconografie:

Foto: 1. „DECEBAL” [Ionu lui Toaderu Tomoaii];

Foto. 2: „FIUL LUI DECEBAL”

(În „Cronica sătmăreană”, 1 iunie 1976)

Țară de suflet.

Nicăieri, poate, ca pe aceste pământuri, înconjurate de coline odihnitoare, egale cu ele însele ca valurile unei mări părăsite de furtună, nicăieri ca în aceste locuri binecuvântate de oameni și aureolate de legende, sentimentul că ai pășit într-adevăr într-o „țară” nu este mai puternic și nu are mai multă acoperire ca în Oaș. Cât vezi cu ochii, de jur împrejur, dealul urmează alt deal, într-o alternare contrapunctică perfectă, încât cel de trece dintr-o parte în alta a „țării” și se află în ceas de amiază în mijlocul ei, are senzația că se află într-o uriașă căldare, în care s-au pus la adăpost oameni și așezări, pomi și dobitoace, de-a valma, și totuși urmând legile nescrise ale unei armonii infailibile. Locurile respiră calm și împăcare, resemnare și singurătate, care nu sunt, nici una, ale oamenilor, ci ale pământului, ca și cum mai mult ca oriunde „țara” ar împărtăși tristețea că aici își zărește hotarele.

Dar dacă nu țâșnesc sulitele de lemn ale bisericilor din Șurdești și Cuhea Maramureșului vecin, gubele mițoase ale oșenilor sunt aceleași ca ale moroșenilor și, deși sângele lor iute și vorba aspră îi fac să pară la fel, ochiul atent și urechea ascuțită percepe deosebiri. În timp ce maramureșeanul pare a fi împins spre contemplație și visare, firea oșanului e mai aspră, dar mai deschisă. De aici, poate, și preferința lui pentru culorile variate și vii, pentru fundalul alb – pecete pe suflet și cheie deschizătoare de inimi. Abia spre capătul vieții culorile se potolesc, până la a ajunge la albul imaculat al omătului.

Istoria acestor pământuri a lăsat urme neșterse și asprimea oamenilor a trecut firesc și în botezul locurilor; niciodată nu mi-a fost dat să aud nume de sate care să poarte mai adânc încrustate în ființa lor sunetele însoțitoare ale scrașnetului: Racșa, Certeze, Cămârzana...

Dar locurile au povestea lor, (ca) și călătorul ce poposește în inima Țării Oașului, la Negrești, în casa-muzeu al [sic] unui împătimit iubitor al oamenilor și obiceiurilor oșenești – am numit pe fotograficul-cu-inima Ioniță Andron.

El a înregistrat pe peliculă nu numai dârzenia, setea de dreptate, iubirea de frumos și viață a unui neam pe care nimeni și nimic nu l-a clintit din matca sa, dar și transformările profunde ale unei „țări” intrate în zodia nouă, socialistă.

Iconografie: *Columna vie, Văsâi Finta, Bixad, 15 august 1940*

(În „Tribuna”, 2 septembrie 1976)

La Racșa, ca și în alte sate din Oaș, mai pot fi văzuți, încă, dacia

Acasă la avocatul Ioniță G. Andron, în Negreștii Oașului, sunt într-un loc vrăjit, în care ceasul arată alt timp, nu mai arată clipa mereu în trecere fugară. Aici, timpul parcă în loc să treacă, se adună într-un scoc și se oprește. Zeci de ani și-au picurat mărgăritarele în această scoică a dragostei de oameni. Lucruri păstrate și îngrijite cu emoție, cu un rar dor de cei pe care avocatul i-a cunoscut din copilăria lui și cărora le-a păstrat chipurile. Un topor de piatră din neolitic, găsit de un țăran în Racșa – satul de baștină al avocatului Andron – a stat câțiva ani la cel care-l descoperise, până când treburile lui l-au purtat la consăteanul pentru care îl ținuse: „aista-i pentru domnu’ Ioniță, că el păstrează tăt“. Obiecte de ceramică de Vama, câteva blide rare de lut, obiecte casnice din lemn – un **podisor de colț**, o etajeră, cum i-am zice mai pretențios, este o adevărată broderie în lemn – intră în alcătuirea unei istorii tulburătoare a vieții pe aceste meleaguri. Aproape o sută de străși oșenești dau un fel de lanț al culorilor și al vârstelor. Sunt de la cele mai mici, de copii – în care abia încăpea oul încondeiat – până la cele de bătrâni. Coloritul merge înspre deschidere până ajunge – la bătrânețe – la albul curat. O întreagă colecție de gulere și de pieptare de cămăși cusute **acoperă** o epocă de circa 90 de ani. „Eram copil - povestește omul de lege și îndrăgostitul pătimaș de locurile natale, care este Ioniță Andron – când, în casa noastră din Racșa, mama a decupat niște țesături oșenești, le-a aplicat pe carton și le-a pus pe pereți. Mi se păreau așa de frumoase, că nu-mi închipuiam ceva mai presus. Eu am continuat, de fapt, zeci de ani, o viață de om, această pasiune, această dragoste a ei.“ Îmi arată un splendid baltag de alamă, cu decorații. „E baltagul celui mai bătrân păcurar pe care l-am cunoscut. Cel mai vrednic și cel mai voinic din satul meu. L-a purtat o viață întreagă și, înainte de a muri, i l-a lăsat tatălui meu. Păcurarul acela a mai avut și un fluier, tot de alamă, de care nu se despărțea. Dar, demult, prin jurul anului 1940, pentru că nu-și putea plăti dările, i-au luat fluierul. Cumplit l-a durut pe bătrân. Sunt incredințat că asta i-a grăbit moartea: nu-și mai putea cânta **horea oilor**... Dar nu ți-am isprăvit povestea baltagului, continuă «domnu’ Ioniță». Când tata, la rândul lui, a simțit că se apropie negura, a trimis în sat după feciorul prietenului care-i lăsase baltagul. Și i l-a dat, în ultimele clipe, ca pe un talisman. Abia târziu, după mulți ani, acela mi l-a adus să-l păstrez eu. Știa că-l iubesc cum îl iubiseră bătrînii și l-am primit: mi-l dădea bucuros.“

Dar din toate câte a adunat neodihna minunată a lui Ioniță Andron, „comoara“ lui – cum o numește – e în albume și în filmele pe care a păstrat imagini fotografiate, de oameni, de locuri, de lucruri. „Aici – zice stăpânul «comorii» - sunt lucruri și oameni cu care nu te mai poți întâlni, dar care meritau să nu moară.“ Mai bine de 50.000 de clișee stau catalogate riguros. Albumele cu poze-contact sunt aranjate pe temele mari ale vieții țaranului: oieritul, nunta, sărbătorile de peste an, obiceiurile, portul, apoi peisaje ș.a. Pe pereții camerei în care ne aflăm sunt câteva fotografii enorme ale unor oșeni, aproape în mărime naturală. Într-una, doi **păcurari** răsar dintre stânci de parcă sunt crescuți din ele. „Să nu te miri, intervine autorul. Dacă ai să cauți, de pildă, în «Istoria Transilvaniei» de Constantin C. Giurescu, ai să găsești acolo, citate, cuvintele scriitorului antic Florus, care spunea că, în timpul războaielor lui Traian cu Decebal, dacii **trăiau nedezlipiți de munți**. Ei bine, după 1800 de ani am reușit să immortalizez pe peliculă acest adevăr istoric: și cei pe care-i vezi aici parcă sunt **răsăriți** din piatră. Fotografia e făcută pe un vârf de munte, când coboram dintr-o excursie. Ceilalți m-au lăsat acolo: «Amu Ioniță o văzut ciobani, pe el nu-l mai desprinzi de-aici.» Vii, măăă... m-or strigat. Daa, vin măăă... Și eu mergeam, domnule, cu o comoară!... Sentimentul ăsta l-am avut, ca nici o altă dată de puternic, atunci când l-am fotografiat pe acest **mare preot**, ca să zic așa, pe care l-am și înscris în album cu explicația: **sfetnicul lui Decebal**. (Avem în față o altă poză uriașă.) Era un bătrân din Bixad, Finta Văsii a lu' Văsîiu Todorii. L-am fotografiat la 15 august 1940. E singura fotografie care reprezintă un oșan în **acest** port: cel mai vechi port din Țara Oașului. Este, de aceea, un unicat absolut. Îmbrăcămintea, doar din două piese, se apropie de toga romană, prin faldurile largi. Stă demn și privește peste munți, și parcă aud o frântură din vechile titulaturi voievodale: „**Io, stăpân din veac pe aceste meleaguri...**“

Din tot ce conține comoara, **bătrânii** sunt marea dragoste a lui Ioniță Andron. Îmi arată chipul tulburător al încă unuia din ei. „Când l-am fotografiat pe acest consătean al meu, am avut senzația că-l fotografiez pe Decebal. Și nu folosind un obiectiv «Zeiss», ci acest extraordinar teleobiectiv al istoriei, pe care mi l-au dat tocmai ei, prin conservarea atâtor elemente de tradiție, prin tot ce au păstrat din moși strămoși – și graiul, și portul, și datinile, și chiar înfățișarea. Au știut **să păstreze** și au știut **să se păstreze** oamenii ăștia mândri, pe care nu i-a supus nimeni și nimic. Într-o vacanță de vară, demult, citeam sub un tei, cu aparatul de fotografiat lângă mine. A trecut la coasă un bătrân, Văsîiu lu' Ionu lu' Dănilă. Când mi s-a părut nimerit, am apăsat pe declanșator. Aparatul a țcănit scurt și sec, bătrânul a auzit și s-a oprit încrunțat. «De ce îndrepti spre mine scula aceea nemțească?», mi-a zis. Și **atât** l-a deranjat. Era în gestul lui, în amărăciunea

și în împotrivirea lui ceva care m-a făcut să văd de atunci în el și în chipul pe care azi îl mai păstrează numai hârtia, sfidarea cu care i-au primit mii de ani oamenii acestor locuri, pe cei veniți cu gând pieziș de cine știe unde.“

Mii, zeci de mii de imagini de altă-dată și de azi stau adunate aici de patima curată a dragostei acestui om pentru Oașul și oșenii de care nimic nu l-a putut despărți. „De la 30 iunie 1932 – stăruie cu meticulozitate – am fiecare clișeu pe care l-am socotit vrednic să stea în colecție.“ Din cele peste cincizeci de mii, i s-au prăpădit două. Încolo, totul s-a păstrat și s-a orânduit după gândul și dragostea sa.

Chipurile care-i sunt dragi îl însoțesc pretutindeni nu numai pentru că el nu le uită. În încăperea largă în care-l poți găsi la Colegiul avocaților din Satu Mare, din fotografiile imense așezate pe pereți, **dacii lui Ioniță Andron** privesc undeva peste munți și peste vremea din care i-a desprins iubindu-i „pentru că meritau să nu moară.“

Pentru cei care-l cunosc, îl înțeleg și-l prețuiesc, statornicia acestei iubiri și „comoara“ aceea a lui au făcut din Ioniță Andron OMUL CARE I-A REDESCOPERIT PE DACI.

O fotografie din 1939 datorată lui și inserată de Constantin C. Giurescu în „Istoria românilor“ – printre imaginile cu care ilustrul istoric arată continuitatea daco-romanilor în spațiul carpatic – a răspândit în lume chipurile câtorva bătrâni din Rața Oașului. Aceștia privesc parcă peste zări, ca într-o veghe îngrijorată. În straiile portului lor străvechi și cu părul slobod pe frunte, par, într-adevăr, niște căpetenii de daci. Azi, unul singur dintre ei trăiește – mai tânărul, pe atunci, Toaderu lu' Văsii, care se află în centrul imaginii. Are 80 de ani, e cărunț, dar mai e încă rumen în obraji și se plictisește în gospodăria nepotului cu care stă, când cei tineri pleacă la muncă. Atunci se duce și el, peste dealuri, la stâna unui alt nepot, să-i dea o mână de ajutor. Acolo l-am găsit, lângă coliba din Făget, unde se așezase, pentru o vreme, Tămaș cu oile. Își primește oaspeții cu o bucurie de gospodar care se simte gazdă în întreg spațiul dealurilor peste care privim. Și-i amintește pe bătrânii din poză, deși au murit de mult. „Mai sunt feciorii și fetele lor. Amu și aceia-s bătrâni, au și ei prunci, au și nepoți chiar.“ Știe că fotografia a ajuns celebră. „Mi-o spus domnu' Ioniță că-i și-nt-o carte cu istoria noastră.“ N-a văzut cartea. Acolo, în chipul acela, primul era – de la stânga la dreapta – Leușca Timofie a Penghianului. Feciorul aceuia, Ion, Nonu lu' Timofie, cum i se zice în sat, e trecut de 60 de ani. Apoi, Dumitru Bojoaii, care n-a fost însurat. „Când o fo' mire, s-o dus mireasa de la el și nu s-o mai însurat apoi.“ Urma Văsâiu lu' Mihnea Dumitru, căruia, în graiul cu tendința cunoscută de scurtare a vorbelor, i se zicea Văsâiu lu' Nedumitru. În imagine nu se vede aproape deloc, acoperit tocmai de cel mai tânăr, cu plete ondulate. (Cel cu care vorbim și care și-a păstrat

surprinzător expresia figurii de atunci.) Mai la dreapta, Ionu lu' Toaderu Tomoaii. Feciorul aceuia, tot Ion, sau Nonu lu' Ionu lu' Toaderu Tomoaii, are vreo 75 de ani și stă cu fata lui cea mai tânără, Irinca. Costinel Bătrânu a avut 5 feciori și toți sunt gospodari în sat. Ultimul era Bri Iacob al lu' Bri Toma, după care au rămas Toma și Ionu lu' Bri Iacob, care stau „în Câmpuț.“

Toaderu lu' Văsâi povestește cum a făcut el Primul Război Mondial, cum a fost luat în armata imperială, cum a căzut prizonier la italieni unde l-a auzit vorbind pe Vasile Lucaciu, venit în Italia să înroleze ca voluntari pe prizonierii români, pentru a lupta alături de trupele române. Când au ajuns, după lungi peripeții, în portul Constanța, nu le venea să creadă că sunt într-un stat liber al neamului lor. Un stat și un neam care-și plăteau, cantotdeauna, cu sânge libertatea, dar de data aceea și unirea. Bătrânul trăiește și acum, când povestește, bucuria extraordinară a celor din Ardeal care, în epoca aceea, contribuiau la împlinirea unui vis: unirea tuturor românilor în vatra strămoșească. „Cum nu ne-am fi bucurat, după câte îndurasăm? Bine-o făcut domnu' Ioniță c-o zîs la tătă lumea că-n poza aceea parcă suntem daci. Că doară daci suntem, poți să nu mai zâci **parcă**. Și inima ni-i una la tăt' români, că doară știi și dumneata, dacă zâci că ești român.“

Toaderu lu' Văsii e unul din cei care au făcut alfabetizarea în Racșa, alături de învățătorul de pe atunci. Era bun știutor de carte și bucuros să-i învețe și pe alții. Acum, bătrânul – care nu-ți vine să crezi că a împlinit 80 de ani la 25 aprilie – se poartă peste dealuri fără să se plângă, doarme în câmp la stână, și-i bucuros să-și mai ajute nepotul, care „îi cam suferind.“ Bunicul ajuns și străbunic a fost o viață-ntreagă gospodar în Racșa, nu i-au plăcut tutunul și băutura, nu s-a plâns de sănătate. Dar nu e nicio mirare. Aici te afli într-o lume a firescului, între oameni care au dus întotdeauna o viață aspră fără să se plângă și fără să se poată izola de locurile pietroase și sărace în care au crescut. Ei au iubit aceste locuri care nu prea îi ademeneau pe alții. Poate și de aceea, deși se află în marginea Oașului, Racșa a rămas mereu un sat numai de oșeni. Azi, cel mai bătrân bărbat din sat are 94 de ani. Dacă vrei să-l afli, trebuie să-ntrebi de Gheorghicuț. Localnicii înmoaie după obicei durițările consoanelor când îi pronunță numele, dar nu mai adaugă altceva: nu mai e nevoie, toată lumea îl cunoaște așa. A fost unul din cei mai săraci oameni din sat. Orfan de mic, a crescut slugă pe la alții. În tinerețe, pe la 1900, și ceva mai târziu, a fost în două rânduri „în America la lucru, după bani.“ De fiecare dată însă cu banii strânși s-a-ntors, „din tătă lumea,“ aici, în Racșa lui. A-ntemeiat gospodărie AICI și nu în altă parte. Nu l-au fermecat nici orașele mari, nici mirajul îmbogățirii pe cine știe unde, prin străini. Acum locuiește cu un nepot. L-am găsit în ogradă, bucuros să ne povestească despre el și despre sat. „Fac și eu ce pot

pe lângă casă. Mai văd de cai. După ce să gată primăvara de arat, a' mei îs caii până-n toamnă.“

Pe Nonu lui Timofie nu l-am găsit acasă. Era plecat la câmp cu ai lui. Stă la numărul 133, în casa lui Leușca Timofie a Penghianului, pe care se pare că și acela o moștenise. E una din cele mai vechi case din sat. Are trei încăperi, e din lemn spoit cu lut și acoperită cu paie, cu **păiuș** cum zic oamenii pe aici. Casele astea n-aveau horn: fumul ieșea în pod, pe sub o apărătoare de scânteii și îmbiba încet stratul de paie al acoperișului gros de mai bine de un metru. Păiușul, înnegrit de fum, de vreme și de ploi, mai apără încă adăpostul unor oameni de altădată și de azi. E drept că zilele acestei case sunt, de acuma, numărate: alături, se ridică una nouă cu fundație de piatră. Ograda mai cuprinde un grajd, un cuptor de lut, un nuc și un dud (pomișor, cum i se zice în Oaș). Mai sus, pe uliță, următoarea casă e tot cu păiuș. Aici stă Ionu lu' Iacobu lu' Ion Văsii. Gospodăria mai cuprinde un grajd micuț și o fântână... Pentru că e pe deal, ochiul de apă se zărește departe în adânc, atât de departe încât ai impresia că aceia care au săpat-o, au vrut să ajungă de cealaltă parte a pământului.

Racșa nu e decât un sat vechi din Oaș. Pământul sărac și accidentat n-a permis cooperativizarea. Nu se află aici nimic extraordinar, niciun obiectiv economic formidabil. Ceea ce este însă remarcabil e această atmosferă de străbună vatră românească în care oșenii au păstrat obiceiuri străvechi, așa cum și-au păstrat portul și limba. Straiele albe îi fac să semene și azi cu cei care purtau togă în antichitatea romană; graiul lor a conservat, surprinzător, forme specifice romanității, probând și azi – când aceste forme în alte părți ale latinității s-au modificat – demonstrând și în acest plan, cu o uimitoare și superbă îndărătnicie, originea daco-romană și continuitatea de nețăgăduit a românilor.

O lume, dacă vreți arhaică, dar emoționant, răscolitor de adânc, a noastră. Cineva îmi spunea, de curând, că atunci când a văzut întâia oară fotografia din 1939 a celor șapte bătrâni din Racșa, a crezut-o trucată, atât de dacice și de ireale i se păreau figurile acelea. Iată de ce m-am bucurat că am putut sta de vorbă cu Toaderu lu' Văsâi, cel din centrul imaginii, bătrânul care nici nu simte nevoia să-și mai demonstreze originea atunci când zice: „Că doară daci suntem. Și inima ni-i una la tăț' românii...” Cel care merge la Racșa nu se poate să nu-i dea dreptate lui Ioniță Andron – omul care se ostenește cu dragoste să spună lumii că aici, ca și în alte sate din Oaș, mai pot fi văzuți, încă, dacia.

Iconografie:

Foto. 1: [*Sfetnicii lui Decebal*] În centrul fotografiei, datând din 1939 – pe care „Istoria românilor” de Constantin C. Giurescu și Dinu C.

Giurescu a făcut-o celebră – se află Toaderu lu' Văsâi. A împlinit anul acesta 80 de ani, trăiește în Racșa Oaşului, unde a fost și „dascăl“ pe vremea alfabetizării...

Foto. 2: Toaderu lu' Văsîi („Şi inima ni-i una la tăţ' români...“) [Toderu lui Văsâilu' Ionu Tomii, Racșa – 1968]

Foto. 3: Finta Văsâi a lu' Văsîiu Todorii din Bixad (MARELE PREOT, sfătuitoarul regelui dac - Bixad, august 1940) [ilustrație la Corespondența dintre Ioniță G. Andron și Vasile Lovinescu]

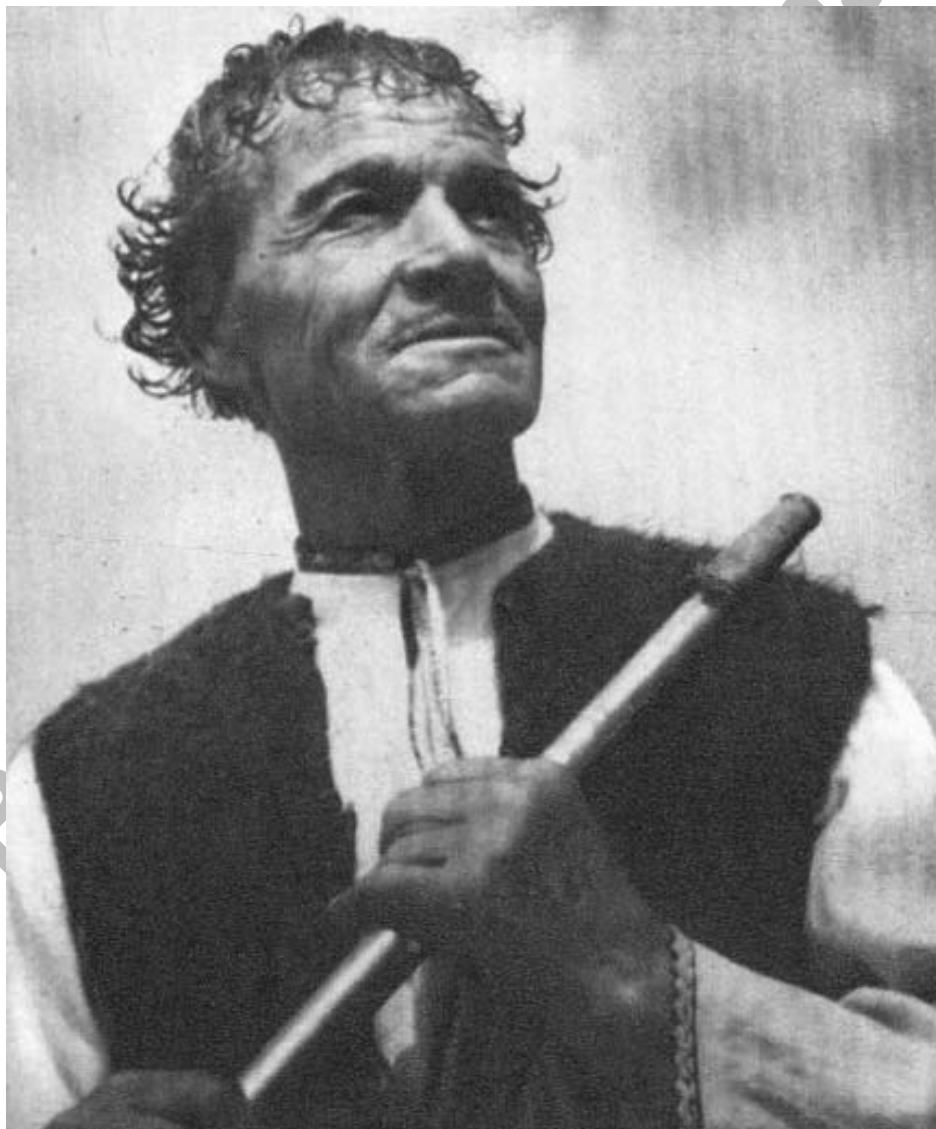

Foto.4: Ioniță G. Andron la 20 și la 60 de ani

(în „*Flacăra*”, 30 sept. 1976)

Ovidiu SUCIU

ȚARA OAȘULUI imortalizată pe peliculă

Olexa lui Știoasă, Racșa – 1938

Cu tot conservatorismul statornicit într-un anume plan – fapt, de altfel, notoriu, - Țara Oașului înregistrează, totuși, schimbări inerente progresului, civilizației. Și ca istoria să rămână „vie” peste veacuri, cuvintele scriitorilor, încărcate de subiectivism sunt insuficiente. Pelicula foto realizează în schimb acest deziderat. Orice referire la acest capitol începe, indiscutabil, cu Ioniță G. Andron, pentru care fotografia a devenit o generoasă și statornică pasiune. Aproape o jumătate de veac a cutreierat Țara Oașului și împrejurimile, surprinzând prin obiectivul aparatului fotografic peisaje, oameni și locuri, zăbovind cu răbdare, cu migală asupra

detaliilor vieții, asupra sufletelor zugrăvite în fizionomii. Stau mărturie acestei preocupări peste 60.000 de clișee foto, devenite valoroase documente geografice, istorice, etnografice, sociologice, antropologice. Chipuri de copii, de oșeni maturi, de bătrâni cu părul rotunzat, purtând cu demnitate straiile oșenești: oameni surprinși în diverse activități gospodărești, sau la petreceri; case, uliți și sate purtând însemnele trecutului sau ale prezentului se constituie în autentice decupaje cinematografice. Dovadă a valorii lor incontestabile este prezența acestor fotografii în albumul foto „Țara Oașului“ (fotografii: Ioniță G. Andron, text: Pop Simion și Ioniță G. Andron), iar în perspectivă, Editura Sport-Turism ne va oferi volumul „Prin Țara Oașului și munții ei.“

Ar fi de dorit o expoziție retrospectivă de fotografii ale lui Ioniță G. Andron. Cea din 1971 de la București a constituit un succes, dar de atunci a trecut suficient timp ca să putem pretinde o altă expoziție. În expoziția republicană a primei ediții a festivalului național „Cântarea României“, Ioniță G. Andron a fost prezent cu câteva fotografii. Iată și câteva referiri semnificative asupra acestora, făcute de ing. V. Panaitescu în revista „Fotografia“, a Asociației artiștilor fotografi amatori din România: „Această frescă nu se putea să nu înceapă cu originile: Capete de oșeni, Străjerul – în fotografiile avocatului Ioniță G. Andron din Negrești-Oaș.

Ele evocă prin expresia și monumentalitatea figurilor, permanențele unui neam pe aceste meleaguri“.

Cine vizitează locuința lui Ioniță G. Andron din Negrești-Oaș are revelația unui sanctuar al artei fotografice, a unei preocupări cultivate cu multă venerație. Actualmente artistul este preocupat de realizarea copiilor de contact ale clișeelelor făcute după 1944 și integrarea lor într-un album, cât și de realizarea unor fotografii care să grupeze monumentele existenței pe plaiurile nordice... Cine vrea să cunoască Oașul, neavând șansa de a trăi mai mult timp pe aceste minunate plaiuri, va trebui neapărat să vadă fotografiile realizate de Ioniță G. Andron. Impresia va fi puternică. De neuitat. Ioniță G. Andron va rămâne în conștiința Oașului ca un rapsod al imaginii imortalizate a minunatelor plaiuri nordice și a minunaților săi oameni.

Iconografie: Foto 1: Olexa lui Știoasă, Racșa – 1938;

Foto 2: Toaderu lui Văsâi-Ion-Tomii;

Foto 3: Noapte de iarnă cu lună plină

(În „Cronica sătmăreană”, 7 ian. 1978)

Oameni pentru eternitate

Apariția albumului fotografic, de „icoane fotografice“, depășește simpla și repetabila semnificație a actului editorial. „Țara Oașului“, în viziunea lui Ioniță G. Andron, este menită să se adreseze deopotrivă prezentului și viitorului, să impresioneze prin ceea ce impresionează omul de-a lungul istoriei existenței sale; prin chipul său, prin infinitele nuanțe ale acestuia, exprimând un univers al trăirilor specific zonei, locului din care face parte.

Vom spune de la început că apariția acestui album la Editura „Dacia“, încununează și luminează viața unui om, a lui Ioniță G. Andron, în relieful și imortalizarea semenilor săi. Albumul acesta este opera unei vieți, truda, dar și marea recompensă de a vedea realizată o frescă umană exemplară în datele ei esențiale. Aceste chipuri atât de luminoase, uneori atât de încrâncenate, sunt parcă rodul unor vestiți sculptori din timpul lui Pericle, oameni care, înfruntându-și destinul atât de vitreg, au supraviețuit pe aceste locuri, care au fost și vor fi numai ale lor. Oamenii aceștia, oșenii, și-au creat din locurile dăinuirii nu numai un spațiu distinct, ci și o matcă vitală, regeneratoare de noi frumuseți.

Oamenii surprinși de aparatul fotografic sunt exemplari, excepționali, ca o regulă a acestei populații românești din nordul țării. Sunt oameni surprinși în ceremonialul zilnic, în ritmul egal al orelor, în declinarea vieții nemuritoare reluată și dusă mai departe, mai fierbinte de generația coconilor.

Imagini campestre, de păstorit, cu tot fastul „Sâmbrei oilor“, cu fete și feciori, cu frumusețile anotimpurilor, brăzdează cerul acestei creații a lui Ioniță G. Andron.

Albumul cuprinde imagini intrate demult în conștiința oamenilor. Albumul cuprinde capodopere ale genului. Afirmăția are deplină acoperire dacă ne gândim la acel impresionant „Sfetnicii lui Decebal“, „Marele Preot, sfătuitorul regelui dac“, „Tipologii – Bătrânii satelor“, „Dacii de țin atârnați de stânci“, „Tinerețe“, „Stejarii“, „Ciobănașul“. Dar celelalte imagini din Racșa, Certeze, Cămărzana, Bicsad, Călinești și Negrești-Oaș, nu sunt extraordinar de reprezentative? Da, dar ca în orice creație există piscuri înalte revelatoare; legătura între acestea o fac celelate înălțimi menite să continue și să întrețină relieful.

De azi, „Țara Oașului“ a lui Ioniță G. Andron, cu o prefață de Pop Simion, cu un cuvânt al autorului și cu un ultim capitol de autografe, se află în librării. Prilej de bucurie pentru noi toți, prilej de a răsfoi cu emoție acest

album, dar și un minunat prilej de a urca această creație acolo unde îi este locul, adică în rafturile bibliotecii, pentru noi și urmașii noștri, pentru toți aceia care respectă oamenii și spiritualitatea Țării Oașului.

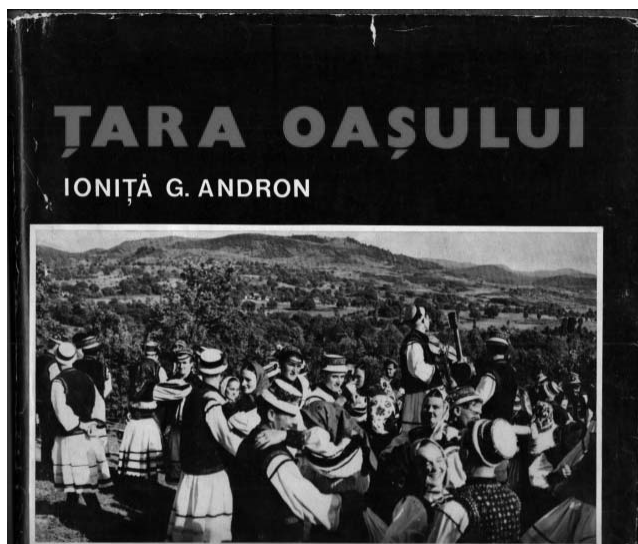

Ciobănașul, Racșa – 1938

(în „Cronica sătmăreană“, 23 feb. 1978)

Grigore SCARLAT

Albumul „ȚARA OAȘULUI“ – remarcabilă
apariție editorială

Albumul „Țara Oașului“ al lui Ioniță G. Andron, este rodul unei îndelungate și laborioase activități, a unei pasiuni fără lumini și umbre, sau mai exact a unei statornice credințe față de oamenii din acest nord de țară. Evenimentul editorial a produs o vie satisfacție, bucurie în rândul publicului, prilejuite de întâlnirile care au avut loc la Satu Mare, Livada, Negrești-Oaș. Acest cronicar al Țării Oașului, Ioniță G. Andron, a immortalizat oameni și locuri, datini și obiceiuri, în dreptunghiul hârtiei de fotografie transmițându-ne aceste frumuseți nouă, dar și urmașilor noștri.

Pretutindeni, unde am participat la întâlnirile lui Ioniță G. Andron cu publicul, am avut sentimentul că oamenii veniseră să se întâlnească, în primul rând, cu opera unei vieți, exemplară în tipologiile umane ce se declină într-o veșnicie în matca tradițională. „Țara Oașului“ a lui Ioniță G. Andron este o operă deplină, fiindcă exprimă tezaurul unei creații, a existenței unei distincte colectivități având semne, peceți proprii în lunga continuitate și permanență în această acoladă a timpului de peste două mii de ani.

Evenimentul editorial „Țara Oașului“ înregistrează și un remarcabil succes de librărie. Credem că în curând tirajul se va epuiza; albumul, prin nenumăratele ediții ce le va realiza, va deveni o carte prezentă în bibliotecile noastre personale.

(în „Cronica sătmăreană“, 28 feb. 1978)

Ioniță G. Andron: Țara Oașului [album foto]

Frumosul album *Țara Oașului*, apărut la Editura Dacia, 1977, e opera lui Ioniță G. Andron, „domiscău” din Negrești Oaș, cu o prefață de scriitorul Pop Simion, intitulată *Rostire către Privitori* și câteva cuvinte ale autorului *Gânduri la Sfeștanie* – publicate în limba română, engleză, franceză și germană.

Ioniță G. Andron a îngrămădit toată Țara Oașului – prin tot ce are ea mai reprezentativ din arta populară a locului (cusături, cioplituri, olărit) și mai ales prin fotografii, mii și mii de fotografii pe care autorul, acest „vajnic oșan”, le-a făcut în mai bine de 45 de ani de viață și stăruință – într-una din încăperile casei sale, devenită muzeu. În aceste fotografii, dintre care unele sunt de pe acum antologice (mă gândesc la „*Sfetnicii lui Decebal*”, „*Sfidarea Cuceritorului*”, „*Purtătorul Scânteii*”, „*Alăptarea copilului*”, „*Sfetnicul regelui Dac*”) autorul a căutat să prindă imaginile locului lui natal „*piatră de hotar și columnă de umanitate românească, în care națiunea se recunoaște plenitudinar*”, cum spune cu firească mândrie Pop Simion.

Din mulțimea acestor fotografii, care stau la îndemâna tuturor celor ce vizitează Țara Oașului, autorul a selectat un număr de 130 de bucați, dintre care 15 în culori, de o mare frumusețe, care situează în centrul lor omul acelor locuri, cu ce are el mai definitoriu, în primul rând, omul cu vârstele, actele și faptele sale, munca, obiceiurile, bucuriile, necazurile, speranțele și dorințele de mai bine; și mai ales omul ca păstrător al unor tradiții, cu care fiecare oșan se mândrește, conștient că tocmai această tradiție certifică existența sa multimilenară. Urmărind albumul *Țara Oașului* în desfășurarea lui, nu se poate să nu fii impresionat de peisajele locului (*Mioritică oșană*, *Căciula geto-dacică*, *Mestecăniș*), de chipurile oamenilor pe care citești inteligența, dârzenia, dar și omenia, dulceața copilăriei, frumusețea mai dârză a fetelor și femeilor, de muncile omului de peste an: la lucrul pământului, la culesul recoltei, cu oile, la lucrările casnice ale femeilor, la serbări, petreceri și jocuri ș.a.m.d.

Albumul *Țara Oașului* nu este o carte oarecare, ci o operă de trăire și dăruire, reprezintă anii din viața lui Ioniță Andron închinați Țării Oașului, concentrați în imagini despre mersul înainte al culturii și civilizației, despre un trecut de jertfă și luptă, despre tradiție; albumul *Țara Oașului* nu este o carte cu chipuri, ci o carte cu „semne, o mărturie de viață”, cum spunea Pop Simion, pentru oamenii zilelor noastre, dar mai ales pentru cei din viitor.

(În „*Tribuna*”, 6 aprilie 1978)

Grigore SCARLAT

Profil: Ioniță G. Andron
O artă închinată Oașului, valorilor sale nepieritoare

Toate fotografiile lui Ioniță G. Andron se constituie, înainte de toate, ca autentice documente ale vieții acestui minunat colț de țară care este Oașul, ale celor care au știut de-a lungul vremurilor să-și păstreze cu sfințenie limba, portul și datinile rămase din străbuni.

Surprinzător ce mult seamănă Ioniță G. Andron cu Geo Bogza. Se spune că autorul „Cărții Oltului“, în trecere prin Maramureș și prin nordul țării, a venit la Negrești-Oaș să „verifice“ asemănarea fizică. Din păcate, artistul Ioniță G. Andron nu era în localitate, astfel că întâlnirea nu a avut loc. Dacă asemănarea fizică este cu totul întâmplătoare, în schimb asemănările privind slujirea spiritualității românești exprimă profunde și nobile trăsături de caracter. Ioniță G. Andron a surprins în manifestările sale, unele unice, acest extraordinar topos românesc, purtând în

străfundurile sale pecețile strămoșilor, atât în ceea ce privește chipul omenesc, cât și manifestările, creațiile spirituale ale locuitorilor înveșniciți în țara lor.

De n-ar fi fost Ioniță G. Andron, tânărul entuziast de atunci, convins că immortalizează o generație augustă de înaintași, de n-ar fi Ioniță G. Andron cel de astăzi, multe, nepermis de multe nestemate românești s-ar fi pierdut. Astăzi, vorbind de Țara Oașului, moralmente suntem obligați să pronunțăm numele lui Ioniță G. Andron. Deoarece, în ceea ce privește cunoașterea spirituală a Oașului, el este un punct cardinal, asemenea, de exemplu, nordului. Artistul a sustras fotografia din condiția ei minoră, circumscrisă unui orizont de interes restrâns. El a ales din viața fizionomii umane revelatoare, propunându-ne portrete compatibile cu sensibilitatea artei unui mare pictor.

Acum, când sărbătorim cei 2050 de ani de la constituirea statului dac centralizat și independent al lui Burebista, ne convingem că opera lui Ioniță G. Andron (suntem îndreptățiți s-o numim astfel!) își justifică mai mult itinerarul ales spre inimile noastre.

Este o operă pe care o așteaptă un destin exemplar, întru totul binemeritat.

în „Cronica sătmăreană”, 19 apr. 1980

Neam de statui

Un capitol aparte al drumului Cenaclului „Flacăra“ în nordul țării, cu toate că a fost cuprins în puține minute de viață, îl constituie vizita la „Muzeul fotografiilor“, ca răspuns la invitația stimatului Ioniță Andron. Nu vă vom povesti în ce an s-a născut, unde a învățat, nu vom face rezumate din viața domniei-sale. Doar atât: de 50 de ani, adică de jumătate de secol, Ioniță Andron fotografiază. Aici, în Negrești-Oaș, aici, într-un sat care nu și-a împrumutat nici tradițiile, nici portul, nici uneltele. Ele s-au născut din adâncuri de vremi atât de vechi, încât ne e teamă, parcă, să coborâm cu gândul în ametețoarea adâncime a timpului.

Muzeul lui Ioniță Andron e cuprins într-o singură cameră. După intrarea tuturor membrilor cenaclului ar fi trebuit să simțim că nu mai avem aer. Dar nicio dată nu vor fi prea mulți vizitatori în cămăruța din față a casei lui Ioniță Andron, pentru că fotografiile care-i înfățișează pe oșeni dau pereților măreții de catedrală.

Pe un perete, câteva palme de zid, omul astăzi cărunt a înfiripat un colț în amintirea mamei și a tatălui. Larii lui Ioniță Andron sunt straițele, o verticală ce înfățișează chiar trecerea vieții: culorile straițelor coconilor țipând de viață, iar, în stingerea vârstelor, stingându-se și ele, ajungând până la albul înțelepciunii, culoare pură, corolar al culorilor. Cusăturile artistelor mari, fără de carte, mânuind acul pe pânză ca pe un desăvârșit penel, au împodobit nu interioare de palate, ci hainele și obiectele de fiecare zi ale celor iubiți. Colțul tatălui, preot în Racșa, urmărit atunci când tricolorul – până și pe o margine de carte poștală – însemna o vină, are ca semn de omagiu o extraordinară fotografie, **Fuga cu păștile**, tradiție de care e legată o legendă din nesfârșite vremi: „Zmăul – spune legenda – stă închis într-un stan de piatră. Tot anul Zmăul linge piatra ca să poată să o subțieze și să iasă în lume. Dacă oamenii ajung cu păștile acasă și reușesc să ia prima îmbucătură înainte de a ieși Zmăul din stana de piatră, atunci stana se îngroașă și mai mult, iar Zmăul rămâne prins pe încă un an“. Muncă de Sisif în slujba binelui!

Ioniță Andron spune, simplu, că a înțeles, pentru prima oară, cât de important e să-și fotografieze consătenii, în 1939, în Racșa. Atunci, după slujba de duminică dimineața, i-a rugat pe bătrânii satului să mai rămână, așezați pe băncile de lemn. A simțit că bătrânii care stăteau, unul lângă altul, sunt, de fapt, statui ale neamului nostru, dar pieritoare statui, și dacă nu-i va surprinde pe peliculă, poate niciodată nu va exista în lume imaginea dacilor, așa cum au fost ei, în viață... Astfel au luat naștere fotografiile bătrânilor din sat care împodobesc astăzi Cartea noastră de căpătâi, Cartea

de Istorie. Și, însoțind o astfel de fotografie, a apărut în revista „Flacăra“ poezia **Dacii liberi** – scrisă de poetul Adrian Păunescu.

O imagine a unui tânăr cu suman și cioareci ponosite, purtând în palme un cărbune aprins, în care suflă. Pleca din sat cu tăciunile și trebuia să ajungă cu el nestins tocmai în vârf de munte, la oi. O altă imagine: tineri ciobani pe munte, ilustrare vie a celor spuse în antichitate de scriitorul Florus: „daci indaerent montibus”, **dacii sunt aninați de munți**. Într-adevăr, siluetele ciobanilor par a crește din munte, cu picioarele în stânci și, pe umeri, sprijinind tot cerul...

Apoi, o minunată fotografie-document este cea a țăranului care-și apără câmpul. El l-a semănat, și acum a rodit. Ținând în mâna dreaptă o vargă pe care o rotește și nu știm dacă alungă cu ea doar păsările cerului pentru a nu-i fura puținele boabe, țăranul pare a fi în stare să lupte cu oricine i-ar amenința palma de pământ pe care s-a înălțat porumbul.

Și mai vedem o mamă care-și alăptează pruncul pe câmp, în răgazul de câteva clipe îngăduite, în ziua ei de istovită victorie asupra pământului pe care-l lucrează. O fermecătoare fotografie a lui Tătar Petre a Petrii din Trip, cu Mărie, măria-sa Mărie, recentă imagine, cu rodul cel bun și frumos a 16 ani de unire în fața lumii: între ei, opt coconi. Măriuca, cea mare, de 14 ani, Irincuța, Ion, Gheorghe, Petre, Vasâi, Mihăiuc și Nicoară, mezinul de un an și jumătate oșan, sub soare.

Neamul dacilor liberi nu se va stinge niciodată, aici, în Oaș! Iar actul de cultură pe care, de o viață, îl face Ioniță Andron, pare a ilustra un neam de statui, un neam atât de puternic, încât fiecare gest, fiecare chip, fiecare clipă a unui singur om este structurată, organic, într-o epopee fără început și fără de sfârșit.

Iconografie:

Foto.1: În timpul măsuratului la cupă

Foto.2: Păzind lanul

Foto.3: Fuga cu păștile

Foto.4: Pregătirea plugului

Foto.5: Retrași din calea răutăților

Foto.6: Basorelief sculptat în aerul limpede al satului Trip, brâu de veghe al casei, al grâului și al țării, frumoși, curați și uniți în dulcile verigi de aur ale familiei, iată-i pe Mărie Tătar și pe Tătar Petre a Petrii, cu cei opt coconi ai lor: Măriuca, Ion, Gheorghe, Irincuța, Petre, Văsâi, Mihăiuc, Nicoară (vezi: Anexe)

Păzind lanul

(În „*Flacăra*“, 29 oct. 1981)

Oameni și priveliști în arta fotografică

Izbitor ce mult seamănă Ionița G. Andron cu Geo Bogza - se spunea în urmă cu câțiva ani. Asemănarea se păstrează și azi, copia parcă este și mai autentică. Se știe că - pe măsura ce trece timpul - chipul omenesc este mai fidel modelului seminței din care face parte. În felul său, Ionița G. Andron este un mare artist, un reprezentant de seamă al artei fotografice din țara noastră – încă de pe vremea când nu contau atât tehnicile fotografice, cât imaginile tulburătoare ale vieții.

Artistul din Negrești Oaș a trecut de linia invizibilă a hotarului ce marchează vârsta de șaptezeci de ani. Privirea și pasiunea i-au rămas aceleași. Timpul, în această privință, nu a fost în stare să năruie, să-și vestească triumful. Este singurul loc unde omul îl înfruntă și-l învinge – pentru că nu este simplu ca, la 98 de ani, cât a avut Iorgu Iordan, să scrii și să gândești. Exemplele de longevitate în domeniul artei, ca și în al științei, sunt numeroase. Credem că pe acest drum a pornit și Ionița G. Andron.

Aflasem că revenise dintr-o excursie din munți. Sigur, însoțit de prietenul său de o viață – apartul de fotografiat. L-am întrebat cum i se pare peisajul la această vârstă, oamenii pe care el i-a cunoscut și pe care acum îi descoperă pentru prima dată. Pe îndelete mi-a răspuns că peisajul, deși pare neschimbat, aici se produc transformări care te uimesc. Nimic nu mai seamănă cu ce a fost; ne-am obișnuit să afirmăm că totul rămâne neschimbat. La tot pasul, în Țara Oașului, se evidențiază schimbările petrecute, pretutindeni se văd semnele noului, însuși peisajul poartă semnele înnoirilor. Fiecare anotimp își poartă frumusețile sale – nu aș fi în stare să spun că primăvara este mai frumoasă decât iarna (îl rugasem să-și exprime o opțiune în privința celui mai frumos anotimp); vara, spre stână, auzindu-se clipocitul izvoarelor, ori toamna cu pădurea ce-și poartă melancolia...

Am rămas surprins când mi-a desfășurat adevărate hărți privind genealogiile din Racșa, întinzându-se pe distanța a sute de ani. Imaginile fotografice care ne-au reținut atenția, cu oamenii exemplari din Oaș, n-au constituit pentru I. G. Andron doar expresia unor disponibilități artistice; de-a lungul anilor, el le-a urmărit existența, bucuriile și necazurile, știind cu exactitate ce s-a întâmplat cu ei. Are fotografiile care refac existența a cinci generații! O adevărată și frumoasă „șesătură“ de oameni și destine, cu urmași mulți, surprinzând familii cu câte șaptesprezece copii, cu nepoți și strănepoți.

„De când n-ai mai fost la mine? “ - mă întreabă, la un moment dat. Îi răspund că au trecut vreo cinci-șase ani. „Să-ți arăt că n-am stat degeaba.“ Și-mi arată două lucrări voluminoase, bogate, cu o documentație ce-ar stârni oricui invidia. Ele se cheamă „Vânătoarea, odinioară, în Țara Oașului“ și „Monografia satului Racșa“. Într-adevăr, Ioniță G. Andron nu a stat degeaba; sunt convins că aceste manuscrise trebuie să ia drumul editurilor.

În liniștea bibliotecii sale privesc cărțile care i-au rămas cei mai credincioși prieteni: Eminescu, Blaga, Iorga... Indiscretă, privirea mea cade asupra unei lucrări învelite în piele. Sunt, de fapt, notițele tatălui său, de pe vremea când era elev la liceul „Samuil Vulcan“ din Beiuș. Îl răsfoiesc și iată ce mă surprinde: numeralul cardinal până la zece se învață în limbile latină, franceză, spaniolă, portugheză, italiană, provensală, română.

Amintiri se deapănă în aceste ore... Dar, îmi dau seama, Ioniță G. Andron nu simte povara anilor. El mărturisește că are numeroase proiecte pe care le va duce la capăt. Sunt convins că așa va fi, pentru că lucrările artistului fotograf devin mărturii ale timpului. Pentru că Ioniță G. Andron și-a îndeplinit această menire - misiune de a da chip oamenilor și locurilor din Țara Oașului.

Iconografie: Foto.1: *Peisaj din Oaș.*

(în „Cronica sătmăreană“, 16 iul. 1987)

Grigore SCARLAT

Statornic crez patriotic

Privesc două fotografii care seamănă izbitor între ele: dacii de pe Columna lui Traian și un grup de oșeni imortalizați de Ioniță G. Andron, încă în anul 1939, la Racșa. Reproducerea de pe celebra Columnă ne trimite la chipurile, portretele atât de distincte și de viguroase ale acelu grup, oameni dintr-o localitate din Țara Oașului. Asemănarea este posibilă și cu alte grupuri de oameni din întreaga zonă geografică menționată, ca și din alte părți ale patriei.

În asemenea cazuri, imaginile fotografice devin mărturii de necontestat ale asemănării oamenilor peste „coamele” secolelor și mileniilor, ale continuității de neam neîntrerupte. Lupta cu Imperiul Roman, de atunci, a dat câștig de cauză celor mai bine organizați din punct de vedere militar. Dar, dacă superioritatea era evidentă în acest caz, spiritul de jertfă al dacilor a fost și a rămas legendar.

Cam 65 de generații s-au scurs de atunci - dacă acceptăm că o distanță dintre o generație și alta este de 30 de ani. Tiparul uman a rămas însă același, așa cum a rămas și pentru alte popoare ale lumii. Viața a continuat, planeta a înregistrat fel de fel de evenimente istorice, vitregiile soartei nu ne-au ocolit – dimpotrivă, situați la răspântia a trei imperii, am reușit să ne păstrăm ființa națională, să ne afirmăm în circuitul valorilor materiale și spirituale universale.

În prezent, aflați în cea mai prosperă perioadă din istoria patriei, pe care cu mândrie și justificat temei o numim EPOCA NICOLAE CEAUȘESCU, ne punem întreaga energie în a edifica în vatra strămoșească visul de aur al omenirii – comunismul.

Prin munca de zi cu zi a fiecărui cetățean, fie că lucrează la oraș sau la sat, în ramurile producției materiale sau ale activității sociale, spirituale, dăm procesului revoluționar noi și noi dimensiuni care se constituie drept temei trainic urcușului ferm și demn pe trepte superioare de civilizație. Este semn al continuității nesecate și amplificării virtuților creatoare ale poporului, peste secole, și – deopotrivă – semn al imenselor disponibilități ale atașamentului nostru față de glia străbună.

Istoria stă mărturie indubitabilă că, departe de a fi o simplă figură de stil, expresia oșenească „Am fost ș-om fi“ este o remarcabilă exprimare a celui mai desăvârșit dintre adevărurile despre români: dănuirea pe vatra genezei etnice de la Carpați, Dunăre și Mare.

Iconografie:

Foto.1: „Sfetnicii lui Decebal“

în „Cronica sătmăreană“, 24 apr. 1988

Vasile VETIȘANU

Privind Țara Oașului

A fost așa, să nu ne întâlnim cu Ioniță G. Andron, și să nu ne cunoaștem, dar cine nu-l știe pe acest bun cunoscător al Țării Oașului, pe care a descoperit-o pentru lume. Cine nu s-a oprit să privească Țara Oașului prin imaginile-cheie ale lui Ioniță G. Andron, cel care a pătruns în adâncimile de suflet ale oșanului, cum puțini au putut pătrunde?

Privesc și reprivesc mereu acel album inimitabil: „Țara Oașului“, apărut în 1977, prin care Ioniță G. Andron a restituit nord-vestului românesc o a doua identitate spirituală, grăind, prin imagine, despre străvechimea noastră aici. Dacă marele istoric Iorga ar fi văzut acest album

ar fi scris un volum de istorie românească dătătoare de adevăruri pe care nu le are orice popor.

Civilizația noastră nescrisă, adică orală, ne spune prin imagine Ioniță G. Andron, e deodată cu celelalte tradiții orale ale lumii, care au precedat și au prefațat tradiția scrisă, adică a semnelor folosite până azi. Și nu se putea să nu vină acest adevăr din țara cea mai veche - Țara Oașului - care mejduiește hotare și arată tuturor, până departe, că nu suntem o civilizație de o mie de ani, ci de două ori milenară, crescută în zorii preistoriei, când alte popoare nici nu se aflau pe aici. Ce altceva reprezintă imaginile lui Ioniță G. Andron, dominând milenii, ca: „Sfetnicii lui Decebal“ (Racșa, 1939), bătrânii înțelepți cu privirea și cu tăcerea din ei, cum nici cetățile grecești nu-i aveau cu această deschidere? Ce altceva, decât un stăpânitor de civilizație colectivă, reprezintă: „Marele Preot, sfătuitoarea regelui dac“ (1940), stând drept și neclătinat în fața eternității, în portul său alb și ales, cum ales și curat îi este sufletul?

Există o civilizație a imaginii: Ioniță G. Andron a descoperit-o privirii noastre, ca să nu se uite casa cu bârne îmbucate, grăind despre o „civilizație a lemnului“, bătrânii satelor, dezvăluind privirii adevărate caracterologii umane, depășind improvizațiile artificiale, de scenă; să nu se uite imaginea ciobănașului și cea a lui Olecsa lui Știoasă, care pot deschide versuri de epopee, ca și cei ieșiți la coasă, cu sculele lor, țâsnite din lemn, întrecând pe ale altora din lumea mare, ca să se oprească la Sâmbra, cu mic cu mare.

Țara Oașului ne apare astfel ca Țara de început, despre care nu s-a scris atâta cât trebuie, și Ioniță G. Andron, înțelegând acest lucru, a deschis un drum.

(în „Cronica sătmăreană“, 28 aug. 1988)

Grigore SCARLAT

Un om și un artist exemplar

Izbitor ce mult semăna Ioniță G. Andron cu Geo Bogza! Aflând de această asemănare, se spune că autorul „Cărți Oltului“ se îndreptase spre Negrești-Oaș pentru a-l cunoaște pe cel care imortalizase pe pelicula fotografică imagini reprezentative și exemplare ale Țării Oașului. Din păcate, în acea zi artistul fotograf nu era acasă. Astfel că cei doi nu s-au întâlnit niciodată.

Prin această comparație am vrut să sugerăm câteva din trăsăturile fizionomiei lui Ioniță G. Andron, care ne-a părăsit într-un aprilie nestatornic cu vreme în schimbare, dar cu accente telurice ale primăverii ce

vor marca cu autoritate desfășurarea anotimpului. Ce greu ne este să vorbim acum la trecut și să facem o afirmație elementară ce ține de bun simț și de domeniul evidenței: Ioniță G. Andron a fost un artist - un artist înzestrat, un om sensibil și de cultură, un pasionat al naturii. Pe când fotografia nu depășea un statut minor - acela de mărturie, de documentare, de înregistrare a prezenței -, Ioniță G. Andron prin anii 1938 realiza fotografii - adevărate imagini artistice - din Racșa și din întreaga așa-zisa Țară a Oașului, pământ cuprins în geografia țării noastre. Nu exagerăm cu nimic dacă afirmăm că Oașul a intrat în circuitul artistic prin lucrările de excepție ale lui Ioniță G. Andron. Chipurile de oșeni surprinse în diferite momente ale zilei la câmp, la munci, dar, mai ales la ceremonii tradiționale i-au procurat artistului secvențe autentice de viață și simțire, surprinzând portrete de o extraordinară originalitate, demne de penelul unui mare pictor. Ioniță G. Andron a elogiat toată viața lui că oșenii, acești oameni minunați care nu s-au ferit de la nicio muncă, fie ea cât de grea, sunt urmașii direcți ai dacilor liberi.

Sentimentul continuității, al statorniciei, al rezistenței și luptei acestor oameni pentru a exista pe tărâmurile lor natale i-au alimentat patosul, căutările, izbânzile pe care le-a obținut de-a lungul anilor. Desprinsă parcă de pe Columna lui Traian, aceste chipuri de bărbați sunt de o expresivitate fără seamăn, simbol al bărbăției și curajului ce i-au însoțit prin veacuri.

În Muzeul Țării Oașului, la intrarea acestui lăcaș de cultură, am admirat nu de puține ori acele imagini panoramice, de o mare densitate, a spațiului în care se desfășoară această Țară a Oașului pornind de la Cămărzana și continuând cu satele care se înșiruie ca o salbă spre orașul Negrești-Oaș, de la această „cămară a zânelor” unde cerul este albastru, unde razele soarelui filtrează parcă, mereu și mereu, cea mai frumoasă culoare. Imagini ce vor rămâne în memoria afectivă a generațiilor.

Ca nimeni altul, Ioniță G. Andron a cunoscut creația populară oșenească în ce are ea mai profund, mai semnificativ.

Nunțile - extraordinarele nunți oșenești, coborâte parcă din legende, ca și alte imagini ce exprimă datini și obiceiuri, au fost privite și înțelese de acest om fără odihnă și răgaz, de acest căutător de frumos și noblețe omenească.

Imaginile fotografice ale lui Ioniță G. Andron sunt cunoscute în întreaga țară, ca și pe multe meridiane ale lumii. Expozițiile sale de la Sala „Dalles” din București, cele din Satu Mare, Baia Mare, Negrești-Oaș, ca și din alte localități au acreditat un artist autentic, sigur pe mijloacele sale de exprimare, un artist ce sfidează prejudecăți, aducând în prim-plan oameni și locuri cu frumusețile lor nepieritoare.

Acum, simțind acut absența lui, ne mângâiem la gândul că ne-a lăsat nouă, celor de azi și de mâine, creația sa artistică, colecțiile sale de salbe și mărgele, mii de imagini privind portul, etnografia locului, care au intrat de mult în patrimoniul nostru spiritual. A străbătut de nenumărate ori Munții Oașului, s-a oprit lângă izvoare, a immortalizat flora și fauna Oașului, a realizat seturi de imagini fotografice care nici una nu seamănă cu alta. Acest depozit spiritual al Oașului el ni l-a redat cu ajutorul aparatului de fotografiat, din care a făcut un minunat instrument artistic de redare a frumuseții omului.

L-am apreciat pentru toată această operă de forme și culori pe care ne-a lăsat-o moștenire, mulțumindu-i pentru exemplara sa strădanie.

Iconografie:

Foto.1: „Sfetcicii lui Decebal “

(în „Cronica sătmăreană“, 9 mai 1989)

Iuliu POP

Ioniță G. Andron

Sunt unele personalități care prin gândirea, comportamentul și activitatea lor, lasă urme adânci, în perioada lor de existență, imprimă felul lor de a fi întregii societăți și astfel caracterizează epoca în care au trăit. Una dintre aceste rare personalități a cărui activitate culturală se desfășoară pe o perioadă de o jumătate de veac, este Ioniță G. Andron, de la moartea căruia s-a împlinit un an în Duminica Floriilor.

(În „Țara Oașului“, Negrești-Oaș, nr. 1,1990)

Mihai POP (dir. Spitalul Negrești Oaș)

Demers într-o ființă mea

**„Mulțumește-te să fii om“
In memoriam Ioniță Andron**

Nu știu dacă „Rugăciunea” lui Brâncuși în credință și respect pentru om, valoare și model, vor împlini rostul dedicat momentului drept veșnicie. „Omul“ marele meu prieten de suflet și trăire, „hoțul de imagini“ intrat în

ciclul elementelor și viu în imaginea universului nostru, se numea Ioniță G. Andron.

Meditație responsabilă între vis și realitate, între universul afectiv și trăire. Gândul înăscut și trudit cu durere și amar, înaripat cu o sensibilitate aleasă din, și față de leagănul existențial al omului legendarei „Țări a Oașului“.

Ce miracol a făcut să existe această sămânță umană de neam românesc robust și încăpățânat, în geneza permanenței, păstrând trăsături comportamentale sociale și culturale statornice!?

Acestea sunt esențe pentru credința ființei noastre istorice, înălțarea noastră în omenie și veșnicie.

Dumnezeu să-l binecuvânteze.

(În „Țara Oașului“, Negrești-Oaș, nr. 1, 1990)

Dr. Pop Mihai (dir. Spitalul Negrești Oaș)

[In memoriam Ioniță Andron]

Ioniță Andron, prietenul și omul care lipsește dureros din lumea mea, om de mare dimensiune umană, care a invadat cu căldură, bucurie și pricepere oamenii contemporani lui, locurile și frumusețile noastre naturale, arhitectura veche în lemn din țările nord-vestice a Transilvaniei.

Omul - extrem de afectiv și cultivat - fiind preot și avocat, copilărintă în această zonă de vis și legendă, a imortalizat imagini inedite de încărcare spirituală și morală. A lăsat mii de imagini cu universul civilizației orale a omului multimilenar din Țara Oașului, om care acum 60-70 de ani era neschimbat și păstra valorile tradiției strămoșești.

Am cutreierat împreună toți munții și bisericile din Oaș până la Putna duminică de duminică și am adunat o lume imensă în noi și pe peliculă, iar dialogul nostru era bucuria împărtășită în toate sensurile înțelegerii. Nimeni nu se putea bucura mai mult cu sensibilitate rafinată și profundă în acest rai al pământului.

Păcat pentru noi toți, că timpul nu se oprește la aceste valori umane, care lasă un gol în lumea și sufletele noastre, dar rămân reperi și modele pentru oamenii care au minte, suflet și respect.

Pliant: *Comemorare Ioniță G Andron* - 1999, Inspectoratul pentru cultură al Județului Satu Mare, Muzeul Țării Oașului, Primăria Orașului Negrești-Oaș (realizat Ștefan Haiduc)

[Grigore SCARLAT]

Comemorarea artistului Ioniță G. Andron, 10 ani de la moarte

Pentru tot monumentul acesta, clădit clișeu peste clișeu, dar mai ales pentru înțelegerea pusă peste înțelegere mulțumește Liviu Ciulei

În plină sărbătoare a Sfântului Gheorghe (23 aprilie a.c.), în sala Muzeului Țării Oașului din localitatea Negrești, un mare număr de intelectuali din zonă, în prezența unui numeros public (elevi ai Liceului Teoretic din localitate) au comemorat 10 ani de la trecerea în neființă a celui care a fost personalitatea cea mai complexă a Țării Oașului – Ioniță G. Andron.

Acțiunea a fost susținută de Primăriile orașului Negrești-Oaș și a comunei Orașu Nou, a Inspectoratului pentru Cultură al județului Satu Mare și în mod special prin implicarea membrilor Fundației culturale „Talna – Țara Oașului“.

Pentru ca manifestarea să fie cu adevărat reușită și-au adus contribuția, prin discursuri reușite, profesori și prieteni apropiați ai artistului-fotograf, scriitorului și etnografului Ioniță G. Andron.

Remus Vârnav, Nicolae Bura, Teofil Calai, Mihai Pop, Ștefan Haiduc, Vasile Nemeș

„Ioniță a surprins o lume în dispariție, la care a fost martorul cel mai fidel. El descoperă căldura interioară a chipului. Personajele sale sunt oameni simpli, necăjiți, care sunt prezentați cu dragoste, în lumină“ (prof. Ștefan Haiduc).

„L-am cunoscut pe Ioniță G. Andron pe vremea când eram elev la Liceul „Mihai Eminescu“ din Satu Mare. Era profesor, un tânăr înalt și plin de viață, gata să-i ajute pe cei veniți de la țară. L-am reîntâlnit avocat și cam tot din această perioadă am preluat ideile sale culturale –fotografia ne-a unit. Artistul a început să fie prețuit după anii 1950. L-am ajutat la organizarea unei expoziții dar el a fost și cercetător al valorilor spirituale și morale ale Oașului. A colindat întregul ținut și a făcut mari eforturi pentru a-l face cunoscut în lume. Serile din casa lui erau minunate. Acolo l-am cunoscut pe renumitul profesor universitar Gheorghe Istrate, pe cercetătorul etnolog Petre Comarnescu, pe celebrul regizor Liviu Ciulei și mulți, mulți alții.

A murit făcând fotografii. Nu întotdeauna a fost pe plac oamenilor timpului. El n-a fost numai un mare fotograf, ci și un mare scriitor, un Creangă al Țării Oașului în manuscris, pe care va trebui să-l descoperim“ (prof. Teofil Calai).

„Aduc cristale de trăire în cinstea acestui eveniment. Am colindat împreună tot nordul, deal și munte, am bătut la poarta fiecărei biserici. Am privit lumea de pe vârful Pietrosul și Ineu. Am fost în permanent dialog cu bătrânii satelor, iar în ceea ce privește arta acestui ținut, țin să menționez că arta modernă se poate ascunde în fața cusăturilor realizate de femeile Oașului. Sunt prezent aici pentru că Ioniță G. Andron mi-a fost aproape la toate bucuriile universale“ (dr. Mihai Pop).

„Era în anul 1942 când nordul țării se afla sub dominația Ungariei și chiar în timpul de război, aici se învăța românește. La sfârșitul anului școlar am primit ca premiu cartea semnată de Andron „Priveliști dintr-un colț de țară“. Nu m-am gândit atunci că voi ajunge să-l cunosc vreodată. Acum, am cinstea să declar că Ioniță G. Andron va rămâne în memoria timpului cel mai îndrăgit intelectual al Țării Oașului. Muzeul i-a promovat opera, contemporanii l-au admirat. Albumele sale vor rămâne în casa memorială de pe strada Unirii“ (prof. Vasile Nemeș).

„Aș fi dorit să-l avem în viață și să nu-l comemorăm acum. Nu am fost apropiatul său, dar l-am întâlnit de câteva ori. Era o revelație. Simțai că te afli în fața unui om cu adevărat înțelept. Ioniță Andron a pătruns în sufletul oamenilor pentru a-i cunoaște cu adevărat. Consilierii Primăriei au hotărât ca jumătate din strada Unirii să poarte numele său. Pe viitor, artistul va avea un bust și o casă memorială“ (Nicolae Bura, primar).

„Muzeul a colecționat o mare parte din fotografiile lui Andron. Timp de o lună se va deschide o expoziție comemorativă care va fi necesară pentru a-l impune pe plan național“ (Remus Vârnav, directorul Muzeului).

„Ioniță Andron este creator autentic de frumos în casa noastră, a tuturor. L-am întâlnit într-un octombrie a anului 1963. Ne aștepta sub un nuc și am avut impresia că intru într-un sanctuar. Artistul Andron a devenit un magician, iar casa lui – centrul lumii“ (prof. Emil Monac).

„Andron a fost cenzurat de comuniști, să nu uitați asta, tineri. Au fost vremuri grele pentru cultură pentru că astfel, fotografiile cu oșeni ar fi candidat la premiul Nobel, deoarece era prevăzută o expoziție «Andron» în Suedia, pe care politrucii au interzis-o“ (prof. Domnica Dumitrescu).

„Acum 25 de ani am fost bătut pe umeri de Ioniță G. Andron. Pentru a avea un reportaj în carne și oase, scriitorul Geo Bogza a venit să se întâlnească cu Andron. Aș dori ca astăzi, clopotele să împrăștie mireasmă peste al nostru fiu, peste fiul Țării Oașului“ (prof. Alexandru Constantina).

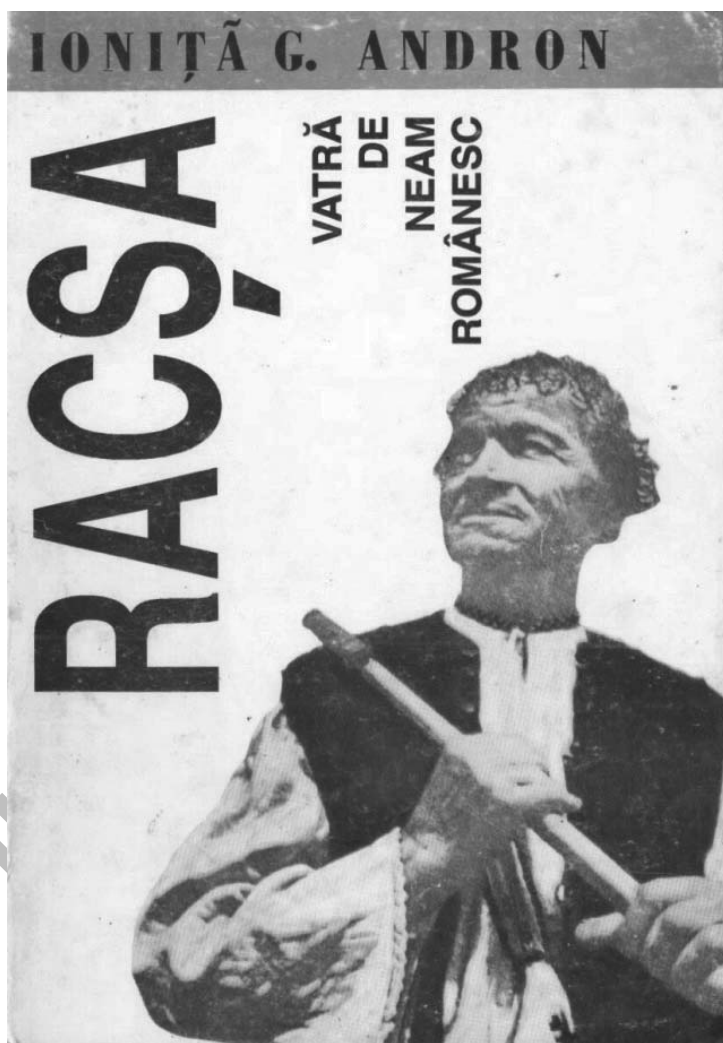
Anii vor trece, îndrăgostiții vor căuta locuri minunate, locuri de liniște și frumusețe. Își vor opri privirile și peste albumul cu fotografii semnate de Ioniță G. Andron. Apoi, pașii lor se vor îndrepta grăbiți pe strada Unirii, la un număr oarecare îi va aștepta Sfântul, magicianul Țării Oașului, care le va povesti despre fericire. Din anumite motive, și la această întâlnire, soția artistului va lipsi. Apoi va trece timpul. Va fi din nou pace, iarăși pace în Țara Oașului.

(în „Accent“ ,Negrești Oaș, Anul I, nr. 1, 18-25 mai 1999)

Ioniță G. ANDRON

Către cititor

[Prefața] la „Racșa – Vatră de neam românesc“ 1999

Oriunde m-aș găsi pe fața pământului și aș vedea tricolorul – drapelul Patriei –, m-aș simți mai acasă: în Racșa, în Țara Oașului, în România. Și tot așa, oriunde m-am aflat în România, gândul mi-a fugit la Țara Oașului, la Racșa.

Dacă m-aș găsi în ținuturi cu geruri năpraznice, gândul la Racșa m-ar încălzi; dacă m-aș afla în țări cu călduri toride, gândul la satul meu natal m-ar răcori, căci aici și numai aici mă simt cu adevărat acasă, aici unde am venit pe lume, în satul care mi-a fost leagăn și scut:

- leagăn, deoarece aici am văzut lumina zilei și am fost legănat nu numai de mama și de moșica, ci și de atâtea și atâtea fete și neveste din sat care veneau adesea pe la noi;

- scut, pentru că și în cele mai grele clipe ale istoriei Neamului, de aici am sorbit cu nesaț, din această vatră de Neam, seva miraculoasă a speranței în zilele mai bune pe care le așteptam cu o încredere nezdruincată, fiind absolut sigur că vor reveni.

Iată de ce pentru acest leagăn și scut mă simt îndatorat de a încerca să scriu câte ceva despre Racșa cea veche, pe care o știu din pruncie, precum și despre Racșa cea nouă, pe care am avut deosebita bucurie să o ajung, dar mai ales să-mi fac cunoscute amintirile despre Racșa de odinioară – satul copilăriei și tinereților mele –, în mod deosebit să scriu despre oameni și locuri, căci dragostea față de oameni și locuri mi-a deschis din cea mai fragedă pruncie ferestre largi către universul cunoașterii, către stilul de viață al răcșenilor, al oșenilor, aspirațiilor copilăriei mele.

După ce am ajuns mai mărișor, în conștiința mea, acest univers s-a întregit cu nemărginita mea dragoste față de adevărul istoric al permanenței și continuității noastre pe aceste locuri.

Îndrăgind fotografia, aproape că nu a trecut nicio zi în care să nu fixez pe peliculă câte ceva din marea noastră realitate oșenească-românească. Și tot așa, aproape că nu a trecut nicio zi în care să nu mă îmbăt de frumusețea sufletului oșenesc, devenind un admirator pentru totdeauna al Țării Oașului. Și pentru că oricât m-am aplecat asupra acestui suflet nu i-am putut pătrunde adâncimile și oricât m-am ridicat spre înălțimile sale nu i-am putut atinge piscurile, am încercat, după puterile mele modeste, să-l scriu cu lumină.

Fiind și iubitor al naturii, peisajele fermecătoare pe care le străbăteam mă purtau aievea pe tărâmurile de basm, transpunându-mă în spațiul mioritic oșenesc.

În esență, tot simțământul meu față de oamenii și locurile satului natal în primul rând, apoi față de oșeni și față de Țara Oașului se cuprinde între două coordonate, care în inima mea sunt colosale, pentru care nu există cuvinte potrivite spre a le arăta dimensiunile. Ele sunt: dragostea și adevărul. Dragostea față de oameni și locuri, adevărul permanenței și continuității noastre.

Negrești, Țara Oașului, 11 nov. 1983

Vinerea de lăsată postului Crăciunului

Valeriu ACHIM

Postfață la „Racșa – Vatră de neam românesc“ 1999

Încă tânăr învățător fiind, am avut prilejul să găsesc într-o bibliotecă școlară cărțile lui Ioniță G. Andron, tipărite la Editura „Sf. Nichita“ din Oradea, în anii de tristă amintire ai dictaturii horthyste – 1942-1943 –, din Ardealul de Nord, când am luat mai îndeaproape cunoștință de frumusețile Țării Oașului, despre care auzisem unele lucruri și de la mama mea, bună credincioasă, participantă cu regularitate la procesiunile mariane ce se organizau anual la Mănăstirea Bixad.

De-a lungul anilor am avut contacte culturale frecvente și cu această minunată țară a României, cu peisagistica și arhitectura ei inconfundabile și cu tradițiile oșenești atât de remarcabile, cu vigurosul folclor oșenesc total diferit de cel al altor zone etnografice, cu oamenii ei atât de legați de glia străbună și păstrători fără sminteală ai unor vechi tradiții românești.

În mijlocul lor s-a născut, a crescut și a profesat avocatul Ioniță G. Andron, în același timp un eminent etnolog, istoric și nu mai puțin un maestru al imaginii fotografice, un intelectual de mare rafinament, care și-a dedicat întreaga viață immortalizării pe peliculă a vieții acestor oameni minunați. Nu puține au fost și expozițiile pe care le-a organizat în plan local și regional (județean), una din ele, prin anii '80 ocupând elegantele spații ale Muzeului Județean Maramureș din Baia Mare. La acea vreme, directorul acelei instituții era semnatarul acestor rânduri.

Iată că a venit vremea ca – din peste 20 de lucrări aflate în manuscris și păstrate de doamna Eleonora Andron – astăzi să vadă lumina tiparului primul dintre postume, sugestiv intitulat *RACȘA – VATRĂ DE NEAM ROMÂNESC*. Este o lucrare monografică scrisă sub formă de note și însemnări, elaborată cu truda multor ani de căutare, în teren, în biblioteci și arhive. Fotografiile grupate la sfârșit sunt numai o mică parte din numărul celor ce ar fi meritat să fi fost cuprinse în lucrare. Un fapt peste care nu pot să trec cu vederea este că – de la început și până la sfârșit – această lucrare se bazează pe fapte reale, că în conținutul ei autorul folosește numeroase expresii locale în curs de dispariție, specifice graiului oșenesc, nume de oameni cu porecle, nume de părți de hotar cu denumiri dintre cele mai vechi (unele maghiarizate).

Istoria localității Racșa este în mare măsură – prin extindere – istoria întregii Țări a Oașului, de la vechii daci liberi, trecând prin perioada medievală a lui Mihai Viteazul, până la cea modernă a Primului și a celui de-al Doilea Război Mondial, din perioada contemporană, la care se vor mai adăuga încă trei decenii din perioada dictaturii comuniste.

Întâmplări aparent banale, ca de pildă: „clopotele bisericii“, „titobuzele“, „vine mămliga românească“ sau „prima captură de război“ ș. a. capătă rol de simbol pentru tot ce anii grei ai unor ocupații străine ori dictatoriale însemnau momente de respiro, de rezistență față de un agresor și un ocupant nemilos. Toate acestea, completate armonios și obiectiv necesar cu o expoziție permanentă de etnografie în casa proprie, făceau din regretatul IONIȚĂ G. ANDRON un personaj de excepție al Țării Oașului.

Nu întâmplător, deci, casa lui a fost o **casă muzeu**, arhiva lui, o **pinacotecă**, nu întâmplător viața lui a fost o **lacrimă** vărsată pe altarul neamului său. În acest fel devine perfect explicabilă consemnarea prestigiosului critic de artă Petre Comarnescu, care în finalul unei dedicații a scris: „Cinste, admirație, bucurie lui Ioniță Andron și familiei sale, urări ca aceste colecționări și creații fotografice să se dezvolte, **să le găsim în cărți, să le avem mereu sub ochi**. Aici vorbește cultura străveche a poporului, se exprimă arta de ieri și inspirațiile celor de mâine.“ Iată o predicție care a început să devină realitate: o primă carte din serialul IONIȚĂ G. ANDRON a și apărut. La anul vom continua cu un alt volum, și tot așa până vom avea zile, putere și bani.

Prof. dr. VALERIU ACHIM
Directorul Editurii „Gutitul“ Baia Mare

Ioan NISTOR

Fotografiile lui Ioniță G. Andron sunt mici poeme despre Țara Oașului

Ioniță Andron, sau domnu' Ioniță cum îi spuneau răcșenii, a fost o personalitate complexă. Poate și de aceea evocarea lui e dificilă. Poți greși în aprecieri. El avea o plăcere teribilă de a îndrepta „scula nemțească“ spre alții și a evitat sistematic s-o îndrepte spre sine. Nu era un confesiv și încerca mai mult să afle, să iscodească, decât să spună. Dar, cine știe, poate viitoarele cărți și jurnale vor infirma impresia. A fost, în vremea sa, cunoscut și recunoscut. Imaginea lui avea darul de a se lipi de memoria celor printre care se mișca în peregrinările sale prin sate, prin târguri, în trenulețul Satu Mare-Bixad sau cine stie în ce afundătură de codru.

Căutătura lui vulturească era mereu în așteptarea „prăzii“, să cuprindă întregul, să înmagazineze, să vadă dincolo de chipuri și lucruri. Descoperea semne în stră-adâncurile obiectelor și peisajelor. În ochii și în sufletele

moșnegilor a surprins ceva din licărul celor ce se află mai aproape de cer decât de pământ. Ochii lui nu erau mulțumiți dacă nu treceau totul prin filtrul rece al obiectivului fotografic. Avea în ei ceva din pâlparea arheologului, antropologului sau cronicarului. Poate și satisfacția celui ce te poate condamna la neuitare sau uitare.

Îi plăcea să facă surprize, oferind poze însoțite de texte frumoase cu accente de Neculce. Mă prenumăr printre beneficiarii unor asemenea gesturi. Păstrez, datorită lui, imaginea tatălui meu depănându-și amintirile în fața consătenilor din Prilog la jubileul de 700 de ani ai satului. Avea vocație de dascăl. Vocea lui, alături de cea a d-lui dr. Mihai Pop, suna încurajator când, alături de Octavian Doclin, Vasile Mic, Ștefan Haiduc, Viorica D. Cătuneanu, Liviu Homorozean, de profesorul Emil Monac, încercam să consolidăm un cenaclu literar neînseriat în Negrești Oaș.

Pasiunea lui s-a iscat dintr-o dezamăgire, ca semn că uneori și tăcerea poate deveni fertilă... Știa sigur că N. Iorga a călcat cu piciorul drumurile Răcșii pe la începutul secolului, ba mai mult, că celebrul istoric a poposit în casa parohială din satul amintit. Dar, când i-a cercetat cu înfrigurare însemnările de călătorie, n-a mai găsit cuvântul scris, cu forța lui de a învinge uitarea. Înțelegând astfel misterul resorturilor care pun în mișcare mâna celui ce scrie, s-a născut în el gândul de a produce el însuși documente. În locul unei simple mențiuni, a așezat el o carte și câțiva kilometri pătrați de fotografii.

A lăsat, astfel, o moștenire de preț. Pe când numeroși „turiști” isteți băteau drumurile Țării Oașului să strângă icoane pe sticlă, spre a le rostui un destin depărtat, el s-a apucat de o muncă nițel diferită, aceea de a face icoane. A pictat cu lumina filtrată de cristalul aparatului, dar și scris cu negrul cernelurilor. Iar din paginile sale tot luminează răzbate, și culoare și cuvânt frumos. Poate că dacă n-ar fi fost artist fotograf, ar fi fost cu siguranță poet. Frazele lui au configurație de zicere poetică, ampoare de verset biblic precum la Alecu Russo, unduire de tristețe la Goga, susur de doină cu doruri dureroase – doruind... Iată, transpuse în formă de versuri câteva rânduri despre satul natal:

*„Dacă m-aș găsi în ținuturile năpraznice,
cu gândul la Racșa m-aș încălzi;
dacă m-aș afla în țări cu călduri toride,
gândul la satul meu m-ar răcori”*

Titlurile fotografiilor sale sunt mici poeme într-un vers. Numele de oameni și locuri sunt plăcute auzului: Durdileni, Gruș, Ciuta Toader a Nonului, Vășăiu lui Țiboc, Leușca Toader a lui Grigoru Nicoresii... I se

părea că recuperează arhaicul, că reînvie o lume care a apus fără martori. Avea obsesia documentului și-a adevărului. Poate s-a autocenzurat în relatările despre prezența rușilor prin satele Oașului, în privința dramei din 1948 a Bisericii Unite...

Dar tot ce a lăsat corespunde gusturilor în evoluție. Explicația se află în cantitatea de viață care explodează din fiecare imagine sau pagină. Lucrările sale au izvorât din dragoste. A reținut frumusețea semenilor sugerându-le că nu trebuie să aibă complexe, că nu sunt singuri, că fibra lor sănătoasă, imunizată de nevoi fără număr, îi leagă mai ales de viitor.

Câți pot continua ce a început el?

Câți vor face-o?

în „*Informația zilei*”, 22 apr. 1999, p. 13;

(în ziarul „*Accent*”, Negrești Oas, An I, nr. 1, 18 mai 1999, p. 6;

Pliantul comemorativ la 10 ani de la moarte, mai, 1999;

www.tara-oasului.com 2008

în „*Confluente*“, Centrul Județean pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale Satu Mare, nr. 2(9)/septembrie 2009
revista „*Poesis*” Satu Mare)

Ștefan HAIUC

Ioniță G. ANDRON

(n. 20 aprilie 1917, Racșa – m. 23 aprilie 1989, Negrești Oaș)

Uneori, între anumiți oameni și locurile în care aceștia viețuiesc se înfiripă niște relații mai aparte, prin legături nevăzute, dar statornice. O astfel de relație s-a zămislit între Țara Oașului, acest ținut de o frumusețe și originalitate aparte, și Ioniță G. Andron, personalitate complexă: avocat, strălucit artist fotograf, pasionat etnograf, dăruit cărturar.

S-a născut în satul Racșa, din dragostea tatălui său, preot și a mamei sale, învățătoare, descendență semnificativă, căci Biserica și Școala sunt temeiurile existenței noastre; credința naște nădejdea și școala – temeiul muncii de zi cu zi. I-a fost dat „domnului Ioniță“, cum îl alintau răcșenii, să fie lujerul viguros prin care acest ținut și-a pompat sevele înspre lumină și nemărginire. Dar prin ce ecluze sangvine s-a realizat acest transfer, ce resorturi intime au făcut posibilă această alegere? Acestea rămân ascunse, ca la orice miracol, dar s-a dovedit peste ani că alegerea a fost cea mai potrivită.

Colectia I.G. Andron

Prohodul lui Petre Certezanului, Rața – aprilie 1938

Satul tradițional oșenesc și-a prelungit existența până pe la mijlocul secolului al XX-lea, dar multe aspecte ale acestei lumi ce-și trăia ultimele forme de manifestare au fost salvate pentru veșnicie prin apariția proverbială, în acea clipită a istoriei, a celui ce va deveni celebrul artist fotograf al acestui ținut, Ioniță G. Andron, ce l-a ridicat pe oșanul din vremurile sale la rangul de simbol istoric: cu o intuiție de mare artist, și-a dat seama că oamenii în mijlocul cărora îi este dat să trăiască, oșenii, sunt urmașii dacilor liberi, imortalizați în basoreliefurile de pe Columna lui Traian. Ca o confirmare, istoricul Constantin C. Giurescu ilustrează perioada dacică din „*Istoria românilor*” cu fotografiile de Ioniță G. Andron. Mai mult decât atât, Institutul Omului din Paris și-a propus să reproducă imaginea emblematică a omului ancestral tot după fotografiile ale acestui artist. Astfel, oșanul devine simbol și emblemă a omului universal. A lăsat pentru veșnicie un adevărat tezaur, câteva zeci de mii de clișee, din care marea majoritate nu sunt valorificate.

A iubit și a slujit Țara Oașului ca nimeni altul, bătându-i toate cărările, cunoscându-i oamenii și locurile, scormonind cu privirea mereu vie, selectând imagini semnificative, lăsând în urmă o operă monumentală, compusă din peste 70.000 de clișee fotografice despre lumea noastră oșenească.

Prin tot ceea ce a făcut, s-a situat, simultan sau succesiv, în două domenii total diferite: domeniul *documentarului* și al *artisticului*, al înmagazinării informației despre o lume pe cale de dispariție, o lume care își trăia ultimele forme de existență, înscrise de secole în niște tipare întărite prin credință, obiceiuri, tradiții. Clipa de eternitate surprinsă de aparatul de

fotografiat poartă în sine un timp ancestral, un timp suspendat într-o istorie fără hotare. Știe că este un martor care are o obligație morală de a depune mărturie peste vreme, dar reușește mai mult decât atât: el proiectează în eternitate această lume. Nu este un narativ sec, care notează, immortalizează fapte, chipuri, peisaje, ci descoperă mereu acea căldură interioară, care străluminează aceste chipuri. Am putea spune că recompune acea arhitectură a luminii lăuntrice. Ceea ce ar fi putut fi un act pasiv, o simplă relatare, devine înnobilit, transfigurat de puternica implicare afectivă.

A immortalizat pentru veșnicie frumusețea peisajului oșenesc, dar, mai ales, chipuri de oameni, surprinși în cele mai diferite ipostaze ale vieții. Cu o intuiție de mare artist, și-a dat seama că oșenii sunt continuatorii dacilor liberi, immortalizați pe Columna lui Traian. A descoperit cu uimire și fală că trăiește printre niște oameni mândri de strămoșii lor și care își poartă cu demnitate ființa prin veacuri. Eroii fotografiilor sale sunt oameni simpli, istoviți de trudă, dar însetați de viață. De aceea, îi privește cu multă dragoste și îi învăluie cu multă căldură sufletească, prezentându-i într-o lumină maiestuoasă, solemnă în simplitatea lor, nobili ca niște voievozi desculți, cu luceferi în crăpăturile palmelor și cu privirea ațintind nemărginirea.

Prezentare la **Comemorarea artistului Ioniță G. Andron,**
10 ani de la moarte, mai 1999

Pliantul **IONIȚĂ G. ANDRON**, Grupul școlar „Ioniță G. Andron“, sept. 2005;
www.tara-oasului.com 2008

în „**Confluente**“, Centrul Județean pentru Conservarea și
Promovarea Culturii Tradiționale Satu Mare, nr.
2(9)/septembrie 2009;

(în „**Destinul în mentalitatea din Țara Oașului**“,
pregătită pentru tipar)

în „**Informația de duminică**“, Satu Mare,
19 apr. 2015.

George VULTURESCU

ANDRON, Ioniță G.

Etnograf, artist fotograf al Țării Oașului, avocat. Născut la 20 aprilie 1917 în localitatea Racșa (unde este și înmormântat). Mort la 23 septembrie 1989²⁸ în Negrești-Oaș. Studii de teologie și drept la Cernăuți și Cluj.

Din fragedă tinerețe străbate Țara Oașului cu aparatul de fotografiat înmortalizând imagini inedite încărcate de poezie și miraculos. Dintre cele mai recunoscute sunt: **Sfetnicii lui Decebal**, Racșa, 1939; **Marele Preot, sfătuitoarul regelui dac**, Bixad, 1940; **Dacii montibus inhaerent; Eu îmi apăr sărăcia și nevoile și neamul; Ciobănașul** (1938, Racșa) etc. A lăsat în manuscris peste 20 de titluri (etnografie și folclor) și peste 60.000 de clișee fotografice. Fotografiile sale au fost prezente în revistele **Argeș, Cronica** (Iași), **Familia, Flacăra, Tribuna, Echinox**.

Cărți publicate:

Privești dintr-un colț de țară, Ed. „Sf. Nichita“, Oradea, 1942²⁹; **Chemarea munților**, Ed. „Sf. Nichita“, Oradea, 1943³⁰; **Țara Oașului**, Ed. Dacia, Cluj, 1977; postum: **Racșa – vatră de neam românesc**, Ed. Gutinul, Baia Mare, 1996.

Referințe: Arion, George – **Columna de celuloid**, interviu, în Flacăra, anul XXXVI, nr. 8 (1653), 20 feb. 1987; Suci, Ovidiu – **O enciclopedie a Țării Oașului scrisă cu lumină**, în **Drumuri prin Oaș**, pag. 107-119, Dacia, 1989; Nistor, Ioan – **Fotografiile lui Ioniță G. Andron sunt mici poeme despre Țara Oașului**, în **Informația zilei**, 22 aprilie 1999. Lucrările sale figurează în: G. Călinescu – **Istoria literaturii române**; Giurescu, C-tin C., Giurescu, D. C. – **Formarea poporului roman**, Craiova, 1973 (6 fotografii); **Istoria românilor din cele mai vechi timpuri până azi**, Ed. Albatros, 1971 (4 fotografii).³¹

Opinii din „Cartea de impresii”:

„Am fost fericit să văd «Muzeul» creat cu pasiune, cu pricepere, cu sacrificii de Ioniță Andron, o adevărată conștiință a Oașului și a țării noastre. Numai cu această pasiune se realizează marile acțiuni patriotice, se păstrează tradițiile, se oferă viitorului sursele de inspirație pentru noi creații. Fără oameni ca Ioniță Andron la Negrești și Francisc Nistor la Sighet, nu am putut vedea – concentrat și esențial – dovezile de genială creativitate ale

²⁸Notă: data morții este 23 aprilie 1989

²⁹Ed. Grafika

³⁰ „Sf. Nichita”, Cluj

³¹ Lucrările sale NU figurează în: G. Călinescu - *Istoria literaturii române*.

meșterilor și meșterițelor din poporul nostru. Broderiile, cusăturile, icoanele și ceramica strânse de-a lungul anilor în modesta casă a lui Ioniță Andron constituie un germen de muzeu al Oașului. Ca fotograf, D-sa a păstrat și intensificat înțelegerea pentru specificitatea vieții locale, pentru stilul de viață al oșenilor; îl felicit pentru fotografiile sale, ce îmbină autenticitatea documentării cu arta. Cinste, admirație, bucurie lui Ioniță Andron și familiei sale, urări ca aceste colecționări și creații fotografice să se dezvolte, să le găsim în cărți, să le avem mereu sub ochi. Aici vorbește cultura străveche a poporului, se exprimă arta de ieri și inspirațiile celor de mâine.”

Petru Comarnescu, 1967

„Mulțumim din suflet pentru frumusețile pe care le-am putut vedea adunate aici, prin râvna avocatului Andron și a familiei sale. Fotografii magnifice, obiecte de neuitat, etnografie care te duce, într-adevăr, spre rădăcinile de frumusețe ale neamului, spre tezaurul cel mai prețios al existenței noastre.”

Dan Hăulică, 1971

„Marelui nostru Andron, amvonul inimii lui **Nichita Stănescu**”
(1980)

(În „Cultură și literatură în ținuturile Sătmarului. Dicționar 1700-2000“, Editura Muzeului sătmărean, 2000)

Iordan DATCU

ANDRON Ioniță G.,

n. 20 apr. 1917, Racșa, jud. Satu Mare – m. 23 sept. 1989³², Negrești Oaș, înmormântat la Racșa. A făcut studii de teologie și drept la Cernăuți și Cluj.

Etnograful român a fost însoțit, adesea, în cercetările sale de aparatul de fotografiat cu care a immortalizat oameni, obiceiuri, costume populare, ceremonii, exemplul ilustru în acest sens fiind Tache Papahagi, care a publicat acele splendide *Images d'ethnographie roumaine (Daco/ roumaine et photographies originales et aroumaine)*, I, 318 photographies, avec text français et roumain, 1928, 177 p., II, 1930, 431 photographies originales, avec texte français et roumain, 232 p., III, 1934, 561 photographies originals avec texte français et roumain, 294 p., primele două vol. Tipărite la Cultura națională iar cel de al treilea la Socec comp. Un etnograf cu o formație aparte este și avocatul Andron, care a lăsat prețioase imagini fotografice în cărțile *Privești dintr-un colț de țară*, (Ed. „Sf. Nichita“, Oradea, 1942)³³, *Chemarea munților*, Ed. „Sf. Nichita“, Oradea, 1943³⁴, *Țara Oașului* (Editura Dacia, Cluj, 1977), și, postum, *Racșa – vatră de neam românesc*, (Ed. Gutinul, Baia Mare, 1996). A lăsat în manuscris peste 20 de titluri de lucrări de etnografie și folclor și peste 60.000 de clișee fotografice.

Bibliografie, referințe: George Arion, *Columna de celuloid*, interviu, în „Flacăra”, Buc. anul XXXVI, nr. 8 (1653), 20 febr. 1987; Ovidiu Suciu, *O enciclopedie a Țării Oașului scrisă cu lumină*, în *Drumuri prin Oaș*, Editura Dacia, 1989, p. 107-119; Ioan Nistor, *Fotografiile lui Ioniță G. Andron sunt mici poeme despre Țara Oașului*, în „Informația zilei”, 22 apr. 1999; George Vulturescu, *Cultură și literatură în ținuturile Sătmărulei. Dicționar 1700-2000*, Editura Muzeului Sătmărean, Satu Mare, 2000, p. 21-22.

În „*Dicționarul etnologilor români*“, Editura SAECULUM I.O., București, 2006

³²Notă: data morții este 23 aprilie 1989

³³Ed. Grafika

³⁴„Sf. Nichita”, Cluj

Ioniță G. Andron sau Memoria imaginii

N-am mai fost în Racșa de vreo două decenii. Sâmbătă m-am urcat pe un umăr de deal, unde-i sfânta biserică, înconjurată de o iarnă cuceritoare. De acolo am recapitulat într-un fel de singurătate profilul unui om născut aici: Ioniță G. Andron. Rar am întâlnit un intelectual (era avocat de meserie), care să se frământa atât de mult pentru locul în care s-a născut. Pentru el Racșa era Ierusalimul acestui nord de țară. Nu știu câtă glorie a rămas după el ca avocat, dar lumea l-a cunoscut și a rămas în memoria noastră, ca un fotograf de excepție. Și nu mă joc cu acest cuvânt râvnit de multă lume dar el a fost apropiat de fruntea maestrului Petru Comănescu, Liviu Ciulei, Titus Popovici, Dumitru Stăniloiaie. Pop Simion i-a zis ambasador de virtute și datină. Sculptorul Ion Vlasiu prețuiește viziunea plastică ridicată la nivel înalt în fotografiile artistice. Fiind în căutarea însemnelor lăsate de Nichita Stănescu prin Nord, am găsit și urma lui de aur sub formă scrisă „Marelui nostru Andron, amvonul inimii lui Nichita Stănescu“ (22 martie 1980). Toate aceste aprecieri i-au fost dăruite autorului de acești iluștri vizitatori pe când treceau pragul *Muzeului Imaginii* din Negrești-Oaș. De câțiva ani maestrul s-a dus să se odihnească puțin. Fotografiile lui rămân mărturii pilduitoare pentru înțelegerea unei vremi apuse. De la marile tratate de istorie românească la colecții particulare, imaginile lui Ioniță G. Andron destăinuie privirea aruncată asupra lumii. Asupra lumii de la suprafață, dar și descifrarea spiritualității prin fotografie.

Portretele de oșeni au fost luate de istorici pentru a ilustra pagini din trecutul nostru destul de îndepărtat. Prin fotografie, Ioniță G. Andron dă valoare și semnificație vieții. Alături de Iuliu Pop, Francisc Nistor el a immortalizat Maramureșul și Oașul, ținuturi cu rezonanțe arhetipale în datele lor esențiale. Mi-am adus aminte de acest celebru căutător de imagini într-o iarnă în care măreția albului îi priveghea memoria. Și nu am uitat că mulți ani la rînd, de Sângeorz, îmi trimitea câte-o fotografie care valorează acum cât o carte de istorie.

(În „*Graiul Maramureșului*“, 21.03.2005)

Scrierea cu lumină

Despre celebrul Ioniță G. Andron (1917-1989) scriu cu neliniște deoarece nu-i pot surprinde în cuvinte puterea cu care a immortalizat viața în fotografii. Avocat de meserie, instruit la școala riguroasă interbelică, pruncului din Racșa Oașului i-a fost dat să rămână în amintirea noastră ca un Om al memoriei. Este cel care a ridicat locuitorul Țării Oașului, contemporan cu el, la rangul de simbol istoric. O aventură unică, splendid conturată și acceptată chiar de istorici. Cu o intuiție de artist și-a dat seama că oșenii sînt urmașii dacilor liberi immortalizați pe Columna lui Traian. De altfel, istoricul Constantin C. Giurescu ilustrează în a sa *Istorie* perioada dacică cu o imagine a lui Ioniță G. Andron. Mai departe după chipurile oșenilor fotografiați de el s-a reprodus imaginea omului ancestral de la Institutul Omului din Paris ca niște efigii emblematice pentru omenire. Eroii fotografiilor sale sunt oameni simpli, istoviți de destin, dar nobili în înfățișare. Clipa de eternitate surprinsă de aparatul de fotografiat poartă în ea un timp vechi.

Cantitatea de sugestie istorică este atât de mare că iese din rama unei fotografii. Descoperirea semne, simboluri, în obiectele lustruite de vreme ori în peisaje. Dar mai ales în sufletul oamenilor în care a văzut licărul duratei proiectat mai mult spre cer decât spre pământ. Avea pofta teribilă a descoperirii spațiului în care s-a născut. Dorea să-și lămurească semnificația, rostul omului din Oaș în istorie. Spirit instruit, nu a căzut pradă exagerărilor. Își știa limitele. Oferea în schimb ipoteze. Multe dintre ele confirmate. Rămâne de referință propria lui mărturisire: „Oricît m-am aplecat asupra acestor suflete, nu le-am putut pătrunde adâncimile și oricît m-am ridicat spre înălțimile lor, nu le-am putut atinge piscurile. Am încercat, după puterile mele, să le scriu cu lumină”. Da, o lumină cu tonuri diferite. O lumină cu sensuri durabile. A fost dominat de dragoste și adevăr.

Dragoste de oameni și locuri, adevărul permanenței și al continuității. A fost și a rămas o adevărată Conștiință a Oașului. A spațiului românesc. L-am cunoscut bine. L-am însoțit prin Oaș. În Racșa natală. L-am prețuit enorm. Îi port cu sfințenie memoria. În prezența lui istoria devenea aproape concretă. Am călătorit împreună și prin Maramureș. Pentru care avea o înțelegere profundă. Nobilă și voievodală. Muzeul Țării Oașului l-a cinstit sâmbătă cu o generoasă expoziție. La două decenii de la stingerea din viață a lui Ioniță G. Andron. Omul care a scris istorie cu lumină.

(În „*Graiul Maramureșului*“, 17.08. 2009)

Ioan NISTOR

ȚARA OAȘULUI ÎN 100.000 DE IMAGINI

(Ioniță G. Andron)

A apărut de curând volumul intitulat *In memoriam Ioniță G. Andron (1917-1989)*, conceput și realizat de Remus Vârnav, directorul Muzeului Țării Oașului. Tipărit pe hârtie velină, în format mare, volumul reprezintă un eveniment cultural deosebit pentru Oaș și nu numai. El a fost așteptat cu interes după ce arhiva lui Ioniță G. Andron a intrat în 2008 în posesia instituției menționate.

Dedicat cunoscutului avocat, etnograf și artist fotograf, dar în același timp și bun meșter ticluitoare al paginii de hronic, în calitate de autor al mai multor volume despre oamenii din Țara Oașului – lucrări care au trezit ecouri favorabile în lumea specialiștilor din țară – tomul are o structură complexă și trebuie receptat ca un omagiu adus cunoscutului om de cultură, artei fotografice în general, dar și zonei pentru a cărei înălțare culturală „Domnu’ Ioniță” și-a dedicat întreaga viață. Ca noutate, remarcăm de la bun început cele 25 de fotografii reproduse, majoritatea necuprinse în albumul *Țara Oașului* (Ed. Dacia, 1977). De o calitate superioară, fără rețușuri inutile, vii și expresive, acestea solicită deopotrivă atenția ochiului și zăbava gândului.

Din prefața semnată de Remus Vârnav, intitulată *Câteva lămuriri necesare*, aflăm care este zestrea lăsată de Ioniță G. Andron. Câteva exemple: 100.000 de clișee fotografice închinare Oașului; corespondența cu diverse personalități din țară și străinătate (3.000 de scrisori); diverse manuscrise, fișe, note de cercetare pe teren, precum și trei cărți pregătite pentru tipar despre vânătoarea de altădată din Oaș, despre munții și morile de apă de aici, împreună cu un bogat material fotografic. Aflăm, de asemenea, că Ioniță G. Andron s-a implicat în realizarea filmului *Nuntă în Țara Oașului*, a salvat de la pieire cea mai veche biserică de lemn din Oaș și a făcut demersuri pentru înființarea Muzeului Țării Oașului.

Întreaga arhivă scrisă a lui Ioniță G. Andron este monografiată în secvența amplă *Despre manuscrise, proiecte culturale și corespondență* semnată de Remus Vârnav.

În plus, lucrarea reproduce un număr însemnat de documente și corespondența cu personalități ale culturii naționale precum Ion Mușlea, Constantin Daicoviciu, părintele Gheorghe Marina, Val Pușcariu, Ovidiu Bârlea, Mircea Zăciu, Filaret Barbu, folcloristul Mihai Pop, Romulus Vulcănescu, ambasadorul SUA Richard H. Davis, Petru Comarnescu, Constantin C. Giurescu etc.

1. Ioniță G. Andron și familia sa

Ioan George Andron, fiul lui Ioniță G. Andron, semnează o amplă biografie utilizând documente de familie și arborele genealogic al familiei Andron pe care l-a întocmit părintele său (p. 35, nota 1). Acesta s-a născut la Racșa pe 20 aprilie 1917 și a decedat la 23 aprilie 1989. Este fiul preotului Ioan și al învățătoarei Ghizela din Racșa.

Biografia semnată de fiul lui Ioniță G. Andron este exhaustivă, exactă, sensibil evocatoare, scrisă cu inima, de aceea oferă o lectură atractivă. Ea se dovedește a fi în același timp și o adevărată pagină de istorie oșenească, o „fotografie“ în cuvinte a unei familii cu numeroase, dar firești conexiuni interetnice și deschide o fereastră spre o localitate din Țara Oașului, spre viața intelectualilor oșeni din deceniile I-IV ale secolului trecut. Familia, atmosfera familială a preotului din Racșa ne aduc aminte de paginile rebreniene dedicate intelectualilor din satul transilvănean .

2. Avocatul Ioniță G. Andron și cultul documentului

În mediul rural în general și în Țara Oașului în special, cultul documentului, al antichităților, a lipsit din nefericire mult timp, iar mai nou admirația e îndreptată spre sclipiciul artizanal alogen, pe când valorile vechi nu au mare preț.

O carte afumată rămasă pe meșter-grindă de la moși și strămoși este repede expediată în flăcări de niște strănepoți termopanofili și subjugați de culorile stridente, de zăbrele din inox și de tot felul de ornamente fascinante pentru cei cu gusturi deficitare. Oașul nu face excepție de la acest curs nefericit, foarte puțini își adună în lăzile de zestre pentru viitorime obiectele de artă care le-au *înstruțat* antecesorilor viața.

Ioniță G. Andron a simțit pericolul și tot efortul său creator a fost orientat în direcția conservării și promovării valorilor artistice atât de bogate și de surprinzătoare ale Oașului. Scânteia iubirii de frumos i-a fost transmisă și cultivată în familia tatălui său, preot din Racșa, de mama sa, învățătoarea Ghizela, șvăboaica maghiară care a inițiat încă din 1920 o colecție etnografică, pe care fiul ei a continuat să o îmbogățească.

Ioniță G. Andron a avut așadar din tinerețe simțul documentului. El a scotocit apoi prin arhive după documente privitoare la istoria Țării Oașului, puține câte erau, însă a produs el însuși documente, multe, pe care, aflat la marginea vieții, le-a lăsat moștenire.

3. Fotografiile lui Ioniță G. Andron

Fotografiile sale sunt file de cronică, scrise cu lumină scăpărată din „scula cea nemțească“, după zisele unui bătrân din Racșa. Reprezintă în același timp și intenția de a immortaliza ceva din umanitatea ținutului, de a pătrunde în intimitatea morală, estetică și în filosofia grupului. Ochiul său este înclinat spre artă, spre semnificație. Găsim peste tot elemente picturale

traductibile în fragmente de proză lirică, pentru că, după cum se vede din prima filă a manuscrisului intitulat *Glasul apelor de munte* (p. 153), în Ioniță G. Andron sălășluia un scriitor autentic.

Câteva din fotografiile sale merită evidențiate. Focalizarea a tins de fiecare dată spre elementul simbolic. Dacă gospodăria sătenilor indică puținătate materială, plinătatea spirituală copleșește. Un exemplu este fotografia numită „Pe grosul casei, Racșa, august 1939“. În centru, o Piatră a Nordului, cum ar zice poetul George Vulturescu. Este pragul de pe care se urcă pe *grosul* casei (din lat. *grosus*), care este o prispă specific Oașului, mărginită de un lemn gros. Pragul acesta este în fond o piatră. Mare și lată, lustruită la fel ca platforma unei rășnițe, doar că pe ea nu s-a măcinat făină, ci călcâie omenești, adică timp și viață.

Iată o fotografie, realizată în Racșa în 1938 (p. 12) pe care o intitulează în același stil inconfundabil, descriptiv și în grai dialectal, cu rezonanțe vechi: „Nepoata moșului Chirilău își leagă pruncul“. Ochiul artistului a surprins iarba la paritate cu cerul, un cer de care atâră un măr. În centru, turnul bisericii și un pom care îi concurează acesteia ascensiunea, apoi o oaie, două puicuțe *scociorând* în spatele casei acoperite cu *jupi*, și streășina care scutește de ploaie o scară de lemn. Și iată, în stânga, femeia tânără, viguroasă, înaltă, cu talie de zeiță dominând cerul, se află la umărul unui pom (un măr judecând după frunze și după semnificația sa biblică, în ipostaza de pom al vieții) de creanga nevăzută a căruia este legat *uțugul* copilului. Femeia își leagă pruncul, pe care îl aruncă spre cer, iar acesta parcă atras de un magnet, zăbovește lângă rotunjimea pântecului matern. Dacă un sculptor ar face statuia oșencei, acesta ar fi un posibil model.

Nu știu dacă Ioniță G. Andron a scris și proză, dat fotografia aceasta poate fi începutul unui roman.

Sunt remarcabile apoi portretele. Acestea invită la îndelungă cercetare și descifrare a destinului unui neam încăpățânat să smulgă vieții dure dreptul de a fi. De copii, mai întâi *foaice* și *coconi* dolofani, cu fața rotundă, iradiind sănătate și vigoare sub briciul vântului de Crăciun.

Oamenii sunt surprinși exuberanți la nuntă, robi ai pământului la arat, la colindat (copiii), la lăut de torturi (femeile), la biserică în ascultare, cugetare și sfințenie, sau zguduind pământul pe drumul spre locul *danțului*, așa cum arată fotografia intitulată: „Feciorii cu ceterașul. Racșa, iulie 1940“. O adevărată operă de artă care încorporează parcă nu doar imagine, ci și tropot de pinteni, sunetul ceterii și strigăturile cu săgeți erotice ale *dănțăușilor*.

Sunt fizionomii dăltuite de greul, dar și de bucuria vieții, cu priviri nesupuse, suverane. Împăcarea și liniștea pe care ți-o dă libertatea dar și

cadrele spirituale însușite și acceptate. Nu lipsesc nici chipurile glumețe, în expresia cărora intuim o vorbă de duh sau poate o strigătură licențioasă.

Iată cum îl surprinde pe oșan poetul Ioan Alexandru în trecerea sa prin Țara Oașului, în poezia intitulată **Oșan**: „*E bine și e minunat să fii / Tânăr bărbat puternic și e bine / Pe oseminte carnea tare tun / Și sângele să fulgere prin vine // Obrazul roș și chipul cuvios / Ochiul albastru licăre sub geană / Și blândul cap pe umerii plugari / Precum un turn de schit într-o poiană(...)*“ (**Pământ transfigurat**, B.p.T., Ed. Minerva, Buc. 1982, p. 160).

Ioniță G. Andron a avut capacitatea de a observa, în miimea de secundă a imortalizării, detaliul semnificativ. Nu știi din punct de vedere tehnic câte dificultăți a întâmpinat, dar cu siguranță faptul că a cunoscut foarte bine, din interior, umanitatea Oașului l-a ajutat.

4. Câteva studii teoretice utile artiștilor fotografi.

Ultima secvență a cărții cuprinde lucrările colocviului „Fotografia și muzeele etnografice“ din 9 și 10 mai 2009. Contribuțiile, temeinice și bogat ilustrate, sunt interesante în special pentru cei preocupați de arta fotografică, fapt pentru care le menționez. Ele sunt semnate, în ordine, de: Maria Borzan și Adrian Bugnar (**Fotografia în muzeul reghinean**); Carmen Braica și Ioan Toșa (**Documente foto privind tematica și mobilierul expoziției etnografice permanente**); Adrian Chira (**Fotografia între tehnică și artă**), Laura Ghinea (**Fotografia ca document. Edward Sheriff Curtis și antropologia vizuală**), Dr. Dorel Marc (**Fotografia între descriptivism și contextualizarea semnificațiilor etnologice**), Angela Pop și Livia Marc (**Școala și muzeul – instituții de promovare a culturii tradiționale populare**), Ioan Toșa și Mihai Maxim (**Organizarea fototecii muzeului etnografic al Transilvaniei ca sursă documentară**) și Vajda Andras (**Biografia unui învățător în texte și fotografii**).

5. Anotimpuri imortalizate de Dorel Petrehuș.

Nu știu dacă Ioniță G. Andron a intenționat sau nu să creeze o școală, nici dacă a inițiat sau nu ucenici într-ale artei fotografice. Poate că manuscrisele sale cuprind și referiri la acest domeniu. Vedem însă că a declanșat o emulație creatoare benefică, însăși opera sa fotografică fiind o școală la care se poate învăța foarte mult, atât în ceea ce privește fotografia abordată ca artă, cât și în privința fotografiei-document. Lumea merită să fie „trasă în chip“, după expresia locală, întrucât prefacerile sunt vijelioase în sensul nefast al tulburării, de-a valma, a unor tradiții valoroase omologate de trecerea timpului. În aceste condiții, fotografia devine, pe nesimțite, document.

În acest sens înțelegem contribuția fotografică memorabilă a pictorului negreștean Dorel Petrehuș prin cele 29 de fotografii artistice din

finalul volumului. Ele sunt realizate în spațiul Muzeului în aer liber, această insulă de oșenitate, smulsă efemerului și nepriceperii, care face cât un tratat de istorie.

Pieseile lui Dorel Petrehuș au o puternică tentă evocatoare, surprind natura care ia sub protecție omul, verdele ierbii, puritatea florilor. Lipsește omul, dar e prezentă mâna omului prin lucrarea bine făcută. Culorile moderate, *meriul* cerului și al pereților *măjăluiți* în aceeași culoare, umbrele și lumina, ochiul și mâinile boresei eternizate în pictogramele broderiilor, alături de arhaicitatea construcțiilor – toate acestea „narează“ despre o viață milenară legată de pământ și de iarbă, de lemnul codrului.

Fotografiile lui Dorel Petrehuș sunt frânturi de viață scăpate de sub spițele prea grăbite ale istoriei și transmit pacea regeneratoare din umbra bisericii de lemn, căldura *odorului* (bătăturii), liniștea odihnitoare a *turnațului*. Ochiul aparatului său surprinde atmosfera calmă a unui traseu temporal pe sub palma ocrotitoare a Cerului. Ele sunt un semn că la Negrești-Oaș arta fotografică inițiată de Ioniță G. Andron se află în expansiune.

6. Câteva concluzii.

Vorbind despre acest volum, nu poți evita o anumită undă patetică.

Țara Oașului nu a dispărut în vremuri grele grație valorilor arhaice pe care le-a acumulat. Ea a fost în primul rând o „țară culturală“, adică un conglomerat de valori, nu o sumă rezultată din adunări și scăderi de locuitori sau o noțiune pur geografică.

A te întoarce în trecutul ei pentru a aduce de acolo frumuseți vechi nu înseamnă a rămâne acolo, împotmolit, ci a putea construi mai departe pe niște temelii verificate de Cumpăna Creatorului.

Volumul *In memoriam Ioniță G. Andron (1917-1989)* face acest lucru. El se citește cu interesul pe care ți-l trezește un document autentic lăsat de cei de ieri pentru cei de azi și, de cei din ziua de azi, viitorului. Este o scriere peste care se va așterne doar colbul stârnit de pașii timpului.

Și încă un gând, la final. Ioniță G. Andron și Ioan Chioreanu-Oaș, un maestru al muzicii vechi oșenești, au fost doi buni prieteni, doi împătimiți ai iubirii de Oaș și ai dorinței de a face ceva pentru ținutul lor natal. În 1980, ei au proiectat un volum comun care să includă *danțurile* transpuse pe portative și fotografii de Ioniță G. Andron. Proiectul nu s-a realizat, dar ideea nu s-a pierdut și ar putea fi reluată. Este o idee.

(„*Poesis*”, Anul XXIII, Nr. 7-9 Vara 2012, 258-260, p. 116-119, reprodus în „*Accente deschise. Cărți și autori din Nord-Vest*”, Citadela, Satu Mare, 2012)

Teofil IVANCIUC

Maramureșul și Oașul văzute de fotograful Ioniță Andron

Fără doar și poate, cel mai însemnat fotograf al Nordului a fost **Ioniță Andron** (1917-1989), care a lăsat în urma sa o imensă fototecă cu peste 60 de mii de clișee, realizate începând cu anii 1930. El a fotografiat cu precădere Oașul, dar a immortalizat sporadic și Maramureșul. Pozele sale, printre care magistrala lucrare „Bătrâni în biserică“ (ori cum spunea C. C. Giurăscu, care a folosit-o pentru a ilustra „Istoria românilor“, „Sfetcnicii lui Decebal“), sunt monumente de artă inegalabile. Din nefericire, puține dintre lucrările acestui „Brâncuși al fotografiei“ (vorba unui fin cunoscător al Țării Oașului, care mi-a redeschis ochii asupra însemnătății operei lui Andron) sunt azi accesibile publicului.

La fel cum puține din pozele realizate de prietenul și contemporanul acestuia, **Francisc Nistor** (despre el puteți citi [aici](#), iar fotografiile realizate de el sunt disponibile [aici](#)), cel mai important fotograf-documentarist al Țării Maramureșului (pe care l-a pozat de mii de ori între anii 1935-1985) pot fi admirate de către cei interesați.

Cât despre Oașul autentic, ei bine, acesta s-a strămutat în fotografiile lui Andron și în muzeul din Negrești. În Oaș nu mai există astăzi nici case tradiționale și nici măcar o singură biserică de lemn, cu excepția celei din muzeul negreștean! O soartă care planează și asupra Maramureșului (unde casele, grajdurile, porțile, gardurile, șurile, cotețele și șoprurile din lemn dispar foarte repede, doar bisericile și câteva case fiind protejate) în cazul în care nu se vor lua măsuri...

Unul din prețurile „modernizării”? Aproape nimeni nu mai vizitează Oașul, pentru că nu există motive pentru aceasta. Puținii turiști se opresc în trecere la muzeul din Negrești (doar 6000 pe an, cu tot cu localnici), traversează Certeze, unde privesc mirați „palatele“ din centru și apoi vin în Maramureș, loc în care au, încă, motive să poposească câteva zile și unde mai pot vedea ceva tradiții...

Bucurați-vă ochii, dar, cu o selecție de lucrări reprezentative realizate de Ioniță Andron în anii 1930-1940, în Oaș și Maramureș (preluări de pe foto.oas.ro și memoria.ro).

©Teofil Ivanciuc, octombrie 2013

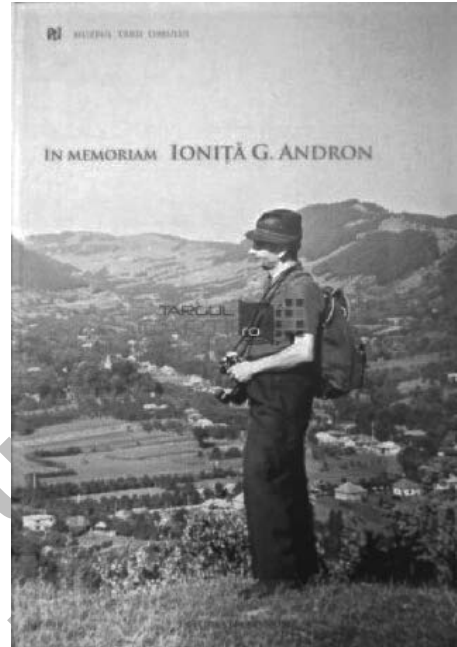
„In memoriam Ioniță G. Andron“

Despre importanța covârșitoare a lui Ioniță G. Andron, ca cel mai de seamă fiu al Țării Oașului, trebuie să mărturisim cu îndreptățită sfială.

Căci personalitatea complexă a Domniei sale te copleșește: strălucit artist fotograf, pasionat etnograf, dăruit cărturar, avocat, a lăsat pentru Țara Oașului o moștenire monumentală, un tezaur de neprețuit. De-a lungul unei vieți exemplare, trăite la cotele incandescente ale dragostei față de ținutul natal, s-a dovedit lujerul cel mai viguros pe care acest ținut l-a odrăslit și prin care și-a pompat sevele înspre lumină și nemărginire.

Cel care s-a încumetat să descifreze și să ne dezvăluie dimensiunile uriașei sale opere, întreaga amplitudine a preocupărilor sale, este Remus Vârnav, directorul Muzeului Țării Oașului, într-un volum intitulat „**In memoriam Ioniță G. Andron (1917-1989)**“, monografie editată de Muzeul Țării Oașului, unde se păstrează întreaga arhivă Ioniță G. Andron, care se compune din aproximativ 100.000 clișee fotografice despre lumea noastră oșenească, valoroase piese de etnografie (port și obiecte casnice) și o vastă corespondență, cam de 3.000 de scrisori, diferite manuscrise pe teme de etnografie a Țării Oașului. Cartea răspunde unui orizont de așteptare și se dorește un meritat omagiu adus strădaniei și dăruirii unei vieți puse în slujba frumosului și adevărului care l-au călăuzit pe marele om de cultură și a relației sale unice cu ținutul cărui i-a dedicat întreaga viață.

Structura cărții este una mai neobișnuită, neconvențională, atingând și alte aspecte, menite să lumineze și să întregască înțelegerea deplină a personalității lui Ioniță G. Andron, văzută și din alte perspective. Astfel, volumul cuprinde 25 de fotografii necunoscute, majoritatea ilustrând viața și devenirea sa, în relație cu timpul zbuciumat și cu realitățile de cele mai multe ori ostile. Prefața aduce „*Câteva lămuriri necesare*“ consemnate de autor, care creionează dimensiunile acestei personalități, în dublă ipostază:

ca artist și ca cetățean, asumându-și destinul cu responsabilitate, implicat cu toată ființa în evidențierea patrimoniului etnografic al Țării Oașului. Volumul începe cu o amplă și foarte bine documentată biografie, consemnată de fiul artistului, Ioan George Andron, folosind fotografii și documente din arhiva familie, dar scrisă cu multă sensibilitate, iubire și prețuire filială, făcând lectura foarte atractivă. Ioniță s-a născut în satul Racșa, din dragostea tatălui său, o viață întreagă preot în acest sat și a mamei sale, învățătoare, fiind primul din cei patru copii ai familiei. Atmosfera caldă și ocrotitoare a mediului familial și a satului natal i-au fost reazem în strădania sa spre împlinire și l-au ajutat să-și înțeleagă rostul său pe lume. După care s-a instruit la școala riguroasă interbelică, absolvind două facultăți, de Teologie, ca preot greco-catolic și de Drept, ca avocat.

Dar a ales să se desăvârșească urmând marea pasiune a inimii sale: fotografia, scriind cu lumină cronică timpul și a locului care i-au purtat ființa în trecerea fulgurantă prin lume. Volumul cuprinde și un interviu semnificativ, pe care ilustrul artist l-a dat în ultimii ani ai vieții și apărut într-o revistă clujeană, „Echinoc” prin care mărturisește unele principii care i-au călăuzit viața. A înțeles încă de timpuriu că are șansa de a trăi într-un timp istoric, încrustat în tipare ancestrale, care vine „din leagănul istoriei”. De aceea, cu deplină maturitate, s-a „făcut răspunzător în fața neamului de a fixa pe peliculă libertatea” simbolizată de oamenii în mijlocul cărora i-a fost dat să se nască și pe care să-i reprezinte în fața istoriei.

Volumul mai cuprinde și o serie de documente și ilustrații care evidențiază implicarea sa și în alte proiecte, ca cel mai avizat cunoscător al realității oșenești, cum ar fi numeroase studii privind diferitele aspecte ale etnografiei Țării Oașului: locuri, oameni, portul popular, vânătoare, alimentație; demersuri pentru salvarea singurei biserici de lemn, cea din Lecânța; consultațiile pentru realizarea filmului „Nunta în Oaș”; demersurile pentru înființarea Muzeului Țării Oașului.

A devenit celebru încă din timpul vieții, fiind vizitat de numeroase personalități ale culturii și științei românești și străine, ambasadori, toți manifestând o prețuire deosebită față de roadele strădaniilor sale și față de acest ținut, pe care l-a reprezentat atât de strălucit, l-a slujit cu mintea, cu sufletul și cu fapta, cum nimeni altul nu a mai făcut-o.

Dar cuvintele, oricât de meșteșugite, nu reușesc să cuprindă întregul adevăr al imaginilor sale, al realității surprinse și trăite de marele artist fotograf.

(în revista „Raze de lună”, Liceul Tehnologic „Ioniță G. Andron”,
Negrești Oaș, nr. 6 – martie-aprilie 2013)

Nicolae GHIȘAN

**Țara Oașului, surprinsă prin obiectivul nemuritorului
Ioniță G. Andron**

Ioniță G. Andron a reușit să surprindă cu fotografiile lui, mai bine decât nimeni altul, întreg universul Țării Oașului. Artist fotograf, teolog greco-catolic, avocat dar și un colecționar pasionat, Ioniță G. Andron a fost o personalitate complexă, reușind să-l ridice pe oșanul din vremurile sale la rangul de simbol istoric. În semn de recunoștință pentru tot ce a făcut pentru această zonă Liceul Tehnologic din Negrești Oaș îi poartă numele.

A lăsat în urmă o adevărată comoară fotografică

Ioniță G. Andron s-a născut la 20 aprilie 1917 în satul Racșa din Țara Oașului, în familia preotului greco-catolic Ioan Andron, originar din satul Pribilești din Țara Chioarului. După școala primară în satul natal, urmează liceul la Satu Mare (1927-1934), apoi dreptul la Cernăuți și Cluj (1935-1940) și teologia la Academia de Teologie Greco-Catolică din Cluj (1941-1944).

A început să facă fotografii începând din 1934 cu aparatul de fotografiat Voigtländer Bessa pe film lat primit de la tatăl său, la început cu colegii de liceu, cu familia, în excursii și la vânătoare, apoi tot mai multe cu țărani din Racșa și alte sate oșenești.

Fotografiile sale au o valoare deopotrivă documentară și artistică; deși nu a avut studii în domeniul artelor vizuale, a avut un talent artistic remarcat și apreciat de renumiți critici de artă precum Petru Comarnescu, care afirma că este poate cel mai mare fotograf român.

Prin dimensiunile și prin diversitatea tematică a materialelor, ca și prin lunga perioadă acoperită, arhiva rămasă de la Ioniță G. Andron este impresionantă. Timp de peste o jumătate de secol acesta a fotografiat, a cercetat cărțile și satele, a adunat material și a scris. Din perioada 1934–1944 datează circa 5.000 de clișee, iar până la sfârșitul vieții sale, în 1989, a făcut în jur de 100.000 de negative alb-negru, negative color și diapozitive. Pe lângă acestea au rămas sute de pagini de conspecte și fișe de cercetare în teren, manuscrise și o corespondență care depășește 3000 de piese.

Andron a fotografiat priveliștile caracteristice. Satele, ocupațiile, datinile și obiceiurile, portul popular, sărbătorile și mai ales a surprins cu pasiune chipuri de oameni, realizând portrete de neuitat.

L-a preocupat istoria oșenilor și a fost convins de descendența lor dacică, obținând chipuri ce au părut contemporanilor desprinse de pe Columna lui Traian.

Colectia I.G. Andron

Fotografiile lui ilustrează sintezele de istorie a românilor

Lecturile cărților de istorie despre daci, romani și formarea poporului român l-au făcut să-i privească pe oșeni și în special pe răcșeni ca pe urmașii acestora: „Când fotografiam chipuri de bătrâni cu plețele ninse de numărul anilor sau scene din datini străbune, simțeam din plin o îndoită mulțumire: aceea că suntem aici din leagănul istoriei, și aceea a creației, fiind conștient că am fixat pe peliculă pentru cei de azi și pentru cei din viitor o părticică din fabuloasa realitate românească“ spunea cu mândrie Andron.

De altfel în primăvara anului 1971, cu ocazia expoziției personale de fotografie și artă populară din Țara Oașului de la Dalles, Ioniță G. Andron îl cunoaște pe marele istoric Dinu C. Giurescu căruia îi dă o copie din celebra fotografie cu bătrânii din satul Racșa, intitulată *Sfetnicii lui Decebal*. La acea expoziție, Andron avea să declare: „Aveți aici în București copia fidelă a actului de naștere al poporului român: Columna Traiană. Eu, solul Țării Oașului, am coborât din ținutul Nordic, ce cădea „extra muros“ din Ținutul Dacilor Liberi, în fruntea unei solii peste veacuri, aici în câmpia geto-dacică și v-am adus în cetatea lui Bucur cea mai splendidă verigă de legătură între ceea ce am fost și ceea ce suntem astăzi. Dacii mei au coborât

de pe Columnă și stau astăzi în capitala României cu aceeași demnitate caracteristică lor, aceea de cetățeni liberi într-o țară liberă. Dacă în toată viața mea nu am putut da altceva mai de preț neamului, acesta este darul pe care îl așez pe altarul patriei, urmând ca istoricii să-l valorifice la adevărata lui valoare.”

Mare colecționar de artă folclorică

Ioniță G. Andron a fost nu numai un fotograf, ci și un colecționar pasionat, casa sa din Negrești-Oaș adăpostind o colecție etnografică și de artă populară, un mic muzeu care a fost vizitat de mulți călători prin Țara Oașului, printre care s-au numărat oameni de cultură și știință din țară și străinătate. A fost vizitat de personalități ale vieții politice, demnitari, de ofițeri superiori, de ambasadorul Statelor Unite, Richard Davis, de profesori universitari de la universități de prestigiu din Germania, Franța, SUA și din alte țări. I-au fost oaspeți mulți oameni de cultură și artă, personalități de vază ale culturii și artei românești.

Se simțea onorat și încântat de interesul vizitatorilor pentru Oaș și le vorbea cu însuflețire despre Țara Oașului, despre obiectele și fotografiile din colecția sa.

(în „*Gazeta Nord Vest*”, Satu Mare, 06.04.2016)

IONIȚĂ G. ANDRON,
AMINTIRI DIN TIMPUL OCUPAȚIEI HORTHYSTO-FASCISTE
SEPTEMBRIE 1940-OCTOMBRIE 1944

Abstract: *Ioniță George Andron (1917-1989) is the biggest artist photographer that Satu Mare gave to this country, a tireless scholar and ethnographer, appreciated by the most important Romanian historians and ethnographer personalities.*

In the spring of 2016 the Satu Mare County Museum took the entire Collection created by Ioniță G. Andron in the period 1933-1989 (documentary and photography archive). In the manuscripts collection there is a material typewritten by Ioniță G. Andron entitled Memories from the time of the horthyst- fascist occupation (sept. 1940 – oct. 1944). As revealed by the title of the document, the author recounts in details the events that preceded the Vienna Arbitration from August 30, 1940, and the period that followed, until the liberation of the Oașului Country from the Hungarian occupation. Also, there are recounted events experienced by the author, on the native lands in Racșa, but also from the period when he studied in Cluj Napoca. We decided to present integrally this manuscript (with very small spelling changes) in order to not break the flow of the text, but especially due to the way in which Ioniță G. Andron considered to recount the events, this being maybe also the reason for which this material was never published in full form.

Keywords: *Ioniță G. Andron, Vienna Arbitration Act, Racșa, Oașului Country, Cluj Napoca, Satu Mare*

La începutul anului 2015, conducerea Muzeului Județean și a Consiliului Județean Satu Mare și-a manifestat interesul pentru achiziționarea Colecției Ioniță G. Andron, colecție unicat, de un interes deosebit atât pentru Muzeu, cât și pentru întreg județul Satu Mare, îndeosebi pentru Țara Oașului. În data de 26 februarie 2015, după mai multe discuții prealabile cu proprietarii colecției și a factorilor de decizie din conducerea Muzeului și a Consiliului Județean Satu Mare, m-am deplasat la Brașov pentru a vedea care este starea reală a clișeelelor fotografice, a cataloagelor, a manuscriselor și a întregii arhive personale care aparținut artistului fotograf Ioniță G. Andron și pentru a mă întâlni cu urmașii acestuia, succesorii legali ai artistului, Ioan George Andron și Angela Romana Ivănoiu, ambii domiciliați în Brașov. S-a ajuns la un acord între cele două părți, preluarea urmând a fi făcută în două etape. În iunie 2015 s-a achiziționat arhiva documentară creată de Ioniță G. Andron, în care se regăesc manuscrise, însemnări, corespondență, dar și documente

personale ale autorului, toate fiind minuțios prelucrate și inventariate. În primăvara anului 2016 Muzeul Județean Satu Mare a preluat și arhiva fotografică realizată de Ioniță G. Andron în perioada 1933-1989, ce cuprinde colecția de clișee și filme, un total de 92.712 de clișee, cataloage foto pentru clișee și cataloage foto pentru filme înguste și late.

1. Cine a fost Ioniță G. Andron?

Ioniță George Andron este, indiscutabil, cel mai mare artist fotograf pe care Sătmarul l-a dat acestei țări, un neobosit etnograf și cărturar, apreciat de cele mai importante personalități ale istoriei și etnografiei românești³⁵. Născut la 20 aprilie 1917 în satul Racșa, este fiul preotului Ioan Andron și al învățătoarei Ghizela Andron, care a creat prima colecție de artă populară oșenească și i-a transmis fiului său această mare pasiune. Absolvent al Liceului „Mihai Eminescu” din Satu Mare, licențiat în Drept la Cernăuți și Teologie greco-catolică la Cluj, Ioniță G. Andron este primul etnograf al Țării Oașului, fiind cel care a pus bazele unui muzeu al acestei zone și autor al mai multor lucrări de specialitate fotografică, istorică și etnografică din Oaș. Personalități importante ale culturii românești (Petru Comarnescu, Liviu Ciulei, Dan Hăulică, Constantin C. Giurescu, Paul Miron, G. Istrate, Gabriel Ștrempel ș.a.) îi trec pragul și ajung să-i admire fotografiile. Colaborează cu toți cercetătorii care vin în zonă și cărora le oferă imagini pentru a-și ilustra cărțile (Ioan Velcea, T. Bănățeanu, Gh. Focșa, C. C. Giurescu, G. Călinescu ș.a.). Intreaga viață și-a dedicat-o Țării Oașului, lăsând în urma sa un patrimoniu inegalabil din punct de vedere istoric și etnografic. A încetat din viață la 23 aprilie 1989 și este înmormântat alături de tatăl său în fața bisericii din Racșa.

Arhiva documentară creată de Ioniță G. Andron este una impresionantă, fiind grupată pe mai multe categorii. Prima serie este reprezentată de colecția de manuscrise formată din 29 de unități arhivistice de o valoare excepțională. Urmează apoi partea alocată corespondenței cu

³⁵ Despre biografia lui Ioniță G. Andron vezi: Viorel Campean, *Oameni și locuri din Sătmar*, vol. I, Satu Mare, Ed. Citadela, 2008, p. 238-239; Remus Varnav (coord.), *In memoriam Ioniță G. Andron*, Negrești-Oaș, Muzeul Țării Oașului, 2011. Din acest volum amintim studiile semnate Ioan George Andron, „Despre Ioniță G. Andron și familia sa”, p. 35-63; „M-am făcut răspunzător în fața neamului de a fixa pe peliculă libertatea”, un interviu cu Ioniță G. Andron realizat în anul 1985 de Ovidiu Ghita și Ovidiu Pecican pentru revista *Echinox* din Cluj Napoca, nr. 5-6, republicat în *In memoriam Ioniță G. Andron*, Negrești-Oaș, Muzeul Țării Oașului, 2011, p. 64-68; Daniela Bălu, Nicolae Bura, Viorel Ciubotă, Adela Dobrescu, Natalia Lazăr, Maria Lobonț Pușcaș, Ioan Viman, *Negrești Oaș trecut și prezent*, Cluj Napoca, Ed. Fundației pentru Studii Europene, 2012, p. 222-223; Vezi *Raze de lună* ediție specială, număr dedicat comemorării a 25 de ani de la moartea lui Ioniță G. Andron, cu articole semnate de Remus Varnav, Viorel Campean, Ioan George Andron, Ștefan Haiduc ș.a.

26 de volume structurate tematic și cronologic, dar și valoroase documente de familie și însemnări ale artistului cu caracter istoric, etnografic sau juridic, toate grupate deosebit de meticulos. Această colecție documentară este minuțios prezentată de Remus Varnav într-un excelent studiu, în momentul în care arhiva în cauză se afla în custodia Muzeului Țării Oașului cu intenția achiziționării sale, fapt neconcretizat la acea dată³⁶. În colecția de manuscrise am găsit un material dactilografiat de Ioniță G. Andron³⁷ intitulat *Amintiri din timpul ocupației hortisto-fasciste (sept. 1940 – oct. 1944)*, la care sunt atașate șapte fotografii care vin să susțină cele afirmate de autor în acest manuscris³⁸. După cum reiese din titlul documentului, autorul relatează cu lux de amănunte desfășurarea evenimentelor premergătoare Arbitrajului de la Viena din 30 august 1940 și în perioada următoare, până la eliberarea Țării Oașului de sub ocupația maghiară³⁹. De asemenea sunt relatate întâmplări trăite de autor, atât pe meleagurile Racșei natale, dar și în perioada cât s-a aflat la studii teologice în Cluj Napoca. Chiar dacă o parte din manuscris a fost publicat fragmentat în două lucrări postume⁴⁰, sunt și informații inedite, mai ales referitoare la evenimentele din martie 1944 petrecute la Cluj. De altfel, intenția cu care a gândit aceste pagini memorialistice, denotă umanitatea extraordinară a autorului, *sine ira et studio*, după cum reiese și din citatul următor⁴¹:

„O fac cu strângere de inimă și dacă aș întrezări fie chiar și o umbră de răzbunare din partea aceloră care eventual ar citi aceste rânduri - împotriva maghiarilor - le-aș arde de pe acum. Le scriu numai și numai pentru a nu se uita, încadrându-mă în vechea vorbă a neamului meu, că „Românul iartă, dar nu uită”, venindu-mi în minte cuvintele marelui nostru și totodată unul dintre titanii umanismului românesc Nicolae Iorga, care, în acel crud și dureros septembrie 1940, în zilele imediat următoare ocupării Ardealului de Nord, când încă sângele martirilor nu se răcise, când încă fumegau locașurile de închinare și gospodăriile incendiate de către „cuceritori” scria în finalul unui articol:

³⁶ Remus Varnav, „Arhiva scrisă de Ioniță G. Andron (1917-1989). Despre manuscrise, proiecte culturale și corespondență”, în Remus Varnav (coord.), *op. cit.*, p. 69-136.

³⁷ Pană în prezent nu am reușit să datăm exact manuscrisul.

³⁸ Muzeul Județean Satu Mare, Secția Etnografie (în continuare, MJSM), *Colecția Ioniță G. Andron*, nr. inv. 35.631, 38 file.

³⁹ Nu insistăm asupra Arbitrajului de la Viena din 30 august 1940, subiectul fiind tratat în foarte multe lucrări de specialitate, atât la modul general, cât și particular, cu studii de caz elocvente.

⁴⁰ Ioniță G. Andron, *Racșa. Vatră de neam românesc*, Baia Mare, Ed. Gutinul, 1996, p. 59-90; Ioniță G. Andron, *Racșa. Oameni și locuri*, Baia Mare, Ed. Gutinul, 1996, p. 103-106.

⁴¹ MJSM, *Colecția Ioniță G. Andron*, nr. inv. 35.631, f. 13.

„Statul Român va face ce crede. Din partea noastră nu avem decât un sfat, a nu se clinti un fir de păr din capul unui cetățean maghiar al României. E cea mai teribilă pedeapsă ce putem da chinuitorilor și asasinilor”.

Ioniță G. Andron a structurat materialul documentar în mai multe capitole. După o scurtă introducere în care amintește de opera generalului Georgescu Pion, care a sădit cu 10.000 de puieți de brad numele lui Mihai Eminescu pe Dealul Comja, autorul prezintă starea de spirit existentă în zonă în preajma evenimentelor din august 1940 și speranța localnicilor că Țara Oașului va rămâne în teritoriul României. Descrie apoi, în amănunt, intrarea armatei horthyste dinspre Mújdeni spre Orașu Nou, fapt surprins cu aparatul său de fotografiat, urmând imediat instalarea noii administrații, sediul plasei fiind mutat de la Negrești la Orașu Nou.

Un alt capitol intitulat *Racșa - vatră de neam*, prezintă drama românilor din Racșa, care trăiau cu speranța că tot ceea ce se întâmplă este ceva vremelnic, așteptând revenirea la patria mamă. Familia Andron a fost în dese ori șicanată, chiar arestată, de noile autorități, mai ales din cauza faptului că Ioan Andron, tatăl său, era preot greco-catolic în Racșa, cu o influență foarte ridicată în rândul localnicilor.

Poate cel mai interesant pasaj din această lucrare memorialistică este cel referitor la evenimentele trăite la Cluj în perioada studenției la Academia Teologică Română Unită. Ioniță G. Andron a fost studentul acestei instituții începând cu anul universitar 1940/1941, iar până la atacurile din martie 1944 asupra studenților români de la Academia Teologică, a fost martorul mai multor incidente asemănătoare, descrise amănunțit în acest material.

Din cauza acestor evenimente, Ioniță G. Andron, împreună cu fratele său Mircea, se reîntorc pe meleagurile natale, relatându-i tatălui său cele petrecute la Cluj. În text sunt reproduse mai multe scrisori din corespondența sa, care vin să argumenteze cele susținute de Andron.

În continuare, Ioniță G. Andron se referă la alte momente cruciale din istoria comunității, precum deportarea evreilor, actul de la 23 august, perioada detenției din Penitenciarul din Satu Mare, domiciliul forțat sau eliberarea Țării Oașului.

Din aceste considerente, am decis să prezentăm integral acest manuscris (cu foarte mici intervenții de ortografie) pentru a nu rupe cursivitatea textului, dar mai ales datorită modului în care Ioniță G. Andron consideră să relateze cele întâmplate, acest fapt fiind poate și motivul pentru care acest material nu a apărut niciodată în formă completă.

Redăm în continuare textul integral al manuscrisului semnat de Ioniță G. Andron, cu mențiunea că anexele realizate de Ioniță G. Andron vor fi incluse în text și nu la final, în momentul la care se face referire la ele.

Introducere

Nu pot intra în subiectul propus fără a mă opri puțin nu atât asupra vâltoarei în care s-a găsit România în anii 1938-1940, cât mai ales asupra vâltoarei sufletelor familiei părintelui Andron Ioan din Racșa, mai ales în vara anului 1940, cea mai zbuciumată din viața ei.

Trăiam și noi înalta tensiune a țării, simțind parcă cum se apropie tăvălugul războiului.

Din primăvara lui 1938, Țara Oașului era zonă militară, ea constând de fapt - în caz de un atac din partea Ungariei - într-o importantă linie de apărare având poziție bună ca o adevărată fortificație naturală, prelungită de sub dealurile care coboară spre valea Someșului, pe la apus de Seini, cu linia de cazemate, care trecea peste câmpia someșană pe sub Codru, spre Oradea.

În această perioadă, și anume în vara lui 1939, s-au sădit în poiana Comja peste zece mii de puiți de brazi care, dispuși în litere enorme, formau numele marelui nostru poet Eminescu, la centenarul nașterii sale⁴².

Inițiativa a avut-o marele și inimosul general Georgescu Pion, care își avea cartierul la Seini.

Generalul Pion cu întreaga sa familie a fost și la noi în Racșa de Paști, în primăvara lui 1939, avându-l fotografiat într-un grup de răcșeni.

Monumentul EMINESCU era vizibil din Seini și de la zeci de km de pe valea Someșului.

În anul 1954, vara, am avut bucuria de a-l însoți pe generalul Georgescu-Pion, de la Seini la Comja, unde dorea să se convingă personal de starea monumentului.

Ajunși la fața locului, am constatat că literele EMIN se puteau distinge perfect, însă nu erau scrise cu brazi, ci cu mesteceni, iar ESCU nu se mai vedea, doar ici și colo câte un ciot de brad.

Ce se întâmplase?

Monumentul a fost distrus de către patrioți-maghiari din Seini, după ocupație.

⁴² Vezi pe larg, Claudiu Porumbăcean, "Generalul Georgescu Pion - ctitorul monumentului Mihai Eminescu de pe dealul Comja lângă Seini", în *Acta Musei Porolossensis*, seria Istorie-Etnografie, Ed. Porolissum a Muzeului Județean de Istorie și Artă Zalău, nr. XXXVI, 2014, p. 269-279.

La început au pornit cu mult zor la treabă și au săpat din rădăcină brazii din primele litere EMIN, apoi, poate obosindu-se, brazii care formau restul literelor ESCU i-au tăiat cu securile, dar la tulpină.

Mama natură însă nu a stat pe loc, vântul a adus semințe de mesteacăn - de care erau mulți la câteva sute de metri - și acestea au încolțit, găsiind pământ fertil în locul brazilor lor verzi, scriind ei acum cu alb primele litere ale marelui poet al neamului.

*

Casa noastră nu a fost fără ofițeri români - de cele mai multe ori ofițeri superiori - din martie 1938 până în septembrie 1940.

În primele zile ale lui septembrie 1939, după atacul lui Hitler asupra Poloniei, la noi în casă, într-o seară după cina la care au luat parte vreo 7 ofițeri superiori, a fost mare discuție privitor la desfășurarea în continuare a evenimentelor, a războiului. Mai ales căutau să găsească răspuns la o singură întrebare: cine va câștiga războiul? Hitler, sau democrațiile apusene. Încă U.R.S.S. nu era în conflict. Mi se pare că era un singur ofițer filo-german, dar părerea lui a fost copleșită de majoritatea zdrobitoare a celorlalți.

Nu știu cum de am îndrăznit și eu să-mi spun părerea, care a fost simplă și concisă:

- Germania va câștiga o mulțime de lupte, dar în final va pierde războiul!..părere care a fost găsită nu numai ca foarte interesantă, dar plauzibilă.

Mult am așteptat până s-a adeverit: 9 mai 1945, și mult a costat omenirea!

*

Toată vara lui 1940 am trăit-o în mare tensiune. Revizionismul maghiar fiind tot mai mult sprijinit de puterile Axei Roma - Berlin, lua amploare, dar datorită intereselor pe care le avea Hitler în sud-estul Europei, ca aici să fie pace, pentru ca astfel să poată sugere cât mai mult din bogățiile României și în primul rând din petrolul ei, fără de care „mașina de război germană” era la pământ – nu s-a produs conflict armat.

Tratatul care au început la Turnu Severin între delegația română condusă de Valer Pop și cea maghiară condusă de Hory Andras nu au dat nici un rezultat.

Aproape nu era seară în care tata și noi frații să nu luăm atlasul și să urmărim pe harta Ardealului, în caz de eventuală cedare de teren, cu schimb de populație, bineînțeles, cam pe unde ar putea fi hotarul.

Făceam ce făceam, oricum trăgeam linii imaginare, Țara Oașului totdeauna o lăsam lipită de trupul patriei.

Și iată-ne spre finele lui august 1940, Puterile Axei au impus formula „Arbitrajului”, fără ca noi, Romania, să fi solicitat așa ceva.

Nu pot uita frământările noastre, ale familiei și ale răcșenilor mai ales, în luna iulie, culminând apoi cu evenimentele de la finele lui august.

Ungurii nu ar fi trebuit să ceară revizuirea tratatului de pace de la Trianon, care nu a făcut altceva decât să fixeze pe hârtie - în parte numai și nu în totalitate cum ar fi trebuit - drepturile noastre asupra teritoriului de vest, ci ar fi trebuit să ceară revizuirea conștiinței celor 100.000 de români prezenți la Alba Iulia la 1 dec. 1918, iar pentru că de atunci trecuseră mai bine de 20 de ani, nu numai conștiința aceluia, ci și a fiilor, nepoților și strănepoților lor. Oare care for internațional din lume - de buna credință care totdeauna se presupune - ar fi putut să o facă?

Niciunul!!

În ziua de 29 august fiind sărbătoare, după terminarea slujbei religioase, în fața bisericii un căpitan dintr-un batalion de vânători de munte cantonat la Racșa, Ionel Podoabă, le-a vorbit câteva cuvinte răcșenilor despre ziua de mâine, când la Viena se va decide soarta Transilvaniei.

Era o zi în care, deși calendaristic se înscria încă în vară, coloritul frunzelor teiului multiseclar de lângă biserică precum și a celorlalți arbori din jur, soarele mai puțin cald, și norii cumuși care decorau cerul, arătau început de toamnă. Zi superbă pentru fotografii, dar mie nu îmi ardea de fotografiat, începusem să trăiesc din plin tensiunea de mâine. Tatii și mie nu ne convenea orașul fixat pentru arbitraj.

Îmi veni în minte multe drumuri făcute de Horea la Viena după mult dorita dreptate, cei 300 de ardeleni care au prezentat Memorandum-ul împăratului de la Viena, dar acesta nici nu l-a desfăcut, transpunându-l la Budapesta, pentru „justă” rezolvare la atâtea și atâtea plângeri îndreptate aici, dar toate în zadar și toate acestea ne făceau să ne punem sincer întrebarea?

- Oare putem noi ardelenii să ne așteptăm la ceva bun de la Viena?

Ne îndoiam!

A sosit și ziua nedorită, ziua pusă - impusă!

Pe undele eterului au sosit și în casa părintelui Andron din Racșa vocile crainicilor: cel de la radio București, sobru, cel de la radio Budapesta ca o toacă, încrezător în arbitrii părtinitori, bazându-se pe mult trâmbițatul lor „drept milenar”, ca țară satelit fără multă importanță pentru puterile axei, dar bună de folosit împotriva României și prin ea împotriva sud-estului european, prelungindu-i starea de pace atât timp cât s-a putut, până când Sârbii și Grecii le-au făcut figura.

Eram în așteptarea comunicatului oficial, aflând prima dată la radio Budapesta, de osânda de la Viena.

Eram cu toții în jurul aparatului de radio. Mama ca de obicei ședea pe patul ei lângă noptieră, unde repara ciorapi.

Așa ca și toată suflarea românească și opinia publică mondială - de bună credință - am primit vestea ca o lovitură imparabilă, căzută ca un trăsnet din mulțimea norilor care ne aminteam de mult, din ce în ce mai mult, în ultimele luni de zile: „Sătmarul, Clujul, Tg. Mureș, Sf. Gheorghe din nou ale noastre”! a început crainicul, iar noi am fost la început foarte nedumeriți, crezând că e vorba de un coridor până în Secuime și că în forma aceasta Țara Oașului va rămâne nesmulă de la sânul Patrie Mame, dar în curând a venit precizarea frontierei noi româno-ungare.

Ni s-au intristat inimile fiindu-ne mai amare decât pelinul, simțindu-le mai grele decât plumbul.

Am luat din nou atlasul și pe aceeași hartă pe care am însemnat atâtea ipoteze ale eventualei noi frontiere, de data aceasta am trasat-o conform comunicatului, văzându-se astfel de a nu mai fi în viitor cetățeni români, ci cetățeni maghiari.

Sărmana mamă. În sensul strict al cuvântului, i-au secat puterile din picioare și a rămas șezând ca paralizată.

Caut să mă transpun în situația grea a Tatii, om la 50 de ani, cu patru copii mari, dar încă numai eu terminasem facultatea de drept, iar frații mei erau elevi. Tata a insistat ca noi copiii - și în mod deosebit se referea la mine - să rămânem, să nu ne îndepărtăm, căci vom vedea ce vom face.

Răcșenii cărora le spuneam ce s-a hotărât la Viena, nu pot crede nici ei. Se adună atâția încât tata pune aparatul de radio în geam pentru a fi ascultat din curte, din spre fântână. Ocuparea Ardealului de Nord a fost eșalonată în etape, noi căzând în ziua întâia din 6 septembrie, deci mai aveam câteva zile.

În după masa aceleiași zile tata și cu noi cei trei feciori ne-am urcat pe dealul bisericii și de acolo, după ce am făcut cu ochii și cu inima un tur de orizont asupra satului și peste Țara Oașului, amintindu-ne unele întâmplări mai deosebite trăite în satele, dealurile și munții Oașului, întâlniri cu oameni, întâmplări de vânatoare și de excursii, dându-ne seama cât suntem de uniți, strâns uniți cu acești oameni, de aceste locuri și am simțit efectiv, plenar, ca niciodată până atunci, cum am dobândit puteri noi, nebănuite, parcă mai mari decât ale voinicului din poveste, gata de a înfrunta cu fruntea sus, orice încercări vor urma să treacă peste noi, peste neamul nostru.

*

În după masa destul de târzie a zilei de 6 septembrie 1940, mi-am luat aparatul de fotografiat și trepiedul, plecând pe dealul bisericii lângă teiul secular, locul meu preferat de studiu și de meditație – vara, bineînțeles -, locul îndrăgit de care mă simțeam atât de atașat, locul în care m-a cuprins vraja Racșei, vraja Țării Oașului.

Armata română s-a retras cu lacrimi în ochi. Ocupanții, făcând pe cuceritorii, călcau pe acest pământ în pas de defilare, dar încă nu ajunseseră aici. Eram, cum am spune cu o vorbă oșenească, „între legi”.

La un moment dat am observat pe șoseaua ce coboară de pe dealul Mujdenilor o dără albă. Erau primele unități ale armatei horthyste care coborau spre Orașu Nou.

Mi-am instalat aparatul pe trepied și am făcut într-acolo o fotografie, eu stând în planul prim, îngândurat, trist, cu întrebarea:

- Care-mi va fi soarta, cum mă vor bate valurile vieții?

Dar oricum vor fi acestea, am dorit să rămân strâns unit de oameni și de locurile țării Oașului.

Poate este singurul clișeu din care nu am făcut nici măcar o copie de contact până în anul 1983, când l-am reproduș în cartea manuscris: "Racșa, vatră de neam, leagănul și scutul vieții mele".

În acceptarea cu resemnare a situației date, nu am văzut altceva decât continuarea - după o întrerupere relativ foarte scurtă, de numai două decenii - a luptei aceluși suflet transilvan, care mai bine de o mie de ani a tot răbdat, cu licăriri scurte de nădejdi în viitor, dar în același timp sigur că până la urmă dreptatea tot va triumfa.

De-a lungul celor patru ani de ocupație, nu am avut niciodată nici cea mai mică urmă de îndoială că ni se vor întregi din nou hotarele.

*

A doua zi după intrarea primelor detașamente „eliberatoare”, în comuna vecină Orașu Nou s-a făcut primirea autorităților noi administrații, căci primele trupe au fost numai de a pregăti, de a „curăți” terenul, pe care va veni grosul, ca să impresioneze. Ni s-a dat să înțelegem că ar fi bine să luăm parte și noi. Tata a hotărât să mergem noi, cei trei feciori cu dânsul, mama și sora să rămână acasă.

Cum zburam noi prin sau pe lângă Orașu Nou când mergeam la vie sau la vânatoare, parcă aveam aripi la picioare, și cât de grei ne erau acum pașii. Parcă zeci de kg de plumb ne atârnav de picioare și fiecare pas era un chin. Parcă și peisajul tomonic în care ne delectam și îl savuram înainte, în câte o zi senină, cum era și aceasta de atunci, ni se părea altfel.

Mi-au venit în minte cuvintele poetului pătimirii noastre ardelen:

„... și soarele, nu pentru noi răsare”⁴³

În centrul comunei, la răspântia celor trei drumuri care se întretaie aici: dinspre Satu Mare, Seini și Negrești, toată suflarea unghurească din comună. Am stat și noi într-o margine.

Dinspre Satu Mare și-a făcut apariția o formație mică de care de luptă și mai la urmă un camion deschis, din care fluturau zeci de pălării negre cu pene de cocoș. Erau jandarmii, în a căror ținută - ne spunea tata - nu s-a schimbat absolut nimic din timpul monarhiei austro-ungare. Ei au fost cel mai puternic instrument de opresiune a naționalităților, a multor naționalități din conglomeratul monarhiei habsburgice.

Noile autorități și câțiva jandarmi au rămas la Orașu Nou, ceilalți și-au continuat drumul spre Vama-Negrești.

Sediul plasei administrative Oaș era la Negrești, dar a fost schimbat de îndată la Orașu Nou.

Am luat-o și noi spre casă.

Spre Racșa, vatră de neam.

Când am părăsit șoseaua și am luat-o pe cărarea bătătorită printre holde, apărându-ne de acum în fața ochilor dealurile și, la poalele lor, Racșa, parcă ne-am simțit alții.

Deși fiecare își aducea gândurile lui, cele mai grele cred că erau ale tatii, care ne purta pe toți la inimă, dar parcă cel mai zburciunos eram eu, căci mă găseam mai aproape de pragul vieții.

Cale de câteva sute de metri am străbătut hotarul comunei Orașu Nou, apropiindu-ne de hotarul Racșei. Niciunul dintre noi nu scotea o

⁴³ Octavian Goga, „Noi”, în *Poezii*, Budapesta, 1905.

vorbă, fiecare era singur cu gândurile lui, dar când ne-am apropiat și am pășit în hotarul satului - deși până atunci mergeam răsfirați - ne-am pomenit că suntem într-o linie, avându-l pe tata la mijloc, frații la stânga lui, iar eu de-a dreapta. Sesizând și el apropierea noastră, fără să scoată nici un cuvânt, la o poruncă lăuntrică, atavică, parcă la un glas venit din colbul istoriei în care s-au filtrat, s-au condensat toate durerile transilvane, ne-am prins cu brațe vânjoase de după cap - gestul fiind inițiat de tata - începând să tropotim o „roată” - dans bărbătesc din Țara Oașului - nemaipomenită.

La început, la primii pași, când am început să izbim glia de sub noi cu o înfocare și o îndârjire de care nu am mai avut nici până atunci și nici de atunci, din ochii fiecăruia dintre noi, câteva lacrimi au stropit cărarea bătătorită, dar acestea au trecut și niciodată nu-mi voi da seama cât a durat: câteva clipe, sau cât istoria noastră de până atunci, ochii ni s-au limpezit, și așa, tropotind, am pășit în hotarul satului nostru - am trecut într-a „nost”. Când am încetat, tata a spus cu glas emoționant, cum încă niciodată nu-l auzisem.

- Nu vă temeți feciorii tatii, bine va fi! Neamul nostru nu piere!

Sunt sigur, absolut sigur, că încă nu s-a descoperit medicamentul, tonifiantul - și aproape că mă indoiesc că se va descoperi cândva - care, indiferent de forma în care s-ar administra, să aivă efectul de a face ca o stare deprimantă - ca cea în care ne găseam - și pe care am trăit-o din clipa când am auzit rostindu-se împotriva noastră osânda de la Viena - să fie anihilată, ștearsă, de niște gesturi, de un ritm de dans oșenesc venit din strămoșii noștri daci, veniți din obârșii. Ne-am simțit și mai legați de acest pământ, de acești oameni care ne-au făcut să ne redobândim încrederea în noi, să revenim la verticala vieții, care parcă începuse să se clatine.

Am simțit că această forță nebănuț de mare de a înfrunța viitorul ne vine de la Rața, de la răcșeni, de la această vatră de neam, care totodată mi-a fost și scut. Cel mai puternic scut.

Acesta a fost momentul decisiv, care, odată trăit, și hotărârea a fost luată definitiv, de a rămâne alături de răcșeni, alături de oșeni, împărțâșind soarta care ne va fi dată.

*

După trecerea a mai bine de 40 de ani de când dreptatea românească - dobândită din nou cu atâta vărsare de sânge - a sfârșit cel mai odios dictat cunoscut de istorie, impus României la Viena, la 30 august 1940, de către puterile Axei Roma-Berlin, îmi vin în minte câteva trăiri de-ale mele din acea perioadă, pe care aș dori să le aștern pe hârtie.

O fac cu strângere de inimă, și dacă aș întrezări fie chiar și o umbră de răzbunare din partea acelor care eventual ar citi aceste rânduri - împotriva maghiarilor - le-aș arde de pe acum. Le scriu numai și numai pentru a nu se uita, încadrându-mă în vechea vorbă a neamului meu, că „Românul iartă, dar nu uită”, venindu-mi în minte cuvintele marelui nostru și totodată unul dintre titanii umanismului românesc, Nicolae Iorga, care, în acel crud și dureros septembrie 1940, în zilele imediat următoare ocupării Ardealului de Nord, când încă sângele martirilor nu se răcise, când încă fumegau locașurile de închinare și gospodăriile incendiate de către „cuceritori”, scria în finalul unui articol: „Statul Roman va face ce crede. Din partea noastră nu avem decât un sfat, a nu se clinti un fir de păr din capul unui cetățean maghiar al României. E cea mai teribilă pedeapsă ce putem da chinuitorilor și asasinilor”.

Citind recenta lucrare „Teroarea horthysto-fascistă în nord-vestul României, septembrie 1940 - octombrie 1944”, Editura Politică, București 1985, în capitolul III: „Maltratări și crime comise de trupele și organizațiile teroriste hothyste pe teritoriul cotropit din nord-vestul României”, nu am găsit nici cea mai vagă amintire despre atacul dezlănțuit de către studențimea maghiară din Cluj - poate și din alte orașe ale Ungariei, ca de exemplu cei din Debrețin - sprijiniți de poliție, împotriva seminarului Academiei de Teologie Română Unită din Cluj.

Deoarece în perioada II .1941 – III.1944, și subsemnatul am fost unul dintre studenții acestei academii, voi aminti câteva cazuri la care am luat direct parte.

*

Înainte de a trece la evenimentele la care am luat parte la Cluj, țin să amintesc câteva cazuri întâmplătoare părinților mei, care erau pe atunci în satul Racșa din Țara Oașului, tata paroh protopop – onorariu, mama învățătoare, director de școală primară, titulară, definitivă, cu toate gradațiile.

Mama a continuat să predea în limba română. A fost schimbată din funcție de către un învățător tinerel, venit din „Anyá orszag”- patria mamă, cu numele Labos Menyhet. Acesta, deși părea un tânăr nevinovat, nu s-a sfiit să-i impună mamei să nu mai predea în limba română.

Mama i-a citit articolul din Constituția statului maghiar prin care se garanta în școli limba naționalităților conlocuitoare, la care directorul i-a ripostat:

- „Să fim serioși. Constituția este pentru propagandă externă, dar noi avem instrucțiunile noastre pe care le aplicăm”.

Într-o zi, tata se găsea în biroul preturii din Orașul Nou - a fost adus din Negrești, unde era înainte sediul plasei Oaș - și discuta românește cu

un învățător ungar, dar prieten bun, Puy Geza. Ne făcea plăcere să vorbim cu el, căci ni se părea că vorbește mai frumos românește decât noi, fiind născut și crescut pe valea Streiului, în comuna Pui.

Au fost opriți din conversație de către prietenul lor comun, Perecy Alexandru, acesta interzicându-le de a vorbi românește în birourile preturii.

Desigur că învățătorul i-a ripostat că nu-i e rușine de tata, care nu s-a sfiit niciodată, a vorbit cu ei ungurește și în timpul României.

Am amintit acest caz, pentru a trage concluzia ce se impune: dacă a îndrăznit să oprească un român - prieten, ce opreliști au fost de fapt pentru ceilalți ardeleni.

*

În toamna anului 1940, prin luna noiembrie, părinții mei au fost citați să se prezinte la postul de jandarmarie din Orașul Nou. S-au prezentat, fiind chemați și alți trei învățători români: Iva Gheorge, Răfan - mi se pare Andrei, și Marinceș din Vama. Cei trei învățători au fost poștiți într-un birou alăturat, iar părinților mei li s-a spus să aștepte până când termină cu ceilalți.

Acolo, cei trei învățători au fost supuși unor maltratări teribile. Urletele lor i-au îngrozit pe ai mei, care așteptau să le vină rândul.

După un timp a venit plutonierul „örmeșter” și le-a spus că deocamdată lor nu le face nimic, dar la cel mai mic semn de nesupunere către patria maghiară, urmează și ei.

În orice caz, le-au atras atenția că nu au văzut și nu au auzit absolut nimic, deoarece dacă află că au spus ei cuiva, vor păți cel puțin la fel.

*

Am fost admis ca student al Academiei de Teologie Unită din Cluj, începând cu semestrul II al anului școlar 1940-1941. Deși aveam patru ani de drept, nu mi s-a recunoscut nici un trimestru de frecvență și a trebuit să fac patru ani de cursuri.

Decanul Facultății de Drept a Universității a fost înțelegător și mi-a admis înscrierea la doctorat, cu condiția să prezint diploma de licență înaintea ultimului examen.

În această situație, am obținut aprobarea rectoratului Academiei de a putea merge să studiez la biblioteca universității, consultând cursuri și lucrări pe care nu le aveam, în vederea prezentării și susținerii examenelor de doctorat numite „riguroase”/ung. „szigorlat”.

Îmi aduc aminte că într-o zi din primăvara anului 1942, pe când mă întorceam de la biblioteca universității - loc atât de îndrăgit de mine pentru studiu, încă din timpul studenției la drept - în Piața Unirii din Cluj era o manifestare antiromânească.

Lume multă, foarte multă și lozinci dintre care am putut reține următoarele:

„Horthy, Csaky, Teleky,

Minden olah menyen ki

Horthy, Csaky, Teleky, tot romanul să iasă ...desigur că din țară, afară.

Huszon egy, huszon kető, hoszon három,

Reszkemek már az aláhok a határon”

Douăzeci și unu, douăzeci și doi, douăzeci și trei, tremură deja valahii la frontieră...”

Oláh mentes hazát követelünk”

/Prețindem patrie fără valahi/

Ca nu cumva să fiu descoperit că-s român, căci atunci numai bine nu putea fi de mine, am făcut stânga-mprejur și după un ocol foarte mare, am ajuns pe o stradă în apropierea seminarului nostru, azi Institutul de Muzică Gh. Dima, dar tocmai atunci manifestații erau în preajma lui, auzindu-le urletele și aceleași lozinci, respectiv cântece patriotice, mai auzind încă unul pe care-l cântau cu deosebită plăcere, știindu-ne teologi:

„Lesz e nekünk irány utunk más is,

Bukaresti, Bukaresti ólah katedrális”

Vom avea noi și altă direcție de mers, catedrala valahă din București/Iarăși am făcut un ocol mare și numai într-un târziu, după masă, am ajuns la seminar, lecuindu-mă pentru o bună bucată de timp de a mai ieși la bibliotecă.

*

Cu o altă ocazie, într-o seară, după înnoptare, am auzit că se apropie de instituția noastră o nouă manifestare șovinistă. Am auzit că geamurile de la parter sunt sparte. Stăteam cu sufletul la gură, temându-ne de o invadare, dar de la un timp huliganii s-au retras.

În dimineața următoare am aflat că pe soclul exterior al instituției era scris cu smoolă, cu bidinele mari, cu litere de un metru înălțime, un text pe lungime de cca. 15 m.

„Levegöben azzel a kém fészekel”, adică: În aer cu acest cuib de spioni”!

La protestele episcopului nostru, Dr. Iuliu Hossu, acela care a citit proclamația de unire a Transilvaniei cu patria mamă, la 1 decembrie 1918 în Alba Iulia – într-adevăr, s-au luat măsuri ca aceste cuvinte jignitoare să fie șterse, și iată în ce mod: a venit o echipă de zidari, care, cu dălți și cu ciocane au răzuit în așa fel literele, încât a rămas același text de-acum săpat în zidul de mortar, putându-se citi de la distanță mare același text: „Levegöben azzel a kém fészekel”.

Așa ar fi trebuit să rămână până în zilele noastre, pentru că cine ar fi văzut, ar fi și crezut că nu exagerez deloc. Îmi pare rău că nu am o fotografie cu această inscripție.

*

Dacă ar fi fost numai acestea, poate nici nu m-aș fi încumetat să le aștern pe hartie, dar ele vin în context cu altă manifestare, alte manifestări tipice horthysto-fasciste-huliganice.

3 martie 1944, zi de vineri, prima din luna martie, în paresimi. Sunt zile în viața omului care nu se uită niciodată, acelea a căror intensitate emoțională se imprimă pentru toată viața în eul nostru. Dintre astfel de zile din viața mea nu o pot uita pe cea de mai sus, mai precis două zile, aceleia adăugându-se și cea de 4 martie a aceluiași an.

După cină, încă înainte de rugăciunea de seară, mă aflu în capela seminarului.

Am auzit că se apropie dinspre centrul Clujului cu urlate, un torent de huligani - puțin zis, care scandau cam aceleași lozinci ca și cele amintite, iar când au ajuns la seminar, au spart geamurile de la parter cu pietre și cu bâte, după câte îmi dădeam seama.

Am crezut că se vor mulțumi cu atât - ca și altă dată - și se vor retrage, dar m-am înșelat. Am auzit bubuituri - lovituri puternice care nu puteau fi altceva [decât] forțarea porții masive de stejar, cu ceva „berbeci” improvizați, respectiv pregătiți din timp. De la o vreme, poarta a cedat și am auzit năvălirea lor în incinta instituției.

Între timp, colegii, prevăzând și această eventualitate - că până la urmă poarta va ceda - s-au baricadat la etajul I. Dulapuri, noptiere, paturi, bănci, pupitre din sălile de cursuri, îngrămădite alandala una peste alta, formau prima linie de rezistență.

Năvalnicul șuvoi, după ce a făcut zob mobilierul și bucătăria de la parter, de unde rectorul, portarul, administratorul și bucătarii s-au refugiat la etaj, s-a repezit pe scări în sus, trezindu-se în fața primei baricade unde s-au oprit, încercând să o treacă, dar fără rezultat, colegii apărând o rezistență serioasă.

Și-au făcut apariția în fruntea huliganilor niște polițiști, făcându-și loc, la ivirea cărora rezistența colegilor a încetat, crezând că vor interveni oamenii de la ordinea publică și vor opri atacul, dar s-au înșelat amarnic: ei au deschis drumul celorlalți, care au tăbărat, unii colegi s-au refugiat, ascunzându-se care pe unde au putut în spălătoare, în sălile de baie, în dormitoare etc., chiar și în pod. Cei care au format ariergarda au fost loviți cu răngi și ciomege, apărându-se și ei cum și cu ce au putut, răbind și ei pe unii atacanți.

La un moment dat, s-a deschis ușa capelei, iar eu am crezut că mi-a sosit și mie ceasul, dar nu eu am fost prigonitul, ci profesorul de dogmatică Gavril Iagăr, grav rănit, care s-a așezat în bancă înaintea mea rostind cu voce înăbușită:

- M-au omorât ticăloșii..., suspinând de durere.

Nu imi e cu puțință să descriu zgomotul, vuietul, vacarmul, urletele îngrozitoare, de atac ale unora, apoi de durere și ale unora și ale altora dintre răniți.

Când au observat colegii că năvălitorii trec de rezistență, au înjghebat, sau mai bine zis ar fi dorit să înjghebeze alta la etajul II, dar a fost prea târziu s-o fi putut face trainică.

Au dislocat de la locurile lor dulapurile, și când urcau pe scări atacatorii le răsturnau asupra lor. Unele s-au oprit la curba scărilor, altele, alunecând peste primele, au izbit geamul, i-au spart nu numai sticla, dar și ramele, alunecând la etajul II și făcându-se praf în curte, unde au lăsat o privire jalnică. În dulapuri erau, în afară de haine și albiturile de schimb, de-ale mâncării, primite de acasă din jertfa părinților, ulei, smântână, miere de albine etc., care s-au amestecat într-un haos de nedescris unele cu altele.

După cum am aflat ulterior, fratele meu s-a refugiat pe acoperișul clădirii, în exterior, crezând că acolo nu va fi descoperit. Nu a fost, dar era să-l coste viața, deoarece a alunecat, și numai o întâmplare norocoasă l-a salvat de la moarte sigură, anume, în alunecare, vârful ghetei întâlnind burlanul, s-a oprit, altfel de la acoperiș fiind cca. 20 m, nu multe șanse de scăpare ar fi avut.

Un alt coleg s-a refugiat în pod, deasupra sălii festive, dar tavanul acesteia a cedat și a alunecat în jos, dar întinzând instinctiv mâinile nu a căzut și l-au recuperat alți colegi.

Unul s-a refugiat în sala festivă și s-a ascuns sub un pian. Au pătruns și în sala festivă, făcând praf și pianul, dar pe el - minune - nu l-au descoperit, dar numai el știe prin ce clipe groaznice a trecut.

Singura încăpere în care nu au intrat a fost capela în care mă găseam eu și mai pe urmă profesorul Iagăr.

După ce și-au făcut plăcerea inimii lor, s-au retras, lăsând instituția noastră într-un hal pe care nici nu încerc să îl descriu.

Cei foarte grav răniți dintre colegi au fost duși la clinică și s-a întâmplat ca unul dintre ei să ajungă în același salon cu unul din tabăra adversă. Pentru a scăpa de noi maltratări, așa cum a fost, s-a refugiat la o familie de români din apropiere.

Dintre colegi, cel mai grav au fost răniți Coriolan Căpâlna - azi preot în Vezendiu - care ar putea confirma - și sunt sigur că ar completa

cele relatate de mine, precum și colegul Ceuca Gavril, azi inginer în București.

Pe coridor, pe jos, pe pereți, bălți de sânge țâșnit din rănilor celor răniți grav.

Noaptea, nu cred că unul dintre noi, cei 110 studenți teologi, să fi închis ochii.

Am priveghiat.

În ziua următoare, 4. III. 1944, dacă nu vedeam cu propriii mei ochi, nu aș fi crezut că ar putea fi o dezordine mai mare⁴⁴.

Eu aveam la mine cea mai mare parte dintre clișeele fotografice la care țineam mai mult, pentru a le avea în cazul unor colaborări, așa cum a fost la început, în luna aprilie 1941 de Paști, când mi-a apărut articolul "Paștele în Țara Oașului", și după aceea altele, despre Crăciun, Rusalii, Oierit, drumeții prin Maramureș etc. în „Tribuna Ardealului”, singura publicație românească pentru tot Ardealul ocupat.

Și de data aceasta am avut noroc: dulapul fraților Andron fiind situat mai departe de coridor, de scări, și fiind într-un grup de patru, și nu de câte două ca și multe altele, nu a mai putut fi tras în graba mare la baricadă, așa că marea mea comoară am găsit-o intactă și m-am legat să nu mă mai despart de ea, orice s-ar întâmpla.

Pe la orele 10.00 a.m. a venit la instituție episcopul nostru, Iuliu Hossu, fiind însoțit de mai mulți ofițeri superiori din Wehrmacht, care au văzut la fața locului urmarea atacului banditesc.

Ne-a comunicat că în asemenea condiții nu mai putem continua studiile aici, să mergem acasă, să ne pregătim și vom fi chemați când să ne prezentăm la sesiunea de examene. Unii colegi au și început să plece, cei mai mulți dintre ei fiind din părțile Bistriței și Năsăudului, iar mulți dintre ei au fost depistați că-s români, prinși și bătuți.

Deoarece trenul cu care intenționam noi să părăsim Clujul - personalul Cluj - Baia Mare, pe valea Someșului - avea plecarea după masă pe la orele 17.00, m-am înțeles cu fratele meu Mircea să nu ieșim pe poarta principală, ci prin dos, prin curtea seminarului.

Fratele meu și-a făcut rost de niște haine ponosite și nimeni nu l-ar fi cunoscut că doar ar fi teolog. Eu nu mi-am putut procura un astfel de costum, dar pentru a nu fi descoperit că fac parte din neamul celor urmăriți, mi-am ridicat reverenda până la subțiori, îmbrăcând apoi paltonul negru, lung, deci eram în civil canonic. Astfel îmbrăcați și având

⁴⁴ Istoricul Ottmar Trașcă de la Institutul de Istorie al Academiei din Cluj Napoca, reputat specialist al acestei perioade istorice, ne-a relatat într-o discuție referitoare la subiectul prezentat că a găsit confirmarea evenimentelor din martie 1944 de la Cluj-Napoca în arhivele Serviciilor secrete maghiare de la Budapesta.

asupra mea într-o mică valijoară clișeele amintite, am traversat curtea seminarului și cu ajutorul unei scări de lemn am trecut peste gardul înalt de scânduri, cam de 3 metri, coborând de cealaltă parte, iar din curte, prin niște coridoare întunecoase și întortocheate am ajuns direct în strada Horea (de azi), pe care am traversat-o luând-o pe niște străzi înguste, ieșind în strada Horea care ducea spre gară. Fratele meu s-a urcat într-o căruță trasă de un cal, iar eu mergeam pe trotuar cam în același pas cu mârtoaga. Când am ajuns dincolo de Facultatea de Filologie (pe atunci Liceul de Fete „Marianum”) am observat că-s flancat de doi tineri, probabil studenți, care au continuat să meargă în același ritm cu mine. Văzându-i numai pe ei doi, nu m-am prea neliniștit, mai ales că-l știam și pe fratele meu aproape și care, desigur, urmărește toate mișcărilor. Dar apropiindu-mă de gară și privind puțin îndărăt pentru a mă convinge de prezența fratelui meu, am observat că în spatele meu mai sunt trei inși, deci eram cât se poate de bine păzit de cinci. M-au întrebat că unde merg, răspunzându-le tot în limba lor, au continuat să se țină de mine. Când am intrat în holul gării, fratele meu, așa cum ne-am înțeles încă înainte de a pleca, s-a dus la un ghișeu, întrebând dacă e de serviciu Tasnady Marton, o rudenie de a noastră din partea mamei.

Eram cu ochii spre ghișeu de unde așteptam - să zic așa - mântuirea, mai ales că drăgălașii mei de însoțitori au început să mă lovească cu picioarele. În această situație mi-am zis că deocamdată e de răbdat.

Norocul a fost de partea noastră: Marton era de serviciu. A deschis geamul de la ghișeu și mi-a făcut semn să intru. Nu am stat nici o secundă și sărind printre asupritorii care nu se așteptau la o asemenea figură, am mers grăbit spre ușa ghișeului. Marton mi-a deschis pe dinăuntru, iar după ce am intrat a încuiat ușa. Deocamdată am respirat ușurat.

Când a fost aproape ora plecării trenului, care era garat chiar la linia I, deci chiar la marginea peronului, am ieșit din birou direct pe peron, eu înainte, fratele meu și Marton în urma mea.

Dacă le-am făcut figura înainte cu câteva minute „ocrotitorilor” mei, de data aceasta mi-au făcut-o ei mie.

Erau postați toți cinci pe peron, în fața vagonului spre care mă îndreptam, cam cu 2-3 metri mai înspre clădirea gării.

”Acum îi acum”, mi-am zis în sinea mea, și din clipa aceea am simțit că plutesc, parcă aș fi fost dematerializat, făcându-mi în câteva fracțiuni de secundă un plan: salvarea mea și a clișeelor.

M-am gândit să-mi urmez drumul neșovăitor înainte, încercând să trec prin zidul viu, trecând printre al doilea și al treilea de la stânga mea, astfel să îmi rămână de partea stângă doi, iar de partea dreaptă trei.

Valijoara cu comoara mea o aveam în mâna stângă, dreapta lăsându-mi liberă pentru orice eventualitate.

Am înaintat cu pași hotărâți, dar fără să fug, fără să mă grăbesc.

Nu știu cum am intrat între cei doi stâlpi vii, dar aceștia, după ce i-am atins cu corpul, au căzut ambii, iar eu cu o săritură de tigru am zburat, făcând o traiectorie, aterizând pe treapta mai de sus a vagonului care avea ușa deschisă.

În timp ce zburam, am auzit vocea profundă de bariton a fratelui meu, care a strigat în limba asupritorilor:

Ne báncs!!!

În clipa următoare aterizării mele, am făcut stânga-mprejur, fiind de acum gata, hotărât a mă împotrivi încercărilor lor de a se urca în vagon la mine, dar în clipa aceea trenul a pornit și următorii noștri - unul dintre ei având în mână un pumnal groaznic - rămânând năucii. Fratele meu a prins trenul din mers.

Pe culoarul vagonului ne-am îmbrățișat și am lăcrimat cu Mircea, nu numai ca doi frați, dar și ca doi români, cunoscând că prigonirea vine împotriva neamului nostru.

În tren nu erau mulți călători, am găsit chiar un compartiment gol în care am intrat, dar încă nu eram liniștiți, la fiecare oprire iscodeam: oare nu cumva prigonitorii ne urmăresc, ieșindu-ne înainte?

De-abia după ce ne-am îndepărtat de gara Dej ne-am mai liniștit și l-am întrebat pe fratele meu:

- De ce ai strigat: "Ne bancs!" în gara Clujului? iar răspunsul său m-a cutremurat.

- Dacă nu aș fi strigat, poate că nu mai eram împreună! Unul dintre următorii, care nu căzuse la pământ, a voit să-ți înfișă pumnalul în spate, dar în clipa când a auzit strigătul meu pe limba lui, a ezitat o clipă, moment în care ai sărit în vagon.

Iată deci că încă o dată în viață, în ceas de supremă cumpănă, nu ne-a ocolit norocul.

Oare al cui a fost acest noroc? Al neamului meu sau al meu?

Prin mine, pentru Neamul meu, îndrăznesc să afirm și iată de ce:

Dacă îi reușea prigonitorului să-și înfișă pumnalul în spatele meu, poate aș fi rămas mort în gara Clujului și sângele meu s-ar fi vărsat peste clișeele mele cu cea mai mare încărcătură istorică și nimeni, niciodată nu ar fi știut că chipurile urmașilor Sfetnicilor lui Decebal au ajuns până în contemporaneitate. Ele acum ilustrează în Cartea Neamului, Istoria Românilor, „continuitatea daco-romanilor în spațiul carpatic”, așa cum a notat marele nostru istoric Const. C. Giurescu sub fotografia grupului de

bătrani din satul Racșa Țara Oașului, publicată în „Istoria Românilor din cele mai vechi timpuri până astăzi”, Editura Albatros, 1971.

*

Am ajuns acasă duminică pe la amiază, când tata tocmai cobora de la biserică.

Văzându-ne sosiți pe neașteptate, ba poate nici fețele noastre nu erau prea vesele, ne-a întrebat cam neliniștit:

- Ce-i cu voi, dragii Tatii?

I-am răspuns eu laconic, doar atât:

- Noaptea Sfântului Bartolomeu! iar el, făcându-și cruce a zis încet, mai mult pentru sine:

- Doamne, oare cât va mai trebui să răbdăm?

I-am relatat apoi pe larg cum s-au întâmplat lucrurile, îngrozindu-se de cele auzite.

*

*Și pentru ca să fiu pe deplin crezut, voi spicui din corespondența mea avută cu colegii în zilele imediat următoare, scrisori pe care le păstrez de atunci cu sfințenie, fără a fi bănuț măcar - sau poate totuși am intuit - că peste curgerea timpului ele vor deveni adevărate documente. Acestea, coroborate cu amintirile mele, le vor face și mai **fide-demne**.*

Citez în extras din scrisoarea primită de la colegul meu de an Alexandru Pop, care era administratorul internatului românesc de băieți de pe lângă Episcopie. Iată ce cuprinde scrisoarea acestuia, datată 9.III.1944.

„... Cum ai ajuns acasă, este prima întrebare. Până la gară am auzit că era s-o încasezi. Sper că de la gară nu v-au atacat pe tren. Noi, cei rămași aici am fost supuși unor vânători nemaipomenite în acest oraș, cel puțin de când știu contemporanii. Între mulți care au făcut cunoștință cu metodele medievale, am fost și eu. Duminică la ora 11.30 venind de la biserică, în civil/cravatat/, în fața prefecturii am fost oprit de un grup de studenți cu vorba:

”Moga olah vagy magyar?” Ce era să zic? Le-am răspuns pe limba lor de ce mă întrebă și ce vor de la mine? Natural, din felul răspunsului au văzut că sunt român. M-au luat în brațe doi, unul din spate și m-au tras pe o stradă lăturalnică, fostă Alecsandri. Altul, al patrulea, a mers cu zece pași mai înainte și a deschis prima poartă la nr.2 - și le-a spus ”Gyertek be vele!”

Eu, văzându-mi aproape sfârșitul cât se poate de tragic - căci dacă reușeau să mă tragă în curte mă lăsau lat - am început să urlu ca un disperat: ”Segitsek!” Dar nimeni nu venea, ci se adunau satisfăcuți că vor „beli un olohău”. Ajuns la poartă am pus tot ce-mi mai rămânea și nu

m-am lăsat, nu m-au putut duce în curte, atunci, văzând că se apropie o doamnă ceva mai respectabilă - și eu urlam a moarte deși încercau să-mi prindă gura să nu pot zbiera, au început a-mi căra la pumni în cap, credeam că amețesc, dar totuși am rezistat, atunci au urmat picioare în burtă, câteva le-am parat, dar nici acestea nu m-au doborât la pământ. A urmat o ultimă lovitură care, dacă le reușea, îmi era fatală, căci rămâneam fără dinți în gură. Cu toată forța mi-a repezit

Jubilat meu piteu
 Cum ai mit acara? Ceaste
 e prinau cel or, poia lo gur
 cum după ca sa 20 wian pi.
 Spica dda ga vi un vian stacat
 n' pe ten.
 Nor ier am vana aii
 cum fost repun unei vana
 vana pomeite ur eioras
 cel putu de cat stei ca turpina
 hite ai multi cor au
 facut cum stinta cu metole
 veditia cum pot m eu.
 Duminea la ori 11³⁰ vana
 dda lina ur cibil (vanta)
 nu potu perfectu cum pot opit
 aii opite de un grup de
 gludenti cu vana "maga roman"

Fragment din scrisoarea semnată de Alexandru Pop

un pumn spre gură, însă - semn că m-am mișcat ceva, n-a nimerit ținta, că m-a pocnit în sinusul bărbiei încât mi-a zdrobit gingia de jos și mușchiul ligament al buzei de jos, cu gingia ruptă de tot și un dinte era să-l pierd însă acum s-a întărit din nou. Din cauza ultimei concluzii, de duminică am cam răbdat foamea, greu pot mânca, mai mult lichide... Pe 15 martie se aude că pregătesc ceva mai grozav așa că eu voi pleca de aici prin 12-13 până după 15 martie. Au fost mulți care au suferit... ss. Alexandru Pop.”

Colegul Pop Alexandru avea dreptul terminat ca și mine și eram buni prieteni.

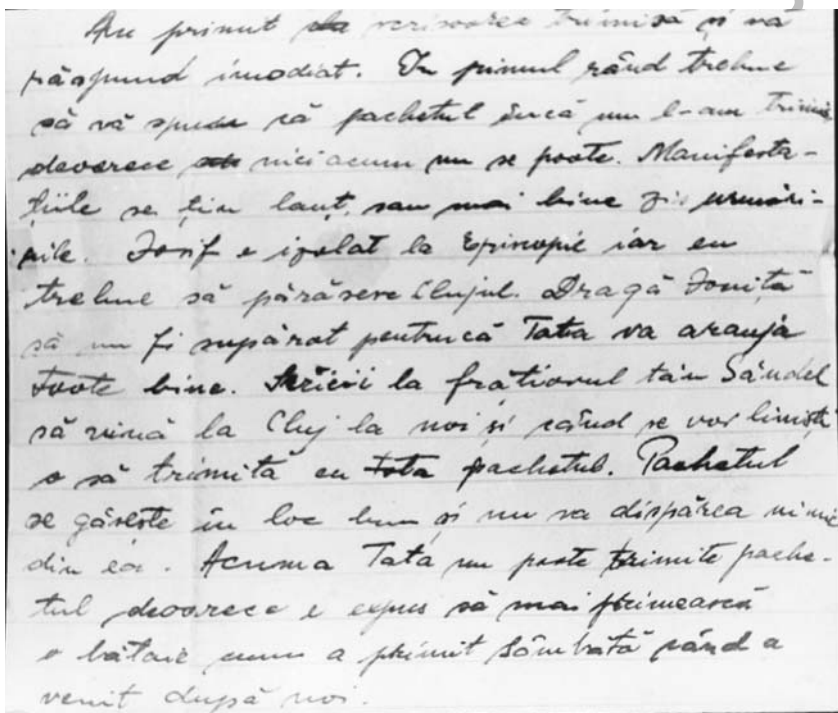
După eliberare a fost jurisconsult la Huedin în timpul raionului, apoi de la reforma administrativă din 1968 a ocupat funcția de consilier juridic la Consiliul Popular al județului Cluj, până la pensionare. Astăzi trăiește în Florești, Cluj, str. Avram Iancu, nr. 236.

Spicuri din scrisoarea primită de la colegul nostru Iosif Covaci, pe care l-am rugat să-mi trimită cu cineva un pachet cu haine la o cunoștință.

„8.III.1944. Dragă Ioniță și Mircea... Nu am putut trimite pachetul deoarece manifestațiile se țin lanț, sau mai bine zis urmăriile. Tata nu-l

poate trimite pachetul deoarece e expus să mai primească o bătaie, așa cum a primit sâmbătă seara când a venit după noi. Voi cum ați ajuns acasă?

Am auzit că mai mulți teologi au fost bătuți la gară. Dacă ați scăpat bine îi mulțumiți lui D-zeu că ați scăpat cu atât. Sperăm că acum lucrurile se vor liniști că acum e a șasea zi de când se țin lanț bătăile ... ss. Iosif Covaci.

Fragment din scrisoarea semnată de Iosif Covaci

*

După eliberare, într-o perioadă, colegul Covaci a ajuns directorul administrativ al Filarmoniceii din Cluj.

Spicuiuri din scrisoarea colegului Salviu Cupcea datată 7.III.1944.

„Tot mereu eram îngrijorați de soarta voastră. Mai ales când am auzit că te-au insultat și pe tine la gară. Au făcut încă multe. Ceuca / un coleg de-al nostru, n.n. / e la spital. Alții mulți bătuți și-i urmăresc acum și pe cei mai mari. Preasfințitul a fost insultat și scuipat în față. Ceilalți de la episcopie toți tremură. Eu am evadat spre casă. Am fost de nedescris: civil murdar, după cum au știut să mă machieze cuscii.

Studenții români au fost dați afară de la cursuri... Colegul Salviu Cupcea mi-a devenit cumnat și a fost preot în comuna Strâmtura, județul

Maramureș, pe valea Izei, unde a ridicat o biserică nouă, o adevărată catedrală”.

23. - 7/11/1944.
Draga Ioniță -
Tare rău mi-a părut să n'oi venit eu
cu mine nu erau oștii nici peo mai uros pleșter
grimeai bini. Tat' meriei erau ugn'rați. Ele sunt
noștri noi albi rōnd ou aușt ei. Au ou' insultat z
pe tine la gōră. Nu frēt uico' multă. Ceve la
spital - Cop Alex / C. / gros fatat, l'ou vīnș Dumineo
nu fiata. Alti multi bātute și i-i uunoresc ocun
pe cei moi noi. Preopintul a fost insultat și
ocunpot în fată. Ce' falth' delo d. e fel e jale. Tot
brenuro. Nu ou' stat pōrō lūni vīnș ou' abservat
a lūnīti multă, ou' lūnīnș eōeio co un evodat - au
pleat' spre eōō - Au fōt de nedōeris civil, uerdō
delo dupō ocun. au stīnt pō. ma' uico' lūge. Au serō
ocun' al' ajunō tēpō. - Scrieui pe facti' vā
pēntōnelli' dupō 10 zile ore h. Nu u' ou' hātōn
ni sīnca mea hō un plec pōrō dupō pōnt, sou pō
clure pōrō la spācītul ocun' hōu' l'ouat lō' eō' dela
Cluj hō ma' adpese de trāt' ocun' vor fi' ee

Fragment din scrisoarea semnată de Salviu Cupcea

Spicuri din scrisoarea colegului Covaci Iosif datată Cluj la 11.III.1944.

„...Fratele meu a plecat la țară, iar eu am rămas pe loc, fiind cantor, așa că n-am ce face decât să stau la episcopie sau să plec pe unde apuc... Până în prezent sunt întreg, mulțumesc lui Dumnezeu. Dar nu știu că diseară sau mâine voi mai fi.

Rugați-vă pentru noi, care sunteți în siguranță acum... ss. Iosif ”

Spicuri din scrisoarea colegului Vasile Naghi datată Bistrița, 9.III.1944:

„... Dragă Ioniță, cum ai scăpat? bătut sau nebătut? Eu am încasat tocmai destule ca să nu le pot număra și foarte potrivit de ziua mea de naștere... Eu m-am refugiat la episcopie și de acolo am plecat pe la 7. Bătaia mi-au dat-o în trăsură, în fața seminarului. Te rog să-mi comunici noutăți. Pe unde sunt ceilalți colegi, cum au scăpat?

ss. Vasile Naghi.

Dragă Ionită, tu cum ai scăpat?
bătut sau nebătut? Dar Harilov? Eu
am încercat tot mai desușu să nu le pot
număra și foarte potrivite de ziua mea
de naștere!

Eu m-am
refugiat la Episcopie și de-acolo am plecat
pe la 7. Bătașa mi-au dat-o înțineră în
tea seminarului.

Fragment din scrisoarea semnată de Vasile Naghi

Colegul meu de mai sus a ajuns preot în Bistrița.

Din scrisoarea colegului Septimiu Grapini, datată Șanț, 10.III.1944.

„...După câte am auzit, după plecarea noastră, sâmbătă seara, s-a repetat aceeași poveste. A fost devastat seminarul ortodox și casa lui Hațeganu, iar directorul băncii „Albina” ziua în amiaza mare a fost bătut în piață, până la sânge. De altfel și radio București le-a anunțat pe toate, cred că și tu le-ai auzit”.

Septimiu Grapini a fost un lung șir de ani directorul școlii generale din Șanț, jud. Bistrița Năsăud, azi pensionar tot în aceeași localitate.

De oceian țărere mult ni eu drago
Ionită și nu mai dau față cu sem-
narul anul acesta. După câte am auzit,
după plecarea noastră, sâmbătă seara s'a
repetata aceeași poveste. A fost devastat semi-
narul ortodox și casa lui Hațeganu, iar
directorul băncii „Albina” ziua în amiază,
a fost bătut în piață, până la sânge.
De alt fel și radio București le-a anun-
țat pe toate, cred că și tu le-ai auzit.

. Fragment din scrisoarea semnată de Septimiu Grapini

Spicuiuri din a treia scrisoare primită de la colegul Iosif Covaci din Cluj, la data de 18.III.1944.

„... În ceea ce privește situația după exodul nostru de aici, țin să vă comunic că aceeași situație a durat până după 15 martie. Au trecut la studenți, la țărani, la servitoare, așa că nimeni nu a fost cruțat. Eram urmăriți la tot pasul. Deși eram în civil, adică cu haine deschise, cu cravată ș.c.l. totuși nu eram în siguranță... Am stat la episcopie împreună cu Crișan Oltean și Plăian. Părintele Chindriș și-a tăiat barba, nu-l mai poți recunoaște și pe deasupra e îmbrăcat în haine deschise cu cioareci de la țară. Păr. Chișiu la fel și-a tăiat barba și și-a cumpărat haine gri. Printre altele să știți că făptașii au fost identificați ...dar pedeapsa nu a urmat încă..., poate nici nu va urma”.

Pentru a fi deplin crezut, în partea finală voi anexa fotocopii în extras din scrisorile pe care le-am citat mai sus, originalele găsindu-se în arhiva subsemnatului⁴⁵.

Din primăvară și până în toamnă, la eliberarea definitivă/ 25oct.1944/, voi încerca să amintesc câteva momente mai semnificative și anume:

- 1. Deportarea evreilor*
- 2. 23 august 1944 la Racșa*
- 3. Arestarea și întemnițarea noastră*
- 4. Domiciliul forțat*
- 5. Percheziție domiciliară de către bande S.S. aduse de către un ungur din Orașu Nou*
- 6. Eliberarea Țării Oașului*
- 7. Răsplata.*

Deportarea evreilor:

Încă prin 1942 era un medic tânăr evreu în comuna Orașu Nou de care aparținea Racșa. De câte ori venea în sat, fiind foarte bine primit de noi, îi făcea o deosebită plăcere să stea de vorbă cu tata, căruia cu o ocazie i s-a destăinuit cu lacrimi în ochi, arătându-se foarte îngrijorat de soarta evreilor din Ungaria și Germania. Tata a căutat să-l încurajeze, căci nu-i venea a crede că în plin veac XX ar fi posibil așa ceva, dar toate temerile lui s-au adeverit, ba au fost și întrecute. De fapt, el a fost ridicat nu peste mult și nu i-am mai auzit de veste.

⁴⁵ Anexele la care face referire Ioniță G. Andron sunt incluse ca fotografii în textul reprodus de noi.

În primele zile ale lunii mai 1944 am făcut o drumeție de trei zile de la Racșa la Negrești, Certeze, Huta, Moišeni și Bixad. Pentru prima dată de când aveam aparat foto am prins o primăvară întregă, de la îmbobocire până la explozia florală. A fost o încântare a sufletului și a inimii, păcat că a fost umbrită de o scenă văzută cu ochii mei în după masa zilei de 3 mai 1944, când mă întorceam acasă de la Bixad. Jandarmii stăpânirii, ajutați de alți buni patrioți, adunau evreii din Bixad, de la copii de sân până la bătrânii neputincioși, paralizați. Nu-mi venea a crede ochilor că se poate întâmpla așa ceva în țara în care trăiam și ceva îmi spunea că în România așa ceva nu se va putea întâmpla.

Știi că am ajuns acasă foarte amărat, dar nici părinții mei nu au avut o veste mai bună. Și membrii celor 2-3 familii de evrei din Racșa au fost duși la postul de jandarmi cu pene de cocoș din Orașu Nou.

Pe fostul nostru vecin, Seelfreund Samuil, l-au ridicat încă înainte, pe motiv că ar fi comunist. Eu nu eram acasă, dar mi-a spus mama că tocmai atunci scotea pâinea coaptă din cuptor, a pus două pâini în ranița mea și le-a trimis la Ilonka, soția lui, să-i fie de drum. De drumul cel fără de întoarcere...

Acum i-a venit rândul lui Ilonka și la cele 7 fete ale lor, cu care am crescut împreună. Dacă mi-ar cere azi cineva un nume de om cu cea mai bună inimă pe care am cunoscut-o, cred că nu aș ezita nicio clipă să-i rostesc numele, o întruchipare de bunătate și gingășie. Și-a sărutat pereții exteriori ai casei când a plecat, ca un presentiment straniu a ceea ce s-a și întâmplat.

23 august 1944 la Racșa

- Nu închideți aparatele de radio. În curând vom transmite un comunicat important pentru țară!

- Oare care suflet de român din Transilvania nu a tresărit la auzul anunțului crainicului de la Radio România?

- Pe undele eterului așteptam cu sufletul la gură comunicatul, care nu a întârziat și din care am reținut:

„România rupe legăturile cu Germania, încheie armistițiul cu Uniunea Sovietică, denunță valabilitatea arbitrajului de la Viena pe care-l consideră nul și neavenit...”

Entuziasmul nostru a fost de nedescris. Simțeam că trăim istoria, dar nu o puteam urni să alunece mai repede – pe calea ei mult întortocheată – așa cum am fi dorit noi.

Ne-am dat seama că se apropie „spartul târgului”, dar bănuiam că vor mai urma pentru noi zile grele, mai ales pentru noi, care eram cei mai îndreptățiți de fruntariile de atunci ale României.

Iată în continuare cum vorbesc scurtele mele notițe de atunci: „25 august. Jandarmii cu pene de cocoș ne duc aparatul de radio și armele, stabilindu-ne domiciliul forțat. Duminecă și marți 29 august rămân fără Sf. Liturghie. Nu e voie să mergem nici la biserică”.

In robia Sătmarului

1 septembrie ora 9 seara. Arestați tata și noi cei trei frați, escortați la postul de jandarmi Orașu Nou. Dimineața, între baionete, escortați la gara de aici cu trenul la Satu Mare. Închiși în celula 64, un număr de 24 români. Aproape toți intelectuali români arestați.

Am și lista celor 26 de români, între care și preoți bătrâni din Țara Oașului.

Sâmbătă, 2 septembrie 1944, când au sunat sirenele dând alarma pentru atac aerian, am fost duși cu toții în subsolul penitenciarului Satu Mare, unde tata s-a întâlnit cu foști colegi de liceu de la Beiuș și de la teologie. Eram câteva sute din tot județul Satu Mare. A fost cea mai mare întrunire a românilor din partea de nord-vest a țării. Pe fețele tuturor, chiar în acele vremuri grele se putea citi un optimism, reținut desigur, ca să nu dăm de bănuț nimănui, bucuria la gândul spre viitorul apropiat. Și ca norocul nostru, cât timp am fost întemnițați, Sătmarul nu a fost bombardat, dar îndată ce am fost „lăsați la vatră”, nu a scăpat⁴⁶.

Domiciliul forțat

Am fost eliberați cu condiția să respectăm strict condițiile domiciliului forțat.

Într-o seară, pe la mijlocul lunii octombrie, ne-am pomenit acasă cu trei SS-iști înarmați până în dinți, aduși la noi de către un binevoitor maghiar din Orașu Nou, pe motiv că noi am avea arme. Au declarat categoric: dacă găsec o armă, ne împușcă pe toți. Tata mi-a făcut semn discret și eu am înțeles să o întind. Era noapte întunecată, fără lună și înnorat. Am trecut prin grădina parohiei sărind peste Valea Satului și trecând pe la diac / Ciorba Ion / i-am spus să fie atent ce se întâmplă la noi și să-i spună tatii că eu am mers la ultima casă din sat, la curatorul Iacobi Tomii.

Percheziția domiciliară ce a urmat a fost amănunțită. Cu acea ocazie, mi-au luat toată aparatura foto care era pusă parcă la îndemâna lor într-un sertar, căci noi așteptam trupele eliberatoare. Puteam să le îndosim foarte bine, așa cum am făcut cu aparatul și anexele sale / foto / ale medicului din Orașu Nou, maghiar, care ni le-a încredințat.

⁴⁶ Ioniță G. Andron se referă la bombardamentele aviației sovietice asupra Sătmarului din septembrie 1944 care au distrus o bună parte din oraș.

După terminarea perchiziției - alegându-se cu aparatele mele - părinții și frații mei au venit și ei la aceeași familie de răcșeni cinstiți și ospitalieri, în margine de sat, unde peste câteva zile a venit și familia medicului maghiar din Orașu Nou.

Eliberarea Țării Oașului

Fila de calendar arăta ziua de 23 octombrie 1944. Seara, în cadrul radio-jurnalului, în comunicatul Marelui Stat Major al Armatei privitor la situația frontului, între altele, crainicul a anunțat:

„- A fost eliberată țara Oașului...”, veste pe care deși o știam, căci am trăit-o pe viu, ne-a făcut totuși să lăcrimăm de bucurie, iar mama s-a grăbit să se așeze exact în același loc - pe patul ei lângă noptieră - unde stătea când a auzit osânda de la Viena.

”Unde am auzit vestea cea tristă, acolo vreau să aud și cea mai mare bucurie pe care am avut-o de atunci” - ne-a spus mama.

Răsplata

La câteva zile, s-a prezentat la noi medicul din Orașu Nou care nu a avut cuvinte de mulțumită față de tata pentru cele cea. zece zile cât au fost împreună refugiați, găsind adăpost, hrană și odihnă - așa cum s-a putut - la o casă de oșeni din Rața. Nu voi uita niciodată cum a voit să-i sărute mâna Tatii, dar a respins hotărât acest gest. I-am predat aparatul de fotografiat Leica cu toate accesoriile și celula fotoelectrică, invidiindu-l că pe ale lui le-am salvat, iar a noastre s-au dus, cu bunăvoia unui maghiar care ne-a turnat.

„După [...]”, dar totuși pentru a fi mai siguri, mi-am dus toată colecția de clișee și cataloage foto în podul cu otavă la vecina de peste Valea Satului, Nuța lui Ion, unde am stat câteva săptămâni până când am crezut că s-au limpezit lucrurile. Și astăzi se văd pe ele urme ale acelor zile, fiind începute de șoareci.

Peste câteva zile a venit din nou la noi medicul maghiar din Orașu Nou, aducând cadou Tatii o armă de vânătoare, dar acesta nu a primit-o. La insistențele medicului care spunea că el nici așa nu o duce acasă, a acceptat-o pentru fratele mai mic.

Și acum urmează recunoștința:

La câteva zile se prezintă doi ostași sovietici de la Comandatura Orașului Satu Mare și ne somează să predăm arma de vânătoare cu două țevi, marca și seria cutare. Fără nici o discuție le-am predat arma.

Aceasta a fost ultima zvâcnire a răului, ultima sete de răzbunare a unui fiu al nobilei nații ungare față de niște valahi făcători de bine.

Șerpi încălziți la sân.

Am avut noroc că rușii nu ne-au făcut niciun rău, ba deși am fost denunțați că ascultăm radio, ne-au dat să înțelegem ca să îndosim aparatul, că dacă vine cineva după el și-l găesc, le facem și lor rău.

În vara anului 1943, autoritățile de ocupație au dispus să se ridice și de la biserica din Racșa un clopot.

Celelalte clopote, chiar când vesteau bucurii, dangățul lor parcă era mai reținut, ca o durere încă nevindecată după fratele lor.

În anul acesta, răcșenii au cumpărat un clopot nou care s-a sfințit și s-a așezat în locul celui răpit cu 42 de ani în urmă.

Termin cu cuvintele pe care le-am scris pe ultima filă a albumului cu clopotul / transport, sfințire și ridicare la loc / donat bisericii din satul meu:

„Să dea bunul Dumnezeu ca glasul lui să nu vestească niciodată nici război, nici robie, nici vremuri de bejenie, ci de-a pururi dangățul lui să răsune voios peste satul Racșa, peste Țara Oașului, peste Țara Românească, peste tot pământul, numai PACE, PRIETENIE, BUCURIE”.

Claudiu Porumbăcean

Muzeul Județean Satu Mare

Universitatea de Vest „Vasile Goldiș” din Arad

Satu Mare, RO

claudiupp@yahoo.com

Mihaela Sălceanu

Muzeul Județean Satu Mare

Satu Mare, RO

ela_1975@yahoo.com

(În “Satu Mare - Studii și Comunicări”, nr. XXXII/II, 2016, p. 205-226)

Centenar Ioniță G. Andron (1917-2017) I

Anul acesta, la 20 aprilie, se împlinesc 100 de ani de la nașterea marelui artist fotograf Ioniță G. Andron. Din dorința de a face cunoscut publicului sătmărean cine a fost Ioniță G. Andron și cât de complexă este opera sa, în 2017 vom organiza mai multe acțiuni dedicate acestui centenar. În revista „Mărturii culturale“ vom prezenta în fiecare număr din acest an câte un material dedicat fotografiei lui Ioniță G. Andron.

*

(...)

În colecția de manuscrise am găsit un material dactilografiat de Ioniță G. Andron intitulat *Fotografii comentate*³, extrase din lucrarea manuscrisă a autorului sub titlul „*Țara Oașului: universul fotografiilor mele - Cincizeci de ani de fotografie*“. Ioniță G. Andron a selectat 42 de fotografii reprezentative pe care le-a grupat într-un volum separat. Acest album va fi publicat anul acesta de către Muzeul Județean Satu Mare, într-o ediție bilingvă (română-engleză). O bună parte dintre ele sunt cunoscute publicului interesat, însă descrierea lor sau, de ce nu, povestea lor este mai puțin cunoscută. Fotografiile prezentate astăzi, *Sfetnicii lui Decebal* și *Sfatul lui Burebista*, sunt două imagini de notorietate din clișoteca⁴⁷ Ioniță G. Andron, prima fiind publicată de Constantin C. Giurescu și Dinu C. Giurescu în „*Istoria românilor din cele mai vechi timpuri și până astăzi*“ (1971) și în *Magazin Istoric* nr. 6/1978. În cele două imagini sunt fotografiați bătrâni ai satului în biserica din Racșa.

*

Ioniță G. Andron – Sfetnicii lui Decebal (iulie 1939)

În fotografie: de la stânga la dreapta: 1 Leușca Timofie a Pengheanului, 2- Boje Dumitru a Bojoaii, 3- Neamț Toader a lui Văsîiu lui Ion Tomii, 4- Ionu lui Toaderu Tomoaii,⁴⁸ 5 – Văsîiu Costinel bătrînul, 6- Brii Iacob a lui Brii Toma (între nr. 3 și nr. 4 se află bătrînul Văsîiu lui Mihne Dumitru, căruia i se vede puțin capul).

⁴⁷ Licența autorului; cuvântul nu există în DEX, a fost format prin analogie cu: pinacoteca, cartoteca ș.a, dorind să cuprindă totalitatea clișeelelor fotografice.

⁴⁸ (*Decebal*), de la pag. 147

Ioniță G. Andron – Sfatul lui Burebista (iulie 1939)

[Iconografie – *Sfatul lui Burebista* - pag 14]

De la stânga la dreapta:

rândul din spate:

1- Balaj Mihăilă a Pascului, 2- Crăciun Ioan Vomvizu, făt bisericesc zeci de ani, 3- Boje Ion a lui Ion Văsîiu lui Iacob, fost primcurator, 4- Malanca Simion a Mării, fost primcurator;

rândul din mijloc:

5- Văsîiu lui Mihne Dumitru, 6- Ionu lui Toaderu Tomoaii,⁴⁹ 7- Sabo Văsîiu Costinel, 8- Brii Iacob a lui Brii Toma, 9- Floacă Țilica (în picioare)

rândul din față:

10-Ciuta Ion a Fătului, făt timp de zeci de ani, 11- Leușca Timofie a Pengheanului, 12- Boje Dumitru a Bojoaii, 13- Gheorghica

Dață au fost momente în viața mea, ca de exemplu acela în care am surprins pe tânărul din Cămărzana ducând tăciunele la coliba din deal să-și aprindă focul sau acela în care mi-a fost dat să văd mama alăptându-și coconul pe holdă, precum și altele, am avut în schimb și unele care m-au ridicat în slăvi de bucurie și m-au făcut fericit pe viață.

⁴⁹ (*Decebal*), de la pag. 147

De ani de zile, pot spune că de când eram încă prunc, un mănunchi de bătrâni din satul meu mă tulburau prin ținuta lor solemnă, prin trăsăturile lor dăltuite parcă în granit, prin întreaga lor personalitate.

Am crescut împreună cu ei, cu fiii și nepoții lor. An de an, chipurile lor ocupau loc tot mai de cinste în inima mea, dar mă simțeam atât de mic și de neînsemnat în fața lor, - de-a dreptul strivit de demnitatea lor - încât deși dorind - doream să le fixez cinstitele fețe pe peliculă, mă jenam să-i rog să stea în fața „sculei“ mele de făcut chipuri.

Într-o zi de duminică din vara anului 1939 am îndrăznit - căci simțeam că săvârșeam un act de profanare - să-i surprind pe câțiva dintre acești titani - căci într-adevăr ei erau titani pentru mine - și să le fixez pe peliculă fotografică mărețele figuri.

A fost un act de îndrăzneală pe care n-am să-l uit niciodată. Întreaga „regizare“ pe care am făcut-o a fost următoarea: după ce a început să iasă lumea din biserică, am șoptit acestor români să rămână puțin pe loc deoarece „vreau să fac un chip cu ei“, iar după ce a ieșit toată lumea, m-am adresat lor „stați cum n-aș fi eu aici“.

Și câtă înțelegere am avut din partea lor. Nu s-au intimidat deloc, rămânând în aceeași atitudine măreață, gravă, de parcă erau niște șefi de triburi dacice. Aveam 13 bătrâni în fața mea. Eram cutremurat de măreția fără seamăn a momentului. La mai bine de 2000 de ani de la Burebista aveam în fața mea o mână de oameni a căror înfățișare mă ducea de-a dreptul la una dintre cele mai mărețe porți ale istorie noastre la „Sfatul lui Burebista“, de constituire a primului stat dac centralizat și independent.

După ce am făcut fotografia am reținut o parte din bătrâni, invitând un bărbat mai tânăr cu o generație alături de ei. Am ales unghiul care mi se părea cel mai potrivit pentru realizarea acestei fotografii, pentru a ilustra - replică pe viu după multe veacuri - o frescă din Columna Traiană.

Aceasta mi-a fost toată organizarea, dacă cele câteva cuvinte se pot considera ca atare. Când am apăsat de declanșatorul aparatului fotografic am avut pentru prima oară în viața mea o senzație unică, senzație pe care nici astăzi nu o pot descrie în întreaga ei intensitate a aceluși moment, senzație pe care nu o voi putea-o analiza niciodată în întreaga ei profunzime, dar am avut convingerea că am săvârșit un lucru mare, care depășește cu mult prezentul și că grandoarea lui se va vedea în viitor.

Deschid și astăzi cu sfințenie lăcașul parcă tainic al aducerilor aminte și privesc bătrânii cu ochii cei dinăuntru ai cugetului, nu în fotografie, ci așa cum au putut fi în realitate stră-strămoșii lor, transpuși în timp cu aproape nouăsprezece veacuri în urmă.

Văd cum iau parte, căpetenii de triburi dace, la un consiliu de război în frunte cu Decebal, consiliu de o importanță capitală, în momentul când cel de al doilea război cu romanii bătea la fruntariile statului lor Dac.

Era un sfat în care bătrânii priveau cu toată seriozitatea și cu cel mai înalt simț de răspundere viitorul neamului lor. Pe fiecare chip se vedea ascuns un plan strategic bine gândit care, după ce va fi analizat și cumpănit, poate va fi acceptat ca fiind cel mai bun în situația dată.

Se văd chipuri viguroase care se bizuie pe forța nesecată a acestui popor, „cel mai viteaz și drept din tot neamul tracilor“, dar sunt și bătrâni care vor să îmbine forța cu înțelepciunea lor, atrăgându-i pe cotropitori într-o cursă și acolo unde vor decide ei și nu adversarul, acolo să se dea lupta decisivă.

Bătrânii au avut grijă ca dintre bărbații destoinici care au dat dovadă de vitejie, de spirit de jertfă în primul război cu romanii, dintre oamenii căliți în lupte, să coopteze în rândurile lor unul mai tânăr care să fie în stare să le continue opera, de a sta zid de neînvins în fața dușmanilor.

Acesta apare în fotografie în plină vigoare bărbătească, cu obrazul încă nebrăzdat de cute, privind cu toată seriozitatea gravitatea situației și măsurile ce trebuie luate, fiind hotărât și la suprema jertfă pentru apărarea libertății patriei sale.

Au trecut ani, au trecut zeci de ani și deși eram convins de valoarea acestor fotografii – despre care un profesor de la Sorbona spunea că ar merita să stea cu cinste și în „Muzeul Omului“ din Paris, nu am avut ocazia să le măresc dimensiunile dorite de mine, dar a venit și ziua mult așteptată, când le-am mărit la dimensiuni monumentale.

În cel mai mare laborator foto din țară, am înmănat personal clișeul tehnicianului, mai bine zis maestrului care urma să-mi execute măritura. Introducându-l în aparatul de mărit, m-a întrebat simplu:

- La ce dimensiuni?

Pentru el era un lucru cotidian, așteptându-se probabil la o măritură obișnuită de 18/24 mm. sau ceva mai mare, de aceea când i-am spus: - Unu pe doi, ca și cum nu ar fi auzit bine, s-a uitat spre mine și m-a întrebat din nou nedumerit:

- Cum adică?

- Așa cum am spus, un metru lățime, doi metri lungime.

Deși parcă a ezitat am văzut totuși că-și pregătește aparatul de mărit la orizontală, îndepărtându-l la 4-5 metri de perete, punându-i la punct claritatea. Când am văzut „Sfetcnicii lui Decebal“ proiectați la această dimensiune monumentală mi-am simțit inima bătând mai accelerat. Pur și simplu nu-mi venea să cred că am ajuns să trăiesc și clipa aceasta.

Când am întins fotografiile la uscat, în fața acesteia, maestrul a zăbovit mai mult și mi-a zis:

- Așa ceva nu am mai văzut!

Nu m-am putut răbda să nu-i spun aceluia care a făcut din clișeu meu mic un tablou de dimensiuni impresionante, un tablou adevărat la care nici nu aș fi îndrăznit să mă gândesc odinioară:

- Și păstrarea acestui clișeu era să mă coste viața...

Mai multe nu i-am spus, dar mi-a venit în minte o întâmplare de la începutul lui mărtișor 1944 când era să fiu răpus în gara Clujului de niște hortysto-fasciști în timpul ocupației Ardealului de Nord, iar clișeele mele cele mai valoroase, - comoara mea din Țara Oașului, între care și *Sfetnicii lui Decebal* – puteau să dispară pentru totdeauna, stropite cu propriul meu sânge.

Am rămas mult în fața acestui tablou și așa cum Michelangelo, după ce a terminat statuia lui Moise a fost așa de impresionat încât a izbit cu ciocanul în genunchile statuii exclamând entuziasmat:

- Parla Moisi (Vorbește, Moise!), așa îmi venea și mie să izbesc cu pumnii în tabloul acesta și să-i dau viață strigând: „Grăiți, dacilor!!!“

Cu ocazia expoziției mele de fotografii și artă populară din Țara Oașului organizată în sala Dalles, acest tablou a avut cel mai de cinste loc și dintre toate fotografiile expuse am analizat-o mai detaliat numai pe aceasta, spunând în încheiere:

„Eu, robul Țării Oașului, am coborât din ținutul nordic ce cădea odinioară „extra muros imperii“, din patria Dacilor Liberi, în fruntea unei solii peste veacuri în câmpia Geto-Dacă, și v-am adus aici, în cetatea lui Bucur, cea mai splendidă verigă de legătură vie între ceea ce a fost acum aproape două milenii și ceea ce suntem astăzi. Am convingerea că dacii mei au coborât de pe Columnă și stau astăzi în capitala României socialiste cu aceeași demnitate ca înaintașii lor.

Dacă în toată viața mea nu am putut da ceva mai de preț pentru Neamul meu, acesta este darul pe care-l fac în primul rând istoricilor, ca să-l valorifice la justa lui valoare.

Într-adevăr, la sfârșitul anului 1971 a apărut această fotografie la loc de cinste în „Istoria Românilor din cele mai vechi timpuri până astăzi“.

Bucuria creației

Când reușeam să fixez pe peliculă figuri de bătrâni cu plete ninse de numărul anilor, simțeam din plin mulțumirea dublă: a adevărului și a creației.

A adevărului că suntem din leagăn de istorie aici, neclintiți de mii de ani, și a creației – adevărată euforie - fiind conștient că am fixat pentru cei de atunci și pentru cei de mâine câte o părticică din marea noastră realitate oșenească.

Note:

1. Despre biografia lui Ioniță G. Andron vezi: Viorel Câmpean, *Oameni și locuri din Sătmăș*, vol. I, Editura Citadela, Satu Mare, 2008, p. 238-239; Remus Vârnav (coord.), *In memoriam Ioniță G. Andron*, Muzeul Țării Oașului, Negrești Oaș, 2011. Din acest volum amintim studiile semnate Ioan George Andron, *Despre Ioniță G. Andron și familia sa* p. 35- 63; , *M-am făcut răspunzător în fața neamului de a fixa pe peliculă libertatea*, un interviu cu Ioniță G. Andron realizat în anul 1985 de Ovidiu Ghita și Ovidiu Pecican pentru revista Echinox din Cluj Napoca, nr. 5-6, republicat *In memoriam Ioniță G. Andron*, Muzeul Țării Oașului, Negrești Oaș, 2011, p. 64-68;

Daniela Bălu, Nicolae Bura, Viorel Ciubotă, Adela Dobrescu, Natalia Lazăr, Maria Lobonț Pușcaș, Ioan Viman, *Negrești-Oaș trecut și prezent*, Editura Fundației pentru Studii Europene, Cluj Napoca, 2012, p. 222-223;

Vezi „Raze de lună” ediție specială, număr dedicat comemorării a 25 de ani de la moartea lui Ioniță G. Andron, cu articole semnate de Remus Vârnav, Viorel Câmpean, Ioan George Andron, Ștefan Haiduc ș.a.

2. Remus Vârnav, *Arhiva scrisă de Ioniță G. Andron (1917- 1989). Despre manuscrise, proiecte culturale și corespondență*, în Remus Vârnav (coord.), *In memoriam Ioniță G. Andron*, p. 69-136.

3. Muzeul Județean Satu Mare, *Colecția Ioniță G. Andron*, nr. inv. 35.633.

4. Ioniță G. Andron, *Țara Oașului*, Ed. Dacia, Cluj Napoca, 1977; Remus Vârnav (coord.), *In memoriam Ioniță G. Andron*, Muzeul Țării Oașului, Negrești Oaș, 2011.

5. O parte din aceste fotografii selectate, cu textul aferent, au fost publicate în volumul *Rațaș, locuri și oameni*, Ed. Gutinul, Baia Mare, 2001.

(În „Mărturii Culturale“, Satu Mare, Anul II, nr. 1 (5),
ianuarie-martie 2017, p. 4-7)

Claudiu Porumbăceanu

CENTENAR IONIȚĂ G. ANDRON (1917-1989) II

În numărul precedent al revistei vă făceam cunoscută intenția ca în fiecare număr din acest an să prezentăm câte un material dedicat fotografiei lui Ioniță G. Andron.

„Fotografiile comentate”⁵⁰ la care ne-am oprit în acest număr al revistei sunt excepționale, iar povestea lor ne trezește sentimente plăcute de întoarcere în timp, sentimente poate prea devreme adormite datorită tumultoasei vieți cotidiene de astăzi. Ioniță G. Andron a știut, ca nimeni altul, să surprindă aceste imagini cu totul aparte și să ne transmită emoția și bucuria sa cu fiecare fotografie lăsată posterității.

Din leagăn începea amarul

Calendarul scria primăvara anului crucial 1940. La sfârșitul anului universitar am venit acasă la Racșa reluându-mi drumețiile pe orizontalele și verticalele Țării Oașului.

Era o zi caldă și însorită de iunie. Spre amiază a început să se înnozeze și zoream spre casă. Cum treceam pe o cărare, am văzut nu departe de mine, într-o holdă de porumb, un leagăn de copil atârnat într-un par ce era înfipt în pământ. O scenă obișnuită pe atunci în satele oșenești. Aproape de leagăn,

mama pruncului, o consăteană de a mea pe care o cunoșteam, „săpa mălaiul”, adică prășea porumbul. Am observat că își pune mâna streășină la ochi, privește spre soare apoi în jos, făcând un pas, călcându-și umbra capului. Dându-și seama după aceste semne, ceasornicul ei, că este amiază, femeia-mamă și-a înfipt sapa în pământ și, apropiindu-se de leagăn, s-a aplecat peste odrasla-i din leagăn, dând copilului să sugă.

Am rămas ținuit locului. Dacă marele nostru poet O. Goga a avut emoția creației în poezia sa „Clăcașii” când a descris cum își alăpta mama copilul, eu eram emoționat deoarece mă credeam privilegiat, văzând cu proprii-mi ochi un asemenea tablou.

⁵⁰Muzeul Județean Satu Mare, *Colecția Ioniță G. Andron*, nr. inv. 35.633.

M-am apropiat de consăteana mea încet, emoționat, venindu-mi în minte versurile poetului:

*„Cu chipul stins o umbră de femeie
Privește-n jos și sânul și-l descheie
Și-ncet îi dă copilului să sugă...”*

Am rămas cutremurat de această icoană și îmi venea și mie, ca poetului de odinioară, să sărut mâna înăsprită a femeii și să ridic în slavă acest „cocon”, tânăr vlăstar al Țării Oașului și să-l văd:

*„... înfricoșatul crainic
Izbăvitor durerilor străbune”.*

Zbuciumul din sufletul mamei care răspundea cu viața ei, de viața copilului și care nu-și vedea asigurată nici propria-i existență din slaba recoltă de porumb ce se arăta și din cele câteva fire răzlețe de floarea soarelui, era amplificat de furtuna ce se apropia și dădea dimensiuni colosale tabloului mai ales pentru noi românii care îl avem pe Goga.

„Daci montibus inhaerent” (Dacii se țin atârnați de stânci)

În ziua următoare, împreună cu ortacii mei, ne apropiam de piscul muntelui, observând la distanță prezența a doi ciobani cu turma lor.

Deși nu-mi convenea luminozitatea - soarele intrase după un nor - și oricât aș fi dorit, nu aveam puterea să sparg norii și să fac să iasă dintre ei măcar un fascicol de lumină care să-l proiecteze pe ciobanii mei, totuși nu m-am putut răbda să nu-i surprind acolo, în vârf de munte.

După un popas în care ne-am săturat privirea și ne-am încărcat inima cu noi frumuseți, ciobanii s-au îndepărtat, începând să coboare. Ce grea a fost această despărțire! Ce gol simțeam în inimă pentru că din cauza timpului nefavorabil nu am putut face fotografiile așa cum aș fi dorit, așa cum s-ar fi pretat ciobanii în acest cadru superb.

Înainte de a începe să coborâm și noi, timpul s-a mai ameliorat, dar ia ciobanii de unde nu-s!

Ajungând sub pisc, la baza stâncilor, mi-a fost dat să văd unul dintre cele mai mărețe tablouri din viața mea. Am rămas ținut locului uitând de moment și de mine și de aparatul foto, iar ortacii mei s-au îndepărtat neputându-se răbda să nu arunce din mers, ca „de pe spinarea calului” ironica întrebare:

„Oare ce-o mai fi văzut Ioniță?”

Vedeam o filă de istorie vie, mai bine zis un crâmpei din viața strămoșilor noștri, înainte de a ne fi născut ca popor.

Doi păcurari în gube albe stăteau rezemați „păcurărește” în toiegele lor, turma de oi păștea din jos de ei pe latul muntelui, iar ei o urmăreau de aici de sub stânci, scrutând totodată și „țara” lor, ce se întindea în marea căldare de sub munte.

Păcurarul mai vârstnic parcă creștea dintr-o stâncă, iar de sub pălăria-coif a acestuia țâșnea un smoc de păr rebel, dar fața-i era liniștită, senină, pe când păcurărașul, - ortacul lui cel mai tânăr - avea o figură dârză, hotărâtă, intransigentă. Acest cuplu

uman precum și întreaga turmă de oi mi se părea că au un apărător, un protector de neînvinc, muntele, ale cărui stânci parcă se și plecau puțin spre ciobani, ca pentru a-i încredința că El, Muntele, este prezent, că El este al Lor și Ei sunt ai Lui.

- Așa au venit - mi-am zis - dimpreună, stânci și oameni din vremi imemorabile, iar când romanii au îndrăznit să calce fruntariile statului liber dac, au fost izbiți în munți, drept care scriitorul antic Florus scria despre aceia care nu au putut fi înfrânți în primul război:

- Daci montibus inhaerent, adică „Dacii se țin strâns lipiți/aninați/de stânci!”

Și pentru ca această scenă să fie cât mai veridic ancorată în prezentul dacic, adică în istorie, și să nu-i poată știrbi nimeni autenticitatea, parcă și formația de stânci de pe culme semăna perfect cu drapelul de luptă al Dacilor: gura întredeschisă a unui lup care șuiera în bătaia vântului...

Iată - gândeam - după mai bine de 18 veacuri, am în față un adevăr istoric, pe care l-am scris cu lumină, cu cea mai mare emoție. Nici după ce am fotografiat scena n-am revenit în prezent, ci colindam undeva în timp, prezența mea fiind una spațială. Eram atât de fericit încât nu-mi dau seama cât timp am rămas acolo, o clipă sau un veac.

Trei fete cu cunună

1939

1963

În vacanța de primăvară am surprins un grup de fete - trei la număr - „dându-se de-a ciocota” / ciocnind ouă roșii.

Am ales cadrul care mi s-a părut mai potrivit și a ieșit un clișeu excepțional, care se păstrează încă foarte bine după atâția zeci de ani.

După 23 de ani mă găseam de aceeași sărbătoare, tot la Rațsa. Și de data aceasta m-a impresionat plăcut un grup de fete care stăteau aproape în același loc. Fără să fac nici cea mai mică regizare sau așezare a lor, am făcut o fotografie, iar după ce s-a declanșat aparatul, una dintre ele mi s-a adresat:

- Și mama are chip de aiestă!

Fără să o întreb a cui este am privit-o atent, dându-mi seama cu cine seamănă și zicându-i:

- Nu ești tu a Ofimii Tomii?

- Ba a ei!

- O, bată-te norocul, da' bine semeni cu mă-ta!

Într-adevăr, asemănarea era izbitoare, și mai era încă o fată, a cărei mamă făcea parte din grupul cel vechi.

Am fost emoționat că am ajuns să fotografiez două generații și dacă dorința nu mi-ar fi prea mare, mi-aș dori să ajung să fixez pe peliculă și cea de a treia generație...

Ambele fotografii, mărite la aceleași dimensiuni stau aproape una de alta în Muzeul Țării Oașului din Negrești.

Sfidarea cotropitorilor

Într-una din diminețile însorite ale aceluiași an 1939 vara, am urcat pe Dâmbul Bisericii, dominat de teiul cel bătrân, cel mai falnic copac din Țara Oașului, cu perimetrul trunchiului de peste patru stângeni. M-am așezat la locul meu preferat între două rădăcini care înainte de a se înfige în pământ pentru a se sprijini împreună cu celelalte, acest colos, își încordau într-o uriașă sforțare spinările. Aparatul foto era alături și am început să studiez când la un moment dat, coada ochiului stâng a prins

ceva mișcare la poalele dealului dinspre Toaderu Nonului. Privind într-acolo în curând l-am descoperit pe consăteanul meu Văsăiu lui Ionu lui Dănilă pe care nu numai că îl cunoșteam foarte bine, dar aveam față de el un respect deosebit, deoarece făcea parte din tagma vânătorilor. Urca încet, tacticos, având pe umărul drept coasa și furca de lemn în care îi atârna pe spate straița cu sculele de „bătut”, adică de ascuțit coasa. Mi-am pregătit aparatul pentru fotografie.

Ajuns în fața mea s-a oprit o clipă și a dat binețe. Nu se aștepta să mă întâlnească în acel ceas matinal, iar eu ochindu-l am ales momentul potrivit și am declanșat. Aparatul a făcănit sec, iar eu am avut bucuria unei cuceriri.

Mă așteptam ca bătrânul să-mi spună o vorbă, să îmi ceară să-i dau și lui un „chip” când va fi gata, dar în loc de așa ceva, a venit replica privind-mă pătrunzător, dârz:

- De ce ai îndreptat către mine scula cea nemțească?

De atunci, în icoana consăteanului meu am văzut moșii și strămoșii mei din spița dacică de acum mai bine de optsprezece veacuri care i-au întâmpinat pe cotropitorii romani și apoi toate hoardele care ne-au călcat la noi acasă. Și multe au fost! Doamne, multe au fost și parcă prin consăteanul meu le aud replica:

- Ați venit voi și ne-ați cotropit, dar acest pământ este al nostru de când e lumea lume. Pe noi nu ne poate mișca nimeni de aici.

În această icoană vie văd și una dintre cele mai rare calități ale unui popor, aceea a neamului nostru care de-a lungul istoriei nu a râvnit niciodată la brazda altuia, ori cât de mic și sărac ne-a fost ocolul. **Noi nu am fost cuceritori, dar nici cuceriti.**

Întâlnire cu o frumusețe oșenească

Era în primăvara anului 1958.

De „ziua finelor”, fiind un timp frumos de primăvară, am luat-o încet spre Certeze și de acolo spre Huta, ajungându-mă o căruță în care era și o „fină” ce mergea cu olul și colacul la nănași. Mi-a fost destul o clipă pentru a-mi da seama de frumusețea ei și la un semn al meu certezanul a oprit iar eu am făcut o fotografie finei. Ei parcă m-au cunoscut și m-au pofit și pe mine la „colaci”. Le-am primit mai mult din complezență, dar mi-am continuat drumul tot pe jos, însă mă gândeam cine o fi tânăra ale cărei trăsături de o rară frumusețe și finețe îmi stăruiau înaintea ochilor. Mi-am luat hotărârea să merg la „colacii” lor. Nu a trebuit să fac nici o investigație deoarece în mijlocul satului am nimerit la niște cunoscuți: tocmai ei erau „nănași”.

La masa întinsă și bogată, pe care stătea la loc de cinste „olul și colacul de nănaș” am făcut o fotografie în care se vede în profil Florica - acesta era numele finei - „floarea florilor” din Țara Oașului, zic eu. I-am mai făcut Florichii niște fotografii în livada înflorită, fotografii pe care echipa de prospectare a filmului documentar color „Nunta în Țara Oașului” - și care era în căutarea unei „mirese” - le-a văzut la mine și s-a oprit asupra ei.

I-am condus la Certeze, am căutat-o, dar nu era acasă, dar în curând am găsit-o venind de la o soră de-a ei. Am întâmpinat-o la marginea drumului, prezentându-o într-un mod original:

- Asta-i Florica!.....

Au rămas năuci. Privirile regizoarei și operatorului alunecau admirativ spre chipul Florichii, apoi se întretaiau, parcă pentru a-și comunica fiecare gândul pe care mi se părea că l-am ghicit: „Ce vom scoate noi din chipul acesta!” și am avut certitudinea că mireasa pentru film a fost aleasă. Dacă aș fi avut totdeauna în viață asemenea împliniri, nu aș fi greșit niciodată.

Florica a primit propunerea, dar până la primul tur de manivelă mai erau câteva luni, dar a sosit și sorocul. Încă în anii aceia, tradiția în Țara Oașului, ca mirii să poarte gube sau sumane, se păstra cu sfințenie.

Eram la Certeze cu echipa de filmare, Florica era „împletită” și „înstruțată”, urmând să îmbrace guba albă pentru a filma trecerea pe sub colaci. Mărturisesc sincer că nu am stat niciodată în apropierea unui cap încoronat, dar când a apărut Florica având pe umeri guba albă, pe lângă faptul că îi scotea și mai mult în evidență nobilele-i trăsături ale feței, îi dădea acea monumentalitate a frumosului, a sublimului, a farmecului din basme, care pur și simplu mă striveau, eram gata-gata de a face o plecăciune adâncă, ca și cum m-aș fi găsit în fața unei apariții de-a dreptul tulburătoare și nu îndrăzneam să-mi ridic ochii pentru ca nu cumva să-mi fie orbită / răpită privirea de prea luminatul chip, ca nu cumva să comit o profanare a unui frumuseți care pentru ochii muritorilor de rând ar fi tabu. (în „Mărturii Culturale”, Satu Mare, Anul II, nr. 2 (6), apr.-iun. 2017, p. 22-25)

EVENIMENT

„Eu, robul Țării Oașului, am coborât din ținutul nordic ce cădea odinioară „extra muros imperii“, din patria Dacilor Liberi, în fruntea unei solii peste veacuri în câmpia Geto-Dacă, și v-am adus aici, în cetatea lui Bucur, cea mai splendidă verigă de legătură vie între ceea ce am fost acum aproape două milenii și ceea ce suntem astăzi.“

Din vasta activitate a lui Ioniță G. Andron m-am oprit asupra expoziției organizată la București, în 21 martie 1971. Muzeul Județean Satu Mare deține un dosar cu documente privind acest eveniment, din care voi cita câteva în lucrarea de față. Scrisorile, telegramele, decupajele din ziare vorbesc despre importanța și frumusețea expoziției. Și efectul acesteia este important. După ce mai mulți ștabi au vizitat-o, Ministerul Turismului a făcut demersuri ca Țara Oașului să fie inclusă în noi trasee turistice. Ioniță G. Andron (20 aprilie 1917 - 23 aprilie 1989) avea 54 de ani și a fost prima sa expoziție organizată la București. Din corespondența sa din acea perioadă, răzbate emoția întâlnirii cu Capitala, cu somitățile care aveau să fie prezente. Redau de pildă scrisoarea către marele istoric Constantin C. Giurescu.

În 1971, Ioniță G. Andron a dus un “Popas în Țara Oașului” într-o expoziție la București

“Răcșeni stând în povești la toacă” - fotografie realizată de Ioniță G. Andron la Răcșa în aprilie 1937

„După o muncă de o viață, am ajuns ca fotografiile mele să formeze obiectul unei expoziții în capitală în Sala Dalles a Universității Populare a cărei vernisaj va avea loc în ziua de duminică 21 martie 1971 ora 11.00. Aș fi foarte bucuros, nespun de fericit, dacă din prețiosul dumneavoastră timp v-ați sacrifica – împreună cu distinsul dvs. fiu Dinu – câțeva vreme, pentru a vedea Sfetnicii lui Decebal în Capitală, nu ciopliți în piatră ca și pe Columnă ci așa cum i-am văzut eu aieva, în carne și oase și i-am fixat pe peliculă pentru posteritate. Dacă la vernisajul expoziției mele ar fi prezenți numai doi oameni, iar aceștia ar fi Constantin C. Giurescu și fiul său Dinu, eu aș fi foarte mulțumit“.

O problemă importantă a constituit-o transportul materialelor dar și amenajarea propriu-zisă. Expoziția practic nu a avut loc la Sala Dalles, cum scrie și pe invitație, ci în holul Universității Populare București, după cum reiese și dintr-o scrisoare trimisă de fiul său.

„Sunt două holuri de fapt la Universitatea Populară, n-are nimic cu Sala Dalles afară de faptul că se învecinează (nici nu comunică măcar). Eu am fost decepționat, dar d-na Lungeanu a zis că s-au mai făcut expoziții drăguțe. D-l profesor Dunăreanu (Președintele Asociației Terra, geograf), care zice că vă cunoaște de când erați la vârsta mea, el fiind atunci șeful Clubului „Hai la drum“, a zis să veniți la expoziția asta, deși modestă ca spațiu, că poate s-ar trezi vreun ștab că trebuie să vă dea o sală mai mare.“

Au fost expuse 107 fotografii așezate pe 10 panouri.

De la bun început, expoziția s-a dorit a fi o prezentare cât mai aproape de realitate a zonei Țara Oașului, lucru care reiese din corespondența cu directoarea Universității Populare, Adela Dinescu. Astfel că Ioniță G. Andron nu a prezentat numai poze, ci și obiecte de artă populară din colecția proprie.

Așadar, pe simezele expoziției au fost expuse 107 fotografii de diferite formate, așezate pe 10 panouri, dar și separate. Cele mai mari fotografii, de 200/110, au fost „Sfetnicii lui Decebal“, „Alai de nuntă la Bixad“, „Nepoții (tineri din Bixad)“. Pe panourile cu artă populară au fost expuse umere, colți de pindileu, străițuci, pieptare femeiești, străiți mari de feciori în formă de roată, fodrițe și un steag de nuntă din Bixad.

În programul Universității Populare București din perioada 16-31 martie 1971 județului Satu Mare i-au fost alocate două zile. Ziua de duminică, 21 martie 1971 s-a numit „Armonii Sătmărene“, iar ziua de luni 22 martie „Monografie Sătmăreană“. Astfel duminică 21 martie de la ora 11.00 a fost programat vernisajul expoziției de fotografii „Popas în Țara Oașului“ de Ioniță G. Andron, cuvântul înainte a fost rostit de prof. univ. dr. docent Mihai Pop, directorul institutului de etnografie și folclor. De la 11.30 a urmat simpozionul „Popas în Țara Oașului“ prezidat de prof. Vasile Cristea, președintele Comitetului de cultură și artă al județului Satu Mare, cu participarea dr. Ion Velcea, cercetător științific la Institutul de geografie al Academiei Republicii Socialiste România, urmat de proiecții de diapozitive și un film artistic.

Evenimentul de luni 22 martie 1971 de la ora 18.30 denumit „Monografie Sătmăreană“ a fost prezidat de scriitorul Pop Simion. Au participat prof. Leontin Ghițescu, Nichita Ioan – directorul Direcției Județene de Statistică Satu Mare și prof. Vasile Sălăjean. Prezentările au fost urmate de proiecții de filme documentare și un film artistic.

În program era anunțat că accesul în sală la aceste evenimente era pe bază de invitații. Acestea se puteau cumpăra și de la casa Sălii Dalles zilnic între orele 10.00-20.00.

Materiale din presa vremii

După expoziție, Ioniță G. Andron adresează scrisori de mulțumire personalităților prezente. Exprimându-și regretul că expoziția nu a avut o carte de impresii (care a fost pusă la dispoziția vizitatorilor abia marți), acestora le cere câteva rânduri în care să-și exprime părerea despre expoziția la care au participat.

Redăm câteva rânduri din scrisoarea adresată profesorului Ion Conea:

„V-aș fi foarte recunoscător și nespun de bucuros dacă v-ați învrednici cu câteva rânduri care ar conține impresiile dvs. despre marea zi din viața mea, 21 mărtișor 1971, zi în care mi-am văzut visul cu ochii, o expoziție cu Țara Oașului în Sala Dalles.“

În presa vremii, în diferite ziare, apar materiale elogioase despre eveniment. De pildă, în „Scânteia Tineretului“ de luni, 22 martie 1971, apare un articol semnat de Al. Dobre cu titlul „Armonii Sătmărene – o inedită manifestare în cadrul Universității Populare București“, din care redăm câteva fragmente.⁵¹

În Albina, revista săptămânală a așezămintelor culturale din 1 aprilie 1971 apare materialul „Armonii Sătmărene“ semnat de Ion Tătaru⁵².

Un alt material apare în ziarul Scânteia din 5 aprilie 1971 semnat de Marina Preutu cu titlul „Popas în Țara Oașului“.⁵³

În săptămânalul „Contemporanul“ din 9 aprilie 1971 apare un material semnat de Andrei Paleolog cu titlul „Popas în Țara Oașului“.⁵⁴

Promotor al turismului

Prin expoziția de la București Ioniță G. Andron s-a dovedit a fi și un promotor al turismului în Țara Oașului. Dosarul expoziției deținut de Muzeul Județean Satu Mare cuprinde și scrisori în care diferite personalități prezente la expoziție și-au exprimat dorința de a vizita acest colț de țară. Deosebită este scrisoarea trimisă de locotenent comandor avocat în rezervă Stănescu Constantin din București:

⁵¹ Textul integral la pag. 156.

⁵² Textul integral la pag. 157.

⁵³ Textul integral la pag. 158.

⁵⁴ Textul integral la pag. 159.

„După ce v-am cunoscut țara prin cuvintele calde și pline de simțire, am înțeles că trebuie să o văd și cu ochii mei, să cunosc și eu frumusețile peisagiilor Țării Oașului și sufletul oșeanului (...)

Și vă rog frumos să-mi răspundeți dacă muzeul de la Baia Mare expune mărturii că Țara Oașului există din neolitic pentru a mă opri la Baia Mare să văd acest muzeu. Dacă în Negrești și la Cămărzana există posibilități de cazare pentru câteva zile. Când și unde au loc sămbrele? La ce distanță în kilometri și timp de deplasare cu autobuzul se află Cămărzana față de Negrești?”

Un document de o importanță deosebită este scrisoarea oficială primită de la Ministerul Turismului, Centrul de Studii și Proiectare Pentru Promovarea Turismului din data de 15.04.1971.

„Mult stimată Doamnă Andron, În zilele de 20 și 21 aprilie a.c. mă voi deplasa în jud. Satu Mare, pentru a elabora împreună cu Agenția Județeană de Turism, propuneri de includere în unele programe turistice a vizitei Țării Oașului. Cu această ocazie voi avea deosebită plăcere de a vă face o vizită la Negrești. Cu cea mai deosebită considerație, îng. Al. Borza”.

Fără tăgadă, prin această expoziție și prin miile de clișee realizate și făcute publice, îl putem numi pe Ioniță G. Andron un adevărat ambasador al Țării Oașului. Însă în loc să se numească ambasador, cu modestie, el s-a autointitulat rob al Țării Oașului, precum o face în discursul rostit la vernisajul din 21 martie 1971.⁵⁵

Iconografie: Ioniță G. Andron alături de fiul său, lucrând la amenajarea expoziției de lângă Sala Dalles din București.

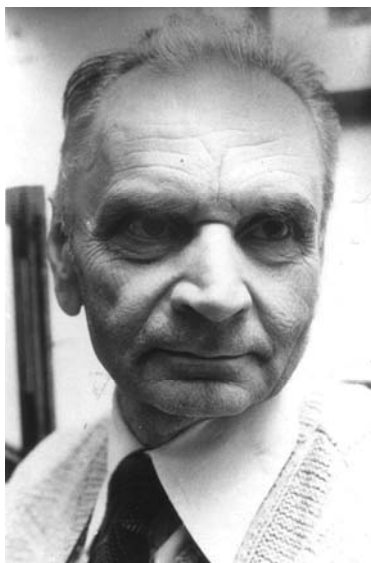
(În „Informația de duminică“, Satu Mare, 23.04.2017)

⁵⁵ Textul integral la pag. 118 și 134

(Rubrica „Documente Poesis” este realizată de Remus Vârnav, Director – Muzeul Țării Oaşului)

Correspondența Ioniță G. Andron

O scrisoare de la Mircea Zăciu

Numele artistului fotograf și etnograf al Țării Oaşului Ioniță G. Andron (1917-1989) este astăzi aproape uitat, deși în deceniile 8 și 9 fotografiile sale erau reproduse în reviste prestigioase din România (**Argeș, Cronica, Familia, Flacăra, Tribuna, Echinox, Magazin istoric**) sau, mai înainte, în lucrări de ale unor cunoscuți etnografi, istorici, geografi (T. Bănățeanu, Gheorghe Focșa, C. C. Giurescu, I. Velcea ș.a.).

Dar dacă despre fotografiile și manuscrisele sale s-a știut⁵⁶ încă în urmă cu mai mult de un deceniu, complet necunoscută a rămas, până acum trei ani când a intrat în patrimoniul Muzeului Țării Oaşului, vasta sa corespondență. Sunt peste 3000 de piese care acoperă perioada 1927-1987⁵⁷ (din 1948 a păstrat aproape toate copiile scrisorilor expediate).

Împreună cu câteva jurnale ținute intermitent, scrisorile acestea formează un documentar exemplar pentru viața și activitatea unui intelectual de provincie din România secolului trecut.

⁵⁶George Vulturescu, **Cultură și literatură în ținuturile sătmărene. Dicționar 1700-2000**, Editura Muzeului Sătmărean, Satu Mare 2000. O singură completare e necesară astăzi: colecția de clișee fotografice depășește 100.000 de piese.

⁵⁷În 1927 avea doar 10 ani, puțin probabil să întrețină corespondență. (n. e.)

La sfârșitul celui de-al Doilea Război Mondial, pentru Andron începe o perioadă foarte dificilă. Absolvent de drept și teologie, constată că acestea nu-i mai foloseau la nimic. Este eliminat pe rând din învățământ și avocatură, iar după 1948 nici preot nu mai putea fi. Lucrează ca tehnician la vechea fabrică de drojdie și oțet din Seini. Încearcă să publice a treia sa carte, „Glasul apelor de munte”⁵⁸, dar va realiza că vremurile se schimbaseră dramatic. Tancred Bănățeanu îi publicase 43 de fotografii într-o lucrare⁵⁹ etnografică, dar corespondența rămasă ne arată cât trebuise să lupte cu editura pentru a-și apăra drepturile de autor.

Scrisoarea trimisă de Mircea Zaciu la 21 august 1957 va fi fost pentru Ioniță G. Andron prima ofertă de a publica într-o revistă importantă și de aceea își va încheia răspunsul trimis la Cluj „cu mari și înnoite nădejdi în suflet.”

Din scrisoare deducem că profesorul clujean fusese la Negrești și selectase câteva clișee pentru „*Tribuna*”, dar mai voia și una dintre fotografiile cu troițe, pe care, dintr-o „*sfială*” pe care o înțelege, Andron nu i le-a trimis. Mai înainte, M. Zaciu îi trimisese vești despre fotografii prin fostul său „*student și prieten*” Calai⁶⁰, dar a ținut să-l liniștească și în scris.

Dar cum au ajuns să se cunoască Mircea Zaciu și Ioniță G. Andron? Răspunsul îl aflăm într-o publicație a Episcopiei greco-catolice din Oradea, „*Almanahul tineretului român*” pe anul 1947, în care Andron publică articolul „*Din desiluziile unui fotograf*”, iar Mircea Zaciu semnează trei texte.⁶¹ Ca orădean și credincios greco-catolic este foarte posibil ca tânărul Zaciu să fi cunoscut și numerele anterioare ale almanahului și astfel să fi remarcat fotografiile lui Ioniță G. Andron.

Nu am putut verifica dacă fotografiile au apărut sau nu în „*Tribuna*” anului 1957.

⁵⁸ După „*Privești dintr-un colț de țară*”, 1942 și „*Chemarea munților*”, 1943, ambele apărute cu sprijinul episcopului unit Ioan Suciuc la Tipografia „*Grafika*” din Oradea. În aceeași perioadă a ilustrat cu fotografii publicații ale episcopiei și a colaborat cu articole etnografice și fotografii la „*Tribuna Ardealului*”, ziarul comunității românești din Ungaria.

⁵⁹ **Portul popular din Țara Oașului**, Editura de Stat pentru Literatură și Artă, 1955.

⁶⁰ Teofil Calai (1930-2005), absolvent în 1954 al filologiei clujene. Din 1954 profesor de română și latină, apoi director la Liceul de cultură generală din Negrești-Oaș. L-a ajutat pe Andron la organizarea primei sale mari expoziții fotografice, Baia Mare, 1967, curator Petru Comarnescu.

⁶¹ E vorba de „*Pâinea vieții*” (subiect religios), „*Craii munților*” și „*Ferdinand Întregitorul*”, acestea din urmă la rubrica „*Comemorări 1947*”.

Cluj, 21 VIII 1957

Mult stimat domnule Andron,

Au sosit abia azi în Cluj, după un popas în Satu Mare. Aici l-am întâlnit pe fostul meu student și prieten Calai, profesorul din Negrești acum, - prin care vă dau primele semne despre... soarta fotografiilor.

- 1: Au fost primite cu mare interes de redacție.
- 2: Toată lumea a regretat că nu am putut aduce măcar 2-3 exemplare din colecția propriu zisă. Fotografiile acelea erau mult mai reușite.
- 3: După cele pe care le-am adus se vor executa zincurile și apoi vi le voi restitui. Mare parte din ele se vor reproduce.
- 4: O mare rugămintă: vă rog ca să-mi trimiteți cu proxima poștă cele 3 troițe din albumul d[umnea] v[oa]s[tră]. Dacă v-ați sfiit - din motive lesne de înțeles - să le puneți în colecție - Tribuna [sic] vrea totuși să reproducă (în mărimea naturală a fotografiei) una din ele, pe cea mai reușită. Am regretat că n-am avut inspirația să vi le cer atunci, dar întâi se cădea să mă consult și cu conducerea revistei.

Am multe probleme de feluri în legătură cu colecția - tribuna vrea totuși să reproducă (în mărimea naturală a fotografiei) una din ele, pe cea mai reușită. Am regretat că n-am avut inspirația să vi le cer atunci, dar întâi se cădea să mă consult și cu conducerea revistei.

După ce vom alege una - pe cea mai reușită - vă vom restitui toate fotografiile.

Vă rog să aveți încredere că nu se va întâmpla contrariul. Firește că reproducerile vi se vor retribui.

Cu mulțumiri, al Dv. M. Zăciu

P.S. Vă rog să-mi trimiteți troițele pe adresa mea: Cluj, Șincai 10.

R. Vârnav

Cluj, 21 VIII [19]57

Mult stimat domnule Andron,

Am sosit abia azi în Cluj, după un popas în Satu Mare. Aici l-am întâlnit pe fostul meu student și prieten Calai, profesorul din Negrești acum, - prin care vă dau primele semne despre... soarta fotografiilor.

1. Au fost primite cu mare interes de redacție.
2. Toată lumea a regretat că nu am putut aduce măcar 2-3 exemplare din colecția propriu zisă. Fotografiile acelea erau mult mai reușite.
3. După cele pe care le-am adus se vor executa zincurile și apoi vi le voi restitui. Mare parte din ele se vor reproduce.
4. O mare rugămintă: vă rog ca să-mi trimiteți cu proxima poștă cele 3 troițe din albumul d[umnea] v[oa]s[tră]. Dacă v-ați sfiit - din motive lesne de înțeles - să le puneți în colecție - Tribuna [sic] vrea totuși să reproducă (în mărimea naturală a fotografiei) una din ele, pe cea mai reușită. Am regretat că n-am avut inspirația să vi le cer atunci, dar întâi se cădea să mă consult și cu conducerea revistei.

După ce vom alege una - pe cea mai reușită - vă vom restitui toate fotografiile.

Vă rog să aveți încredere că nu se va întâmpla contrariul. Firește că reproducerile vi se vor retribui.

Cu mulțumiri, al Dv. M. Zăciu

P.S. Vă rog să-mi trimiteți troițele pe adresa mea: Cluj, Șincai 10.

(Scrisoarea lui Mircea Zăciu - Transcriere Remus Vârnav)

(În „Poesis”. Satu Mare, Anul XXIII, nr. (252-254), 1-2-3, 2012)

Documentele „Poesis”

Ioniță G. Andron – Ioan Alexandru

M-am referit în numărul precedent al revistei – unde am prezentat o scrisoare trimisă de Mircea Zăciu în 1957 – la imensa corespondență rămasă în arhiva scrisă a lui Ioniță G. Andron (1917-1989). Din acest motiv, pentru cartea „In memoriam Ioniță G. Andron“, editată de Muzeul Țării Oașului, am reușit să cercetez amănunțit numai scrisorile de până în anul 1967 inclusiv, adică numai primele două mape. Pe celelalte 15 mape cu corespondență le-am parcurs doar „pe diagonală“, încât se poate spune că scrisoarea poetului Ioan Alexandru (1941-2000), pe care o prezint în continuare, am descoperit-o mai degrabă din întâmplare.

În 1977 Andron reușea să publice după insistențe care au durat câțiva ani albumul său de fotografii intitulat „Țara Oașului“.⁶² (S-a păstrat, într-un dosar separat, corespondența purtată de autor cu editura clujeană și cu alții implicați în acea lucrare). Dar deși în pagina de titlu este trecut anul 1977, primele exemplare i-au fost expediate autorului în februarie 1978, iar prima prezentare a albumului a fost făcută în Satu Mare la 24 februarie 1978.

Din scrisoare rezultă însă că poetul își procurase albumul aproape imediat după apariția sa în librării, din moment ce în 10 aprilie l-a prezentat într-un seminar studenților. Întreaga scrisoare mărturisește entuziasmul ce l-a cuprins pe poet la vederea fotografiilor lui Andron, socotite „imagini nepieritoare“, iar realizarea lor o „lucrare istorică“.

Răsfoim acum paginile albumului, încercând să ignorăm deficiențele de tehnoredactare și reproducere – mult mai vizibile după trecerea celor 35 de ani – și să ne explicăm reacția poetului. Cele numai 130 de fotografii sugerează totuși concepția unei cercetări monografice pe care, astăzi știm!, Andron a urmărit-o încă din perioada studenției clujene⁶³. Peisaje simbolice, imagini ale satelor, ocupații, obiceiuri ancestrale și sărbători specifice și, mai ales, o mulțime de portrete, ale tuturor vârstelor, dar mai ales ale unor bătrâni care par ajunși până la noi din alte veacuri.

Din prefața autorului – „*Gânduri la Sfeștanie*“ –, dar și din selecția de „*Autografe*“ de la urmă (semnate, între alții, de Petru Comarnescu, Dan Hăulică, Liviu Ciulei, Paul Miron, I. Coteanu, C. Daicoviciu), poetul va fi intuit dimensiunile și valoarea întreprinderii lui Andron: „*Aștept prilej*

⁶²ȚARA OAȘULUI; fotografii de IONIȚĂ G. ANDRON, cu o prefață de Pop Simion, Editura Dacia, 1977.

⁶³A se vedea **Arhiva scrisă Ioniță G. Andron (1917-1989). Despre manuscrise, proiecte culturale și corespondență**, în **In memoriam IONIȚĂ G. ANDRON**, Carte concepută și realizată de R. Vârnav, Muzeul Țării Oașului, 2011, p. 69-200.

fericit să vin acolo la Dumneavoastră acasă pentru câteva zile măcar. Simt că locurile acelea au multe să-mi spună dimpreună cu Dumneavoastră. “

Este firesc să legăm această reacție de „starea poetică“ a celui care scrisese „*Imnele Transilvaniei*“, carte apărută cu doi ani mai înainte.

Din notele parcurse până acum știm doar că cei doi s-au întâlnit la 18 mai 1978, la sala Dalles din București, unde Ioniță G. Andron și-a lansat albumul „Țara Oașului“ în cadrul Salonului național al cărții.

Remus Vârnav

*

Scrisoarea lui Ioan Alexandru

Iubite și stimate Domnule Ioniță Andron,

Astăzi 10 April am ținut un seminar cu sala plină studenților mei avînd în față cartea Dumneavoastră în imagini Țara Oașului.

Nu vă pot spune cîtă bucurie a trezit în sufletul acestor tineri care sunt sigur de acum încolo au în inimă această vatră strămoșească.

Aștept prilej fericit să vin acolo la Dumneavoastră acasă pentru câteva zile măcar. Simt că locurile acelea au multe să-mi spună dimpreună cu Dumneavoastră.

Ați făcut o lucrare istorică în viața Dumneavoastră prin păstrarea acestor imagini nepieritoare. Vremile trec oamenii care au fost se mută încet în nemurire la bunul Dumnezeu și pentru cei care vin aceste mărturii sunt aur curat.

Vă rămîn profund îndatorat pentru bucuria ce ați adus în sufletul meu prin această carte ce vă sta de acum înainte mereu printre cele sfinte.

Cu iubire fraternală

întru mărirea neamului nostru în ce are el mai smerit și mai curat

Al dumneavoastră

Ioan Alexandru

Sf. Calinic de la Cernica 11 April 1978 București

(Scrisoarea lui Ioan Alexandru - Transcriere Remus Vârnav)

Iubite și chinată Jovanule Iovite Andree

Atunci, la April au fost un seminar cu sala plină studenților
mei așezat în fața catedrei Domneștii în impenetrabilă tăcere.
Nu se pot spune că ai buruiă a trecut în sufletul acestor tineri care
nu pot să se descurce în viața noastră vădită și împrescată

Atunci puțină vreme să vă aștept la Domnești acasă
pentru că în viața noastră. Să vă aștept acolo să vă văd și
să vă simțăm în Domnești

Ați făcut o lucrare istorică în viața Domneștii
prin păstrarea acestor imagini expunătoare. Vremurile trec vor veni
care au fost de multă vreme în memoria la bunul Dumnezeu
și pentru că care via aceste momente sunt oare curat

Vă simțim profund îndolțorât pentru bucuria
ce ați odus în sufletul meu prin această carte ce
va sta de acum înainte mereu printre cele sfinte

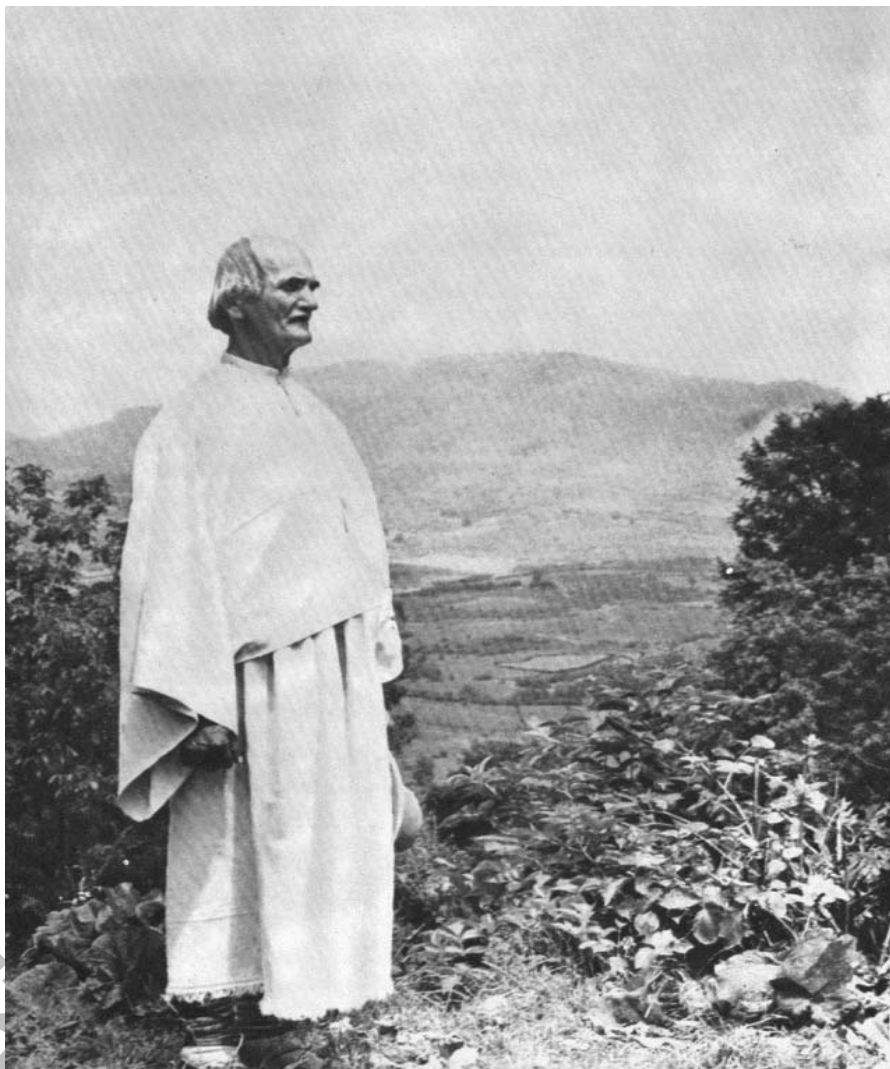
Cu iubire fraternă
întru marea neamului nostru
în ce are el mai mare și mai curat
Al Domneștii

L. Alexandru

H. Colăsiu dela Corvina la April 1978
București

În „Poesis”, Satu Mare, nr. 4-5-6, 2012

Pornind de la o fotografie...
(Un schimb de scrisori între Ioniță G. Andron și Vasile Lovinescu)

Imensa corespondență rămasă de la fotograful și etnograful Ioniță G. Andron (1917-1989) ne descoperă în continuare piese de valoare. Contribuie la asta și faptul că încă din anii '50 Andron a păstrat inclusiv copiile după scrisorile expediate.

La începutul anului 1972 eseistul și filosoful Vasile Lovinescu (1905-1984)⁶⁴ descoperă într-o revistă⁶⁵ astăzi obscură, un grupaj din

⁶⁴Informațiile despre V.L.din Mircea Zăciu, Marian Papahagi, Aurel Sasu/coordonare și revizie științifică/ DICȚIONARUL SCRITORILOR ROMÂNI, Editura Fundației Culturale Române, București, 1998, vol. D – L, p. 768-771.

fotografiile lui Ioniță G. Andron, însoțit de informații despre activitatea acestuia. Îi atrage atenția fotografia unui bătrân îmbrăcat într-un costum popular nemaivăzut până atunci de el și-i scrie o scrisoare⁶⁶ autorului, solicitându-i informații. Atât de insolit i se pare costumul, încât se îndoiește de autenticitatea⁶⁷ lui, presupunând că ar fi posibilă o „regie“ a fotografului.

Andron îi răspunde pe larg, într-o scrisoare de aproape două pagini dactilografiate la un rând, ușor iritat de bănuiala corespondentului său necunoscut, dorind să se prezinte⁶⁸, relatând o experiență și expunându-și o concepție. Înțelegem de ce fotografia realizată la 15 august 1940 cu bătrânul Finta din Bixad a rămas una din piesele de rezistență ale colecției Andron.

La acestea Vasile Lovinescu îi răspunde din „București, [la] 2 martie 1972“, mulțumindu-i interlocutorului său din Țara Oașului, prezentându-și preocupările și sugerându-i acestuia, cu tact, că „dacismul“ său poate fi considerat și din alte unghiuri de vedere.

Remus Vârnav

*

Stimate domnule Androne (sic),

Îmi permit să mă adresez direct domniei voastre pentru o informație.

Am văzut la un prieten un număr de acum doi ani, din revista „Cutezătorii“, cu un articol despre d[umnea]v.[oastră], despre colecțiile d[umnea]v.[oastră] și cu fotografii luate tot de d[umnea]v.[oastră]. M-a izbit fotografia unui personajiu, numit dacă îmi amintesc bine, „Marele Sfetnic“.

Acum, iată despre ce este vorba: am cercetat mult costumul nostru național, în diferite regiuni ale țării și poate voi încerca să public un studiu mai mare pe această temă. Or, nică[i]eri, nu am văzut costumul pe care-l

⁶⁵E vorba de revista „Cutezătorii“, editată între anii 1967-1989 de Consiliul Național al Organizației Pionierilor din R.S.R.

⁶⁶Scrisoarea nu este datată, dar considerând răspunsul lui Andron, scris la 21 februarie 1972, putem presupune o dată de la sfârșitul lui ianuarie sau prima parte a lunii februarie 1972.

⁶⁷În plus, probabil din cauza unei reproduceri slabe a fotografiei, Lovinescu percepe greșit imaginea, ajungând să vorbească de „o cămașă mergând până la glezne“ și de „mantaua-togă“. În fapt era vorba despre un costum bărbătesc, bătrânesc, alcătuit din cămașă și gaci. Astăzi știm că e vorba de cel mai arhaic tip cunoscut de costum bărbătesc din Țara Oașului, păstrat doar în această fotografie din 1940 a lui Ioniță G. Andron.

⁶⁸În 1971 Andron se considera ajuns la nivelul de sus al (re)cunoașterii sale, datorită în primul rând marii expoziții de la Dalles și a reproducerii unui grupaj de fotografii ale sale în „Istoria românilor din cele mai vechi timpuri până astăzi“ de Constantin C. Giurescu și Dinu C. Giurescu, Editura Albatros, București 1971.

poartă persoana numită „Marele Sfetnic” și asta îmi provoacă o nedumerire; ași putea să-l menționez într-un eventual studiu etnografic?

Mai întâi, personajul are o cămașă mergând până la glezne, ceea ce n-am mai văzut; tot așa de nevăzută pentru mine, e mantaua-togă, ce-i înfășoară partea superioară a corpului.

Ași vrea să vă rog să-mi răspundeți în câteva vorbe: costumul e real, autentic, purtat în Țara Oașului, sau d[umnea]v.-[oastră] l-ați drapat pe om cu el, *ad-hoc* [subl. V.L.], pentru o poză decorativă? E evident, că în ultimul caz, costumul nu are valoare etnografică, deci nu poate fi pomenit ca o ilustrare într-o lucrare în acest sens.

Vă rog să mă scuzați de deranjamentul pe care vi-l provoc. V-ași fi recunoscător dacă mi-ați răspunde câteva rânduri în plicul alăturat.

Cu mulțumiri anticipate sunt al d[umnea]v.[oastră] obligat,
Vasile Lovinescu

*

Negrești, Țara Oașului la 21 febr. 1972.

Mult stimat Domnule Coleg,

Am primit rândurile D[umnea]v.-[oa]s[tră] și abia acum am puțin răgaz pentru un răspuns, nu atât de amplu după cum ar merita fotografia despre [sic] care Vă interesează, dar voi încerca o descriere a împrejurărilor în care am făcut-o.

Regret că nu ați văzut expoziția mea de fotografii și artă populară pe care am avut-o deschisă în București la mica sală Dalles între 21 III – 20 IV [1]971 despre care s-a scris în Scânteia, Scânteia tineretului, Contemporanul etc., deoarece ați fi avut ocazia să vedeți fotografia bătrânului oșan în dimensiuni mari (de 1m. / 70 cm.) expusă la loc de cinste.

M-am născut în Țara Oașului, trăind și astăzi aici.

Se împlinesc 40 de ani de când am apăsat prima o[a]ră pe declanșatorul aparatului de fotografiat și de atunci fotografia a fost pentru mine marea pasiune.

La 15 august 1940 a fost un pelerinaj în Țara Oașului la Mănăstirea Bixad, dublat de cea mai mare manifestare a prezenței românești pe aceste îndepărtate plaiuri. Au fost 20.000 de români veniți din Țara Oașului și [din] jur.

Ca tânăr student am luat și eu parte la aceasta manifestare mai mult românească decât religioasă.

Eram îmbrăcat oșenește, iar în straiță (piesă de port popular care deosebește fundamental portul bărbătesc din acest colț de țară de toate celelalte ținuturi) aveam nelipsitul meu prieten, aparatul de fotografiat.

În tumultul acelei mulțimi impresionante, întâmplarea – ce fericită întâmplare – a făcut să dau ochi – venind din față – cu un bătrân a cărui statură și îmbrăcăminte pur și simplu m-a[u] uluit și m-a[u] emoționat, dar nu în așa măsură ca să mă pierd, ci să mă gălesc – să zic așa – la datorie, căci l-am invitat să mă urmeze pentru a-i face „un chip”, adică să-l fotografiez, deoarece în roiul acela de oameni îmi era peste puțină să fac o fotografie așa cum aș fi dorit eu.

Fără nici cea mai mică urmă de împotrivire m-a urmat, însoțit de nepoțelul său, fiind oarecumva mândru deoarece el [subl. I.A.] a fost ales și nu niște fete frumoase cu cunună ce erau alături și care se uitau cu ochi nu tocmai prietenoși la mine pentru alegerea mea cu totul ieșită din comun, de-a „lua în chip” pe moșul îmbrăcat așa de simplu și nu pe ele, cu tinerețea și podoabele lor.

Mi-am făcut cu greu loc prin mulțime ieșind într-o poieniță și, deși lumina soarelui nu era tocmai cea mai potrivită, fiind la amiazi, am pus – viu emoționat – la punct elementele aparatului și prima oară i-am făcut o fotografie cu nepoțelul, apoi l-am eternizat singur, cu profilul peste vârful muntelui Piatra Bixadului, poziție care îi ridică monumentalitatea, obținând fotografia care – așa cum îmi scrieți – v-a „izbit”, dar să știți că pe mine m-a izbit atunci, adică acum 33 de ani.

Eram nespus de bucuros și cred că nimeni din zecile de mii de oameni câți erau acolo nu au avut bucuria pe care am avut-o eu fixându-l pe peliculă pentru posteritate pe bătrânul FINTA VĂSÂI A LUI VĂSÂIU TODORII din Bixad, Țara Oașului, văzând în fâlnicia ținutei lui, în demnitatea sa personală, în bărbăția și hotărârea cu care stătea parcă înfipt prin obârșie în glia străbună, o transpunere din veac, o prelungire a strămoșilor de-acum 2000 de ani până în contemporaneitate.

Îmi închipuiam că o figură asemănătoare trebuia să fi fost și sfătuitorul lui Decebal, de aceea această fotografie are pentru mine titlul MARELE PREOT.

Am salvat pentru etnografie – ca îmbrăcăminte – și pentru istorie – ca figură măreață – acest document uman [subl. I.A.], prins pe viu, văzut de mine în carne și oase, pipăit ca și Toma Necredinciosul – pentru a crede că nu este o arătare, nu este o nălucă – și l-am fotografiat, pentru ca să vadă și mai ales să creadă și alții, printre care și D[umnea]-v.[oa]s[tră].

Tot restul zilei, până seara târziu, când am ajuns acasă – cale lungă străbătută și la reîntoarcerea pe jos – în satul meu natal (Racșa) am ținut mai strâns straița în care aveam aparatul de fotografiat, fiind convins –

mai convins ca niciodată, - că am la mine o comoară, o comoară a Neamului. Acest crez s-a împlinit recent deoarece în lucrarea „Istoria Românilor din cele mai vechi timpuri și pînă astăzi”, a lui C. C. Giurescu și Dinu Giurescu, apărută în editura Albatros prima fotografie – dintre cele patru [pe] care mi le publică în această lucrare – este tocmai aceasta despre care vorbesc mai sus și care Vă interesează.

Vă îndemn ca să Vă procurați Istoria Giureștenilor [sic!].

Momentan nu am o mărime potrivită din fotografie solicitată deoarece nu am reușit să fac atâtea ca să-mi rămână și mie, dar Vă promit că dacă nu veți putea face rost de Istoria... amintită, am să Vă trimit o fotografie.

După cele de mai sus cred că e de prisos să Vă asigur că nu „l-am drapat pe om cu acel port ad-hoc pentru o poză decorativă” (Vă repet cuvintele din scrisoare) ci este portul autentic din bătrâni, bărbătesc din Țara Oașului.

Cu toată stima, al D[umnea]-v.[oa]s[tră], [ss Ioniță G. Andron]

*

București, 2 martie, 1972

Mult stimată Doamnă Andron și iubite coleg,

Am primit scrisoarea d[umnea]v.-[oastră] din 21 februarie, a.c. și mă grăbesc să vă exprim viile mele mulțumiri pentru importante informații pe care mi le dați. Sunt foarte prețioase pentru mine, deoarece e firesc să presupun că **această continuitate dacică vizibilă în costumul bătrânului oșan poate să aibă ogindiri și în alte planuri ale vieții spirituale ale ținutului** [subl. V.L.], lucrurile acestea merg de obicei, mână în mână, și se presupun unele pe altele.

De vreo patruzeci de ani studiez datinile precreștine ale poporului nostru și am ajuns la convingerea că religia creștină e numai o pojghiță peste tradiții vechi geto-dacice ale neamului. Am scris despre acestea într-o revistă franceză timp de vreo doi ani („la Dacie hyperboréenne”), înainte de război și un mare gânditor francez a fost atât de interesat încât și-a îndemnat prietenii să învețe românește! Păcat că bombardamentul mi-a distrus colecția!

Aceeași părere o avea Maestrul Sadoveanu, pe care l-am cunoscut bine, fiind amândoi moldoveni și din același oraș. Țin minte că l-am întrebat odată despre povestirea lui „Vânt dinspre Călimani” (din „Țara de dincolo de negură”) în care vorbește despre existența în prezent [subl. V.L.] , a bourilor în munții Călimani, în locuri nepătrunse, în „guri de rai”,

cum le spune poporul nostru. Mi-a răspuns: „cu cât scriu lucruri mai neobișnuite, cu atât reproduc mai fidel ceea ce am auzit”.

Tot așa, la începutul „Crengii de Aur”, pomenește de un profesor care a existat, prof. Stamat, directorul liceului „Petru Rareș” din Piatra-Neamț. Îi pune și trăsături de-ale lui Hogaș, pe care Sadoveanu l-a cunoscut foarte intim și care știa multe taine. Acest profesor din „Creanga de Aur”, afirmă persistența cultului lui Zalmoxis, în părțile nordice ale țării. Și aceasta mă aduce la problema noastră: haina atât de neobișnuită a bătrânului oșan, sacerdotală, nu implică și continuitatea unui sacerdoțiu dacic în părțile oșane (sic!), care se bucură de reputația celui mai tradițional ținut din țară: Țara Ouașului (sic!) e Țara Oului, care cuprinde în genere, ascunse, posibilitățile unei civilizații. Care e părerea d[umnea]v.[oastră] despre această continuitate, dacă întrebarea nu e indiscretă? Dar răspunsul nu va cădea în urechile unui profan... L-ați mai văzut pe bătrân? Mai trăiește? Are un continuator? Împărtășește tainele lui la cei, pe care nu-i consideră nedemni de ele? Fiți sigur că nu voi face cu răspunsurile d[umnea]v.[oas-tră] ceva ce se spune despre perle în evanghelie. Vă închipuiți ce element de speranță ar fi pentru noi ce ne iubim țara să știm că un continuator al lui Dekeneu mai există și acum...

Vă mulțumesc încă o dată pentru scrisoarea primită și poate, anticipat, pentru o viitoare scrisoare.

Al d[umnea]v.[oastră]devotat

Vasile Lovinescu

*(În „Poesis”. Satu Mare, Anul XXIV, nr. (270-272), 7-9, 2013,
p. 120-123. Documente „Poesis”)*

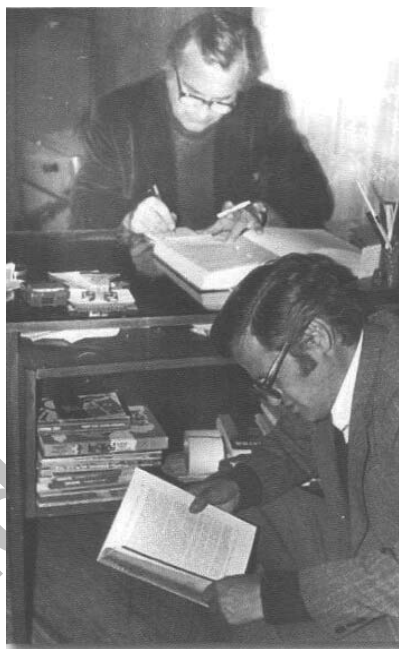
[Despre corespondența Ioniță G. Andron – Augustin Buzura]

Nu e vorba în acest caz despre o corespondență ocazională. La Negrești-Oaș a trăit medicul Mihai Pop⁶⁹, fost coleg la medicina clujeană cu viitorul romancier. I-a legat pe cei doi o frumoasă și lungă prietenie, astfel că în anii '70 și '80 Augustin Buzura venea destul de des în Țara Oașului. Așa a ajuns să-l cunoască și apoi să-l admire și să-l respecte pe Ioniță G. Andron (1917-1989), adică pe fotografatul și etnografatul împătimit de Oașul său natal.

Am descoperit până acum⁷⁰ șase scrisori, trei ale lui Andron și alte trei trimise de la Cluj de către scriitor. Andron obișnuia să-și scrie la mașină scrisorile și să păstreze câte o copie a dactilogramei. Scrisorile lui Andron sunt datate 13 august 1976, 10 octombrie 1976 și 9 aprilie 1987 și au toate un punct comun: fiecare însoțește câte un set de fotografii, trimise pentru a fi reproduse în revista clujeană „Tribuna”, la care romancierul era atunci secretar general de redacție.

Scrisorile lui Augustin Buzura sunt trimise din Cluj și sunt scrise cu cerneală albastră pe coli albe A4. Două sunt datate 18 octombrie 1976 (răspuns la scrisoarea din 10 octombrie) și 24 decembrie 1983. A treia este nedatată, dar din context se poate deduce cu siguranță că este răspunsul la scrisoarea lui Andron din 13 august 1976.

Toate scrisorile mărturisesc admirația și respectul romancierului pentru personalitatea și opera etnografului și fotografului din Țara Oașului. Apar și nume de scriitori (Mircea Iorgulescu, Nicolae Prelipceanu, Pop Simion, Vasile Igna), dar transpar și detalii sugestive privind atmosfera

⁶⁹Mihai Pop (1936-2004) Născut în satul Chiuzbaia, a copilărit în Baia Sprie. A terminat medicina în Cluj în 1964, iar în 1965 a venit la Negrești. Mare iubitor de cultură și arte. Ca medic a dobândit în Oaș un prestigiu unic. A murit în 2004 și a fost înmormântat în curtea spitalului pe care el l-a construit.

⁷⁰Date fiind dimensiunile corespondenței și structura arhivei rămase de la Andron, este posibil să fie descoperite în viitor și alte scrisori.

generală a epocii. În prima sunt și referiri la stadiul publicării albumului⁷¹ lui Andron la editura „Dacia” din Cluj.

Reproducem în continuare una dintre scrisorile lui Andron și cele trei

trimise de Augustin Buzura. Fotografiile le-am aflat într-un album al doctorului Mihai Pop⁷² și au fost făcute în zilele de 27 și 28 septembrie 1984 într-o excursie a celor trei la „Fețele Mireșului”⁷³ și în biblioteca⁷⁴ lui Ioniță G. Andron.

[R. Vârnav]

Negrești[,] Țara Oașului[,] 10 oct.[ombrie] 1976

[Transcriere scrisoare Andron]

Dragă Augustin Buzura,

Alăturat trimit câteva fotografii de la splendidul festival cultural-artistic TOAMNA BĂIMĂREANĂ.

Te rog ca cele din plicul alăturat să le predai lui Mircea Zaciu și celelalte (câte două) - lui Prelipceanu și celuiilalt.

Lui Igna îi trimit separat, deoarece îi mai scriu ceva în legătură cu lucrarea mea de la Dacia.

Aș fi tare bucuros dacă din fotografiile pe care Vi le-am-dat la Baia Mare, unele să aibă loc de cinste în TRIBUNA.

Vă dorim tuturor multă sănătate și putere de muncă, să mai putem face câte ceva pentru acest neam al nostru.

Sincere complimente D-nei Buzura.

Pe când o altă întâlnire ?

⁷¹ȚARA OAȘULUI / fotografii de IONIȚĂ G. ANDRON / cu o prefață de POP SIMION / Editura Dacia, 1977.

⁷²Îi suntem recunoscători doamnei Pop Erzsebet pentru bunăvoință.

⁷³Pentru a asculta, cum a notat Andron, „boncăluitul cerbilor”!

⁷⁴Într-o fotografie se vede cum scriitorul își ia note din manuscrisul lui Andron *Vânătoare odinioară în Țara Oașului*.

*

[Transcriere scrisoare 1 Buzura]

Stimate domnule Andron,

1. Am primit pozele și foarte frumoasele rânduri.

În primul sau al doilea număr din septembrie vor apărea împreună cu un foarte frumos comentariu al lui Vasile Igna (de la Dacia). Puțin mai târziu mă voi strădui să scriu și eu (după ce scap de niște încurcături cu editura) poate în România literară sau într-un ziar de mare tiraj (Scânteia) căci merită să vă fie cunoscută osteneala. Întârzii și din alt motiv:

s-au scris cam multe tâmpenii despre Oaș și vreau, pe cât voi putea, să fiu mai aproape de adevărul pe care atât de frumos l-ați prins pe peliculă. Prietenul meu, Mircea Iorgulescu – profund impresionat de cele văzute și auzite – își va face, de asemenea, datoria. Singur ați făcut mai mult decât niște institute de cercetări.

2. Am vorbit despre volum, la Dacia, va apărea în anul viitor, **absolut sigur**. E trecut în plan.

Deocamdată lipsește doar textul lui Pop Simion.

Deci n-aveți nici o grijă. Pe de altă parte însă, cu răbdare și discreție, mă voi interesa periodic de soarta acestor volume, care merită să fie cunoscute.

3. Vă mulțumesc din toată inima pentru bucuria ce mi-ați făcut-o, pentru minunata D[umnea]v[oa]s.-[tră] ospitalitate.

Colecțiile D[umnea]v[oa]s.[tră] m-au impresionat profund.

Ați făcut un lucru grozav și vă strâng pumnii pentru a-l putea continua cu același suflet și competență.[continuare pe verso]

Până ne vom revedea, cât mai curând sper, vă îmbrățișez și vă urez multă sănătate D[umnea]v[oa]s.[tră] și familiei.

Cu dragoste,

Aug.[ustin] Buzura

P.S. Colegului și prietenului Mihai o să-i mulțumesc în scris după ce se va întoarce.

Prima mi s-a revădit, cel mai mult pe, în scris, și în unii multe răstăleții în scris.
Cu dragoste,
Aug. Iorgulescu
P.S. Colegului și prietenului Mihai o să-i mulțumesc în scris după ce se va întoarce.

*

[Transcriere scrisoare 2 Buzura]

Cluj 18 oct.[ombrie] [19]76

Iubite domnule Ioniță,

Mii de mulțumiri pentru poze. (Excelente, ca tot ceea ce faceți D[umnea]v[oa]s.[tră]!) Celelalte mă voi strădui să le public în viitorul apropiat. Vom face un număr festiv (Maramureș, Oaș, scris românesc etc)și, cu ele, îl vom ilustra. Firește, voi apela – dacă va fi nevoie, și la cele pe care le are Igna pentru volum. O să vă anunț din timp.

În noiembrie, spre mijloc, sper să apar pe la D[umnea]v[oa]s.-[tră]. Dacă nu se vor ivi cine știe ce complicații. Posibile de altfel (Avem de făcut sute de deplasări prin fabrici etc., etc.) M-aș bucura nespus să vă revăd pe toți și să bârfim cel puțin o noapte întreagă.

Până atunci vă îmbrățișez pe toți și aștept să ne revedem. (Aceleași îmbrățișări pentru Mihai Pop).

Aug.[ustin] Buzura

P.S. Colegul cu care v-am vizitat, Mircea Iorgulescu, de la România literară, urmează să scrie și el despre D[umnea]v[oa]s.[tră].

Mă roagă să vă transmit tuturor mulțumiri și urări de bine.

*

[Transcriere scrisoare 3 Buzura]

Cluj, 24 Dec.[embrie] 1983

Iubite domnule Ioniță G. Andron,

Vă urez, din inimă, mulți ani, sărbători fericite și enormă putere de muncă pentru a vă putea continua truda pe care o faceți cu atâta strălucire.

Regret nespus că n-am reușit să mai trec pe la D[umnea]v[oa]s.[tră], dar, de o vreme, din cauza unor obligații editoriale, toate drumurile mi se îndreaptă spre sud.

Oricum, odată și odată, voi întârzia prin Oaș până ne vom spune tot ce e de spus.

Filmul respectiv, reușit, s-a dat pe programul II, dar mi s-a promis că se va relua și pe primul program, dacă ...vom avea curent! Pe doamna Rotaru nu trebuie să fiți supărat. A fost multă vreme bolnavă, în concediu etc., încă nu s-a întors.

Când va reveni, mă voi strădui să lămuresc lucrurile. Puteți conta pe mine.

Un an bun tuturor, familiei D[umnea]v[oa]s.[tră] și prietenilor noștri (Mihai Pop în mod deosebit), și toată dragostea lui

Aug.[ustin] Buzura

(În „Poesis, nr. 10-12, 2013, Satu Mare) Documente „Poesis”

Remus [Ilie] Vârnav

Din corespondența lui Ioniță G. Andron (1917-1989)

Cinci scrisori de la Filaret Barbu

În primăvara anului 1960 o echipă⁷⁵ de la Studioul cinematografic București realizează filmul documentar „*Nuntă în Țara Oașului*”. Deși pe generic apare în calitate de consultant numai marele folclorist și etnolog Mihai Pop, știm acum că Ioniță G. Andron a însoțit, și s-a implicat cu tot sufletul, dovedindu-se un perfect cunoscător al Oașului și un ajutor neprețuit.⁷⁶ Tot atunci sosește pentru prima dată în Țara Oașului compozitorul și folcloristul Filaret Barbu,⁷⁷ care va semna muzica filmului și care va rămâne fascinat de un Oaș încă dominat de autentic și arhaicitate. Filaret Barbu este probabil primul specialist care a intuit unicitatea absolută a muzicii populare oșenești⁷⁸, până atunci cercetările aveau în vedere îndeosebi folclorul literar.

Nu știm până în ce fază a fost lucrat proiectul opererei „cu subiect, obiceiuri, coregrafie și muzică din Țara Oașului”, dar considerațiile folcloristului rămân și astăzi interesante.

Sunt 4 scrisori date 15 iunie 1960, 11 februarie 1961, 14 decembrie 1964 și 12 ianuarie 1965; a cincea este un bilet din 12 iunie 1966. Primele două au fost dactilografiate, celelalte, inclusiv biletul, scrise de mână.

În transcriere am marcat cu sic numai formele neobișnuite (acuzativul *d-tale*, „Țara Oașului”, *miroasă, influințele, oșean, Baia-Mare, mâine zi*), considerând că unele forme arhaice sau particularități ale unor vechi norme ortografice (*dela, dece, cari, ceeace, cetit, senz, genitivul marei, par-că, vre-o, romînești*) vor fi recunoscute de cititori.

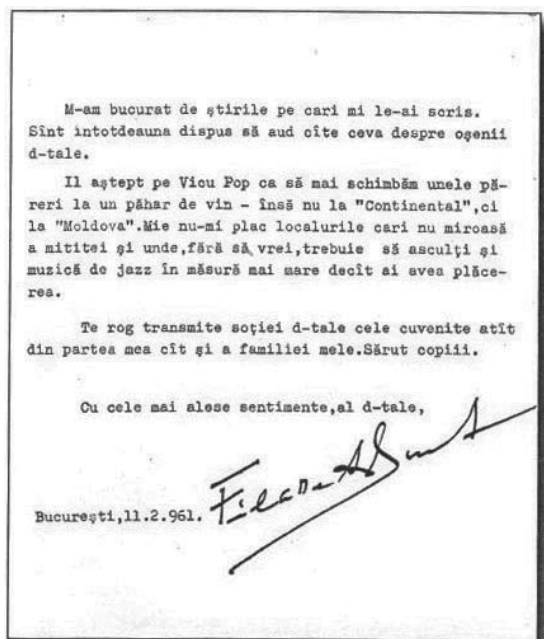
Remus Vârnav (director, Muzeul Țării Oașului)

⁷⁵Amintim aici numele regizoarei Elisabeta Bostan și al operatorului Nicolae Girardi, care se vor afirma ulterior în cinematografia românească.

⁷⁶Între altele el a „ales” distribuția și în primul rând mirii, locațiile pentru filmare, a verificat recuzita, costumele etc.

⁷⁷Filaret Barbu (1903-1984), compozitor și folclorist, autor de operete și coruri.

⁷⁸Demonstrația va fi făcută peste mulți ani. A se vedea Jacques Bouët, Bernard Lortat-Jacob, Speranța Rădulescu, **À tue-tête. Chant et violon au Pays de l'Oach**, Nanterre, Société d'ethnologie, 2002 și Jacques Bouët, Bernard Lortat-Jacob, Speranța Rădulescu, **DIN RĂSPUTERI. Glasuri și cetere din Țara Oașului**, traducere din limba franceză de Speranța Rădulescu, Institutul Cultural Român, București, 2006.

*

Frate Ioniță,

Tocmai venisem de la Buftea, unde am vizionat materialul brut al filmului documentar din Negrești, când iată că pe masa mea zăresc un plic mare...

Nu mă așteptam la așa o surpriză. Mi-am zis:

«Ioniță e o minune de om; ia te uită ce album a tichuit pentru mine!»

Toți cei din casă au admirat arta fotografului, priceperea omului care e contopit cu folclorul Țării Oașului și sufletul generos care știe să ofere bucurii și pentru alții.

M-ați omorât cu acest album, care va fi pentru mine nu numai un dar din cale afară de prețios, ci și una dintre amintirile mele cele mai dragi în legătură cu viața mea de folclorist și creator muzical.

Mulțumirea mea am să o aștern în câteva pagini de partitură în noua mea operetă pe care o voi lucra cu subiect, obiceiuri, coregrafie și muzică din Țara Oașului.

Astăzi a fost o zi prea frumoasă pentru mine.

Filmul e tot atît de original ca și albumul primit Dela D[umnea]v.[oas]-tră.

Acum sunt curios dacă am fost vrednic să ilustrez momentele și atmosfera pe care o arată filmul.

Suntem prea ocupați cu sincronizarea lui.

[Pag. 2] Vorbim mult de voi oșenii mei dragi și aștept să-mi trimitеți cele solicitate.

De asemenea aștept câteva rânduri și dela Vicu Pop, pe care nu pot să-l uit.

Vă rog să transmiteți salutările mele fam.[iliei]Pop, avocat[ului] Ursu și prietenului meu Costi.

Cu cele mai prietenești salutări și cele cuvenite stimatei D[umnea]v.[oastră] soții.

ss

București, 15.[0]6.[1960]

*

Iubite prietene Andron,

Eu care am trăit în majoritatea vieții mele în provincie, știu să apreciez și să iubesc pe oamenii de acolo. În ei nu s-a cuibărit în măsură prea mare fățărnicia, lipsa de omenie și nesinceritatea. Sunt oameni de cuvânt, de încredere și dispun de mai mult bun simț.

Iată cum se explică de ce ne-am împrietenit și de ce, când pot, îți dau cu multă plăcere o mână de ajutor.

În d-tale [sic] am mai găsit și alte calități: dragostea față de glia, de locul în care te-ai născut, iubirea pe care o ai față de popor și obiceiurile sale. Câți sunt cari nu înțeleg aceste cuvinte și nu pot să talmăcească aceste sentimente! Mai ales în epoca pe care o trăim, aceste calități au o mare valoare. Pentru a fi democrat adevărat trebuie să-ți iubești poporul. Dar pentru a-l iubi trebuie să-l cunoști la el acasă, cu munca pe care o duce, cu viața pe care o trăiește.

Poți fi fericit că ești unul dintre acei intelectuali oșeni care îți iubești în felul acesta „Țara Oașului” [sic], care pentru noi, oamenii de artă a devenit o comoară cu trăsăturile cele mai caracteristice în ceea ce privește folclorul nostru.

Mâna prietenească pe care mi-o întinzi o primesc cu cea mai mare bucurie și te asigur că vei găsi în mine aceeași prețuire și admirație.

[Pag. 2] M-am bucurat de știrile pe cari mi le-ai scris.

Sînt întotdeauna dispus să aud câte ceva despre oșenii d[umi]-tale.

Îl aștept pe Vicu Pop ca să mai schimbăm unele păreri la un păhar de vin – însă nu la „Continental”, ci la „Moldova”. Mie nu-mi plac localurile cari nu miroasă [sic] a mititei și unde, fără să vrei, trebuie să asculți și muzică de jazz în măsură mai mare decât ai avea plăcerea.

Te rog transmite soției d[umi]-tale cele cuvenite, atât din partea mea cât și a familiei mele. Sărut copiii.

Cu cele mai alese sentimente, al d[umi]-tale,

ss

București, 11.[0]2.[1]961

*

Frate Andron,

Am primit scrisoarea d[umi]-tale, pe care, ca de obicei, am cetit-o cu multă plăcere. Am simțit încă din primele clipe când ne-am cunoscut pe meleagurile Oașului, că ești un suflet care știe să vibreze la emoțiile provocate de arta populară, reflectată fie în muzică, dans sau port popular.

Cred că ți-am mai spus care este motivul menținerii acestei sensibilități.

Este izolarea, izolarea în sensul bun [Pag. 2] al cuvântului, este Oașul, care te-a ferit de influințele [sic] nefaste ale modernismului epocii noastre.

De multe ori te invidiez că stai în acel miminat colț de țară, nealterat din punct de vedere al prea marelui civilizații. Oașul...păstrătorul tradiției vieții și obiceiurilor noastre românești [sic]!

Binecuvântați să fie oamenii din Oaș, care și-au păstrat vechea artă populară, caracterizată prin vigoare, ritm și culoare!

[Pag. 3] Rămân un îndrăgostit al oșenilor și regret că nu pot să pătrund mai adânc în specificul și frumosul senz al Oașului vostru. Ce-am realizat în muzica filmului „O nuntă în Țara Oașului”, precum și schițele muzicale pentru o operetă cu subiect din Oaș (nerealizată), este cu mult prea puțin. Nu știi când și prin ce împrejurări voi putea să contribui la desăvârșirea unei creații originale din Țara Oașului.

Atunci mă voi simți mulțumit și parcă [Pag. 4] achitat față de prietenia care mi-o manifestați.

De aceea te rog: nu mă uita și scrie-mi din când în când câte-un răvaș care-mi face mare plăcere și-mi alină dorurile de pribegie.

Cu cele mai prietenești salutări și omagiile mele D[oam]-nei.

ss

14 XII [19]64

*

Mult iubite d[omnu]-le Andron,

În frământările pe care le am în căutarea unui subiect pentru o nouă operetă, mă gândesc tot mai mult la Oaș. Afară de asta, pe viitor, vreau să abordez un lucru cu totul original, care să intereseze și străinătatea. Deci să rup cu șablonul folosit până acum, șablonul operetelor clasice, și să scriu despre un subiect românesc, folosind însă o rețetă nouă atât în libret,[Pag. 2] cât și în montarea piesei.

Înainte de toate trebuie să predomină „vigoarea” pentru care motiv mă gândesc tot mai mult la Țara Oașului. Nici o regiune a țării noastre nu dispune de mai multă vigoare atât în ființa omului, cât și în arta sa populară ca Oașul. Iată de ce îți scriu și te rog să mă ajuți după posibilitățile d[umi]-tale.

În primul rând vreau să prind o idee, o mică istorioară, un basm din părțile acelea; un om, un oșean [sic], o faptă, o mică [Pag. 3] întâmplare, care să mă ajute la făurirea unui subiect.

Subiectul pe care-l am, din vizita pe care V-am făcut-o cu ocazia filmului, nu corespunde la proiectul pe care-l am din punct de vedere muzical. Atunci voi lucra, cu aceleași mijloace, dar pe un alt plan muzical. De aceea îmi trebuie ceva cu totul nou, inedit.

Am cetit cartea „Rapsodie în Oaș” de Mihai Negulescu. E bine scrisă, simți climatul din Țara Oașului, dar fără idei, oameni și mai ales vre-o întâmplare. Eu nu cunosc autorul. Îl știi, unde trăiește?

Dacă-i știi adresa, te rog să mi-o comunici.

Afară de asta, dacă cunoști vr[e]-un cărturar, un poet dialectal, sau povestitor, folclorist din Oaș, (poate dela Baia [Mare]), de asemenea, te rog, să mă informezi.

Dar apelez și la concursul d[umi]-tale, ești unul dintre vechii animatori ai artei populare din Oaș, - dă-mi vre-o idee, ca să pot începe munca de care mă simt tot mai atras.

Cu toată dragostea,

ss,

12 I [19]65

*

Dragul meu,

Pe ziua de 18 I.[una] c[u]r[en]t.[ă], Sâmbătă, voi fi la Baia-mare [sic], unde, în cadrul Univ.[ersității] populare, voi ține o conferință muzicală. Măine zi, cred, voi repeta conferința la Sighet.

M-aș bucura dacă cu această ocazie ne-am putea întâlni – în fine, iarăși, pe meleagurile Oașului.

Cu toată dragostea,

ss

*

Rubrica Documente POESIS

A se vedea: R. Vârnav, **Ioniță G. Andron - O scrisoare de la Mircea Zăciu; și Ioniță G. Andron – Ioan Alexandru**, în POESIS, Anul XXIII, nr. 1-3 (252-254), Satu Mare, 2012, p. 125-127, respectiv POESIS, Anul XXIII, nr. 4-5-6 (255-257), Satu Mare, 2012, p. 129-130;

- **Pornind de la o fotografie... (Un schimb de scrisori între Ioniță G. Andron și Vasile Lovinescu)**, în POESIS, Anul XXIV, nr. 7-9 (270-272), Satu Mare, 2013, p. 120-123;

- **Scrisori de la Augustin Buzura**, în POESIS, Anul XXIV, nr. 10-12 (273-275), Satu Mare, 2013, p. 112-114.

Biblioteca Județeană
Satu Mare

Anexa nr. 2

Andron Ioan-George

[Text pe care fiul, Andron Ioan-George, l-a citit la înmormântare]

S-a născut într-o frumoasă zi de primăvară în satul Racșa, aducând bucurie și fericire în casa tânărului preot Andron, de curând statornicit pe aceste meleaguri.

Și-a petrecut copilăria printre coconii Racșei și tot cu ei a descoperit minunata lume a cărții, sub îndrumarea dascăliței preotese, buna lui mamă.

A continuat să învețe sârguincios, sub îndrumarea unor vestiți și îndrăgiți profesori ai Liceului Mihai Eminescu de curând înființat, centru de cultură și al renașterii românești de pe meleagurile sătmărene.

Rupt de mediul copilăriei, ducea dorul locurilor natale și al oamenilor lor, o lume de basm, „leagăn și scut al vieții mele”, cum obișnuia să zică. De aceea, vacanțele erau pentru el o adevărată întoarcere în paradis, în lumea unor tainice frumuseți numai de el știute.

Și-a continuat studiile în frumoasa Bucovină (Cernăuți, n.r.) de unde a străbătut pe jos drumul până acasă la Racșa, să cunoască frumusețile peisajului țării și a oamenilor ei.

S-a desăvârșit spiritual în cetatea culturii transilvănene a Clujului (în anii dureroasei ocupații horthyste), urmând Academia de Teologie și a cunoscut bucuria de a fi profesor la liceul unde a fost absolvent.

S-a stabilit la Seini, unde a avut fericirea s-o cunoască pe Tina, aleasa inimii lui și tovarăsa lui de-o viață, care i-a dăruit pe cei doi copii, Ioniță și Angelica, bucuria vieții lor.

Împrejurările au făcut ca tânăra familie Andron să se stabilească în cele din urmă în inima Țării Oașului, la Negrești, unde a cunoscut deplina consacrare profesională și spirituală, devenind marea personalitate a acestor locuri.

În frageda tinerețe a deprins de la tatăl său fotografiatul, cu care apoi el a descoperit și a immortalizat o lume, făcând un renume din Țara Oașului și oamenii săi, astfel, senatorii bisericii din Racșa au devenit un simbol al vechimii, continuității și unității neamului românesc.

De la mama sa a moștenit darul de a aprecia și a pune în lumină bogăția și frumusețea unică a etnografiei și folclorului oșenesc, adunând cu răbdare și pasiune o colecție admirată deopotrivă de personalități ale culturii românești și universale.

Ioniță Andron s-a întipărit în conștiința contemporanilor, a noastră a tuturor ca un neîntrecut cronicar în imagini al meleagurilor natale și al oamenilor săi minunați.

În ultimele zile ale vieții i-a fost dat să aibă bucuria de-a celebra alături de toți oșenii dreptcredincioși creștini sfințirea Mănăstirii din Bixad și de a-și revedea în ziua împlinirii a 72 de ani de viață casa în care s-a născut în Racșa inimii lui.

A plecat dintre noi înainte ca întreaga lui bogăție spirituală și marele său har artistic să se fi putut immortaliza în scris și pe film.

Regretăm cu atât mai mult trecerea lui în neființă rugându-ne lui Dumnezeu Preaputernic să-l primească în rândul aleșilor Săi.

[Racșa], 25 apr. 1989

reprodus în Pliantul „Ioniță G. Andron” - Inspectoratul pentru cultură al jud. SM; Muzeul Țării Oașului; Primăria orașului Negrești-Oaș. Sept. 1998 (s-a montat placa memorială pe casă, str. Unirii).

Neam de statui

Din albumul Familiei Tătar.

Copilul din stânga tatălui este actualul primar din Bixad, d-l Tătar Ioan

13 Septembrie 1981, Trip.

Din toată inima și cu toată dragostea, pentru Petre Tătar și a lui soție Maria, a căror casă e binecuvântată cu cei opt copii, și care, în cinstea și omenia părintelui lor Petre Tătar, familia îi păstrează o pioasă amintire.

Ioniță G. Andron

Anexa nr. 4

Muzeul Județean Satu Mare va intra în posesia unei valoroase colecții etnografice care a aparținut marelui fotograf, etnograf și etnolog Ioniță G. Andron.

Acesta a lăsat moștenire 100 de mii de clișee fotografice realizate între anii 1933-1989 în localitățile din Țara Oașului, în care a surprins tradiții, obiceiuri, portrete de oameni de-a lungul acestei perioade. O adevărată comoară fotografică care nu a fost încă descoperită.

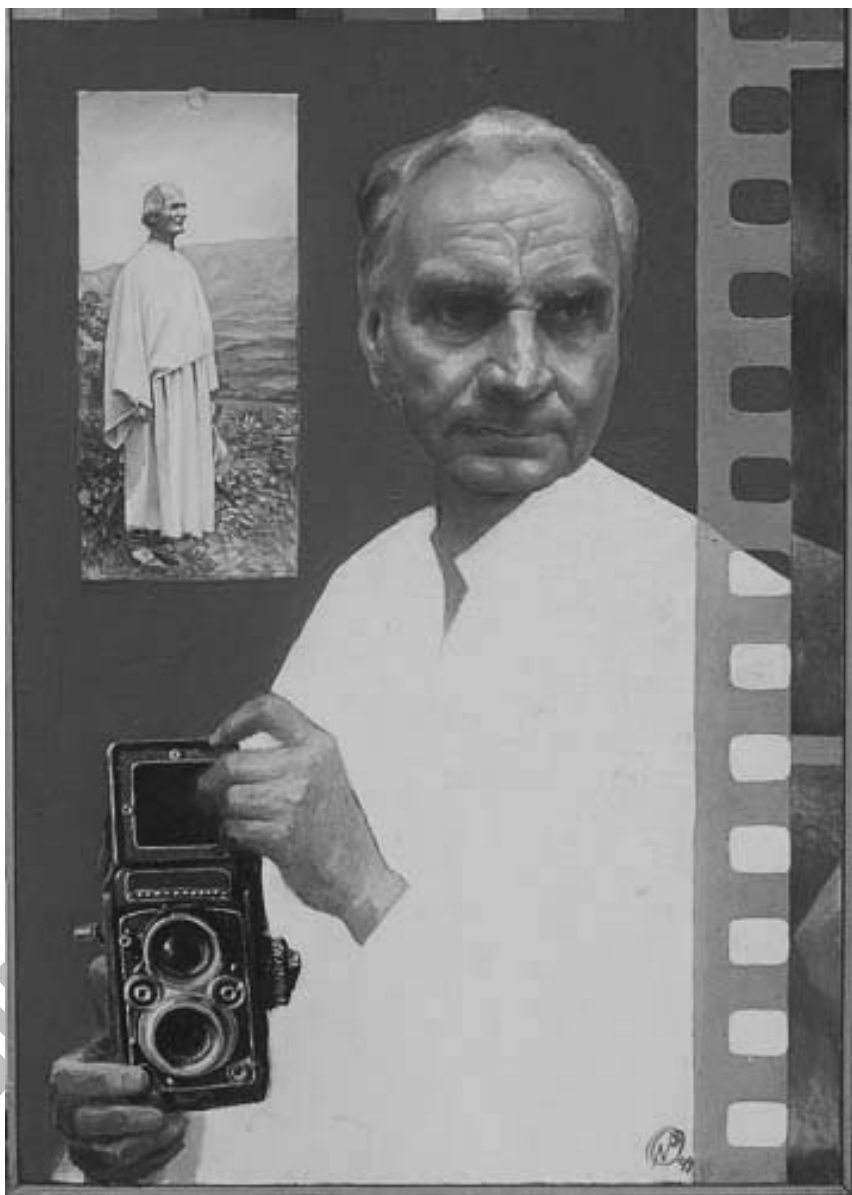
De asemenea colecția mai cuprinde zeci de manuscrite dintre care multe nepublicate, cataloagele colecției fotografice, corespondența și arhiva personală a lui Andron. Prin achiziționarea acestei colecții Muzeul Județean Satu Mare va deveni posesorul celei mai mari fototeci din țară.

O parte a acestei colecții va fi pusă în valoare încă în acest an.

Ioniță G. Andron este cel mai mare artist fotograf pe care Sătmarul l-a dat acestei țări, un neobosit etnograf și cărturar, apreciat de cele mai importante personalități ale istoriei și etnografiei românești. Născut la 20 aprilie 1917 în satul Racșa, Andron a terminat seminarul greco-catolic dar și facultatea de drept, profesând zeci de ani avocatura. S-a stins din viață în anul 1989, fiind înmormântat în satul natal Racșa.

Radio,

Anexa nr. 5

Universul oșenesc creat de fotografiile domnului Ioniță G. Andron inspiră și generează noi frumuseți: Portretul *Ioniță G. Andron*, în viziunea plastică a pictorului Vasile Pop-Negreșteanu (aflat la Muzeul Țării Oașului, Negrești-Oaș)

Anexa nr. 6

Bibliografie

a). Volume

„*Privești dintr-un colț de țară*”, Ed. Grafika, Oradea (Nagyvárad), 1942

„*Chemarea munților*”, Ed. „Sf. Nichita”, Cluj (Kolozsvár), 1943

„*Țara Oașului*” (album), Editura Dacia, Cluj Napoca, 1977

„*Racșa – vatră de neam românesc*”, Ed. Gutinul, Baia Mare, 1996

„*Racșa – locuri și oameni*”, Ed. Gutinul, Baia Mare, 2001

„*Fotografii comentate: extrase din lucrarea în manuscris sub titlul Țara Oașului: universul fotografiilor mele – cincizeci de ani de fotografie*”, Editura Muzeului Sătmărean, Satu Mare – Editura Argonaut, Cluj-Napoca, 2017

ANDRON, Ioniță G. (despre) – VÂRNAV, R(emus), „*In memoriam Ioniță G. Andron (1917-1989)*”, Muzeul Țării Oașului, Negrești-Oaș, 2011.

b). Volume, culegeri, pliante, almanahuri

„*Desluziile unui fotograf*”, în „*Almanahul tinereții român*” – al Episcopiei greco-catolice Oradea, 1947, pag. 63-69

„*O colecție de artă populară*”: „*Satu Mare. Studii și comunicări*”, vol. I, 1969, p. 187-201; [extras], Satu-Mare, Comitetul de cultură și educație socialistă al județului Satu Mare, Centrul de îndrumare a creației populare și a mișcării artistice de masă, 1969

„*Sâmbra oilor din Țara Oașului*” [pliant], Satu Mare, Comitetul de cultură și educație socialistă al județului Satu Mare, Centrul de îndrumare a creației populare și a mișcării artistice de masă [1972]

„*La o sîmbră a oilor în Racșa din Țara Oașului, acum 50 de ani*”, în „*Satu Mare. Studii și comunicări*”, VII-VIII, 1986-1987, p.367-371

„*Iezerul Bistriței-Aurii*”, în: Nicoară MIHALI, Nicoară TIMIȘ, „*Cartea munților. Borșa – Schiță monografică*”, Editura Fundației Culturale ZESTREA, [2000].

„*Biserica de lemn Cuvioasa Paraschiva*” Poienile Izei, Maramureș: [pliant] coordonare: Ioan Marchiș; Text: Florin Pop, Mitru Ildiko, Ioniță Andron...; Direcția Județeană pentru Cultură, Culte și Patrimoniul Cultural Național Maramureș, Baia Mare, 2003

„*Biserica de lemn Sfinții Arhangheli*” Plopiș, Maramureș: [pliant] Marchiș, Ioan (sculptor) (coord.), Mitru Ildiko (text), Andron, Ioniță G. (text), Muscă, Mihai (text), Mihali, Elena (trad.), Direcția Județeană pentru Cultură, Culte și Patrimoniul Cultural Național Maramureș, [2002?]

„Biserica de lemn Sfinții Arhangheli Mihail și Gavril” Rogoz, Maramureș: [pliant], [coordonare: Ioan Marchiș; Text: Florin Pop, Mitru Ildiko, Ioniță Andron, Vasile Latiș; Traducere: Elena Mihali; fotografii: Florin Pop, Vasile Darolți], Direcția Județeană pentru Cultură, Culte și Patrimoniul Cultural Național Maramureș, Baia Mare, 2003

c) în publicații - IONIȚĂ G. ANDRON (articole de):

„Paștele în Avas (Oaș)”, în „Tribuna Ardealului”, nr. 2 /1941 nr. 172, p. 16 cu il. Ionița POPII,

„Aspecte din păstoritul Avas”, în „Tribuna Ardealului”, Anul II, nr.194, 18 mai 1941, p. 3, Ionița POPII

„Crăciunul la Oșeni”, în „Tribuna Ardealului”, Anul II, nr. 371, Numărul de Crăciun, 1941. ANDRON, Ioniță

„Clipe de vrajă, la cascada «Șipot» din munții Maramaroș-ului”, în „Tribuna Ardealului”, anul III, nr. 450, Paști, 1942, p. 5. ANDRON, Ioniță

„Sâmbra în Oaș”, în „Pentru socialism”, Baia Mare, 9 mai 1965, p. 1. ANDRON, I(oniță); PETRIA, I(lie)

„Cămărzana, o autentică așezare oșenească”, în „Pentru socialism”, 19 mar. 1967

„De ce iubesc Țara Oașului?” în „Pentru socialism”, Baia Mare, 14 apr. 1967.

„Daruri tradiționale în Țara Oașului”, în „Pentru socialism”, Baia Mare, 6 mai 1967, p. 1.

„Anticipație la Sâmbra oilor”, în: M. Gheorghe, „Anticipație la Sâmbra oilor”, în „Cronica sătmăreană”, 14 mai 1968

„Invitație la drumeție în Munții Oașului”, în „Cronica sătmăreană”, 25 mai 1968, pag. 3.

„Drumeții prin Țara Oașului”, în „Cronica sătmăreană”, Satu Mare, 15 sep. 1968.

„La boncăluitul cerbilor. Însemnări de vânător”, în „Cronica sătmăreană”, 4 oct. 1968.

„Final de proces judiciar la Moșeni”, în „Cronica sătmăreană”, 15 oct. 1968.

„Monument viu Eminescu”, în „Vatra”, [Târgu Mureș], „Documentele continuității” [supliment], 219/B.

„Straița din Țara Oașului”, în „Cronica sătmăreană”, 8 iun. 1969.

„Sâmbra Oilor”, în „Cronica sătmăreană”, 15 mai 1971.

„Amintiri din timpul ocupației Horthysto-fasciste, septembrie 1940 - octombrie 1944”, prezentare Claudiu Porumbăceanu, Mihaela Sălceanu, în „Satu Mare - Studii și comunicări”, nr. XXXII/II, 2016, p. 205-226

Interviuri

ARCAN, Sofia, „Colocviu despre etnografie și folclor”, în „Pentru socialism”, Baia Mare, 3 feb. 1967.

BUDA, Ion, „Țara Oașului în imagini”, în „Pentru socialism”, Baia Mare, 3 iun 1967, p. 2.

SUCIU, Gheorghe S., „Cu Ioniță G. Andron despre arta fotografiei și despre Țara Oașului”, în „Napoca Universitară”, Cluj-Napoca, anul IV, nr. 2, 1977.

PEREȘ, Aurel, „O mare pasiune la ora bilanțului”, în „Cronica sătmăreană”, 7 feb. 1982.

GHITTA, Ovidiu; PECICAN, Ovidiu, „M-am făcut răspunzător în fața neamului de a fixa pe peliculă libertatea...” Interviu în „Echinoc”, Cluj Napoca, nr. 5-6 / 1985, p. 19.

ARION, George – „Columna de celuloid”, în „Flacăra”, 20 feb. 1987.

ANDRON, Ioniță G., „O enciclopedie a Țării Oașului scrisă cu lumină”, în SUCIU, Ovidiu, „Drumuri prin Oaș” Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1989.

IONIȚĂ G. ANDRON (despre)

MUȘLEA, Ion, „Privești dintr'un colț de țară”, în „Transilvania”, organ al Astrei, Sibiu, nr. 6, iun. 1942, pag. 500-501

D. P., *Ioniță G. Andron: „Privești dintr'un colț de țară”*, cronică literară, în „Viața ilustrată. Revistă de familie”, Cluj, Episcopia ort. română, nr. 3, mai 1942, p. 29

R. D., *Ioniță Andron: „Chemarea munților”*, în „Viața ilustrată”. Revistă de familie”, Cluj, Episcopia ort. română, nov. 1943, p. 28

LAZĂR, Monica, „Țara Oașului în fotografii”, în „Pentru socialism”, Baia Mare, 25 iun. 1967.

SILVESTRU, Patița, „Orizont oșenesc. Fotografii de Ioniță G. Andron”, în „Cutezătorii”, 5 feb. 1970

DOBRE, Al., „Armonii Sătmărene – o inedită manifestare în cadrul Universității Populare București”, în „Scânteia Tineretului”, 22 mar. 1971

TĂTARU, Ion, „Armonii Sătmărene”, în „Albina”, 1 apr. 1971
xxx. „Popas în Țara Oașului” la București, în „Cronica sătmăreană”, 4 apr. 1971.

PREUTU, Marina, „Popas în Țara Oașului”, în „Scânteia”, 5 apr. 1971

PALEOLOG, Andrei, „Popas în Țara Oașului”, în „Contemporanul”, 9 apr. 1971

SĂLĂJAN, Dorin, „Istoria scrisă cu lumină”, în „Cronica sătmăreană”, 7 mai 1972.

SCARLAT, Grigore, „*PERMANENȚE: Aici ne e vatra dintâi*”, în „*Cronica sătmăreană*”, 1 iun. 1976.

IGNA, Vasile, „*Țară de suflet*”, în „*Tribuna*”, 2 sep. 1976.

GHERGHINESCU, Dorin, „*La Racșa, ca și în alte sate din Oaș, mai pot fi văzuți, încă, dacii*”, în „*Flacăra*”, 30 sep. 1976.

SUCIU, Ovidiu, „*Țara Oașului imortalizată pe peliculă*”, în „*Cronica sătmăreană*”, 7 ian. 1978.

SCARLAT, Grigore, „*Oameni pentru eternitate*”, în „*Cronica sătmăreană*”, 23 feb. 1978.

SCARLAT, Grigore, „*Albumul «ȚARA OAȘULUI» – remarcabilă apariție editorială*”, în „*Cronica sătmăreană*”, 28 feb. 1978.

MIRCIOIU, Crișan, „*Ioniță G. Andron: Țara Oașului*”, în „*Tribuna*”, 6 apr. 1978.

[SCARLAT, Grigore], „*Profil IONIȚĂ G. ANDRON, O artă închinată Oașului, valorilor sale nepieritoare*”, în „*Cronica sătmăreană*”, 19 apr. 1980.

OLARU, Pia, „*Neam de statui*”, în „*Flacăra*”, 29 oct. 1981.

SCARLAT, Grigore, „*Oameni și priveliști în arta fotografică*”, în „*Cronica sătmăreană*”, 16 iul. 1987.

SCARLAT, Gr., „*Statornic crez patriotic*”, în „*Cronica sătmăreană*”, 24 apr. 1988, p. 1.

VETIȘANU, Vasile, „*Privind Țara Oașului*”, în „*Cronica sătmăreană*”, 28 aug. 1988.

SCARLAT, Grigore, „*Un om și un artist exemplar*”, în „*Cronica sătmăreană*”, 4 mai 1989.

POP, Iuliu, „*Ioniță G. Andron*”, în „*Țara Oașului*”, nr. 1, Negrești Oaș, 1990.

POP, Mihai, dr., „*Demers întru ființa mea. «Mulțumește-te să fii om». In memoriam Ioniță Andron*”, în „*Țara Oașului*”, nr. 1, Negrești Oaș, 1990.

ANDRON, Ioniță (fiul), „*Ioniță G. Andron*” [Text citit la înmormântare], reprodus în Pliantul „*Ioniță G. Andron*” - Inspectoratul pentru cultură al jud. SM; Muzeul Țării Oașului; Primăria orașului Negrești-Oaș. Sept. 1998.

POP, Mihai, dr., [„*Ioniță G. Andron*”], Pliantul „*Ioniță G. Andron*” - Inspectoratul pentru cultură al jud. SM; Muzeul Țării Oașului; Primăria orașului Negrești-Oaș. Sept. 1998 – (realizat Ștefan Haiduc)

[SCARLAT, Grigore], „*Comemorarea artistului Ioniță G. Andron 10 ani de la moarte*”, în „*Accent*” (Negrești Oaș), Anul I, nr. 1, 18-25 mai 1999.

ACHIM, Valeriu, prof. dr., Directorul Editurii „*Gutinel*” Baia Mare, „*Postfață*” la „*Racșa – Vatră de neam românesc*” 1999.

NISTOR, Ioan, „*Fotografiile lui Ioniță G. Andron sunt mici poeme despre Țara Oașului*”, în „*Informația zilei*”, 22 apr. 1999, p. 13 (reluat în ziarul „*Accent*”, Negrești Oaș, an I, nr. 1, 18 mai 1999, p. 6, și revista

„Poesis” Satu Mare,); reprodus în pliantul „Ioniță G. Andron – Comemorare – 10 ani”, realizat de Șt. Haiduc)

VULTURESCU, George, „ANDRON, Ioniță G.”, în „Cultură și literatură în ținuturile Sătmăruului. Dicționar 1700-2000”, Editura Muzeului sătmărean, 2000.

Haiduc, Ștefan, „Ioniță G. ANDRON a lăsat moștenire 70.000 de fotografii din lumea oșenească”, în: Pliantul IONIȚĂ G. ANDRON, Grupul școlar „Ioniță G. Andron”, sept. 2005; în „Confluente”, Centrul Județean pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale Satu Mare, nr. 2(9)/septembrie 2009; (în „Destinul în mentalitatea din Țara Oașului”, pregătită pentru tipar); în „Informația de duminică”, Satu Mare, 19 apr. 2015, p. 1; 9.

DATCU, Iordan, „ANDRON, Ioniță G.”, în „Dicționarul etnologilor români”, Editura Saeculum I.O., București, 2006.

CÂMPEAN, Viorel, „90 de ani de la nașterea lui Ioniță G. Andron”, în „Citadela”, Satu Mare, an I, 2007, nr. 2, p. 7-8, reprodus în „Oameni și locuri din Sătmăr”, Editura „Citadela”, Satu Mare, 2008, p. 238-239 I.

PÂRJA, Gheorghe, „Ioniță G. Andron sau Memoria imaginii”, în „Graiul Maramureșului”, 21 feb. 2005.

PÂRJA, Gheorghe, „Scrierea cu lumină”, în „Graiul Maramureșului”, 17 aug. 2009.

NISTOR, Ioan, „Țara Oașului în 100.000 de imagini”, în „Poesis”, Satu Mare, anul XXIII, Nr. 7-9 Vara 2012, 258-260, pp. 116-119, reprodus în „Accente deschise. Cărți și autori din Nord-Vest”, Ed. Citadela, Satu Mare, 2012).

ANDRON, Ioniță (fiul), „Ioniță G. Andron”, în www.memoria.ro, februarie 2013.

IVANCIUC, Teofil, „Maramureșul și Oașul văzute de fotograful Ioniță Andron”, în ©Teofil Ivanciuc, oct, 2013.

VÂRNAV, Remus Ilie, „Ioniță G. Andron – O scrisoare de la Mircea Zăciu”, în „Poesis”. Satu Mare, Anul XXIII, nr. (252-254), 1-2-3, 2012. Documente „Poesis”.

VÂRNAV, Remus Ilie, „Ioniță G. Andron – Ioan Alexandru”. În „Poesis”. Satu Mare, Anul XXIII, nr. (255-257), 4-5-6, 2012, p. 129-130. Documente „Poesis”.

VÂRNAV, Remus Ilie, „Pornind de la o fotografie... (Un schimb de scrisori între Ioniță G. Andron și Vasile Lovinescu)”, în „Poesis”, Satu Mare, Anul XXIV, nr. (270-272), 7-9, 2013, p. 120-123. Documente „Poesis”.

VÂRNAV, Remus Ilie, „Ioniță G. Andron și Aug.(ustin) Buzura”, în „Poesis”. Satu Mare, Anul XXIV, nr. (273-274-275), 10-12, 2013, p. 112-114. Documente „Poesis”.

VÂRNAV, Remus Ilie, „Din corespondența lui Ioniță G. Andron. Cinci scrisori de la Filaret Barbu”, în „Poesis”, Satu Mare, Anul XXV, nr. (276-278), 1-2-3, 2014. Documente „Poesis”.

Vasile NEMEȘ, „Ioniță G. Andron a străbătut pe jos toate satele oșenești”, în „Informația de duminică”, 13 apr. 2014, p. 1-2.

VĂRNAV, Remus Ilie, „Ioniță G. Andron a moștenit pasiunea pentru arta populară din Oaș de la mama sa”, în „Informația de duminică”, Satu Mare, 27 apr. 2014, p. 3

HAIDUC, Ștefan, „In memoriam Ioniță G. Andron”, în revista „Raze de lună”, Liceul Tehnologic „Ioniță G. Andron”, Negrești Oaș, nr. 6, mar.-apr. 2013, p. 18

HAIDUC, Ștefan, „Ioniță G. Andron”, în revista „Raze de lună”, Ediție specială. Comemorare Ioniță G. Andron, 25 ani. 23 Aprilie 1989-2014; Liceul Tehnologic „Ioniță G. Andron”, Negrești Oaș, 11 apr. 2014

GHIȘAN, Nicolae, „Țara Oașului, surprinsă prin obiectivul nemuritorului Ioniță G. Andron”, în „Gazeta de Nord Vest”, Satu Mare, 06 apr. 2016.

PORUMBĂCEANU, Claudiu, „Centenar Ioniță G. Andron (1917-2017)”, în „Mărturii Culturale”, Satu Mare, Anul II, nr. 1 (5), ian.-mar. 2017, p. 4-7

PORUMBĂCEANU, Claudiu, „Centenar Ioniță G. Andron (1917-2017)”, II, în „Mărturii Culturale”, Satu Mare, Anul II, nr. 2 (6), apr.-iun. 2017, p. 22-25

SĂLCEANU, Mihaela, *EVENIMENT*: „În 1971, Ioniță G. Andron a dus un «Popas în Țara Oașului» într-o expoziție la București”, în „Informația de duminică”, Satu Mare, 23 mar. 2017

SĂLCEANU, Mihai, *EVENIMENT*: *Oșenii din fotografiile lui Andron sunt altfel decât cei de azi. Istoria fotografiilor lui Ioniță G. Andron, povestită de autor*”, în „Informația de duminică”, Satu Mare, 09 iul. 2017

Radio – TV

[Stela Tudor] „Muzeul Județean Satu Mare va intra în posesia unei valoroase colecții etnografice care a aparținut marelui fotograf, etnograf și etnolog Ioniță G. Andron.”. Emisiune TV1 Satu Mare; Radio Transilvania „Ioniță G. Andron, Emisiune TV1 Satu Mare

Participări la manifestări (etnografie/folclor):

Simpozion etnografic: „Portul popular din Transilvania și din zonele etnografice învecinate”: (I. ANDRON, „Portul popular din Racșa – Țara Oașului”), referințe în „Pentru socialism”, 19 feb. 1966

Simpozionul regional de etnografie și folclor: (Ioniță ANDRON – „Portul popular din Certeze”), referințe în „Pentru socialism”, 12 feb. 1967

Expoziție de fotografii Ioniță G. Andron, „Țara Oașului în imagini”, Baia Mare, 1967, referințe în „Pentru socialism”, 3 iun 1967, p. 2; 25 iun 1967, p. 2

Expoziție la sala Dalles, București, „Popas în Țara Oașului”, referințe în „Cronica sătmăreană”, 4 apr. 1971.

DOBRE, Al., „Armonii Sătmărene – o inedită manifestare în cadrul Universității Populare București”, în „Scânteia Tineretului”, 22 mar. 1971;

TĂTARU, Ion, „Armonii Sătmărene”, în „Albina” (revista săptămânală a așezămintelor culturale), 1 apr. 1971;

PREUTU, Marina, „Popas în Țara Oașului”, în „Scânteia”, 5 apr. 1971;

PALEOLOG, Andrei, „Popas în Țara Oașului”, în „Contemporanul”, 9 apr. 1971;

SĂLCEANU, Mihaela, EVENIMENT: „În 1971, Ioniță G. Andron a dus un «Popas în Țara Oașului» într-o expoziție la București”, în „Informația de duminică”, Satu Mare, 23 mar. 2017

Sesiunea de comunicări pe teme etnografice, Negrești-Oaș, 11-13 mai 1984

Participanți la Sesiunea de comunicări pe teme etnografice: Ioniță G. Andron, Jana Negoiaș, Tancred Bănățeanu, Gheorghe Focșa, dr. Ioan Vlăduțiu, dr. Paul Petrescu, Doru Radosav, Gheorghe Haiduc, Ovidiu Suciuc, Ioan-George Andron, Remus Vârnăv, Ștefan Haiduc. Negrești, 11-13 mai 1984.

Anexa nr. 7

Ioniță G. Andron –Iconografia (Schiță)

Reper pentru o încercare de inventariere a sutelor de fotografii prezente în diferitele publicații. Multe au fost identificate, dar multe au și rămas nedescoperite.

a). Albume, cărți

Almanahul Tineretului Român, 1943

Mama, de Ioan Suci, Episcop. Oradea, 1944

Portul popular din Țara Oașului, de Tancred Bănățeanu. Editura de stat pentru literatură și artă, Caiete de Arta Populara, 1955

Ceramica Populară din Țara Oașului, de Tancred Bănățeanu. Editura de stat pentru literatură și artă, Caiete de Arta Populara, 1958

Țara Oașului. Studiu de geografie fizică și economică, de Ion Velcea, Editura Academiei RPR, 1964

Portul Popular din Regiunea Maramures, de Tancred Banateanu. Casa Creatiei Populare Maramures, 1965

Tradiții Maramureșene. Autori: Gh Catană, Ioniță G. Andron, Francisc Nistor, Iuliu Pop, Nicoară Timiș, Șuba Daniel. Comitetul pentru Cultură și Artă Maramureș, Casa Regională a Creației Populare, 1967, 115 pagini

Istoria Românilor din cele mai vechi timpuri și pînă astăzi, de Constantin C. Giurescu, Dinu Giurescu. București: Editura Albatros, 1971

SĂMBRA OILOR OĂȘ – HUTA CERTEZE. Pliant. Satu Mare, 1972

Țara Oașului. Studiu etnografic. Cultura materială, de Gheorghe Focșa, Muzeul satului, București, 1975

b). În periodice.

Titlurile scrise cu litere înclinate sunt date de d-l Andron și trecute în publicație. Titlurile scrise cu litere drepte nu sunt trecute în publicație, au fost identificate de Ștefan Haiduc. Când sunt trecute numai datele publicației, nu a fost identificat titlul fotografiei.

1941

Oșence în port de sărbătoare; Specific oșenesc; Sburdalnici și plini de viață, copiii ciocnesc ouăle; Sfințirea păștilor. [Ilustrații la: *Paștele în Avas (Oaș)* (de Ionița Popii)] în „*Tribuna Ardealului*“, nr. 2 /1941 nr. 172, p. 16 cu il.

Număratul la strungă; Măsuratul la cupă; Vătaful. [Ilustrații la: *Aspecte din păstoritul Avas* (de Ionița Popii)] în „*Tribuna Ardealului*“, Anul II, nr. 194, 18 mai 1941, p. 3

Chipuri de copii văzute prin fereastră, [Ilustrații la: „*Crăciunul la Oșeni*”, în „*Tribuna Ardealului*”, Anul II, nr. 371, Numărul de Crăciun, 1941. ANDRON, Ioniță

1942

Clipe de vrajă la cascada „Șipot” din munții Maramaros-ului, în „*Tribuna Ardealului*”, anul III, nr. 450, Paști, 1942, p. 5

Paștile la țară (fără nume), (portul din Racșa), în „*Tribuna Ardealului*”, anul III, nr. 450, Paști, 1942, p. 9

1961

Pionieri din Negrești vizitând expoziția de fotografii închinată vieții copiilor, în „*Pentru socialism*”, Baia Mare, 22 iunie, p. 3

1965

Belșug cât vezi cu ochii, în „*Pentru socialism*”, Baia Mare, 17 -18 iul.1965, p. 3

Mama, în „*Pentru socialism*”, Baia Mare, 6 aug. 1965

1966

Bătrâni din Țara Oașului. Fotografie de Ioniță S. Androne (!), [„*Sfetnicii lui Decebal*”], în „*Tribuna*”, Cluj, 4 aug. 1966, p. 3

[Leagăn]. Fotografie de Ioniță G. Androne (!), în „*Tribuna*”, Cluj, 1 dec. 1966, p. 1

1967

Primăvară. Fotografie de Ioniță S. Androne (!), în „*Tribuna*”, Cluj, 23 mart. 1967, p. 1

Mireasă din Oaș, în „*Pentru socialism*”, 16 apr. 1967, p. 3

Fina cu olul și colacul mergând la nănași [ilustrație la Ioniță G. Andron: *Daruri tradiționale în Țara Oașului*], în „*Pentru socialism*”, Baia Mare, 6 mai 1967, p. 2

[Cocon din Oaș]. Fotografie de Ioniță G. Androne (!), în „*Tribuna*”, Cluj, 18 mai 1967, p. 1

[*Dansul colacului la nunta oșenească*] (ilustrație la: *Țara Oașului în imagini*. Convorbire consemnată de Ion Buda). În „*Pentru socialism*”, Baia Mare, 3 iun. 1967, p. 2

Cocon din Oaș, în „*Pentru socialism*”, Baia Mare, 16 iun. 1967, p. 2

Urmașii sfetnicilor lui Decebal. (ilustrație la: Monica Lazăr: *Țara Oașului în fotografii*), în „*Pentru socialism*”, Baia Mare, 25 iun. 1967

Tulnicarii, în „*Pentru socialism*”, Baia Mare, 26 iun. 1967, p. 2

Oșeni din Racșa. [„*Sfetnicii lui Decebal*”]. Fotografie de Ioniță Andron, în „*Tribuna*”, Cluj, 17 aug. 1967, p. 3

1968

Stegar la nuntă oșenească, în „*Pentru socialism*”, Baia Mare, 6 ian. 1968

Gura satului, în „*Pentru socialism*”, Baia Mare, 3 feb. 1968

Tradiția cusăturilor se transmite prin ac, iar firul poartă cu sine zestrea unei hârnicii milenare, în „*Cronica sătmăreană*”, 20 febr. 1968, p. 1

Dansul colacului la nunta oșenească, în „*Cronica sătmăreană*”, 23 feb. 1968

Pregătiri de nuntă la Bixad, în „*Cronica sătmăreană*”, 2 mar. 1968

Mireasă din Bixad, în „*Cronica sătmăreană*”, 31 mar. 1968

Primăvară în Oaș, în „*Cronica sătmăreană*”, 10 apr. 1968

Irinca își semnează noul nume după bărbat, în „*Cronica sătmăreană*”, 14 apr. 1968, p. 2

[*Sâmbra oilor*], în „*Cronica sătmăreană*”, 10 - 14 mai

[*Invitație la drumeție în Munții Oașului*], în „*Cronica sătmăreană*”, 25 mai

[*Drumeții prin Țara Oașului*], în „*Cronica sătmăreană*”, 15 sep.

Trofeu de cerb împușcat în Munții Oașului în sept. 1965, [ilustrație la: *La boncăluitul cerbilor. Însemnări de vânător*], în „*Cronica sătmăreană*”, 4 oct., p. 2

Stejarii, în „*Cronica sătmăreană*”, 11 oct., 12 oct. 13 oct. 22 oct.

1969

Tânăr fecior cu straiță (ilustrație la: *Straița din Țara Oașului*), în „*Cronica sătmăreană*”, 8 iunie, 1969

1970

[*„Împărăteasa”*, mireasa din filmul „*Nunta în Oaș*“]; *În brațele mamei*; *Demnitate* [Marele preot dac]; *Urmașii lui Decebal* [„*Sfetnicii lui Decebal*”]; *Un colț din muzeul oșenesc*; *Alai de nuntă la Bixad*. (ilustrații la: *Pațița Silvestru, Orizont oșenesc*), în „*Cutezătorii*”, 5 februarie 1970

1972

Bătrâni din Rațșa (iulie 1939); *Ionu lui Toaderu Tomoaii*; *Păcurari pe înălțimi* [ilustrație la *Dorin Sălăjan: Istoria scrisă cu lumină*], în „*Cronica sătmăreană*”, 7 mai 1972

[*Mioritică oșană* – p. 2; *Permanențe* – p. 4; *Nepotul învațat de la bunic* – p. 5; *Pâlc de sâmbrași deasupra satului* – p. 8; *Șir de certezence la Brebzi* – p. 9; *Se așază colacii* – p. 10; *Număratul la strungă* – p. 11; *Festivalul Sâmbra oilor* – p. 12-13; *Mulsul oilor la Cămrăzana* – p. 14; *Potrivirea măsurătorilor* – p. 15; *Măsuratul la cupă* – p. 16; *Răbojerul încrustează pe cărâmb* – p. 17; *Desagi la sâmbură* – p. 18; *Masă de două rânduri, Moišeni* – p. 19; *Sub grumazdu ceterii...* – p. 20; „*Ceas bun*” – p. 21; *Dans la Sâmbra de la Vârful Văcarului* – p. 22; *Desagi pe rudă* – Festivalul Sâmbra oilor – p. 23; - Ilustrații la *Ioniță G. Andron: SÂMBRA OILOR OAȘ – HUTA CERTEZE*. Pliant. Satu Mare, 1972]

1976

[„*Sfetnicii lui Decebal*”] *În centrul fotografiei de mai sus, datând din 1939 – pe care „Istoria românilor” de Constantin C. Giurescu și Dinu C. Giurescu a făcut-o celebră – se află Toaderu lu’ Văsâi. A împlinit anul*

acesta 80 de ani, trăiește în Racșa Oașului, unde a fost și „dascăl” pe vremea alfabetizării... ilustrație la: Dorin Gherghinescu, *La Racșa, ca și în alte sate din Oaș, mai pot fi văzuți, încă, dacii*. În „Flacăra“, anul XXV, nr. 39, 30 sep. 1976, p. 1; 4.:

„Și irima ni-i una la tăț’ românii...” (Toaderu lu’ Văsâii), p. 4

Finta Văsâi a lu’ Văsâiu Todorii din Bixad, p. 4.

Ioniță G. Andron la 20 și la 60 de ani, p. 4

Permanențe, ilustrație la Grigore Scarlat, *Aici ne e vatră dintâi*, în *Cronica sătmăreană*, 1 iunie 1976, p. 1

Columna vie (Văsâi Finta, Bixad, 15 august 1940), ilustrație la Vasile Igna, *Țară de suflet*, în „Tribuna“, Cluj Napoca, 2 sep. 1976; *Ionu lui Toaderu Tomoaii* (1940); *Ionu lui Ionu Toaderu Tomoaii* (1975), p. 7 (COLUMNA VIE, Portrete din Oaș de Ioniță G. Andron, p. 1, 3, 4, 7)

1977

„Un bătrân oșan ce ni se părea coborât din alte timpuri“ (Finta Văsâi a lu’ Văsâiu Todorii din Bixad); *Leagăn*; *Coconu’*; [La grăpat]; *Leușca Todică*; *Ciuta Văsâi a Fătului din Racșa*; *Coconi din Racșa*; *Sfetnicii lui Decebal*; *Chemarea munților*; [Mireasă]; [Mirese]; *Moș Berce din Bixad*; *Griga Florianului din Bixad*; *Badea Gheorghicuț din Racșa*; *Toaderu lu’ Văsâiu Tomii din Racșa*, în „Napoca universitară“, Cluj-Napoca, Anul IV, nr. 2, 1977 (Acest număr al revistei este ilustrat cu fotografii din colecția lui IONIȚĂ G. ANDRON, executate de el însuși, cu toată pietatea unui urmaș al „Sfetnicilor lui Decebal“)

1978

Olexa lui Știoasă, Racșa – 1938; *Toaderu lui Văsâi Ion Tomii, Racșa – 1968*; *Noapte de iarnă cu luna plină*, ilustrații la S(uciu) Ovidiu, *Țara Oașului immortalizată pe peliculă*, în „Cronica sătmăreană“, 7 ian. 1978, p. 3

Generații ale Oașului (Olexa lui Știoasă, Racșa, 1938) - (Cap de copil), ilustrații la Grigore Scarlat, *Oameni pentru eternitate*, în „Cronica sătmăreană“, 23 feb. 1978, [despre Albumul fotografic *Țara Oașului*] – *Cronica sătmăreană*, 23 feb. 28 feb. 1978

Dacii se țin aninați de stânci; *Am fost și-om si*; *Bătrâni la Cuhea lui Bogdan Vodă*, în „Tribuna“, Cluj-Napoca, 6 apr. 1978, p. 1;

1980

[*Autoportret*]; „*Sfetnicii lui Decebal*“ (*Bătrâni ai satului Racșa din Țara Oașului – iulie 1939*). [ilustrație la Grigore Scarlat: *Profil Ioniță G. Andron: O artă închinată Oașului, valorilor sale nepieritoare*], în „Cronica sătmăreană“, 19 apr. 1980

[*Dacii se țin atârnați de stânci*], ilustrație la Al. Pintescu, *Dacii*, în „Cronica sătmăreană“, 31 mai

[Sfinxul Oaşului], iconografie la „*Sfinxul Oaşului*“, de Grigore Scarlat – în „*Cronica sătmăreană*“, 31 aug.

Urmaş al dacilor liberi; Sfetnici ai marelui Burebista, ilustrații la *2050 de ani de la crearea primului stat dac centralizat și independent condus de Burebista*, în „*Cronica sătmăreană*“, 1980, p. 1-3

1981

În timpul măsuratului la cupă; Păzind lanul; Fuga cu păștile; Pregătirea plugului; Retrași din calea răutăților; Basorelief sculptat în aerul limpede al satului Trip, brâu de veghe al casei și al țării, frumoși, curați și uniți în dulcile verigi de aur al familiei, iată-i pe Mărie Tătar și pe Tătar Petre a Petrii, cu cei opt coconi ai lor: Măriuca, Ion, Gheorghe, Irincuța, Petre, Văsâi, Mihăiuc, Nicoară. [ilustrații la: Pia OLARU, *Neam de statui*], în „*Flacăra*“, 29 oct. 1981

1982

Feciori din Bicsad, (ilustrație la: Aurel Pereș: *O mare pasiune la ora bilanțului*), în „*Cronica sătmăreană*“, 7 feb. 1982, p. 3

1985

„*Cine leagănă copilul, stăpânește pământul*“, „*Stăpânul gliei*“, [Bătrâni în strana bisericii din Racșa], [ilustrație la Ioniță G. Andron: „*M-am făcut răspunzător în fața neamului de a fixa pe peliculă libertatea...*“ Interviu realizat de Ovidiu Ghitta și Ovidiu Pecican], în „*Echinox*“, Cluj Napoca, nr. 5-6 / 1985, p. 19

1987

în „*Cronica sătmăreană*“, 11. iul. 1987, p. 2

Peisaj din Oaş [ilustrație la Grigore Scarlat: *Oameni și priveliști în arta fotografică*] în „*Cronica sătmăreană*“, 16 iul. 1987

Priviți-i! Sunt locuitori din Oaş sau daci săpați în marmura unui celebru monument? [Bătrâni în biserică (Sfetnicii lui Decebal) Racșa din Țara Oaşului – iulie 1939]; *Gura satului*; „*Cu căciulile pe frunte / Stăm de veacuri ca un munte*“ iar dânsul le confecționează; *Un instrument de măsurat tradițional sau o balanță a dreptății*; *Cocon*; *Sfatul tinerelor*; *Autoportret*] [ilustrații la George Arion: „*Columna de celuloid**“], în „*Flacăra*“, 20 feb. 1987

1988

Sfetnicii lui Decebal [ilustrație la Grigore Scarlat: *Statornic crez patriotic*] în „*Cronica sătmăreană*“, 24 apr. 1988, p. 1

1989

Sfetnicii lui Decebal (iulie 1939) [ilustrație la Grigore Scarlat: *Un om și un artist exemplar*], în „*Cronica sătmăreană*“, 9 mai 1989

Copii din Oaş, în „*Cronica sătmăreană*“, 14 feb. p. 2

1990

Așa ne-am găsit prezenți în istorie [Dacii se țin atârnați de stânci], în „Tribuna“, Cluj-Napoca, 18 ian.

Prânzul vătafului; Brierii Iacob a Tomii cu măsurătorile stâniei; Număratul oilor la strungă; Coconi la miei; Către stână; Coconi. În „Poesis“, Satu Mare, Anul I, Nr. 1, ian. 1990 (Acest număr este ilustrat cu imagini din fondul de aur al ȚĂRII OĂȘULUI datorate regretatului artist fotograf IONIȚĂ G. ANDRON)

2006

Măsușul laptelui; Fete cu cunună; Danțu' mărunțăilor [ilustrație la Ioan Nistor: „De la strigăt la strigătură“], în „Poesis“, Satu Mare, nr. 1-2, 2006, p. 116-119

2013

[Finta Văsâi a lu' Văsâiu Todorii din Bixad] [ilustrație la Vârnav Ilie Remus: „Pornind de la o fotografie... (Un schimb de scrisori între Ioniță G. Andron și Vasile Lovinescu) “], în „Poesis“, Satu Mare, nr. 7-9, 2013, p. 120-123

Ioniță G. Andron și Aug. Buzura; O excursie prin Țara Oașului: Aug. Buzura (centru) și dr. Mihai Pop (stânga); Aug. Buzura și renumitul doctor al oșenilor Mihai Pop. [ilustrație la Vârnav Ilie Remus: „Despre corespondența Ioniță G. Andron – Augustin Buzura“], în „Poesis“, Satu Mare, nr. 10-12, 2013, p. 112-114

2014

[Ioniță G. Andron cu „Leica“], [Ioniță G. Andron cu „Voigtlander Bessa“]; [Din leagăn începe amarul]; „Sfetnicii lui Decebal“; [Mamă legănând copilul]; [Copii jucându-se de-a „Hop de-a mandea mandea“]; [La nuntă, mirii trec „pe sub colaci“]; [Fetițe în biserică]; *Dus pe gânduri; Dacii se țin atârnați de stânci; Ciobănașul (Racșa); Către casă; Exodul cu păscuțele sau fuga de smău după postul de șapte săptămâni; Dulcea roadă; „Lăutul torturilor“ (spălatul țesăturilor) pe Valea Satului;* [Copii bătând toaca], în „Raze de lună“, Ediție specială. Comemorare Ioniță G. Andron, 25 ani. 23 Aprilie 1989-2014; Liceul Tehnologic „Ioniță G. Andron“ Negrești Oaș.

Tânără pereche din Moişeni - august 1937; Fete și feciori din Moişeni - iulie 1937. Iconografie la: *La începutul secolului XX, în Oaș, divorțurile erau mediate de preot.* în „Informația de duminică“, Satu Mare, 6 aprilie 2014, p. 1-2

Ioniță G. Andron a străbătut pe jos toate satele oșenești; Ioniță a immortalizat în fotografii imagini ale satelor oșenești, ale bisericilor, ale unor personaje mai deosebite prin credință și port; În 1977, Ioniță G. Andron a publicat „Țara Oașului“, apărută la editura Dacia, Cluj.

[ilustrație la Vasile Nemeș, profesor pensionar: *Ioniță G. Andron a străbătut pe jos toate satele oșenești*]. În „*Informația de duminică*“, Satu Mare, 13 apr. 2014, p. 1-2

Copilăria petrecută în Racșa a fost hotărâtoare pentru formarea sa, atunci și acolo ajunge să-i înțeleagă și să-i prețuiască pe cei de care nu s-a mai despărțit niciodată și pe care i-a numit până la moarte „oșenii mei“. [ilustrație la Remus Ilie Vârnăv, Director Muzeul Țării Oașului: *Ioniță G. Andron a moștenit pasiunea pentru arta populară din Oaș de la mama sa*]. În „*Informația de duminică*“, Satu Mare, 27 apr. 2014, p. 3

2015

Imagine surprinsă la înmormântare în Racșa, aprilie 1940 [Prohodul lui Petrea Certezanului, Racșa - aprilie 1938]; *Fotograful a iubit și a slujit Țara Oașului ca nimeni altul, bătându-i toate cărările, cunoscându-i oamenii și locurile, scormonind cu privirea mereu vie, selectând imagini semnificative, lăsând în urmă o operă monumentală*; [Sfințirea păștilor, Racșa - aprilie 1940]. [ilustrație la Ștefan Haiduc: *Ioniță G. Andron a lăsat moștenire 70.000 de fotografii din lumea oșenească*]. În „*Informația de duminică*“, Satu Mare, 19 apr. 2015, p. 1; 9]

2017

Sfetnicii lui Decebal (iulie 1939); Sfatul lui Burebista (iulie 1939), [ilustrație la Claudiu Porumbăceanu, *Centenar Ioniță G. Andron (1917-2017)*], în „*Mărturii Culturale*“, Satu Mare, Anul II, nr. 1 (5), ianuarie-martie 2017, p. 4-7

Din leagăn începea amarul; „Daci montibus inhaerent” (Dacii se țin atârnați de stânci); Trei fete cu cunună: 1939 – 1963; Sfidarea cotropitorilor; Întâlnire cu o frumusețe oșenească: „Mireasa“, „Împărăteasa“, „Teodora, împărăteasa Bizanțului“), [ilustrație la Claudiu Porumbăceanu, *Centenar Ioniță G. Andron (1917-2017), II*] în „*Mărturii Culturale*“, Satu Mare, Anul II, nr. 2 (6), apr.-iun. 2017, p. 22-25

Răcșeni stând în povești la toacă, aprilie 1937; Ioniță G. Andron alături de fiul său, lucrând la amenajarea expoziției de lângă Sala Dalles din București. [ilustrație la Mihaela Sălceanu, *În 1971, Ioniță G. Andron a dus un “Popas în Țara Oașului” într-o expoziție la București*], în „*Informația de duminică*“, Satu Mare, 23.04.2017

ANEXE

1. Fotografii din publicații, nu este trecut autorul

a) Autor (sigur) Ioniță G. Andron:

[*Oșence în port de sărbătoare*], în „*Tribuna Ardealului*“, Anul II, nr. 342, 18 nov. 1941

Țărănțe române [Trei mirese, 1935], în „*Tribuna Ardealului*“, anul II, din 18 și 25 nov. 1941; 12 mart. 1942; nr. 450, de Paști, 1942; 8 apr. 1942; 24 mai 1942; 17 iun. 1942;

Alai de nuntă din Bixad, (fără titlu și fără autor), în „*Tribuna*“, Cluj-Napoca, nr. 42, 11 oct. 1990, p. 6

Paștile la țară, ilustrație la Andrei Radu, „*DIN MÁRAMAROS... Paștile*“, în „*Tribuna Ardealului*“, Anul III, nr. 450, Paști, 1942, reproduce: *Sburdalnici și plini de vieață, copiii ciocnesc ouăle*, ilustrație la Ionița Popii, „*Paștele în Avas (Oaș)*“, în „*Tribuna Ardealului*“, nr. 2 /1941 nr. 172, p. 16]

b) Autor (posibil) Ioniță G. Andron:

Aspecte etnografice din Maramaros: [3 fotografii]:

- a) Biserica din Deal din satul Jod [Ieud], una din cele mai vechi biserici – alături de cea din Apșa – maramureșeană;
- b) Poarta din care se vede străvechea și măiastra artă a cioplitului în lemn;
- c) Colț dintr-un cimitir.

în „*Tribuna Ardealului*“, An II, nr. 320, 22 oct. 1941.

„*La Mânăstirea Bixadului – Praznicul din ziua Sfinților Apostoli Petru și Pavel*“ + 4 fotografii, în „*Tribuna Ardealului*“, anul II, nr. 231, din 6 iul. 1941, p. 3

Poartă și cruce din Maramaros, în „*Tribuna Ardealului*“, anul II, nr. 285, din 11 sep. 1941.

Plaiuri transilvane: Casă țărănească din lemn; Femeie torcând; Moară țărănească de apă, în „*Tribuna Ardealului*“, anul II, nr. 286, din 12 sep. 1941.

Troiță, în „*Tribuna Ardealului*“, anul III, din 8 apr. 1942.

Biserica din Transilvania, [Biserica din Deal din satul Jod (Ieud)], în „*Tribuna Ardealului*“, anul III, din 26 iul. 1942.

Casă țărănească, în „*Tribuna Ardealului*“, anul IV, din 10 ian. 1943.

Panorama comunei Șanț [fără nume], p. 4-5, *Cuhea, leagăn de istorie* [fără nume], p. 8, în „*Tribuna*“, Cluj-Napoca, 6 apr. 1978;

Anexa nr. 8

Încercări poetice din adolescență

Numai întâmplare miraculoasă a făcut să fiu coleg, o perioadă, la Satu Mare, cu Elisabeta Kovacs, nepoata unei „bunicuțe“ originare din Vama, care a studiat la Satu Mare în perioada în care și Ioniță G. Andron a fost elev la Colegiul „Mihai Eminescu”. Se pare că între cei doi s-a înfiripat o simpatie adolescentină, deoarece aceasta păstra, într-un caiet de „Suveniruri” (la modă între fetele de școală în acea perioadă) câteva poezioare cu dedicație din partea juvenilului Ioniță. Să privim cu înțelegere acest aspect, de care nimeni nu a scăpat în perioada adolescenței. Aceste *încercări poetice din adolescență* nu au nicio valoare estetică, ele au o eventuală relevanță doar prin faptul că indică o aplecare timpurie spre sensibilitatea artistică. Reproduc un fragment din corespondența electronică cu colega mea (cu corecturile de rigoare):

Salut Fănică, Asta da SURPRIZĂ !!!! Și ce surpriză plăcută. Nu-mi vine să cred că au trecut atâția ani ... E drept, eu sunt de 17 ani în Elveția și anii parcă au zburat.

...
In ceea ce privește pe bunica mea (din partea tatei), încă mai am caietul ei de amintiri cu poeziile scrise de Ioniță Andron, "Janika" cum îi spuneau bunica și surorile ei.

Ea s-a numit LUKATSY ILEANA, s-a născut la 9 octombrie 1916 la Vama. Tatăl ei, adică străbunicul, a fost notar acolo în Oaș prin anii 1910-1930 (nu mai știu perioada exactă); am niște documente la mama mea în Satu Mare. Tot ce știu că s-au cunoscut cu Ioniță în copilărie, apoi drumurile lor s-au separat... Mai multe amănunte pot eventual avea în august când mă duc la Satu Mare și voi sta de data aceasta o săptămână..

Scuze pt. răspunsul cam tardiv !

Îți doresc toate cele bune, multe salutări familiei et sper să ne revedem în curînd.

Ținem legătura, Cu drag, Elli

Poeziile le-a numit *Souvenire*, și sunt datate una din 3 dec. 1934 (plus o strofă din „*Ce e amorul*”, de M. Eminescu); patru din 4 dec., una din 5 dec.:

Souvenire

Te-am așteptat plângând.-

*Amorul nostru a început
Într'un amurg târziu de toamnă
Din clipa primului sărut,
„Iubire“-am înțeles ce'nseamnă,
Dar prea curând, visul nostru s-a sfârșit.*

*În cuibușorul nostru drag
De-atâta timp n'ai mai venit
Te-am așteptat plângând
Atâtea nopți de-a rândul
Fiindcă numai tu-mi ești gândul
Și viața mea.*

*Te-am așteptat plângând
Și-mi era dor de tine
Să vii iarăși lângă mine
În nopți târzii.*

*Zădarnic stau la fereastră
Privind în calea ta
Și odăița noastră, ce tristă îmi părea
Te-am așteptat plângând
Atâtea nopți de-a rândul*

*Și m'am legănat cu gândul
C'ai să revii.*

3 Dec. 1934

Ioniță

*Ce e amorul?
E un lung prilej pentru durere
Căci mii de lacrimi nu-i ajung
Și tot mai multe cere.-*

[M. Eminescu]

3 Dec. 1934 Ioniță
Suvenire

*De cât (sic) o viață lungă
Și-un dor fără sfârșit,
Mai bine-un glonț „nebune“ (sic)
Și totul s'a sfârșit.*

4 XII. 1934 Ioniță

Suvenire.

*De vrei ca să n'ai mâhnire
Și să scapi de ori-ce (sic) chin,
Te lipește cu iubire
De-al mămuchii dulce sân;
 Căci în lume prunc și floare
 Au un înger protector:
 Floricelele au soare
 Pruncii au mamele lor.*

Cu drag dela cel ce nu te va uita niciodată.

4 Dec. 1934 Ioniță

Suvenire

*De-ar fi cerul o plăcintă
Și Pământul un brânzoiu,
Te-aș chema numai pe tine,
Să le mâncăm amândoi.-*

4 Dec. 1934 Ioniță

Suvenire

*Fiecare floare 'n lume
Poartă câte-un nume.
Dintre toate cel mai mândru
Este numele Tău, Ilu.*

Cu drag

4 Dec. 1934.- *Ioniță*

Suvenire

*Iubește-mă numai pe mine
Cum și eu Te iubesc numai pe Tine,
Iubire caldă cum nu poate-oricine
Te rog, iubește-mă numai pe mine.*

*Te când mi-ai strecurat în suflet
Chimuitoare gelozie
De-atunci s'a stins și fericirea,
A perit scumpa poezie.*

*Și dacă n-aș fi cuprins,
De-o mândrie de nespus,
Aș veni și ți-aș șopti încet, încet:*

*Iubește-mă numai pe mine
Cum și eu te iubesc numai pe Tine,
Iubire caldă cum nu poate-oricine
Te rog, iubește-mă numai pe mine.*

*Spre veșnică aducere aminte
lui Iluka.*

5 XII. 1934.- *Ioniță*

Anexa nr. 9

Informația de duminică, Anul XV Nr. 741. Duminică 9 iulie 2017⁷⁹

Ioniță G. Andron: Aveam 13 bătrâni în fața mea. Eram cutremurat de măreția fără seamăn a momentului. La mai bine de 2000 de ani de la Burebista aveam în fața mea o mână de oameni, a căror înfățișare mă ducea de-a dreptul la una dintre cele mai mărețe porți ale istoriei noastre la „Sfatul lui Burebista”.

Istoria fotografiilor lui Ioniță G. Andron, povestită de autor

Profundul atașament pentru satul natal și Țara Oașului și conștientizarea faptului că acești țărani perpetuează un mod de viață cu rădăcini multisekulare, dar și pasiunea pentru fotografie, au fost motivațiile care l-au făcut pe Ioniță G. Andron să documenteze pe pelicula fotografică realitățile vieții oșenilor. Muzeul Județean Satu Mare a intrat în posesia colecției de manuscrise, clișee și filme Andron în 2015-2016. Din perioada 1934-1944 datează circa 5.000 de clișee, iar până la sfârșitul vieții sale, în 1989, a făcut în jur de 100.000 de negative alb-negru, negative color și diapozitive reprezentând peisaje, arhitectură, lucrul pământului, creșterea oilor, obiceiuri din ciclul vieții (nunta, înmormântarea), obiceiuri la sărbători religioase (Paștele, Crăciunul, Boboteaza), persoane de diferite vârste (mai ales bătrâni) în diverse ipostaze.

Întreaga viață și-a dedicat-o Țării Oașului lăsând în urma sa un patrimoniu inegalabil din punct de vedere istoric și etnografic. Fotografiile sale au o valoare deopotrivă documentară și artistică; deși nu a avut studii în domeniul artelor vizuale, a avut un talent artistic remarcat și apreciat de renumiți critici de artă precum Petru Comarnescu, care afirma că este poate cel mai mare fotograf român. Ioniță G. Andron a fost nu numai un fotograf ci și un colecționar pasionat, casa sa din Negrești-Oaș adăpostind o colecție etnografică și de artă populară, un mic muzeu care a fost vizitat de mulți călători prin Țara Oașului, printre care s-au numărat oameni de cultură și știință din țară și străinătate. Lecturile cărților de istorie despre daci, romani și formarea poporului român l-au făcut să-i privească pe răceșeni ca pe urmașii acestora. Dar și oșenii din fotografiile lui Andron sunt altfel decât cei de azi.

Miri din Bixad, fotografie realizată de Ioniță G. Andron în octombrie 1965⁸⁰

Ioniță George Andron, de la a cărui naștere se împlinesc anul acesta 100 de ani, este, indiscutabil, cel mai mare artist fotograf pe care Sătmarul

⁷⁹ Articol apărut după predarea manuscrisului la tipar.

⁸⁰ Corect: Mireasa și stegarul. Mireasa este mama domnului primar din Bixad, Tătar Ioan.

I-a dat acestei țări, un neobosit etnograf și cărturar, apreciat de cele mai importante personalități ale istoriei și etnografiei românești.

În memoria acestui artist, la Muzeul Județean Satu Mare se lansează marți, 11 iulie, volumul “Ioniță G. Andron - Fotografii comentate”, ediție îngrijită de Claudiu Porumbăcean. Alături de acest volum în cadrul unui simpozion vor mai fi lansate cărțile “Istoria Transilvaniei, Ed. A II-a”, de Ioan Aurel Pop, Ioan Bolovan și “Familia în satul românesc din comitatul Satu Mare. 1867-1914”, de Paula Virag.

În colecția de manuscrise achiziționate de Consiliul Județean în 2015 și 2016, specialiștii Muzeului Județean au găsit un material dactilografiat de Ioniță G. Andron intitulat “Fotografii comentate”, extrase din lucrarea manuscrisă a autorului sub titlul „Țara Oașului: universul fotografiilor mele - Cincizeci de ani de fotografie”, sau „Cu aparatul de fotografiat prin Țara Oașului”. În arhiva Muzeului Județean Satu Mare, în cadrul Colecției „Ioniță G. Andron”, sunt păstrate variante scrise de mână sau dactilografiate, ceea ce permite reconstituirea lucrării păstrând concepția autorului. Aici găsim „povestea” fiecărei fotografii considerate de autor mai importante. Ioniță G. Andron a făcut cu mare atenție fotografiile, alegându-și cu minuțiozitate, unghiul, distanța sau focalizarea asupra personajelor și peisajelor.

Varianta albumului care va fi lansat în 11 iulie conține 36 de fotografii comentate, cu mențiunea că la unele texte Andron a folosit mai multe imagini.

Redăm mai jos o parte din “istoria” a trei fotografii făcute de Ioniță G. Andron în anii 1939 și 1965.

Sfatul lui Burebista

[comentariu prezentat în: Claudiu Porumbăceanu, Centenar Ioniță G. Andron, I, p. 196]

La o nuntă în Bixad

În Țara Oașului, „de când îi lumea” și până acum câțiva ani, nunțile aveau loc în zi de joi, considerată de oșeni din moși-strămoși și până la noi, nepoții și strănepoții lor, ca fiind „zi cu noroc”.

Pe la mijlocul lui octombrie am fost poftit la o nuntă de către un bun cunoscut din Trip, feciorul său cel mai mic se însura cu o fată din Bixad. Bineînțeles că nunta era în zi de joi, care a fost o zi călduță, senină, iar roua abundentă, nu s-a rușinat să zăbovească până spre amiazi în locurile mai îndosite.

Pe la amiazi am sosit la casa miresei, sub dealul Mănăstirii, având la mine ambele aparate, Exacta și Zeiss Ikon-Superikonta cu care făceam 16 clișee 4,5 x 6.

Mireasa tocmai „suferea” ultimele retușări din partea femeilor și a prietenelor care o „înstruțau”. „Miresuica” era foarte tânără, doar împletitura și podoabele o mai maturizau. Am fotografiat-o la loc deschis, în ograda părintească (foto pagina 1). Când am privit-o mai de aproape, din diferite unghiuri, parcă m-am simțit transpus mult înapoi în timp și parcă aveam în fața ochilor, fiica unui rege dac, gata de a-și întâmpina alesul inimii care urma să sosească cu alai mare din cine știe ce colț îndepărtat al Daciei, la această aleasă floare, căreia i-a mers vestea frumuseții. (...) Nu mai așteptam nimic de la acea zi din mijlocul lui octombrie și puteam pleca satisfăcut acasă, doar fotografia mirilor după cununie mă reținea, ca să-mi îndeplinesc obligația și față de neamurile mirelui.

Alai de nuntă din Bixad - “Prin vulturi vântul viu vuia”

Așteptam să sosească și mirele. În aparatul Exacta mai aveam 3 clișee pe care aș fi dorit să le fac cu orice subiect: fie și un chip banal, pentru a putea dezvolta filmul, iar mirii urma să-i fotografiez cu Superikonta.

Dar ... parcă am prins un zvon care vestește apropierea alaiului. Soarele îmi venea chiar în față, așa că nici parasolarul nu prea m-ar fi ajutat, așa că „din instinct fotografic” - zic eu - mi-am ales un loc potrivit în care razele soarelui nu ajungeau, fiind oprite de un frasin îngemănat ce se ridica dincolo de drum. Ca să nu stau chiar degeaba, am măsurat cu Sixtomatul ce-l aveam atunci intensitatea luminii, fixând diafragma și timpul de expunere, continuând să aștept alaiul mirelui care se apropia. În față era o căruță trasă de doi cai albi ca spuma laptelui, urmată de alte căruțe cu cai ce se țineau cât mai aproape de cea din frunte, în care se afla și mirele. La început nu îmi venea să cred, dar fiecare pas ce-mi apropia acest neașteptat de frumos alai, mă încredința că ceea ce văd e realitate. Toată lumea de pe marginile drumului privea cum se apropie căruțele, care, după ce au scăpat de urcușul mai greu au pornit la trap, în chiuiturile dezlănțuite ale nuntașilor și a melodiilor ceterașilor.

Colbul uliței era răscolit de copitele cailor. După căruța dintâi, celelalte se pierdeau parcă estompat în spatele ei, învăluite în norul de colb stârnit, și în această înaintare a alaiului am fost surprins, dar nu înainte de a duce aparatul la ochi și de a cuprinde cât am putut de liniștit în acele momente și a încadra cât mai corect imaginea, urmărind cu multă atenție momentul - cheie, momentul dinamic al întregii scene, acela în care va trebui să declanșez. Am avut puține secunde în care ochiul a urmărit atent trapul parcă sincronizat al cailor și când am crezut că e momentul, am declanșat. În orice caz acest moment nu trebuia să fie nici cu o secundă mai

târziu, astfel că am surprins clipa când botul unui cal a atins marginea conului de umbră al frasinului - parasolarul meu. A fost atâta lumină și umbră în acest tablou încât involuntary m-am gândit la marele regizor Eisenstein, cu deosebirea că aici nu am făcut nici cea mai mică regie, dar parcă totul a fost regizat: fiecare persoană de pe marginea opusă a drumului, ia parte în felul său la trecerea acestei fantastice cavalcade, demnă de alaiul descris de marele nostru Coșbuc în Nunta Zamfirei.

Atâta a fost: a 125-a parte dintr-o secundă, timp suficient să fixez pe peliculă unul dintre ultimele alaiuri tradiționale de nuntă din Țara Oașului, în toată splendida ei desfășurare, datină care la vremea aceea, nici nu mă gândeam că nu va dăinui mai mult. Ar fi fost păcat, mare păcat dacă nu ar fi rămas un document stric autentic, fără nici cea mai mică urmă de regizare, despre aceste alaiuri de nuntă cu căruțe trase de cai iuți, înnebuniți și ei de țâpurițurile nuntașilor, de cântecul ceterei și de clinchetul zurgălăilor de pe steag. Alaiul a trecut în sus, aproximativ 200 metri, apoi s-a întors într-un adevărat concurs de viteză, un fel de „Ben-Hur” văzut cu ochii mei timp în care am coborât și eu de la „Nunta Zamfirei”, din nou în Țara Oașului. (...)

Când am scos filmul din baia de fixaj, am constatat cu o rară satisfacție, că toate clișeele sunt reușite, iar cea cu alaiul de nuntă este o raritate. Din mii și mii de fotografii se mai întâmplă să-mi reușească și mie câte una... Tabloul mărit la dimensiunile de 2m x 1,10 m este în holul Muzeului Țării Oașului din Negrești.

La salonul internațional de artă fotografică organizat de țara noastră în decembrie 1979 a fost admisă și această lucrare, căreia i-am dat titlul „Prin vulturi vântul viu vuia”, pentru a pune icoana mea din Țara Oașului, cât mai aproape de „Nunta Zamfirei” lui badea George din Hordoul Năsăudului.

Text selectat de Mihai Sălceanu

**Informația de duminică, Anul XV Nr. 741. 9
iulie 2017**

CUPRINS

Argument	5
Notă asupra ediției	7
Ioan NISTOR. Personalitatea complexă a lui Ioniță G. Andron într-un mănunchi de texte	8
Ștefan HAIDUC. Prezentarea albumului în satul natal.....	13
Schiță biografică	18
Viorel CÂMPEAN. 90 de ani de la nașterea lui Ioniță G. Andron	18
Ioniță ANDRON. Ioniță G. Andron	20
xxx. Ioniță G. Andron (1917 - 1989)	22
Remus Ilie VÂRNAV. Ioniță G. Andron.....	23
Vasile NEMEȘ. Ioniță G. Andron a străbătut pe jos toate satele oșenești	27
Articole scrise de Ioniță G. ANDRON	31
Ionița Popii. Paștele în Avas (Oaș)	31
Ionița Popii. Aspecte din păstoritul Avas.....	34
Ioniță ANDRON. Crăciunul la Oșeni	37
Clipe de vrajă, la cascada „Șipot“ din munții Maramaroș-ului	40
Din greutățile începutului	44
Cămărzana, o autentică așezare oșenească.....	55
De ce iubesc Țara Oașului?.....	57
Daruri tradiționale în Țara Oașului	59
Invitație la drumeție în Munții Oașului.....	60
La boncăluitul cerbilor	63
Final de proces judiciar la Moișeni	65
Monument viu Eminescu	67
Straița din Țara Oașului	69
O colecție de artă populară	71
Sâmbra oilor	89
La o sâmbra a oilor în Racșa din Țara Oașului, acum 50 de ani	93
Sâmbra oilor: Oaș – Huta Certeze.....	97
Iezerul Bistriței-Aurii. Reabilitare târzie.....	109
Interviuri	112
Colocviu despre etnografie și folclor, Baia Mare, 3 feb. 1967	112
Țara Oașului în imagini	113
Gheorghe S. SUCIU. Cu Ioniță G. Andron despre arta fotografiei și despre Țara Oașului	115
Aurel PEREȘ. O mare pasiune la ora bilanțului	122
Ovidiu GHITTA, Ovidiu PECICAN. Ioniță G. Andron: „M-am făcut răspunzător în fața neamului de a fixa pe peliculă libertatea...“	124
George ARION. „Columna de celuloid“	130
Ovidiu SUCIU. O enciclopedie a Țării Oașului scrisă cu lumină.....	138

Articole despre Ioniță G. ANDRON. Evocări.....	149
Ion MUȘLEA. Priveliști dintr'un colț de țară.....	149
D. P - CRONICA LITERARĂ. Ioniță G. Andron:	151
R. D. Ioniță Andron: Chemarea munților.....	151
Monica LAZĂR. Țara Oașului în fotografii	152
Patița SILVESTRU. Orizont oșenesc. Fotografii de IONIȚĂ G. ANDRON	153
Al. DOBRE. Armonii Sătmărene – o inedită manifestare în cadrul Universității Populare București.....	156
Ion TĂTARU. Armonii Sătmărene.....	157
Marina PREUTU. „Popas în Țara Oașului“	158
Andrei PALEOLOG. „Popas în Țara Oașului”	159
Dorin SĂLĂJAN. Istoria scrisă cu lumină	160
Grigore SCARLAT. Permanențe: Aici ne e vatra dintâi	163
Vasile IGNA. Țară de suflet.	165
Dorin GHERGHINESCU. La Racșa, ca și în alte sate din Oaș, mai pot fi văzuți, încă, dacii	166
Ovidiu SUCIU. Țara Oașului imortalizată pe peliculă.....	173
Grigore SCARLAT. Oameni pentru eternitate	176
Grigore SCARLAT. Albumul „ȚARA OAȘULUI“ – remarcabilă apariție editorială	178
Crișan MIRCIOIU. Ioniță G. Andron: Țara Oașului [album foto].....	179
Grigore SCARLAT. Profil: Ioniță G. Andron. O artă închinată Oașului, valorilor sale nepieritoare.....	180
Pia OLARU. Neam de statui.....	182
Grigore SCARLAT. Oameni și priveliști în arta fotografică	185
Grigore SCARLAT. Statornic crez patriotic.....	186
Vasile VETIȘANU. Privind Țara Oașului	187
Grigore SCARLAT. Un om și un artist exemplar.....	188
Iuliu POP. Ioniță G. Andron	190
Mihai POP (dir. Spitalul Negrești Oaș). <i>Demers într-o ființă mea. „Mulțumește-te să fii om“</i> . În memoria Ioniță Andron	190
Mihai POP (dir. Spitalul Negrești Oaș) . [În memoria Ioniță Andron]	191
[Grigore SCARLAT]. Comemorarea artistului Ioniță G. Andron, 10 ani de la moarte.....	192
Ioniță G. ANDRON. Către cititor. [Prefața] la „Racșa – Vatră de neam românesc“ 1999	194
Valeriu ACHIM. Postfață la „Racșa – Vatră de neam românesc“ 1999	196
Ioan NISTOR. Fotografiiile lui Ioniță G. Andron sunt mici poeme despre Țara Oașului..	197
Ștefan HAIDUC. Ioniță G. ANDRON.....	199
George VULTURESCU. ANDRON, Ioniță G.	202
Iordan DATCU. ANDRON Ioniță G.,	204
Gheorghe PÂRJA. Ioniță G. Andron sau Memoria imaginii	205
Gheorghe PÂRJA. Scrierea cu lumină.....	206
Ioan NISTOR. Țara Oașului în 100.000 de imagini	207
Teofil IVANCIUC. Maramureșul și Oașul văzute de fotograful Ioniță Andron.....	212
Ștefan HAIDUC. „În memoria Ioniță G. Andron“	213
Nicolae GHIȘAN. Țara Oașului, surprinsă prin obiectivul nemuritorului Ioniță G. Andron.....	215
Claudiu PORUMBĂCEAN, Mihaela SĂLCEANU. Ioniță G. Andron, amintiri din timpul ocupației horthysto-fasciste. septembrie 1940-octombrie 1944	218
Claudiu PORUMBĂCEANU. Centenar Ioniță G. Andron (1917-2017) I.....	247
Claudiu PORUMBĂCEANU. Centenar Ioniță G. Andron (1917-1989) II	252

Mihaela SĂLCEANU. În 1971, Ioniță G. Andron a dus un „Popas în Țara Oașului” într-o expoziție la București260

Correspondența Ioniță G. Andron264

Remus VÂRNAV. O scrisoare de la Mircea Zăciu264

Remus VÂRNAV. Ioniță G. Andron – Ioan Alexandru267

Remus VÂRNAV. Pornind de la o fotografie... (Un schimb de scrisori între Ioniță G. Andron și Vasile Lovinescu 270

Remus VÂRNAV. Despre corespondența Ioniță G. Andron – Augustin Buzura276

Remus VÂRNAV. Cinci scrisori de la Filaret Barbu280

Anexe 286

Anexa nr.1. Pagina de debut, în „Tribuna Ardealului”, nr. 2 /1941 nr. 172, p. 16 cu il.286

Anexa nr. 2. Andron Ioan-George [Text pe care fiul, Andron Ioan-George, l-a citit la înmormântare]287

Anexa nr. 3. Neam de statui289

Anexa nr. 4 290

Anexa nr. 5 291

Anexa nr. 6. Bibliografie292

Anexa nr. 7. Ioniță G. Andron –Iconografia (Schiță).....299

Anexa nr. 8. Încercări poetice din adolescență.....307

Anexa nr. 9. Istoria fotografiilor lui Ioniță G. Andron, povestită de autor.....311

**Biblioteca Județeană
Satu Mare**

Biblioteca Județeană Satu Mare

Tipar:

EUROTIP

Baia Mare, str. Dacia nr. 4
tel/fax: 0262 211 118
eurotipbm@yahoo.com
www.eurotip.ro